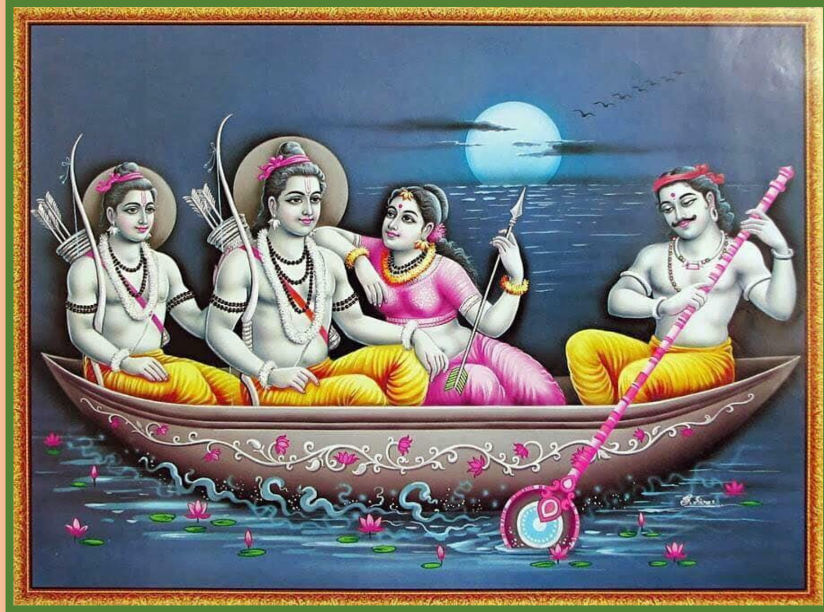

SHREEMATHE RAMANUJAYA NAMAHA
ASMATH GURUBHYO NAMAHA

VALMIKI RAMAYANAM

3. ARANYA KANDAM

DIGITIZED
BY GOPALAN PARAVASTU
FEBRUARY 2021
SOURCE: SRIMDVALMIKI
RAMAYANAM (SANSKRIT) 1933
BY SRI R. NARYANASWAMY AIYAR

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణం

3. అరణ్యకాండః

ప్రథమ స్సర్గః – మహర్షి సఙ్గః

ప్రవిశ్య తు మహారణ్యం దణ్డకారణ్య మాత్మవాన్
దదర్శ రామో దుర్ధర్ష స్తాపసాశ్రమ మణ్డలమ్ 1
కుశచీర పరిక్షిప్తం బ్రాహ్మ్యా లక్ష్మ్యా సమావృతమ్
యథా ప్రదీప్తం దుర్దర్శం గగనే సూర్య మణ్డలమ్ 2
శరణ్యం సర్వభూతానాం సుసమ్మృష్టాఽజిరం సదా
మృగై ర్బహుభిరాకీర్ణం పక్షిసంఘైః సమావృతం 3
పూజితం చోపనృత్తం చ నిత్యమఽప్సరసాంగణైః
విశాలైరగ్ని శరణైః స్రుగ్భాండై రఽజినైః కుశైః 4
సమిద్భి స్తోయ కలశైః ఫల మూలైశ్చ శోభితమ్
అరణ్యైశ్చ మహావృక్షైః పుణ్యైః స్వాదుఫలై ర్వృతమ్ 5
బలి హోమాఽర్చితం పుణ్యం బ్రహ్మఘోష నినాదితమ్
పుష్పై ర్వన్యైః పరిక్షిప్తం పద్మిన్యా చ సపద్మయా 6
ఫల మూలాఽశనై ర్దాన్తైః చీర కృష్ణాజినాఽమ్బరైః
సూర్య వైశ్వానరాభైశ్చ పురాణై ర్మునిభి ర్వృతమ్ 7
పుణ్యైశ్చ నియతాహారైః శోభితం పరమర్షిభిః
తద్బ్రహ్మ భవన ప్రఖ్యం బ్రహ్మఘోష నినాదితమ్ 8
బ్రహ్మవిద్భి ర్మహాభాగై ర్బ్రాహ్మణై రుపశోభితమ్
తద్దృష్ట్వా రాఘవః శ్రీమాన్ తాపసాశ్రమ మణ్డలమ్ 9
అభ్యగచ్ఛన్ మహాతేజా విజ్యం కృత్వా మహద్ధనుః
దివ్యజ్ఞానోప పన్నా స్తే రామం దృష్ట్వా మహర్షయః 10
అభిజగ్ము స్తదా ప్రీతా వైదేహీం చ యశస్వినీమ్
తే తం సోమ మివోద్యన్తం దృష్ట్వా వై ధర్మచారిణః 11

లక్ష్మణం చైవ దృష్ట్వా తు వైదేహీం చ యశస్వినీం
మంగళాని ప్రయుంజానాః ప్రత్యగృహ్ణన్ దృఢ వ్రతాః 12
రూప సంహననం లక్ష్మీం సౌకుమార్యం సువేషతామ్
దదృశుర్ విస్మితాకారా రామస్య వనవాసినః 13
వైదేహీం లక్ష్మణం రామం నేత్రైరఽనిమిషైరివ
ఆశ్చర్య భూతాన్ దదృశుః సర్వే తే వనచారిణః 14
అత్రైనం హి మహాభాగాః సర్వభూత హితే రతం
అతిథిం పర్ణశాలాయాం రాఘవం సంన్యవేశయన్ 15
తతో రామస్య సత్కృత్య విధినా పావకోపమాః
ఆజహ్రుస్తు మహాభాగాః సలిలం ధర్మచారిణః 16
మూలం పుష్పం ఫలం వన్య మాశ్రమం చ మహాత్మనః
నివేదయత్వా ధర్మజ్ఞా స్తతః ప్రాంజలయోఽబ్రువన్ 17
ధర్మపాలో జనస్యాఽస్య శరణ్య స్త్వం మహాయశః
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ రాజా దణ్డధరో గురుః 18
ఇన్ద్ర స్యైహ చతుర్భాగః ప్రజా రక్షతి రాఘవ
రాజా తస్మా ద్వరాన్ భోగాన్ భుంక్తే లోక నమస్కృతః 19
తే వయం భవతా రక్ష్యా భవద్విషయ వాసినః
నగరస్థో వనస్థో వా త్వం నో రాజా జనేశ్వరః 20
న్యస్త దణ్డా వయం రాజన్ జిత క్రోధా జితేన్ద్రియాః
రక్షితవ్యా స్త్వయా శశ్వ ద్గర్భభూతా స్తపోధనాః 21
ఏవముక్త్వా ఫలై ర్మూలైః పుష్పై ర్వన్యైశ్చ రాఘవమ్
అన్యైశ్చ వివిధాహారైః సలక్ష్మణ మఽపూజయన్ 22
తథాఽన్యే తాపసాః సిద్ధా రామం వైశ్వానరోపమాః
న్యాయవృత్తా యథాన్యాయం తర్పయామాసురీశ్వరమ్ 23

<u>ద్వితీయ స్సర్గః – విరాధ సంరోధః</u>

కృతాతిథ్యోఽథ రామస్తు సూర్యస్యోదయనం ప్రతి
ఆమన్త్ర్య స మునీన్ సర్వాన్ వనమేవాఽన్వగాహత 1
నానామృగ గణాకీర్ణం శార్దూల వృక సేవితమ్
ధ్వస్త వృక్ష లతా గుల్మం దుర్దర్శ సలిలాశయమ్ 2
నిష్కూజమానా శకుని ఝిల్లికాగణ నాదితమ్
లక్ష్మణాఽనుచరో రామో వన మధ్యం దదర్శ హ 3

వన మధ్యే తు కాకుత్స్థ స్తస్మిన్ ఘోర మృగా యుతే
దదర్శ గిరి శృంగాభం పురుషాదం మహాస్వనమ్ 4
గంభీరాఽక్షం మహావక్త్రం వికటం విషమోదరమ్
బీభత్సం విషమం దీర్ఘం వికృతం ఘోర దర్శనమ్ 5
వసానం చర్మ వైయాఘ్రం వసార్ద్రం రుధిరోక్షితమ్
త్రాసనం సర్వభూతానాం వ్యాదితాస్య మివాన్తకమ్ 6
త్రీన్ సింహాన్ చతురో వ్యాఘ్రాన్ ద్వౌ వృకౌ పృషతాన్ దశ
సవిషాణం వసాదిగ్ధం గజస్య చ శిరో మహత్ 7
అవసజ్యాయసే శూలే వినదన్తం మహాస్వనమ్
స రామం లక్ష్మణం చైవ సీతాం దృష్ట్వాఽథ మైథిలీమ్ 8
అభ్యధావత సుసంకృద్ధః ప్రజాః కాల ఇవాఽన్తకః

స కృత్వా భైరవం నాదం చాలయ న్నివ మేదినీమ్ 9
అంకేనాదాయ వైదేహీమఽపక్రమ్య తతోబ్రవీత్
యువాం జటా చీర ధరౌ సభార్యౌ క్షీణ జీవితౌ 10
ప్రవిష్టౌ దణ్డకారణ్యం శర చాపాఽసి ధారిణౌ
కథం తాపసయో ర్వాం చ వాసః ప్రమదయా సహ 11
అధర్మచారిణౌ పాపౌ కౌ యువాం ముని దూషకౌ
అహం వన మిదం దుర్గం విరాధో నామ రాక్షసః 12
చరామి సాయుధో నిత్యమ్ ఋషి మాంసాని భక్షయన్
ఇయం నారీ వరారోహా మమ భర్యా భవిష్యతి 13
యువయోః పాపయోశ్చాఽహం పాస్యామి రుధిరం మృధే
తస్యైవం బ్రువతో ధృష్టం విరాధస్య దురాత్మనః 14
శృత్వా సగర్వితం వాక్యం సంభ్రాన్తా జనకాత్మజా
సీతా ప్రావేపతోద్వేగాత్ ప్రవాతే కదళీ యథా 15
తాం దృష్ట్వా రాఘవః సీతాం విరాధాఽంక గతాం శుభామ్

అబ్రవీ ల్లక్ష్మణం వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా 16
పశ్య సౌమ్య నరేన్ద్రస్య జనకస్యాఽత్మ సంభవామ్
మమ భార్యాం శుభాచారాం విరాధాఽంకే ప్రవేశితామ్ 17
అత్యన్త సుఖ సంవృద్ధాం రాజపుత్రీం యశస్వినీమ్
యదఽభిప్రేతమస్మాసు ప్రియం వరవృతం చ యత్ 18
కైకేయ్యాస్తు సుసంపన్నం క్షిప్రమఽద్యైవ లక్ష్మణ
యా న తుష్యతి రాజ్యేన పుత్రార్థే దీర్ఘ దర్శినీ 19
యయాఽహం సర్వభూతానాం హితః ప్రస్థాపితో వనమ్
అద్యేదానీం సకామా సా యా మాతా మమ మధ్యమా 20
పర స్పర్శాత్తు వైదేహ్యా న దుఃఖతరమఽస్తి మే
పితు ర్వియోగాత్ సౌమిత్రే స్వరాజ్య హరణాత్ తథా 21
ఇతి బృవతి కాకుత్స్థే బాష్ప శోక పరిప్లుతే
అబ్రవీ ల్లక్ష్మణః కృద్ధో రుద్ధో నాగ ఇవ శ్వసన్ 22
అనాథ ఇవ భూతానాం నాథ స్త్వం వాసవోపమః
మయా ప్రేష్యేణ కాకుత్స్థ కిమఽర్థం పరితప్స్యసే 23
శరేణ నిహత స్యాఽద్య మయా కృద్ధేన రక్షసః
విరాధస్య గతాఽసో హి మహీ పాస్యతి శోణితమ్ 24
రాజ్యకామే మమ క్రోధో భరతే యో బభూవ హ
తం విరాధే విమోక్ష్యామి వజ్రీ వజ్రమివాఽచలే 25
మమ భుజబల వేగ వేగితః
పతతు శరోఽస్య మహాన్ మహోరసి
వ్యపనయతు తనోశ్చ జీవితం
పతతు తతః స మహీం విఘూర్ణితః 26

తృతీయ స్సర్గః – విరాధ ప్రహారః

అథోవాచ పునర్వాక్యం విరాధః పూరయన్ వనమ్
ఆత్మానం పృచ్ఛతే బ్రూతం కౌ యువాం క్వ గమిష్యథః 1
త మువాచ తతో రామో రాక్షసం జ్వలితాననమ్
పృచ్ఛన్తం సుమహా తేజా ఇక్ష్వాకు కుల మాత్మనః 2
క్షత్రియో వృత్త సంపన్నౌ విద్ధి నౌ వన గోచరౌ
త్వాం తు వేదితు మిచ్ఛావః క స్త్వం చరసి దణ్డకాన్ 3
త మువాచ విరాధస్తు రామం సత్యపరాక్రమమ్

హన్త వక్ష్యామి తే రాజన్ నిబోధ మమ రాఘవ 4
పుత్రః కిల జయస్యాఽహం మమ మాతా శతహ్రదా
విరాధ ఇతి మా మాహుః పృథివ్యాం సర్వరాక్షసాః 5
తపసా చాఽపి మే ప్రాప్తా బ్రహ్మణో హి ప్రసాదజా
శస్త్రేణాఽవధ్యతా లోకేఽచ్ఛేద్యాఽభేద్యత్వ మేవ చ 6
ఉత్సృజ్య ప్రమదా మేనామఽనపేక్షౌ యథాగతమ్
త్వరమాణౌ పలాయేథాం న వాం జీవితమాదదే 7
తం రామః ప్రత్యువా చేదం కోప సంరక్త లోచనః
రాక్షసం వికృతాకారం విరాధం పాప చేతసం 8
క్షుద్ర ధిక్ త్వాం తు హీనార్థం మృత్యు మన్వేషసే ధ్రువమ్
రణే సంప్రాప్స్యసే తిష్ఠ న మే జీవన్ గమిష్యసి 9
తతః సజ్యం ధనుః కృత్వా రామః సునిశితాన్ శరాన్
సుశీఘ్ర మఽభిసంధాయ రాక్షసం నిజఘాన హ 10
ధనుషా జ్యాగుణవతా సప్త బాణాన్ ముమోచ హ
రుక్మ పుంఖాన్ మహావేగాన్ సుపర్ణాఽనిల తుల్యగాన్ 11
తే శరీరం విరాధస్య భిత్త్వా బర్హిణ వాససః
నిపేతుః శోణితా దిగ్ధా ధరణ్యాం పావకోపమాః 12
స విద్ధో న్యస్య వైదేహీం శూల ముద్యమ్య రాక్షసః
అభ్యద్రవత్ సుసంక్రుద్ధ స్తదా రామం సలక్ష్మణం 13
స వినద్య మహానాదం శూలం శక్ర ధ్వజోపమమ్
ప్రగృహ్యాఽశోభత తదా వ్యాత్తానన ఇవాన్తకః 14
అథ తౌ భ్రాతరౌ దీప్తం శరవర్షం వవర్షతుః
విరాధే రాక్షసే తస్మిన్ కాలాఽంతక యమోపమే 15
స ప్రహస్య మహారౌద్రః స్థిత్వా జృంభత రాక్షసః
జృంభమాణస్య తే బాణాః కాయా న్నిష్పేతురాశుగాః 16
స్పర్శా త్తు వరదానేన ప్రాణాన్ సంరుధ్య రాక్షసః
విరాధః శూల ముద్యమ్య రాఘవానఽభ్యధావత 17
తచ్ఛూలం వజ్ర సంకాశం గగనే జ్వలనోపమమ్
ద్వాభ్యాం చిచ్ఛేద బాణాభ్యాం రామః శస్త్ర భృతాం వరః 18
తద్రామ విశిఖ చ్ఛిన్నం శూలం తస్య కరా ద్భువి
పపాతాఽశనినా చ్ఛిన్నం మేరోరివ శిలాతలం 19

తౌ ఖడ్గౌ క్షిప్ర ముద్యమ్య కృష్ణసర్పోపమౌ శుభౌ
తూర్ణ మాపతత్ తస్య తదా ప్రహరతాం బలాత్ 20
స వధ్యమానః సుభృశం బాహుభ్యాం పరిరభ్య తౌ
అప్రకంప్యౌ నరవ్యాఘ్రౌ రౌద్రః ప్రస్థాతు మైచ్చత 21
తస్యాఽభిప్రాయ మాజ్ఞాయ రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్
వహత్వ యమఽలం తావత్ పథాఽనేన తు రాక్షసః 22
యథా చేచ్ఛతి సౌమిత్రే తథా వహతు రాక్షసః
అయ మేవ హి నః పంథా యేన యాతి నిశాచరః 23
స తు స్వబల వీర్యేణ సముత్క్షిప్య నిశాచరః
బాలావివ స్కంధ గతౌ చకారాఽతిబలౌ తతః 24
తా వారోప్య తతః స్కంధం రాఘవౌ రజనీచరః
విరాధో నినదన్ ఘోరం జగామాఽభిముఖో వనం 25
వనం మహామేఘనిభం ప్రవిష్టో
ద్రుమైర్మహద్భి ర్వివిధై రుపేతం
నానావిధైః పక్షి శతై ర్విచిత్రం
శివా యుతం వ్యాల మృగై ర్వికీర్ణం 26

చతుర్థ స్సర్గః – విరాధ నిఖననం

హ్రియమాణౌ తు తౌ దృష్ట్వా వైదేహీ రామ లక్ష్మణౌ
ఉచ్చైస్స్వరేణ చుక్రోశ ప్రగృహ్య సుభుజా భుజౌ 1
ఏష దాశరథీ రామః సత్యవాన్ శీలవాన్ శుచిః
రక్షసా రౌద్ర రూపేణ హ్రియతే స లక్ష్మణః 2
మాం వృకా భక్షయిష్యంతి శార్దూలా ద్వీపిన స్తథా
మాం హరోత్సృజ్య కాకుత్స్థౌ నమస్తే రాక్షసోత్తమ 3
తస్యా స్తద్వచనం శృత్వా రామ లక్ష్మణౌ
వేగం ప్రచక్రతు ర్వీరౌ వధే తస్య దురాత్మనః 4
తస్య రౌద్రస్య సౌమిత్రిః బాహుం సవ్యం బభంజ హ
రామస్తు దక్షిణం బాహుం తరసా తస్య రక్షసః 5
స భగ్న బాహుః సంవిగ్నో నిపపాతాశు రాక్షసః
ధరణ్యాం మేఘ సంకాశో వజ్ర భిన్న ఇవాఽచలః 6
ముష్టిభి ర్జానుభి ర్పద్భిః సూదయం తౌ తు రాక్షసం
ఉద్యమ్యోద్యమ్య చాఽప్యేనం స్థండిలే నిష్పిపేషతుః 7

స విద్ధో బహుభిర్బాణైః ఖడ్గాభ్యాం చ పరిక్షతః
నిష్పిష్టో బహుధా భూమౌ న మమార స రాక్షసః 8
తం ప్రేక్ష్య రామః సుభృశ మఽవధ్య మఽచలోపమం
భయేష్వఽభయదః శ్రీమానిదం వచన మబ్రవీత్ 9
తపసా పురుషవ్యాఘ్ర రాక్షసోఽయం న శక్యతే
శస్త్రేణ యుధి నిర్జేతుం రాక్షసం నిఖనావహే 10
కుంజరస్యేవ రౌద్రస్య రాక్షస స్యాఽస్య లక్ష్మణ
వనేఽస్మిన్ సుమహచ్ఛ్వభ్రం ఖన్యతాం రౌద్రకర్మణః 11
ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం రామః ప్రదరః ఖన్యతామితి
తస్థౌ విరాధ మాక్రమ్య కంఠే పాదేన వీర్యవాన్ 12
తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవేణోక్తం రాక్షసః ప్రశ్రితం వచః
ఇదం ప్రోవాచ కాకుత్స్థం విరాధః పురుషర్షభమ్ 13
హతోఽస్మి పురుషవ్యాఘ్ర శక్ర తుల్య బలేన వై
మయా తు పూర్వం త్వం మోహా న్న జ్ఞాతః పురుషర్షభ 14
కౌసల్యా సుప్రజా రామ తాత త్వం విదితో మయా
వైదేహీ చ మహాభాగా లక్ష్మణశ్చ మహాయశాః 15
అభి శాపాదఽహం ఘోరం ప్రవిష్టో రాక్షసీం తనుమ్
తుమ్బురు ర్నామ గన్ధర్వః శప్తో వైశ్రవణేన హ 16
ప్రసాద్యమానశ్చ మయా సోఽబ్రవీ న్మాం మహాయశాః
యదా దాశరథీ రామ స్త్వాం వధిష్యతి సంయుగే 17
తదా ప్రకృతి మాపన్నో భవాన్ స్వర్గం గమిష్యతి
ఇతి వైశ్రవణో రాజా రమ్భా సక్తమ్ పురాఽనఘ 18
అనుపస్థీయమానో మాం సంకృద్ధో వ్యాజహార హ
తవ ప్రసాదాన్ముక్తోహమఽభిశాపాత్ సుదారుణాత్ 19
భవనం స్వం గమిష్యామి స్వస్తివోఽస్తు పరంతప
ఇతో వసతి ధర్మాత్మా శరభంగః ప్రతాపవాన్ 20
అధ్యఽర్ధ యోజనే తాత మహర్షిః సూర్య సన్నిభః
తం క్షిప్రమభిగచ్ఛ త్వం స తే శ్రేయో విధాస్యతి 21
అవటే చాఽపి మాం రామ నిక్షిప్య కుశలీ వ్రజ
రక్షసాం గత సత్త్వానా మేషధర్మః సనాతననః 22
అవటే యే నిధీయన్తే తేషాం లోకాః సనాతనః

ఏవముక్త్వా తు కాకుత్స్థం విరాధః శర పీడితః 23
బభూవ స్వర్గ సంప్రాప్తో న్యస్త దేహో మహాబలః
త చ్ఛృత్వా రాఘవో వాక్యం లక్ష్మణం వ్యాదిదేశ హ 24
తతః ఖనిత్ర మాదాయ లక్ష్మణః శ్వభ్ర ముత్తమం
అఖనత్ పార్శ్వత స్తస్య విరాధస్య మహాత్మనః 25
తం ముక్తకణ్ఠమ్ నిష్పిష్య శంకుకర్ణం మహాస్వనమ్
విరాధం ప్రాక్షిపత్ శ్వభ్రే నదన్తం భైరవ స్వనమ్ 26
త మాహవే నిర్జిత మాశు విక్రమ స్థిరా
వుభౌ సంయతి రామ లక్ష్మణౌ
ముదాఽన్వితౌ చిక్షిపతుర్భయావహం
నదంత ముత్క్షిప్య బిలే తు రాక్షసం 27
అవధ్యతాం ప్రేక్ష్య మహాసురస్య తౌ
శితేన శస్త్రేణ తదా నరర్షభౌ
సమర్థ్య చాఽత్యర్థ విశారదా వుభౌ
బిలే విరాధస్య వధం ప్రచక్రతుః 28
స్వయం విరాధేన హి మృత్యురాత్మనః
ప్రసహ్య రామేణ వధాఽర్థ మీప్సితః
నివేదితః కానన చారిణా స్వయం
న మే వధః శస్త్ర కృతో భవేదితి 29
తదేవ రామేణ నిశమ్య భాషితం
కృతా మతిస్తస్య బిల ప్రవేశనే
బిలం చ రామేణ బలేన రక్షసా
ప్రవేశ్యమానేన వనం వినాదితం 30
ప్రహృష్ట రూపావివ రామ లక్ష్మణౌ
విరాధముగ్రం ప్రదరే నిఖాయ తం
ననందతు ర్వీతభయౌ మహావనే
శిలాభిరంతర్దధతుశ్చ రాక్షసం 31
తతస్తు తౌ కార్ముక ఖడ్గ ధారిణౌ
నిహత్య రక్షః పరిగృహ్య మైథిలీమ్
విజహ్రాతు స్తౌ ముదితౌ మహావనే
దివి స్థితౌ చన్ద్ర దివాకరా వివ 32

పంచమ స్సర్గః – శరభంగ బ్రహ్మలోక ప్రస్థానం

హత్వా తు తం భీమబలం విరాధం రాక్షసం వనే
తతః సీతాం పరిష్వజ్య సమాశ్వాస్య చ వీర్యవాన్ 1
అబ్రవీ ల్లక్ష్మణం రామో భ్రాతరం దీప్త తేజసం
కష్టం వనమిదం దుర్గం న చ స్మ వనగోచరాః 2
అభిగచ్ఛామహే శీఘ్రం శరభంగం తపోధనమ్
ఆశ్రమం శరభంగస్య రాఘవోఽభిజగామ హ 3
తస్యదేవ ప్రభావస్య తపసా భావితాత్మనః
సమీపే శరభంగస్య దదర్శ మహదద్భుతమ్ 4
విభ్రాజమానం వపుషా సూర్య వైశ్వానరోపమమ్
అవరుహ్య రథోత్సంగాత్ సకాశే విబుధాఽనుగం 5
అసంస్పృశన్తం వసుధాం దదర్శ విబుధేశ్వరమ్
సుప్రభాఽఽభరణం దేవం విరజోఽమ్బర ధారిణమ్ 6
తద్విధై రేవ బహుభిః పూజ్యమానం మహాత్మభిః
హరిభి ర్వాజిభిర్యుక్త మఽన్తరిక్షగతం రథమ్ 7
దదర్శాఽదూరత స్తస్య తరుణాదిత్య సన్నిభమ్
పాణ్డరాఽభ్ర ఘున ప్రఖ్యం చన్ద్ర మణ్డల సన్నిభమ్ 8
అపశ్య ద్విమలం ఛత్రం చిత్ర మాల్యోప శోభితమ్
చామర వ్యజనే చాఽగ్ర్యే రుక్మ దణ్డే మహాధనే 9
గృహీతే వన నారీభ్యాం ధూయమానే చ మూర్ధని
గన్ధర్వాఽమర సిద్ధాశ్చ బహవః పరమర్షయః 10
అన్తరిక్షగతం దేవం వాగ్భిరఽగ్ర్యాభిరీడిరే
సహ సంభాషమాణే తు శరభంగేణ వాసవే 11
దృష్ట్వా శతక్రతుం తత్ర రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్
రామోఽథ రథముద్దిశ్య లక్ష్మణాయ ప్రదర్శయన్ 12
అర్చిష్మంతం శ్రియా జుష్ట మద్భుతం పశ్య లక్ష్మణ
ప్రతపంత మివాదిత్య మంతరిక్ష గతం రథం 13
యే హయాః పురుహూతస్య పురా శక్రస్య నః శృతాః
అన్తరిక్ష గతా దివ్యా స్త ఇమే హరయో ధృవమ్ 14
ఇమే చ పురుషవ్యాఘ్రా యే తిష్ఠ న్త్యఽభితో రథమ్
శతం శతం కుండలినో యువానః ఖడ్గ పాణయః 15

విస్తీర్ణ విపులోరస్కాః పరిఘాఽఽయత బాహవః
శోణాంశు వసనాః సర్వే వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః 16
ఉరో దేశేషు సర్వేషాం హారా జ్వలన సన్నిభాః
రూపం బిభ్రతి సౌమిత్రే పంచ వింశతి వార్షికమ్ 17
ఏతద్ధి కిల దేవానాం వయో భవతి నిత్యదా
యథేమే పురుషవ్యాఘ్రా దృశ్యన్తే ప్రియ దర్శనాః 18
ఇహైవ సహవైదేహ్యా ముహూర్తం తిష్ఠ లక్ష్మణ
యావ జ్జానామ్యఽహం వ్యక్తం క ఏష ద్యుతిమాన్ రథే 19
తమేవముక్త్వా సౌమిత్రి మిహైవ స్థీయతా మితి
అభిచక్రామ కాకుత్స్థః శరభంగాశ్రమం ప్రతి 20
తతః సమఽభిగచ్ఛన్తం ప్రేక్ష్య రామం శచీపతిః
శరభంగ మఽనుజ్ఞాప్య విబుధా నిదమబ్రవీత్ 21
ఇహోపయాత్యఽసౌ రామో యావ న్మాం నాఽభిభాషతే
నిష్ఠాం నయతు తావ త్తు తతో మాం ద్రష్టుమర్హతి 22
జితవన్తం కృతార్థం చ ద్రష్టాఽహమఽచిరాదిమమ్
కర్మ హ్యనేన కర్తవ్యం మహదఽన్యైః సుదుష్కరమ్ 23
నిష్పాదయిత్వా తత్ కర్మ తతో మాం ద్రష్టు మర్హతి
అథ వజ్రీ తమామన్త్ర్య మానయిత్వా చ తాపసం 24
రథేన హరియుక్తేన యయౌ దివ మఽరిందమః
ప్రయాతే తు సహస్రాక్షే రాఘవః సపరిచ్ఛదే 25
అగ్నిహోత్ర ముపాసీనం శరభంగ ముపాగమత్
తస్య పాదౌ చ సంగృహ్య రామః సీతా చ లక్ష్మణః 26
నిషేదుః సమఽనుజ్ఞాతా లబ్ధవాసా నిమన్త్రితాః
తతః శక్రోపయానం తు పర్యపృచ్ఛత్ స రాఘవః 27
శరభంగశ్చ తత్ సర్వం రాఘవాయ న్యవేదయత్
మామేష వరదో రామ బ్రహ్మలోకం నినీషతి 28
జిత ముగ్రేణ తపసా దుష్ప్రాపమఽకృతాత్మభిః
అహం జ్ఞాత్వా నరవ్యాఘ్ర వర్తమానమఽదూరతః 29
బ్రహ్మలోకం న గచ్ఛామి త్వామఽదృష్ట్వా ప్రియాతిథిమ్
త్వయాహం పురుషవ్యాఘ్ర ధార్మికేణ మహాత్మనా 30
సమాగమ్య గమిష్యామి త్రిదివం దేవ సేవితమ్

అక్షయా నరశార్దూల మయా లోకా జితాః శుభాః 31
బ్రాహ్మ్యాశ్చ నాక పృష్ఠ్యాశ్చ ప్రతిగృహ్ణీష్వ మామకాన్
ఏవముక్తో నరవ్యాఘ్రః సర్వశాస్త్ర విశారదః 32
ఋషిణా శరభంగేణ రాఘవో వాక్య మబ్రవీత్
అహ మేవాహరిష్యామి సర్వలోకాన్ మహామునే 33
ఆవాసం త్వఽహ మిచ్ఛామి ప్రదిష్ట మిహ కాననే
రాఘవేణైవ ముక్తస్తు శక్ర తుల్య బలేన వై 34
శరభంగో మహాప్రాజ్ఞః పునరేవాబ్రవీద్వచః
ఇహ రామ మహాతేజాః సుతీక్ష్ణో నామ ధార్మికః 35
వసత్యఽరణ్యే ధర్మాత్మా స తే వాసం విదాస్యతి
సుతీక్ష్ణ మఽభిగచ్ఛ త్వం శుచౌ దేశే తపస్వినమ్ 36
రమణీయే వనోద్దేశే స తే వాసం విధాస్యతి
ఇమాం మందాకినీం రామ ప్రతిస్రోతామఽనువ్రజ 37
నదీం పుష్పోడుపవహాం తత్ర తత్ర గమిష్యసి
ఏష పన్థా నరవ్యాఘ్ర ముహూర్తం పశ్య తాత మామ్ 38
యావ జ్జహామి గాత్రాణి జీర్ణాం త్వచ మివోరగః
తతోఽగ్నిం స సమాధాయ హుత్వాచాఽఽజ్యేన మన్త్రవిత్ 39
శరభంగో మహాతేజాః ప్రవివేశ హుతాశనమ్
తస్య రోమాణి కేశాంశ్చ దదాహాఽగ్నిర్మహాత్మనః 40
జీర్ణాం త్వచం తథాఽస్థీని యచ్చ మాంసం చ శోణితమ్
రామస్తు విస్మితో భ్రాత్రా భార్యయా చ సహాత్మవాన్ 41
స చ పావక సంకాశః కుమారః సమపద్యత
ఉత్థాయాగ్నిచయాత్ తస్మాచ్ఛరభంగో వ్యరోచత 42
స లోకా నాహితాగ్నీనామ్ ఋషీణాం చ మహాత్మనామ్
దేవానాం చ వ్యతిక్రమ్య బ్రహ్మలోకం వ్యరోహత 43
స పుణ్య కర్మా భువనే ద్విజర్షభః
పితామహం సాఽనుచరం దదర్శ హ
పితామహశ్చాపి సమీక్ష్య తం ద్విజం
ననన్ద సుస్వాగత మిత్యువాచ హ 44

షష్ఠ స్సర్గః – రక్షో వధ ప్రతిజ్ఞానం

శరభంగే దివం యాతే ముని సంఘాః సమాగతాః

అభ్యగచ్ఛన్త కాకుత్స్థం రామం జ్వలిత తేజసం 1
వైఖానసా వాలఖిల్యాః సంప్రక్షాళా మరీచిపాః
అశ్మకుట్టాశ్చ బహవః పత్రాహారాశ్చ తాపసాః 2
దన్తోలూఖలిన శ్చైవ తథై వోన్మజ్జకాః పరే
గాత్రశయ్యా అశయ్యాశ్చ తథైవాఽనవకాశికాః 3
మునయః సలిలాహారా వాయు భక్షా స్తథాపరే
ఆకాశ నిలయాశ్చైవ తథా స్థండిల శాయినః 4
తథోర్ధ్వవాసినో దాన్తా స్తథార్ద్ర పట వాససః
సజపాశ్చ తపోనిత్యా స్తథా పంచ తపోన్వితాః 5
సర్వే బ్రాహ్మ్యా శ్రియా జుష్టా దృఢయోగాః సమాహితాః
శరభంగాశ్రమే రామ మఽభిజగ్ముశ్చ తాపసాః 6
అభిగమ్య చ ధర్మజ్ఞా రామం ధర్మభృతాం వరమ్
ఊచుః పరమ ధర్మజ్ఞమ్ ఋషి సంఘాః సమాహితాః 7
త్వమిక్ష్వాకు కులస్యాఽస్య పృథివ్యాశ్చ మహారథ
ప్రధానశ్చాఽసి నాథశ్చ దేవానాం మఘవా నివ 8
విశృత స్త్రిషు లోకేషు యశసా విక్రమేణ చ
పితృ వ్రతత్వం సత్యం చ త్వయి ధర్మశ్చ పుష్కలః 9
త్వామాసాద్య మహాత్మానం ధర్మజ్ఞం ధర్మ వత్సలమ్
అర్థిత్వా న్నాథ వక్ష్యామ స్తచ్చ నః క్షన్తుమర్హసి 10
అధర్మస్తు మహాంస్తాత భవేత్తస్య మహీపతేః
యో హరేద్బలి షడ్భాగం న చ రక్షతి పుత్రవత్ 11
యుంజానః స్వానివ ప్రాణాన్ ప్రాణైరిష్టాన్ సుతానివ
నిత్యయుక్తః సదా రక్షన్ సర్వాన్ విషయ వాసినః 12
ప్రాప్నోతి శాశ్వతీం రామ కీర్తిం స బహువార్షికీమ్
బ్రహ్మణః స్థాన మాసాద్య తత్ర చాఽపి మహీయతే 13
యత్ కరోతి పరం ధర్మం ముని ర్మూల ఫలాశనః
తత్ర రాజ్ఞ శ్చతుర్భాగః ప్రజా ధర్మేణ రక్షతః 14
సోఽయం బ్రాహ్మణ భూయిష్ఠో వానప్రస్థ గణో మహాన్
త్వన్నాథోఽనాథవ ద్రామ రాక్షసై ర్వధ్యతే భృశమ్ 15
ఏహి పశ్య శరీరాణి మునీనాం భావితాత్మనామ్
హతానాం రాక్షసై ర్ఘోరై ర్బహూనాం బహుధా వనే 16

పమ్పానదీ నివాసానా మఽనుమన్దాకినీ మపి
చిత్రకూటాలయానాం చ క్రియతే కదనం మహత్ 17
ఏవం వయం న మృష్యామో విప్రకారం తపస్వినామ్
క్రియమాణం వనే ఘోరం రక్షోభి ర్భీమ కర్మభిః 18
తత స్త్వాం శరణాఽర్థం చ శరణ్యం సముపస్థితాః
పరిపాలయ నో రామ వధ్యమానాన్ నిశాచరైః 19
పరా త్వత్తో గతిర్వీర పృథివ్యాం నోపపద్యతే
పరిపాలయ నః సర్వాన్ రాక్షసేభ్యో నృపాత్మజ 20
ఏత చ్ఛ్రుత్వా తు కాకుత్స్థ స్తాపసానాం తపస్వినామ్
ఇదం ప్రోవాచ ధర్మాత్మా సర్వానేవ తపస్వినః 21
నైవమఽర్హథ మాం వక్తు మాజ్ఞాప్యోఽహం తపస్వినామ్
కేవలే నాత్మ కార్యేణ ప్రవేష్టవ్యం మయా వనం 22
విప్రకార మపాక్రష్టుం రాక్షసై ర్భవతా మిమం
పితుస్తు నిర్దేశకరః ప్రవిష్టోఽహ మిదం వనం 23
భవతామఽర్థసిద్ధ్యర్థ మాగతోఽహం యదృచ్ఛయా
తస్య మేఽయం వనేవాసో భవిష్యతి మహాఫలః 24
తపస్వినాం రణే శత్రూన్ హన్తు మిచ్ఛామి రాక్షసాన్
పశ్యంతు వీర్యం ఋషయః సభ్రాతు ర్మే తపోధనాః 25
దత్త్వాఽభయం చాపి తపోధనానాం
ధర్మే ధృతాత్మా సహలక్ష్మణేన
తపోధనై శ్చాఽపి సభాజ్య వృత్తః
సుతీక్ష్ణ మేవాఽభిజగామ వీరః 26

<u>సప్తమ స్సర్గః – సుతీక్ష్ణాశ్రమః</u>

రామస్తు సహితో భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః
సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమపదం జగామ సహ తై ర్ద్విజైః 1
స గత్వా దూర మధ్వానం నదీ స్తీర్త్వా బహూదకాః
దదర్శ విపులం శైలం మహామేఘ మివోన్నతమ్ 2
తత స్తదిక్ష్వాకువరౌ సంతతం వివిధై ర్ద్రుమైః
కాననం తౌ వివిశతుః సీతయాసహ రాఘవౌ 3
ప్రవిష్టస్తు వనం ఘోరం బహు పుష్ప ఫల ద్రుమమ్
దదర్శాశ్రమ మేకాన్తే చీరమాలా పరిష్కృతమ్ 4

తత్ర తాపస మాసీనం మలపంక జటా ధరమ్
రామః సుతీక్ష్ణం విధివ త్తపో వృద్ధ మభాషత 5
రామోఽహమస్మి భగవన్ భవన్తం ద్రష్టు మాగతః
త్వం మాఽభివద ధర్మజ్ఞ మహర్షే సత్యవిక్రమ 6
స నిరీక్ష్య తతో వీరం రామం ధర్మభృతాం వరమ్
సమాశ్లిష్య చ బాహుభ్యా మిదం వచన మబ్రవీత్ 7
స్వాగతం ఖలు తే వీర రామ ధర్మభృతాం వర
ఆశ్రమోఽయం త్వయా ప్రాప్తః సనాథ ఇవ సామ్ప్రతమ్ 8
ప్రతీక్షమాణ స్త్వామేవ నారోహేఽహం మహాయశః
దేవలోక మితో వీర దేహం త్యక్త్వా మహీతలే 9
చిత్రకూట ముపాదాయ రాజ్యభ్రష్టోఽసి మే శృతః
ఇహోపయాతః కాకుత్స్థ దేవరాజః శతక్రతుః 10
ఉపాగమ్య చ మాం దేవో మహాదేవః సురేశ్వరః
సర్వాల్లోకాన్ జితానాఽఽహ మమ పుణ్యేన కర్మణా 11
తేషు దేవర్షి జుష్టేషు జితేషు తపసా మయా
మత్ప్రసాదాత్ సభార్య స్త్వం విహరస్వ సలక్ష్మణః 12
తముగ్ర తపసాయుక్తం మహర్షిం సత్యవాదినమ్
ప్రత్యువాచాత్మవాన్ రామో బ్రహ్మాణ మివ వాసవః 13
అహ మేవాహరిష్యామి స్వయం లోకాన్ మహామునే
ఆవాసం త్వఽహమిచ్ఛామి ప్రదిష్ట మిహ కాననే 14
భవాన్ సర్వత్ర కుశలః సర్వభూత హితే రతః
ఆఖ్యాతః శరభంగేన గౌతమేన మహాత్మనా 15
ఏవ ముక్తస్తు రామేణ మహర్షిర్లోక విశ్రుతః
అబ్రవీన్మధురం వాక్యం హర్షేణ మహతాప్లుతః 16
అయమేవాశ్రమో రామ గుణవాన్ రమ్యతా మిహ
ఋషిసంఘాఽనుచరితః సదా మూల ఫలాన్వితః 17
ఇమమాశ్రమ మాగమ్య మృగసంఘా మహీయసః
అహత్వా ప్రతిగచ్ఛన్తి లోభయిత్వాఽకుతోభయాః 18
నాఽన్యో దోషో భవేదత్ర మృగేభ్యోఽన్యత్ర విద్ధి వై
త చ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య మహర్షే ర్లక్ష్మణాగ్రజః 19
ఉవాచ వచనం ధీరో వికృష్య సశరం ధనుః

తానఽహం సుమహాభాగ మృగ సంఘాన్ సమాగతాన్ 20
హన్యాం నిశిత ధారేణ శరేణాఽశనివర్చసా
భవాన్ తత్రాభిషజ్యేత కిం స్యాత్ కృచ్ఛ్రతరం తతః 21
ఏతస్మిన్నాశ్రమే వాసం చిరం తు న సమర్థయే
తమేవ ముక్త్వో పరమం రామః సంధ్యా ముపావిశత్ 22
అన్వాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం తత్ర వాస మకల్పయత్
సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమే రమ్యే సీతయా లక్ష్మణేన చ 23
తతః శుభం తాపస భోజ్యమన్నం
స్వయం సుతీక్ష్ణః పురుషర్షభాభ్యామ్
తాభ్యాం సుసత్కృత్య దదౌ మహాత్మా
సంధ్యా నివృత్తౌ రజనీ మవేక్ష్య 24

అష్టమ స్సర్గః – సుతీక్ష్ణాభ్యనుజ్ఞా

రామస్తు సహ సౌమిత్రిః సుతీక్ష్ణేనాఽభిపూజితః
పరిణామ్య నిశాం తత్ర ప్రభాతే ప్రత్యబుధ్యత 1
ఉత్థాయ తు యథాకాలం రాఘవః సహసీతయా
ఉపస్పృశత్ సుశీతేన జలేనోత్పల గన్ధినా 2
అథ తేఽగ్నిం సురాంశ్చైవ వైదేహీ రామ లక్ష్మణౌ
కాల్యం విధివదఽభ్యర్చ్య తపస్వి శరణే వనే 3
ఉదయంతం దినకరం దృష్ట్వా విగత కల్మషాః
సుతీక్ష్ణ మభిగమ్యేదం శ్లక్ష్ణం వచన మబ్రువన్ 4
సుఖోషితాః స్మ భగవన్ త్వయా పూజ్యేన పూజితాః
ఆపృచ్ఛామః ప్రయాస్యామో మునయ స్త్వరయన్తి నః 5
త్వరామహే వయం ద్రష్టుం కృత్స్న మాశ్రమ మణ్డలమ్
ఋషీణాం పుణ్య శీలానాం దణ్డకారణ్య వాసినామ్ 6
అభ్యఽనుజ్ఞాతు మిచ్ఛామః సహైభి ర్మునిపుఙ్గవైః
ధర్మనిత్యై స్తపోదాన్తై ర్విశిఖైరివ పావకైః 7
అవిషహ్యాఽఽతపో యావత్ సూర్యో నాఽతి విరాజతే
అమార్గేణాగతాం లక్ష్మీం ప్రాప్యేవాఽన్వయ వర్జితః 8
తావదిచ్ఛామహే గన్తు మిత్యుక్త్వా చరణౌ మునేః
వవన్దే సహసౌమిత్రిః సీతయా సహరాఘవః 9
తౌ సంస్పృశన్తౌ చరణా వుత్థాప్య మునిపుంగవః

గాఢ మాలింగ్య సస్నేహ మిదం వచన మబ్రవీత్ 10
అరిష్టం గచ్ఛ పన్థానం రామ సౌమిత్రిణా సహ
సీతయా చాఽనయా సార్ధం ఛాయ యేవాఽనువృత్తయా 11
పశ్యాశ్రమపదం రమ్యం దణ్డకారణ్య వాసినామ్
ఏషాం తపస్వినాం వీర తపసా భావితాత్మనామ్ 12
సుప్రాజ్య ఫల మూలాని పుష్పితాని వనాని చ
ప్రశాన్త మృగ యూథాని శాన్త పక్షిగణాని చ 13
ఫుల్ల పంకజ షండాని ప్రసన్న సలిలాని చ
కారణ్డవ వికీర్ణాని తటాకాని సరాంసి చ 14
ద్రక్ష్యసే దృష్టి రమ్యాణి గిరి ప్రస్రవణాని చ
రమణీయాన్యరణ్యాని మయూరాఽభిరుతాని చ 15
గమ్యతాం వత్స సౌమిత్రే భవానఽపి చ గచ్ఛతు
ఆగన్తవ్యం త్వయా తాత పునరేవాశ్రమం మమ 16
ఏవముక్త స్తథేత్యుక్త్వా కాకుత్స్థః సహలక్ష్మణః
ప్రదక్షిణం మునిం కృత్వా ప్రస్థాతు ముపచక్రమే 17
తతః శుభతరే తూణీ ధనుషీ చాయతేక్షణా
దదౌ సీతా తయోర్భ్రాత్రోః ఖడ్గౌ చ విమలౌ తతః 18
ఆబధ్య చ శుభే తూణీ చాపౌ చాదాయ సస్వనౌ
నిష్క్రాన్తావాశ్రమాద్గన్తు ముభౌ తౌ రామ లక్ష్మణౌ 19
శ్రీమంతౌ రూప సంపన్నౌ దీప్యమానౌ స్వతేజసా
ప్రస్థితౌ ధృత చాపౌ తౌ సీతయా సహరాఘవౌ 20

నవమ స్సర్గః -- సీతాధర్మావేదనం

సుతీక్ష్ణేనాభ్యఽనుజ్ఞాతం ప్రస్థితం రఘునన్దనమ్
హృద్యయా స్నిగ్ధయా వాచా భర్తార మిద మబ్రవీత్ 1
అధర్మస్తు సుసూక్ష్మేణ విధినా ప్రాప్యతే మహాన్
నివృత్తేన తు శక్యోఽయం వ్యసనాత్ కామజా దిహ 2
త్రీణ్యేవ వ్యసనాన్యఽత్ర కామజాని భవన్త్యుత
మిథ్యా వాక్యం గురుతరం తస్మా ద్గురుతమే ఉభే 3
పరదారాఽభిగమనం వినా వైరం చ రౌద్రతా
మిథ్యా వాక్యం న తే భూతం న భవిష్యతి రాఘవ 4
కుతోఽభిలాషణం స్త్రీణాం పరేషాం ధర్మ నాశనమ్

తవ నాస్తి మనుష్యేంద్ర న చాఽభూ త్తే కదాచన 5
మనస్యఽపి తథా రామ న చైత ద్విద్యతే క్వచిత్
స్వదార నిరత స్త్వం చ నిత్యమేవ నృపాత్మజ 6
ధర్మిష్ఠః సత్యసంధశ్చ పితుర్నిర్దేశ కారకః
త్వయి సత్యం చ ధర్మశ్చ త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం 7
తచ్చ సర్వం మహాబాహో శక్యం ధర్తుం జితేన్ద్రియైః
తవ వశ్యేంద్రియత్వం చ జానామి శుభదర్శన 8
తృతీయం యదిదం రౌద్రం పరప్రాణాఽభిహింసనమ్
నిర్వైరం క్రియతే మోహా త్త చ్చ తే సముపస్థితమ్ 9
ప్రతిజ్ఞాత స్త్వయా వీర దణ్డకారణ్య వాసినామ్
ఋషీణాం రక్షణాఽర్థాయ వధః సంయతి రక్షసామ్ 10
ఏత న్నిమిత్తం చ వనం దణ్డకా ఇతి విశ్రుతమ్
ప్రస్థిత స్త్వం సహభ్రాత్రా ధృత బాణ శరాసనః 11
తత స్త్వాం ప్రస్థితం దృష్ట్వా మమ చిన్తాకులం మనః
త్వద్వృత్తం చిన్తయన్త్యా వై భవే న్నిశ్శ్రేయసం మహత్ 12
న హి మే రోచతే వీర గమనం దణ్డకాన్ ప్రతి
కారణం తత్ర వక్ష్యామి వదన్త్యాః శ్రూయతాం మమ 13
త్వం హి బాణ ధనుష్పాణి ర్భ్రాత్రా సహ వనం గతః
దృష్ట్వా వనచరాన్ సర్వాన్ కచ్చిత్ కుర్యాః శర వ్యయమ్ 14
క్షత్రియాణాం చ హి ధను ర్హుతాశస్యేంధనాని చ
సమీపతః స్థితం తేజో బల ముచ్ఛ్రయతే భృశమ్ 15
పురా కిల మహాబాహో తపస్వీ సత్యవాక్శుచిః
కస్మింశ్చిదభవత్ పుణ్యే వనే రత మృగ ద్విజే 16
తస్యైవ తపసో విఘ్నం కర్తు మిన్ద్రః శచీపతిః
ఖడ్గ పాణిరఽథాగచ్ఛదాశ్రమం భటరూప ధృత్ 17
తస్మిం స్త దాశ్రమపదే నిశితః ఖడ్గ ఉత్తమః
స న్యాస విధినా దత్తః పుణ్యే తపసి తిష్ఠతః 18
స తచ్ఛస్త్ర మఽనుప్రాప్య న్యాస రక్షణ తత్పరః
వనే తం విచర త్యేవ రక్షన్ ప్రత్యయ మాత్మనః 19
యత్ర గచ్ఛత్యుపాదాతుం మూలాని చ ఫలాని చ
న వినా యాతి తం ఖడ్గం న్యాస రక్షణ తత్పరః 20

నిత్యం శస్త్రం పరివహన్ క్రమేణ స తపోధనః
చకార రౌద్రీం స్వాం బుద్ధిం త్యక్త్వా తపసి నిశ్చయమ్ 21
తతః స రౌద్రేఽభిరతః ప్రమత్తోఽధర్మ కర్శితః
తస్య శస్త్రస్య సంవాసా జ్జగామ నరకం మునిః 22
ఏవ మేతత్ పురా వృత్తం శస్త్ర సంయోగ కారణం
అగ్ని సంయోగవద్ధేతుః శస్త్ర సంయోగ ఉచ్యతే 23
స్నేహాచ్చ బహుమానాచ్చ స్మారయే త్వాం న శిక్షయే
న కథంచన సా కార్యా గృహీత ధనుషా త్వయా 24
బుద్ధి ర్వైరం వినా హన్తుం రాక్షసాన్ దణ్డకాశ్రితాన్
అపరాధం వినా హన్తుం లోకాన్ వీర న కామయే 25
క్షత్రియాణాం తు వీరాణాం వనేషు నిరతాత్మనామ్
ధనుషా కార్య మేతావ దార్తానామఽభిరక్షణమ్ 26
క్వ చ శస్త్రం క్వ చ వనం క్వ చ క్షాత్రం తపః క్వ చ
వ్యావిద్ధ మిద మఽస్మాభిర్దేశ ధర్మస్తు పూజ్యతామ్ 27
తదార్య కలుషా బుద్ధి ర్జాయతే శస్త్ర సేవనాత్
పునర్గత్వా త్వయోధ్యాయాం క్షత్రధర్మం చరిష్యసి 28
అక్షయా తు భవేత్ ప్రీతిః శ్వశ్రూ శ్వశురయో ర్మమ
యది రాజ్యం పరిత్యజ్య భవే స్త్వం నిరతో మునిః 29
ధర్మాదఽర్థః ప్రభవతే ధర్మాత్ ప్రభవతే సుఖమ్
ధర్మేణ లభతే సర్వం ధర్మసార మిదం జగత్ 30
ఆత్మానం నియమై స్తై స్తైః కర్శయిత్వా ప్రయత్నతః
ప్రాప్యతే నిపుణై ర్ధర్మో న సుఖాల్లభ్యతే సుఖమ్ 31
నిత్యం శుచిమతిః సౌమ్య చర ధర్మం తపోవనే
సర్వం హి విదితం తుభ్యం త్రైలోక్య మపి తత్త్వతః 32
స్త్రీ చాపలా దేత దుదాహృతం మే
ధర్మం చ వక్తుం తవ కః సమర్థః
విచార్య బుద్ధ్యా తు సహాఽనుజేన
యద్రోచతే తత్ కురు మాఽచిరేణ 33

దశమ స్సర్గః – రక్షో వధ సమర్థనం

వాక్య మేతత్తు వైదేహ్యా వ్యాహృతం భర్తృ భక్తయా

శ్రుత్వా ధర్మే స్థితో రామః ప్రత్యువాచాఽథ మైథిలీమ్ 1
హితముక్తం త్వయా దేవి స్నిగ్ధయా సదృశం వచః
కులం వ్యపదిశన్త్యా చ ధర్మజ్ఞే జనకాత్మజే 2
కిం తు వక్ష్యామ్యఽహం దేవి త్వయైవోక్త మిదం వచః
క్షత్రియై ర్ధార్యతే చాపో నార్తశబ్దో భవే దితి 3
మాం సీతే స్వయ మాగమ్య శరణ్యాః శరణంగతాః
తే చార్తా దణ్డకారణ్యే మునయః సంశిత వ్రతాః 4
వసన్తో ధర్మ నిరతా వనే మూల ఫలాఽశనాః
న లభన్తే సుఖం భీతా రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః 5
కాలే కాలే చ నిరతా నియమై ర్వివిధై ర్వనే
భక్ష్యన్తే రాక్షసై ర్భీమై ర్నర మాంసోపజీవిభిః 6
తే భక్ష్యమాణా మునయో దణ్డకారణ్య వాసినః
అస్మానఽభ్యవపద్యేతి మా మూచు ర్ద్విజసత్తమాః 7
మయా తు వచనం శ్రుత్వా తేషామేవం ముఖాచ్చ్యుతమ్
కృత్వా చరణ శుశ్రూషాం వాక్య మేతదుదాహృతమ్ 8
ప్రసీదన్తు భవన్తో మే హ్రీరేషా హి మమాఽతులా
యదీదృశైరహం విప్రై రుపస్థేయై రుపస్థితః 9
కిం కరోమీతి చ మయా వ్యాహృతం ద్విజ సన్నిధౌ
సర్వైరేతైః సమాగమ్య వాగియం సముదాహృతా 10
రాక్షసై ర్దణ్డకారణ్యే బహుభిః కామరూపిభిః
అర్దితాః స్మ భృశం రామ భవాన్ నః తత్ర రక్షతు 11
హోమకాలే తు సంప్రాప్తాః పర్వకాలేషు చాఽనఘ
ధర్షయన్తి సుదుర్ధర్షా రాక్షసాః పిశితాఽశనాః 12
రాక్షసై ర్ధర్షితానాం చ తాపసానాం తపస్వినామ్
గతిం మృగయమాణానాం భవాన్ నః పరమా గతిః 13
కామం తపః ప్రభావేన శక్తా హన్తుం నిశాచరాన్
చిరార్జితం తు నేచ్ఛామ స్తపః ఖణ్డయితుం వయమ్ 14
బహువిఘ్నం తపో నిత్యం దుశ్చరం చైవ రాఘవ
తేన శాపం న ముంచామో భక్ష్యమాణాశ్చ రాక్షసైః 15
తదఽర్ద్యమానాన్ రక్షోభి ర్దణ్డకారణ్య వాసిభిః
రక్ష నః త్వం సహభ్రాత్రా త్వ న్నాథా హి వయం వనే 16

మయా చైత ద్వచః శృత్వా కార్త్స్న్యేన పరిపాలనమ్
ఋషీణాం దణ్డకారణ్యే సంశ్రుతం జనకాత్మజే 17
సంశృత్య చ న శక్ష్యామి జీవమానః ప్రతిశ్రవమ్
మునీనామన్యథా కర్తుం సత్య మిష్టం హి మే సదా 18
అప్యఽహం జీవితం జహ్యాం త్వాం వా సీతే సలక్ష్మణామ్
న తు ప్రతిజ్ఞాం సంశృత్య బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషతః 19
త దవశ్యం మయా కార్యమ్ ఋషీణాం పరిపాలనమ్
అనుక్తేనాఽపి వైదేహి ప్రతిజ్ఞాయ తు కిం పునః 20
మమ స్నేహా చ్చ సౌహార్దా దిద ముక్తం త్వయానఘే
పరితుష్టోఽస్మ్యహం సీతే న హ్యనిష్టోనుశిష్యతే 21
సదృశం చాఽనురూపం చ కులస్య తవ చాత్మనః
స ధర్మచారిణీ మే త్వం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ 22
ఇ త్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా
సీతాం ప్రియాం మైథిల రాజపుత్రీమ్
రామో ధనుష్మాన్ సహలక్ష్మణేన
జగామ రమ్యాణి తపోవనాని 23

ఏకాదశ స్సర్గః -- అగస్త్యాశ్రమః

అగ్రతః ప్రయయౌ రామః సీతా మధ్యే సుమధ్యమా
పృష్ఠతస్తు ధనుష్పాణిః లక్ష్మణోనుజగామ హ 1
తౌ పశ్యమానౌ వివిధాన్ శైల ప్రస్థాన్ వనాని చ
నదీశ్చ వివిధా రమ్యా జగ్మతుః సహసీతయా 2
సారసాన్ చక్రవాకాంశ్చ నదీ పులిన చారిణః
సరాంసి చ సపద్మాని యుక్తాని జలజైః ఖగైః 3
యూథ బద్ధాంశ్చ పృషతాన్ మదోన్మత్తాన్ విషాణినః
మహిషాంశ్చ వరాహాంశ్చ నాగాంశ్చ దృమ వైరిణః 4
తే గత్వా దూర మధ్వానం లమ్బమానే దివాకరే
దదృశుః సహితా రమ్యం తటాకం యోజనాయతమ్ 5
పద్మ పుష్కర సంబాధం గజయూథై రలంకృతమ్
సారసై ర్హంస కాదమ్బైః సంకులం జల చారిభిః 6
ప్రసన్న సలిలే రమ్యే తస్మిన్ సరసి శుశ్రువే
గీత వాదిత్ర నిర్ఘోషో న తు కశ్చన దృశ్యతే 7

తతః కౌతూహలాద్రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః
మునిం ధర్మభృతం నామ ప్రష్టుం సముపచక్రమే 8
ఇదమఽత్యద్భుతం శృత్వా సర్వేషాం నో మహామునే
కౌతూహలం మహజ్జాతం కిమిదం సాధు కథ్యతామ్ 9
వక్తవ్యం యది చేత్ విప్ర నాఽతిగుహ్యమపి ప్రభో
తేనైవ ముక్తో ధర్మాత్మా రాఘవేణ మునిస్తదా 10
ప్రభావం సరసః కృత్స్న మాఖ్యాతు ముపచక్రమే
ఇదం పంచాప్సరో నామ తటాకం సార్వ కాలికమ్ 11
నిర్మితం తపసా రామ మునినా మాండకర్ణినా
స హి తేపే తప స్తీవ్రం మాండకర్ణిర్మహామునిః 12
దశవర్ష సహస్రాణి వాయు భక్షో జలాశ్రయః
తతః ప్రవ్యథితాః సర్వే దేవాః సాఽగ్ని పురోగమాః 13
అబ్రువన్ వచనం సర్వే పరస్పర సమాగతాః
అస్మాకం కస్యచిత్ స్థాన మేష ప్రార్థయతే మునిః 14
ఇతి సంవిగ్న మనసః సర్వే తే త్రిదివౌకసః
తత్ర కర్తుం తపోవిఘ్నం దేవైః సర్వైర్ని యోజితాః 15
ప్రధానాఽప్సరసః పంచ విద్యుచ్చలిత వర్చసః
అప్సరోభి స్తత స్తాభి ర్ముని ర్దృష్ట పరావరః 16
నీతో మదన వశ్యత్వం సురాణాం కార్య సిద్ధయే
తాశ్చైవాప్సరసః పంచ మునేః పత్నీ త్వమాగతాః 17
తటాకే నిర్మితం తాసా మస్మిన్న న్తర్హితం గృహమ్
తత్రై వాప్సరసః పంచ నివసన్త్యో యథాసుఖమ్ 18
రమయన్తి తపోయోగా న్మునిం యౌవన మాస్థితమ్
తాసాం సంక్రీడమానానా మేషవాదిత్ర నిస్వనః 19
శ్రూయతే భూషణోన్మిశ్రో గీత శబ్దో మనోహరః
ఆశ్చర్య మితి తస్యైత ద్వచనం భావితాత్మనః 20
రాఘవః ప్రతిజగ్రాహ సహభ్రాత్రా మహాయశాః
ఏవం కథయమానస్య దదర్శాశ్రమ మండలమ్ 21
కుశ చీర పరిక్షిప్తం నానావృక్ష సమావృతమ్
ప్రవిశ్య సహ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ రాఘవః 22
ఉవాస మునిభిః సర్వైః పూజ్యమానో మహాయశాః

తదా తస్మిన్ స కాకుత్స్థః శ్రీమత్యాశ్రమ మణ్డలే 23
ఉషిత్వా తు సుఖం తత్ర పూజ్యామానో మహర్షిభిః
జగామ చాశ్రమాం స్తేషాం పర్యాయేణ తపస్వినామ్ 24
యేషా ముషితవాన్ పూర్వం సకాశే స మహాఽస్త్రవిత్
క్వచిత్ పరిదశాన్ మాసానేకం సంవత్సరం క్వచిత్ 25
క్వచిచ్చ చతురో మాసాన్ పంచ షట్చాఽపరాన్ క్వచిత్
అపరత్రాధికం మాసాదఽప్యర్ధ మఽధికం క్వచిత్ 26
త్రీన్ మాసానఽష్టమాసాంశ్చ రాఘవో న్యవసత్ సుఖమ్
ఏవం సంవసత స్తస్య మునీనా మాశ్రమేషు వై 27
రమతశ్చానుకూల్యేన యయుః సంవత్సరా దశ
పరివృత్య చ ధర్మజ్ఞో రాఘవః సహసీతయా 28
సుతీక్ష్ణ స్యాశ్రమే శ్రీమాన్ పునరేవాజగామ హ
స త మాశ్రమ మాసాద్య మునిభిః ప్రతిపూజితః 29
తత్రాఽపి న్యవసద్రామః కించిత్ కాలమఽరిందమః
అథాఽఽశ్రమస్థో వినయాత్ కదాచి త్తం మహామునిమ్ 30
ఉపాసీనః స కాకుత్స్థః సుతీక్ష్ణ మిద మబ్రవీత్
అస్మిన్నరణ్యే భగవన్నగస్త్యో మునిసత్తమః 31
వసతీతి మయా నిత్యం కథాః కథయతాం శృతమ్
న తు జానామి తం దేశం వనస్యాఽస్యమహ త్తయా 32
కుత్రాశ్రమ మిదం పుణ్యం మహర్షే స్తస్య ధీమతః
ప్రసాదా త్తత్ర భవతః సాఽనుజః సహసీతయా 33
అగస్త్య మభిగచ్ఛేయ మభివాదయితుం మునిమ్
మనోరథో మహానేష హృది మే పరివర్తతే 34
యదహం తం మునివరం శుశ్రూషేయమపి స్వయమ్
ఇతి రామస్య స మునిః శృత్వా ధర్మాత్మనో వచః 35
సుతీక్ష్ణః ప్రత్యువాచేదం ప్రీతో దశరథాత్మజమ్
అహమప్యేతదేవ త్వాం వక్తు కామః సలక్ష్మణమ్ 36
అగస్త్య మభిగచ్ఛేతి సీతయాసహ రాఘవ
దిష్ట్యా త్విదానీమర్థేఽస్మిన్ స్వయ మేవ బ్రవీషి మామ్ 37
అహమాఖ్యామి తే వత్స యత్రాఽగస్త్యో మహామునిః
యోజనాన్యాశ్రమా దస్మా త్తదా చత్వారి వై తతః 38

దక్షిణేన మహాన్ శ్రీమానఽగస్త్య భ్రాతు రాశ్రమః
స్థలీ ప్రాయే వనోద్దేశే పిప్పలీవన శోభితే 39
బహుపుష్ప ఫలే రమ్యే నానాశకుని నాదితే
పద్మిన్యో వివిధా స్తత్ర ప్రసన్న సలిలాః శివాః 40
హంస కారణ్డవాకీర్ణా శ్చక్రవాకోప శోభితాః
తత్రైకాం రజనీముష్య ప్రభాతే రామ గమ్యతామ్ 41
దక్షిణాం దిశ మాస్థాయ వన షణ్డస్య పార్శ్వతః
తత్రాఽగస్త్యాశ్రమపదం గత్వా యోజన మన్తరమ్ 42
రమణీయే వనోద్దేశే బహుపాదప సంవృతే
రంస్యతే తత్ర వైదేహీ లక్ష్మణశ్చ సహ త్వయా 43
స హి రమ్యో వనోద్దేశో బహుపాదప సంకులః
యది బుద్ధిః కృతా ద్రష్టు మగస్త్యం తం మహామునిమ్ 44
అద్యైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశః
ఇతి రామో మునేః శృత్వా సహభ్రాత్రాభివాద్య చ 45
ప్రతస్థేఽగస్త్యముద్దిశ్య సాఽనుజః సీతయాసహ
పశ్యన్ వనాని రమ్యాణి పర్వతాం శ్చాఽభ్ర సన్నిభాన్ 46
సరాంసి సరితశ్చైవ పథి మార్గవశాఽనుగాః
సుతీక్ష్ణే నోపదిష్టేన గత్వా తేన పథా సుఖమ్ 47
ఇదం పరమ సంహృష్టో వాక్యం లక్ష్మణ మబ్రవీత్
ఏతదేవాశ్రమపదం నూనం తస్య మహాత్మనః 48
అగస్త్యస్య మునే ర్భ్రాతు ర్దృశ్యతే పుణ్య కర్మణః
యథా హి మే వనస్యాఽస్య జ్ఞాతాః పథి సహస్రశః 49
సన్నతాః ఫల భారేణ పుష్ప భారేణ చ దృమాః
పిప్పలీనాం చ పక్వానాం వనాదఽస్మాదుపాగతః 50
గన్ధోఽయం పవనోత్క్షిప్తః సహసా కటుకోదయః
తత్ర తత్ర చ దృశ్యన్తే సంక్షిప్తాః కాష్ఠ సంచయాః 51
లూనాశ్చ పథి దృశ్యన్తే దర్భా వైడూర్య వర్చసః
ఏతచ్చ వన మధ్య స్థం కృష్ణాఽభ్ర శిఖరోపమమ్ 52
పావకస్యాశ్రమస్థస్య ధూమాగ్రం సంప్రదృశ్యతే
వివిక్తేషు చ తీర్థేషు కృత స్నానా ద్విజాతయః 53
పుష్పోపహారం కుర్వన్తి కుసుమైః స్వయమార్జితైః

త త్సుతీక్ష్ణస్య వచనం యథా సౌమ్య మయా శృతమ్ 54
అగస్త్యస్యాశ్రమో భ్రాతు ర్నూన మేష భవిష్యతి
నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హిత కామ్యయా 55
యస్య భ్రాత్రా కృతేయం దిక్శరణ్యా పుణ్య కర్మణా
ఇహైకదా కిల క్రూరో వాతాపిరఽపి చేల్వలః 56
భ్రాతరౌ సహితావాఽఽస్తాం బ్రాహ్మణఘ్నౌ మహాసురౌ
ధారయన్ బ్రాహ్మణం రూప మిల్వలః సంస్కృతం వదన్ 57
ఆమన్త్రయతి విప్రాన్ స్మ శ్రాద్ధ ముద్దిశ్య నిర్ఘృణః
భ్రాతరం సంస్కృతం కృత్వా తత స్తం మేష రూపిణమ్ 58
తాన్ ద్విజాన్ భోజయామాస శ్రాద్ధ దృష్టేన కర్మణా
తతో భుక్తవతాం తేషాం విప్రాణా మిల్వలోఽబ్రవీత్ 59
వాతాపే నిష్క్రమస్వేతి స్వరేణ మహతా వదన్
తతో భ్రాతుర్వచః శృత్వా వాతాపి ర్మేషవన్నదన్ 60
భిత్త్వా భిత్త్వా శరీరాణి బ్రాహ్మణానాం వినిష్పతత్
బ్రాహ్మణానాం సహస్రాణి తైరేవం కామరూపిభిః 61
వినాశితాని సంహత్య నిత్యశః పిశితాఽశనైః
అగస్త్యేన తదా దేవైః ప్రార్థితేన మహర్షిణా 62
అనుభూయ కిల శ్రాద్ధే భక్షితః స మహాసురః
తతః సంపన్న మిత్యుక్త్వా దత్త్వా హస్తోదకం తతః 63
భ్రాతరం నిష్క్రమ స్వేతి చేల్వలః సోఽభ్యభాషత
స తం తథా భాషమాణం తు భ్రాతరం విప్ర ఘాతినమ్ 64
అబ్రవీత్ ప్రహసన్ ధీమానగస్త్యో మునిసత్తమః
కుతో నిష్క్రమితుం శక్త ర్మయా జీర్ణస్య రక్షసః 65
భ్రాతు స్తే మేష రూపస్య గతస్య యమ సాదనమ్
అథ తస్య వచః శృత్వా భ్రాతుర్నిధన సంశ్రయమ్ 66
ప్రధర్షయితు మారేభే మునిం క్రోధాన్నిశాచరః
సోఽభిద్రవన్ మునిశ్రేష్ఠం మునినా దీప్త తేజసా 67
చక్షుషాఽనల కల్పేన నిర్దగ్ధో నిధనం గతః
తస్యాఽయమాశ్రమో భ్రాతు స్తటాక వన శోభితః 68
విప్రాఽనుకమ్పయా యేన కర్మేదం దుష్కరం కృతమ్
ఏవం కథయమానస్య తస్య సౌమిత్రిణా సహ 69

రామస్యాఽస్తంగతః సూర్యః సంధ్యాకాలోఽభ్యవర్తత
ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం సహభ్రాత్రా యథావిధి 70
ప్రవివేశాశ్రమపదం తమృషిం సోఽభ్యవాదయన్
సమ్యక్ ప్రతిగృహీత చ్చ మునినా తేన రాఘవః 71
న్యవసత్ తాం నిశా మేకాం ప్రాశ్య మూల ఫలాని చ
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం విమలే సూర్యమణ్డలే 72
భ్రాతరం తమగస్త్యస్య హ్యామన్త్రయత రాఘవః
అభివాదయే త్వా భగవన్ సుఖ మధ్యుషితో నిశామ్ 73
ఆమన్త్రయే త్వాం గచ్ఛామి గురుం తే ద్రష్టు మఽగ్రజమ్
గమ్యతా మితి తే నోక్తో జగామ రఘునన్దనః 74
యథోద్దిష్టేన మార్గేణ వనం తచ్చాఽవలోకయన్
నీవారాన్ పనసాం స్తాలాం స్తినిశాన్ వంజులాన్ ధవాన్ 75
చిరిబిల్వాన్ మధూకాంశ్చ బిల్వానపి చ తిన్దుకాన్
పుష్పితాన్ పుష్పితాఽగ్రాభి ర్లతాభిరనువేష్టితాన్ 76
దదర్శ రామః శతశ స్తత్ర కాన్తార పాదపాన్
హస్తి హస్తై ర్విమృదితాన్ వానరై రుపశోభితాన్ 77
మత్తైః శకుని సంఘైశ్చ శతశః ప్రతినాదితాన్
తతోబ్రవీత్ సమీపస్థం రామో రాజీవ లోచనః 78
పృష్ఠతోఽనుగతం వీరం లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనమ్
స్నిగ్ధ పత్రా యథావృక్షా యథాక్షాంత మృగ ద్విజాః 79
ఆశ్రమో నాఽతిదూరస్థో మహర్షే ర్భావితాత్మనః
అగస్త్య ఇతి విఖ్యాతో లోకే స్వే నైవ కర్మణా 80
ఆశ్రమో దృశ్యతే తస్య పరిశ్రాన్త శ్రమాపహః
ప్రాజ్య ధూమాకుల వన శ్చీరమాలా పరిష్కృతః 81
ప్రశాన్త మృగ యూథశ్చ నానాశకుని నాదితః
నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హిత కామ్యయా 82
దక్షిణా దిక్కృతా యేన శరణ్యా పుణ్య కర్మణా
తస్యేద మాశ్రమపదం ప్రభావాద్యస్య రాక్షసైః 83
దిగియం దక్షిణా త్రాసాత్ దృశ్యతే నోపభుజ్యతే
యదా ప్రభృతి చాక్రాన్తా దిగియం పుణ్య కర్మణా 84
తదా ప్రభృతి నిర్వైరాః ప్రశాన్తాః పిశితాశనాః

నామ్నా చేయం భగవతో దక్షిణా దిక్ప్రదక్షిణా 85
ప్రథితా త్రిషు లోకేషు దుర్ధర్షా క్రూర కర్మభిః
గతిం నిరోద్ధుం నిరతో భాస్కరస్యాఽచలోత్తమః 86
నిదేశం పాలయన్ యస్య విన్ధ్యః శైలో న వర్ధతే
అయం దీర్ఘాయుష స్తస్య లోకే విశ్రుత కర్మణః 87
అగస్త్య స్యాశ్రమః శ్రీమాన్ వినీత జన సేవితః
ఏష లోకాఽర్చితః సాధుర్హితే నిత్య రతః సతామ్ 88
అస్మానఽధిగతా నేష శ్రేయసా యోజయిష్యతి
ఆరాధయిష్యామ్యత్రాఽహ మగస్త్యం తం మహామునిమ్ 89
శేషం చ వనవాసస్య సౌమ్య వత్స్యామ్యఽహం ప్రభో
అత్ర దేవాః సగన్ధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః 90
అగస్త్యం నియతాహారం సతతం పర్యుపాసతే
నాఽత్ర జీవేన్ మృషావాదీ క్రూరో వా యది వా శఠః 91
నృశంసః కామవృత్తో వా మునిరేష తథావిధః
అత్ర దేవాశ్చ యక్షాశ్చ నాగాశ్చ పతగైః సహ 92
వసన్తి నియతాహారా ధర్మమారాధయిష్ణవః
అత్ర సిద్ధా మహాత్మానో విమానైః సూర్య సన్నిభైః 93
త్యక్త దేహాన్ నవై ర్దేహైః స్వర్యాతాః పరమర్షయః
యక్షత్వ మమరత్వం చ రాజ్యాని వివిధాని చ 94
అత్ర దేవాః ప్రయచ్ఛన్తి భూతైరాధితాః శుభైః
ఆగతాస్మాశ్రమపదం సౌమిత్రే ప్రవిశ అగ్రతః 95
నివేద యేహ మాం ప్రాప్తమృషయే సీతయా సహ||

ద్వాదశ స్సర్గః – అగస్త్య దర్శనం

స ప్రవిశ్యాశ్రమపదం లక్ష్మణో రాఘవాఽనుజః
అగస్త్య శిష్య మాసాద్య వాక్య మేతదువాచ హ 1
రాజా దశరథో నామ జ్యేష్ఠ స్తస్య సుతో బలీ
రామః ప్రాప్తో మునిం ద్రష్టుం భార్యయా సహసీతయా 2
లక్ష్మణో నామ తస్యాఽహం భ్రాతాత్వఽవరజో హితః
అనుకూలశ్చ భక్తశ్చ యది తే శ్రోత్ర మాగతః 3
తే వయం వనమఽత్యుగ్రం ప్రవిష్టాః పితృ శాసనాత్
ద్రష్టు మిచ్ఛామహే సర్వే భగవన్తం నివేద్యతామ్ 4

తస్య తద్వచనం శృత్వా లక్ష్మణస్య తపోధనః
తథే త్యుక్త్వాఽగ్ని శరణం ప్రవివేశ నివేదితుమ్ 5
స ప్రవిశ్య మునిశ్రేష్ఠం తపసా దుష్ప్రధర్షణమ్
కృతాఽఞ్జలి రువాచేదం రామాగమన మంజసా 6
యథోక్తం లక్ష్మణే నైవ శిష్యోఽగస్త్యస్య సమ్మతః
పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ రామో లక్ష్మణ ఏవ చ 7
ప్రవిష్టావాశ్రమపదం సీతయాసహ భార్యయా
ద్రష్టుం భవన్త మాయాతౌ శుశ్రూషాఽర్థ మరిందమౌ 8
యదత్రానన్తరం తత్త్వ మాజ్ఞాపయితు మర్హసి
తతః శిష్యాదుపశ్రుత్య ప్రాప్తం రామం సలక్ష్మణమ్ 9
వైదేహీం చ మహాభాగా మిదం వచన మబ్రవీత్
దిష్ట్యా రామశ్చిరస్యాఽద్య ద్రష్టుం మాం సముపాగతః 10
మనసా కాంక్షితం హ్యస్య మయాఽప్యాగమనం ప్రతి
గమ్యతాం సత్కృతో రామః సభార్యః సహలక్ష్మణః 11
ప్రవేశ్యతాం సమీపం మే కిం చాఽసౌ న ప్రవేశితః
ఏవ ముక్తస్తు మునినా ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా 12
అభివాద్యా బ్రవీచ్ఛిష్యః తథేతి నియతాంజలిః
తతో నిష్క్రమ్య సంభ్రాన్తః శిష్యో లక్ష్మణ మబ్రవీత్ 13
క్వాఽసౌ రామో మునిం ద్రష్టు మేతు ప్రవిశతు స్వయమ్
తతో గత్వాశ్రమ ద్వారం శిష్యేణ సహలక్ష్మణః 14
దర్శయామాస కాకుత్స్థం సీతాం చ జనకాత్మజామ్
తం శిష్యః ప్రశ్రితో వాక్యమఽగస్త్య వచనం బ్రువన్ 15
ప్రావేశయ ద్యథాన్యాయం సత్కారార్హం సుసత్కృతమ్
ప్రవివేశ తతో రామః సీతయా సహలక్ష్మణః 16
ప్రశాన్త హరిణాకీర్ణ మాశ్రమం హ్యవలోకయన్
స తత్ర బ్రహ్మణః స్థానమఽగ్నేః స్థానం తథైవ చ 17
విష్ణోః స్థానం మహేన్ద్రస్య స్థానం చైవ వివస్వతః
సోమ స్థానం భగ స్థానం స్థానం కౌబేర మేవ చ 18
ధాతు ర్విధాతు స్థానే చ వాయోః స్థానం తథైవ చ
నాగరాజస్య చ స్థాన మనంతస్య మహాత్మనః 19
స్థానం తథైవ గాయత్ర్యా వసూనాం స్థాన మేవ చ

స్థానం చ పాశ హస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః 20
కార్తికేయస్య చ స్థానం ధర్మ స్థానం చ పశ్యతి
తతః శిష్యైః పరివృతో మునిరఽప్యస్యభినిష్పతత్ 21
తం దదర్శాగ్రతో రామో మునీనాం దీప్త తేజసాం
అబ్రవీ ద్వచనం వీరో లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనమ్ 22
ఏష లక్ష్మణ నిష్క్రామ త్యగస్త్యో భగవాన్ ఋషిః
ఔదార్యేణాఽవగచ్ఛామి నిధానం తపసా మిమమ్ 23
ఏవముక్త్వా మహాబాహురఽగస్త్యం సూర్య వర్చసం
జగ్రాహ పరమ ప్రీత స్తస్య పాదౌ పరంతపః 24
అభివాద్య తు ధర్మాత్మా తస్థౌ రామః కృతాంజలిః
సీతయాసహ వైదేహ్యా తదా రామః సలక్ష్మణః 25
ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థ మర్చయిత్వాఽఽసనోదకైః
కుశల ప్రశ్న ముక్త్వా చ హ్యాస్యతా మితి చాబ్రవీత్ 26
అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయాఽర్ఘ్య మతిథీన్ ప్రతిపూజ్య చ
వానప్రస్థేన ధర్మేణ స తేషాం భోజనం దదౌ 27
ప్రథమం చ ఉపవిశ్యాథ ధర్మజ్ఞో మునిపుంగవః
ఉవాచ రామమాసీనం ప్రాఞ్జలిం ధర్మ కోవిదమ్ 28
అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయాఽర్ఘ్యమతిథిం ప్రతిపూజయేత్
అన్యథా ఖలు కాకుత్స్థ తపస్వీ సముదాచరన్ 29
దుస్సాక్షీవ పరే లోకే స్వాని మాంసాని భక్షయేత్
రాజా సర్వస్య లోకస్య ధర్మచారీ మహారథః 30
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ భవాన్ ప్రాప్తః ప్రియాఽతిథిః
ఏవముక్త్వా ఫలైర్మూలైః పుష్పైశ్చాఽన్యైశ్చ రాఘవమ్ 31
పూజయిత్వా యథా కామం పునరేవ తతోబ్రవీత్
ఇదం దివ్యం మహచ్చాపం హేమ రత్న విభూషితమ్ 32
వైష్ణవం పురుషవ్యాఘ్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా
అమోఘః సూర్య సంకాశో బ్రహ్మదత్తః శరోత్తమః 33
దత్తౌ మమ మహేన్ద్రేణ తూణీ చాఽక్షయ సాయకౌ
సంపూర్ణౌ నిశితై ర్బాణై ర్జ్వలద్భిరివ పావకైః 34
మహారజత కోశోఽయమఽసిః హేమ విభూషితః
అనేన ధనుషా రామ హత్వా సంఖ్యే మహాఽసురాన్ 35

ఆజహార శ్రియం దీప్తాం పురా విష్ణు ర్దివౌకసామ్
తద్ధను స్తౌ చ తూణీరౌ శరం ఖడ్గం చ మానద 36
జయాయ ప్రతిగృహ్ణీష్వ వజ్రం వజ్రధరో యథా
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః సమస్తం త ద్వరాయుధమ్ 37
దత్త్వా రామాయ భగవానఽగస్త్యః పునరబ్రవీత్||

త్రయోదశ స్సర్గః – పంచవటీ గమనం

రామ ప్రీతోఽస్మి భద్రం తే పరితుష్టోఽస్మి లక్ష్మణ
అభివాదయితుం యన్మాం సంప్రాప్తౌ సహసీతయా 1
అధ్వ శ్రమేణ వాం ఖేదో బాధతే ప్రచుర శ్రమః
వ్యక్త ముత్కంఠతే చాఽపి మైథిలీ జనకాత్మజా 2
ఏషా హి సుకుమారీ చ దుఃఖైశ్చ న విమానితా
ప్రాజ్య దోషం వనం ప్రప్తా భర్తృస్నేహ ప్రచోదితా 3
యథైషా రమతే రామ ఇహ సీతా తథా కురు
దుష్కరం కృతవత్యేషా వనే త్వామనుగచ్ఛతీ 4
ఏషా హి ప్రకృతిః స్త్రీణామాసృష్టే రఘునన్దన
సమస్థమఽనురజ్యన్తి విషమస్థం త్యజన్తి చ 5
శతహ్రాదానాం లోలత్వం శస్త్రాణాం తీక్ష్ణతాం తథా
గరుడానిలయోః శైఘ్ర్యమనుగచ్ఛన్తి యోషితః 6
ఇయం తు భవతో భార్యా దోషై రేతైర్వివర్జితా
శ్లాఘ్యా చ వ్యపదేశ్యా చ యథా దేవీ హ్యరున్ధతీ 7
అలంకృతోఽయం దేశశ్చ యత్ర సౌమిత్రిణా సహ
వైదేహ్యా చాఽనయా రామ వత్స్యసి త్వమరిందమ 8
ఏవముక్తః స మునినా రాఘవః సంయతాంజలిః
ఉవాచ ప్రశ్రితం వాక్యమృషిం దీప్త మివాఽనలమ్ 9
ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోస్మి యస్య మే మునిపుంగవః
గుణైః సభ్రాతృ భార్యస్య వరదః పరితుష్యతి 10
కిం తు వ్యాదిశ మే దేశం సోదకం బహుకాననమ్
యత్రాఽఽశ్రమపదం కృత్వా వసేయం నిరతః సుఖమ్ 11
తతోబ్రవీన్మునిశ్రేష్ఠః శ్రుత్వా రామస్య తద్వచః
ధ్యాత్వా ముహూర్తం ధర్మాత్మా ధీరో ధీరతరం వచః 12
ఇతో ద్వి యోజనే తాత బహుమూల ఫలోదకః

దేశో బహుమృగః శ్రీమాన్ పంచవట్యఽభివిశ్రుతః 13
తత్ర గత్వాఽఽశ్రమపదం కృత్వా సౌమిత్రిణా సహ
రంస్యసే త్వం పితుర్వాక్యం యథోక్తమనుపాలయన్ 14
కాలోఽయం గత భూయిష్ఠో యః కాల స్తవ రాఘవ
సమయో యో నరేంద్రేణ కృతో దశరథేన తే 15
తీర్ణ ప్రతిజ్ఞః కాకుస్థ సుఖం రాజ్యే నివత్స్యసి
ధన్య స్తే జనకో రామ స రాజా రఘునందన 16
యస్త్వయా జ్యేష్ఠ పుత్రేణ యయాతి రివ తారితః
విదితో హ్యేష వృత్తాన్తో మమ సర్వ స్తవాఽనఘ 17
తపసశ్చ ప్రభావేన స్నేహా ద్దశరథస్య చ
హృదయ స్థశ్చ తే ఛన్దో విజ్ఞాత స్తపసా మయా 18
ఇహ వాసం ప్రతిజ్ఞాయ మయాసహ తపోవనే
అతశ్చ త్వామఽహం బ్రూమి గచ్ఛ పంచవటీ మితి 19
స హి రమ్యో వనోద్దేశో మైథిలీ తత్ర రంస్యతే
స దేశః శ్లాఘనీయశ్చ నాఽతిదూరే చ రాఘవ 20
గోదావర్యాః సమీపే చ మైథిలీ తత్ర రంస్యతే
ప్రాజ్య మూల ఫలైశ్చైవ నానాద్విజగణా యుతః 21
వివిక్తశ్చ మహాబాహో పుణ్యో రమ్య స్తథైవ చ
భవానఽపి స దారశ్చ శక్తశ్చ పరిరక్షణే 22
అపి చాఽత్ర వసన్ రామ తాపసాన్ పాలయిష్యసి
ఏతదాలక్ష్యతే వీర మధూకానాం మహద్వనమ్ 23
ఉత్తరేణాఽస్య గన్తవ్యం న్యగ్రోధ మఽభిగచ్ఛతా
తతః స్థల ముపారుహ్య పర్వతస్యాఽవిదూరతః 24
ఖ్యాతః పంచవటీత్యేవ నిత్యపుష్పిత కాననః
అగస్త్యే నైవముక్తస్తు రామః సౌమిత్రిణా సహ 25
సత్కృ త్యామన్త్రయామాస తమృషిం సత్యవాదినమ్
తౌ తు తేనాభ్యనుజ్ఞాతౌ కృత పాదాఽభివన్దనౌ 26
తమాశ్రమాత్ పంచవటీం జగ్మతుః సహసీతయా||
గృహీత చాపౌతు నరాధిపాత్మజౌ
విషక్త తూణౌ సమరేష్వఽకాతరౌ
యథోపదిష్టేన పథా మహర్షిణా

ప్రజగ్మతుః పంచవటీం సమాహితౌ 27

చతుర్దశ స్సర్గః -- జటాయుస్సంగమః

అథ పంచవటీం గచ్ఛ న్నన్తరా రఘునన్దనః
ఆససాద మహాకాయం గృధ్రం భీమ పరాక్రమమ్ 1
తం దృష్ట్వా తౌ మహాభాగౌ వటస్థం రామ లక్ష్మణౌ
మేనా తే రాక్షసం పక్షిం బ్రువాణౌ కో భవానితి 2
స తౌ మధురయా వాచా సౌమ్యయా ప్రీణయ న్నివ
ఉవాచ వత్స మాం విద్ధి వయస్యం పితురాత్మనః 3
స తం పితృ సఖం బుద్ధ్వా పూజయామాస రాఘవః
స తస్య కుల మఽవ్యగ్ర మఽథ పప్రచ్ఛ నామ చ 4
రామస్య వచనం శృత్వా సర్వభూత సముద్భవం
ఆచచక్షే ద్విజ స్తస్మై కుల మాత్మాన మేవ చ 5
పూర్వకాలే మహాబాహో యే ప్రజాపతయోఽభవన్
తాన్ మే నిగదతః సర్వానాఽఽదితః శృణు రాఘవ 6
కర్దమః ప్రథమ స్తేషాం విక్రీత స్తదనన్తరః
శేషశ్చ సంశ్రయ శ్చైవ బహుపుత్రః ప్రతాపవాన్ 7
స్థాణు ర్మరీచి రఽత్రిశ్చ క్రతు శ్చైవ మహాబలః
పులస్త్య శ్చాంగిరా శ్చైవ ప్రచేతాః పులహ స్తథా 8
దక్షో వివస్వానఽపరోఽరిష్టనేమిశ్చ రాఘవ
కశ్యపశ్చ మహాతేజా స్తేషామాసీచ్చ పశ్చిమః 9
ప్రజాపతేస్తు దక్షస్య బభూవు రితి విశ్రుతమ్
షష్టి ర్దుహితరో రామ యశస్విన్యో మహాయశః 10
కశ్యపః ప్రతిజగ్రాహ తాసామఽష్టౌ సుమధ్యమాః
అదితిం చ దితిం చైవ దనుమప్యఽథ కాళికామ్ 11
తామ్రాం క్రోధవశాం చైవ మనుం చాఽప్యనలా మపి
తాస్తు కన్యా స్తతః ప్రీతః కశ్యపః పునరబ్రవీత్ 12
పుత్రాం స్త్రైలోక్య భర్తౄన్ వై జనయిష్యథ మత్ సమాన్
అదితి స్తన్ మనా రామ దితిశ్చ దను రేవ చ 13
కాళికా చ మహాబాహో శేషా స్త్వమనసోఽభవన్
అదిత్యాం జజ్ఞిరే దేవా స్త్రయస్త్రింశదఽరిందమ 14
ఆదిత్యా వసవో రుద్రా హ్యశ్వినౌ చ పరంతప

దితి స్త్వజనయత్ పుత్రాన్ దైత్యాన్ తాత యశస్వినః 15
తేషా మియం వసుమతీ పురాసీత్ స వనాఽర్ణవా
దను స్త్వజనయత్ పుత్ర మఽశ్వగ్రీవ మరిందమ 16
నరకం కాలకం చైవ కాళికాఽపి వ్యజాయత
క్రౌంచీం భాసీం తథా శ్యేనీం ధృతరాష్ట్రీం తథా శుకీమ్ 17
తామ్రాఽపి సుషువే కన్యాః పంచైతా లోక విశ్రుతాః
ఉలూకాన్ జనయత్ క్రౌంచీ భాసీ భాసాన్ వ్యజాయత 18
శ్యేనీ శ్యేనాంశ్చ గృధ్రాంశ్చ వ్యజాయత సుతేజసః
ధృతరాష్ట్రీ తు హంసాంశ్చ కలహంసాంశ్చ సర్వశః 19
చక్రవాకాంశ్చ భద్రం తే విజజ్ఞే సాఽపి భామినీ
శుకీ నతాం విజజ్ఞే తు నతాయా వినతా సుతా 20
దశ క్రోధవశా రామ విజజ్ఞే హ్యాత్మ సంభవాః
మృగీం చ మృగమన్దాం చ హరీం భద్రమదా మపి 21
మాతంగీ మపి శార్దూలీం శ్వేతాం చ సురభీం తథా
సర్వలక్షణ సంపన్నాం సురసాం కద్రుకా మపి 22
అపత్యం తు మృగాః సర్వే మృగ్యా నరవరోత్తమ
ఋక్షాశ్చ మృగమన్దాయాః సృమరా శ్చమరా స్తథా 23
హర్యాశ్చ హరయోఽపత్యం వానరాశ్చ తరస్వినః
తతస్తు ఇరావతీం నామ జజ్ఞే భద్రమదా సుతామ్ 24
తస్యాస్తు ఐరావతః పుత్రో లోకనాథో మహాగజః
మాతంగ్యా స్త్వథ మాతంగ్యా అపత్యం మనుజర్షభ 25
గోలాంగూలాంశ్చ శార్దూలీ వ్యాఘ్రాంశ్చాజనయత్ సుతాన్
దిశా గజాంశ్చ కాకుత్స్థ శ్వేతా వ్యజనయత్ సుతాన్ 26
తతో దుహితరౌ రామ సురభి ర్ద్వే వ్యజాయత
రోహిణీం నామ భద్రం తే గంధర్వీం చ యశస్వినీం 27
రోహిణ్యఽజనయ ద్గావో గంధర్వీ వాజినః సుతాన్
సురసాఽజనయ న్నాగాన్ రామ కద్రూ స్తు పన్నగాన్ 28
మను ర్మనుష్యాన్ జనయత్ రామ పుత్రాన్ యశస్వినః
బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ శూద్రాంశ్చ మనుజర్షభ 29
సర్వాన్ పుణ్య ఫలాన్ వృక్షా నఽనలాపి వ్యజాయత
వినతా చ శుకీ పౌత్రీ కద్రూశ్చ సురసా స్వసా 30

కద్రూ ర్నాగం సహస్రాస్యం విజజ్ఞే ధరణీ ధరం
ద్వౌ పుత్రౌ వినతాయాస్తు గరుడోఽరుణ ఏవ చ 31
తస్మాత్ జాతోహమఽరుణాత్ సంపాతిస్తు మమాగ్రజః
జటాయు రితి మాం విద్ధి శ్యేనీ పుత్ర మరిందమ 32
సోఽహమ్ వాస సహాయ స్తే భవిష్యామి యదీచ్ఛసి
ఇదం దుర్గం హి కాన్తారం మృగ రాక్షసస సేవితం 33
సీతాం చ తాత రక్షిష్యే త్వయి యాతే స లక్ష్మణే||
జటాయుషం తు ప్రతిపూజ్య రాఘవో
ముదా పరిష్వజ్య చ సన్నతోఽభవత్
పితుర్హి శుశ్రావ సఖిత్వమాత్మవాన్
జటాయుషా సంకథితం పునః పునః 34

స తత్ర సీతాం పరిదాయ మైథిలీం
సహైవ తేనాఽతిబలేన పక్షిణా
జగామ తాం పంచవటీం స లక్ష్మణో
రిపూన్ దిధక్షన్ శలభానివాఽనలః 35

పంచదశ స్సర్గః – పంచవటీ పర్ణశాలా

తతః పఞ్చవటీం గత్వా నానావ్యాల మృగా యుతామ్
ఉవాచ భ్రాతరం రామో సౌమిత్రీం దీప్త తేజసం 1
ఆగతాః స్మ యథోద్దిష్టం ఇయం దేశం ముని రబ్రవీత్
అయం పఞ్చవటీదేశ సౌమ్య పుష్పిత పాదపః 2
సర్వతశ్చార్యతాం దృష్టిః కాననే నిపుణో హ్యసి
ఆశ్రమః కతరస్మిన్నో దేశే భవతి సమ్మతః 3
రమతే యత్ర వైదేహీ త్వమఽహం చైవ లక్ష్మణ
తాదృశో దృశ్యతాం దేశః సన్నికృష్ట జలాశయః 4
వన రామణ్యకం యత్ర జల రామణ్యకం తథా
సన్నికృష్టం చ యత్ర స్యాత్ సమిత్ పుష్ప కుశోదకమ్ 5

ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః సంయతాంజలిః
సీతా సమక్షం కాకుత్స్థ మిదం వచన మబ్రవీత్ 6
పరవానఽస్మి కాకుత్స్థ త్వయి వర్ష శతం స్థితే
స్వయం తు రుచిరే దేశే క్రియతా మితి మాం వద 7
సుప్రీత స్తేన వాక్యేన లక్ష్మణస్య మహాత్మనః
విమృశన్ రోచయామాస దేశం సర్వగుణాఽన్వితమ్ 8
స తం రుచిర మాక్రమ్య దేశ మాశ్రమ కర్మణి
హస్తౌ గృహీత్వా హస్తేన రామః సౌమిత్రి మబ్రవీత్ 9
అయం దేశః సమః శ్రీమాన్ పుష్పితై స్తరుభిర్వృతః
ఇహాఽఽశ్రమపదం సౌమ్య యథావత్ కర్తుమర్హసి 10
ఇయ మాదిత్య సంకాశైః పద్మైః సురభి గన్ధిభిః
అదూరే దృశ్యతే రమ్యా పద్మినీ పద్మ శోభితా 11
యథాఖ్యాత మగస్త్యేన మునినా భావితాత్మనా
ఇయం గోదావరీ రమ్యా పుష్పితై స్తరుభి ర్వృతా 12
హంస కారణ్డవాకీర్ణా చక్రవాకోప శోభితా
నాఽతిదూరే న చాసన్నే మృగ యూథ నిపీడితా 13
మయూర నాదితా రమ్యాః ప్రాంశవో బహు కన్దరాః
దృశ్యన్తే గిరయః సౌమ్య ఫుల్లై స్తరుభి రావృతాః 14
సౌవర్ణై రాజతై స్తామ్రై ర్దేశే దేశే చ ధాతుభిః
గవాక్షితా ఇవా భాన్తి గజాః పరమ భక్తిభిః 15
సాలై స్తాలై స్తమాలైశ్చ ఖర్జూర పనసాఽఽమ్రకైః
నీవారై స్తిమిశై శ్చైవ పున్నాగై శ్చోప శోభితాః 16
చూతై రశోకై స్తిలకై శ్చమ్పకైః కేతకైరఽపి
పుష్ప గుల్మ లతో పేతై స్తై స్తై స్తరుభి రావృతాః 17
చన్దనై స్స్యన్దనై ర్నీపైః పనసై ర్లికుచై రపి
ధవాఽశ్వకర్ణ ఖదిరైః శమీ కింశుక పాటలైః 18
ఇదం పుణ్య మిదం మేధ్య మిదం బహు మృగ ద్విజమ్
ఇహ వత్స్యామ సౌమిత్రే సార్థ మేతేన పక్షిణా 19
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పర వీరహా
అచిరేణాశ్రమం భ్రాతు శ్చకార సుమహాబలః 20
పర్ణశాలాం సువిపులాం తత్ర సంఘాత మృత్తికామ్

సుస్తమ్భాం మస్కరై ర్దీర్ఘైః కృతవంశాం సుశోభనామ్ 21
శమీ శాఖాభి రాస్తీర్ణాం దృఢ పాశాఽవపాశితాం
కుశ కాశ శరైః పర్ణై రుపరి చ్ఛాదితాం తథా 22
సమీ కృత తలాం రమ్యాం చకార లఘువిక్రమః
నివాసం రాఘవస్యార్థే ప్రేక్షణీయ మనుత్తమం 23
స గత్వా లక్ష్మణః శ్రీమాన్ నదీం గోదావరీం తదా
స్నాత్వా పద్మాని చాదాయ స ఫలః పునరాగతః 24
తతః పుష్పబలిం కృత్వా శాన్తిం చ స యథావిధి
దర్శయామాస రామాయ తదాఽఽశ్రమపదం కృతమ్ 25
స తం దృష్ట్వా కృతం సౌమ్యమాశ్రమం సహసీతయా
రాఘవః పర్ణశాలాయాం హర్షమాహారయ ద్భృశం 26
సుసంహృష్టః పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం లక్ష్మణం తదా
అతి స్నిగ్ధం చ గాఢం చ వచనం చేద మబ్రవీత్ 27
ప్రీతోఽస్మి తే మహత్ కర్మ త్వయా కృత మిదం ప్రభో
ప్రదేయో యన్నిమిత్తం తే పరిష్వంగో మయా కృతః 28
భావజ్ఞేన కృతజ్ఞేన ధర్మజ్ఞేన చ లక్ష్మణ
త్వయా పుత్రేణ ధర్మాత్మా న సంవృత్తః పితా మమ 29
ఏవం లక్ష్మణ ముక్త్వాతు రాఘవో లక్ష్మివర్ధనం
తస్మిన్ దేశే బహుఫలే న్యవసత్ సుసుఖం వశీ 30
కంచిత్ కాలం స ధర్మాత్మా సీతయా లక్ష్మణేన చ
అన్వాస్యమానో న్యవసత్ స్వర్గలోకే యథాఽమరః 31

షోడశ స్సర్గః – హేమంత వర్ణనం

వసత స్తస్య తు సుఖం రాఘవస్య మహాత్మనః
శరద్వ్యపాయే హేమన్తఋతు రిష్టః ప్రవర్తతే 1
స కదాచిత్ ప్రభాతాయాం శర్వర్యాం రఘునన్దనః
ప్రయయావఽభిషేకార్థం రమ్యాం గోదావరీం నదీమ్ 2
ప్రహ్వః కలశ హస్త స్తం సీతయాసహ వీర్యవాన్
పృష్ఠతోనువ్రజన్ భ్రాతా సౌమిత్రి రిద మబ్రవీత్ 3
అయం స కాలః సంప్రాప్తః ప్రియో య స్తే ప్రియం వద
అలంకృత ఇవా భాతి యేన సంవత్సరః శుభః 4
నీహార పరుషో లోకః పృథివీ సస్య శాలినీ

జలాన్యఽనుపభోగ్యాని సుభగో హవ్యవాహనః 5
నవాఽగ్రయణ పూజాభి రభ్యర్చ్య పితౄ దేవతాః
కృతాఽగ్రయణకాః కాలే సన్తో విగత కల్మషాః 6
ప్రాజ్య కామా జనపదాః సంపన్నతర గోరసాః
విచరన్తి మహీపాలా యాత్రాస్థా విజిగీషవః 7
సేవమానే దృఢం సూర్యే దిశమఽన్తక సేవితామ్
విహీన తిలకేవ స్త్రీ నోత్తరాదిక్ ప్రకాశతే 8
ప్రకృత్యా హిమకోశాఢ్యో దూర సూర్యశ్చ సామ్ప్రతమ్
యథార్థ నామా సువ్యక్తం హిమవాన్ హిమవాన్ గిరిః 9
అత్యన్త సుఖ సంచారా మధ్యాహ్నే స్పర్శతః సుఖాః
దివసాః సుభగాదిత్యాః ఛాయా సలిల దుర్భగాః 10
మృదు సూర్యాః సనీహారాః పటు శీతాః సమారుతాః
శూన్యారణ్యా హిమ ధ్వస్తా దివసా భాన్తి సామ్ప్రతమ్ 11
నివృత్తాకాశ శయనాః పుష్య నీతా హిమాఽరుణాః
శీతా వృద్ధతరా యామ స్త్రియామా యాన్తి సామ్ప్రతమ్ 12
రవి సంక్రాన్త సౌభాగ్యః తుషారాఽరుణ మణ్డలః
నిశ్వాసాన్ధ ఇవాఽదర్శః చన్ద్రమా న ప్రకాశతే 13
జ్యోత్స్నా తుషార మలినా పౌర్ణమాస్యాం న రాజతే
సీతేవ చాఽఽతప శ్యామా లక్ష్యతే న తు శోభతే 14
ప్రకృత్యా శీతల స్పర్శో హిమ విద్ధశ్చ సామ్ప్రతమ్
ప్రవాతి పశ్చిమో వాయుః కాలే ద్విగుణ శీతలః 15
బాష్ప చ్ఛన్నా న్యరణ్యాని యవ గోధూమవన్తి చ
శోభన్తేఽభ్యుదితే సూర్యే నదద్భిః క్రౌంచ సారసైః 16
ఖర్జూర పుష్పాకృతిభిః శిరోభిః పూర్ణ తణ్డులైః
శోభన్తే కించిదాఽఽనమ్రాః శాలయః కనక ప్రభాః 17
మయూఖై రుపసర్పద్భిః హిమ నీహార సంవృతైః
దూరమఽభ్యుదితః సూర్యః శశాంక ఇవ లక్ష్యతే 18
అగ్రాహ్య వీర్యః పూర్వాహ్ణే మధ్యాహ్నే స్పర్శతః సుఖః
సంరక్తః కించిదాపాణ్డురాఽఽతపః శోభతే క్షితౌ 19
అవశ్యాయ నిపాతేన కించిత్ ప్రక్లిన్న శాద్వలా
వనానాం శోభతే భూమిః నివిష్ట తరుణాఽఽతపా 20

స్పృశంస్తు విపులం సీత ముదకం ద్విరదః సుఖం
అత్యంత తృషితో వన్యం ప్రతిసంహరతే కరం 21
ఏతే హి సముపాసీనా విహగా జల చారిణః
నాఽవగాహంతి సలిల మఽప్రగల్భా ఇవాఽఽహవమ్ 22
అవశ్యాయ తమో నద్ధా నీహార తమసా వృతాః
ప్రసుప్తా ఇవ లక్ష్యన్తే విపుష్పా వనరాజయః 23
బాష్ప సంఛన్న సలిలా రుత విజ్ఞేయ సారసాః
హిమాఽర్ద్ర వాలుకై స్తీరైః సరితో భాన్తి సామ్ప్రతమ్ 24
తుషార పతనా చ్చైవ మృదుత్వాత్ భాస్కరస్య చ
శైత్యాదఽగాఽగ్రస్థ మపి ప్రాయేణ రసవజ్జలమ్ 25
జరా జర్జరితైః పద్మైః శీర్ణ కేసర కర్ణికైః
నాల శేషై ర్హిమ ధ్వస్తై ర్న భాన్తి కమలాకరాః 26
అస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్ర కాలే దుఃఖ సమన్వితః
తపశ్చరతి ధర్మాత్మా త్వద్భక్త్యా భరతః పురే 27
త్యక్త్వా రాజ్యంచ మానంచ భోగాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్
తపస్వీ నియతాహారః శేతే శీతే మహీతలే 28
సోఽపి వేలా మిమాం నూన మఽభిషేకార్థ ముద్యతః
వృతః ప్రకృతిభి ర్నిత్యం ప్రయాతి సరయూం నదీమ్ 29
అత్యన్త సుఖ సంవృద్ధః సుకుమారః సుఖోచితః
కథం న్వపరరాత్రేషు సరయూ మఽవగాహతే 30
పద్మపత్రేక్షణో వీరః శ్యామో నిరుదరో మహాన్
ధర్మజ్ఞః సత్యవాదీ చ హ్రీ నిషేధో జితేన్ద్రియః 31
ప్రియాభిభాషీ మధురో దీర్ఘబాహు రరిందమః
సంత్యజ్య వివిధాన్ భోగానాఽఽర్యం సర్వాత్మనాశ్రితః 32
జితః స్వర్గ స్తవ భ్రాత్రా భరతేన మహాత్మనా
వనస్థ మపి తాపస్యే య స్త్వామనువిధీయతే 33
న పిత్ర్య మఽనువర్తన్తే మాతృకం ద్విపదా ఇతి
ఖ్యాతో లోక ప్రవాదోఽయం భరతేనాన్యథా కృతః 34
భర్తా దశరథో యస్యాః సాధుశ్చ భరతః సుతః
కథం ను సాఽమ్బా కైకేయీ తాదృశీ క్రూరదర్శినీ 35
ఇత్యేవం లక్ష్మణే వాక్యం స్నేహా ద్బ్రువతి ధార్మికే

పరివాదం జనన్యా స్త మఽసహన్ రాఘవో బ్రవీత్ 36
న తేఽమ్బా మధ్యమా తాత గర్హితవ్యా కథంచన
తా మే వేక్ష్వాకు నాథస్య భరతస్య కథాం కురు 37
నిశ్చితాఽపి హి మే బుద్ధిర్వనవాసే దృఢవ్రతా
భరత స్నేహ సంతప్తా బాలిశీ క్రియతే పునః 38
సంస్మరామ్యఽస్య వాక్యాని ప్రియాణి మధురాణి చ
హృద్యాన్యమృత కల్పాని మనః ప్రహ్లాదనాని చ 39
కదా న్వఽహం సమేష్యామి భరతేన మహాత్మనా
శత్రుఘ్నేన చ వీరేణ త్వయా చ రఘునందన 40
ఇత్యేవం విలపం స్తత్ర ప్రాప్య గోదావరీం నదీమ్
చక్రేఽభిషేకం కాకుత్స్థః సాఽనుజః సహసీతయా 41
తర్పయిత్వాఽథ సలిలై స్తే పితౄన్ దైవతాని చ
స్తువన్తి స్మోదితం సూర్యం దేవతాశ్చ సమాహితాః 42
కృతాభిషేకః స రరాజ రామః
సీతా ద్వితీయః సహలక్ష్మణేన
కృతాభిషేకో గిరిరాజపుత్ర్యా
రుద్రః స నన్దీ భగవానివేశః 43

సప్తదశ స్సర్గః – శూర్పణకా భావాఽఽవిష్కరణం

కృతాభిషేకో రామస్తు సీతా సౌమిత్రి రేవ చ
తస్మా ద్గోదావరీ తీరాత్ తతో జగ్ముః స్వమాశ్రమమ్ 1
ఆశ్రమం త ముపాగమ్య రాఘవః సహ లక్ష్మణః
కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం కర్మ పర్ణశాలా ముపాగమత్ 2
ఉవాస సుఖిత స్తత్ర పూజ్యమానో మహర్షిభిః
లక్ష్మణేన సహభ్రాత్రా చకార వివిధాః కథాః 3
స రామః పర్ణశాలాయామాసీనః సహసీతయా
విరరాజ మహాబాహు శ్చిత్రయా చన్ద్రమా ఇవ 4
త దాసీనస్య రామస్య కథా సంసక్త చేతసః
తం దేశం రాక్షసీ కాచి దాజగామ యదృచ్ఛయా 5
సా తు శూర్పణఖా నామ దశగ్రీవస్య రక్షసః
భగినీ రామ మాసాద్య దదర్శ త్రిదశోపమమ్ 6
సింహోరస్కం మహాబాహుం పద్మపత్ర నిభేక్షణమ్

ఆజానుబాహుం దీప్తాస్యమఽతీవ ప్రియ దర్శనం 7
గజ విక్రాంత గమనం జటా మండల ధారిణం
సుకుమారం మహాసత్త్వం పార్థివ వ్యంజనాఽన్వితమ్ 8
రామ మిన్దీవర శ్యామం కందర్ప సదృశ ప్రభమ్
బభూవేన్ద్రోపమం దృష్ట్వా రాక్షసీ కామ మోహితా 9

సుముఖం దుర్ముఖీ రామం వృత్త మధ్యం మహోదరీ
విశాలాఽక్షం విరూపాఽక్షీ సుకేశం తామ్ర మూర్ధజా 10
ప్రీతి రూపం విరూపా సా సుస్వరం భైరవ స్వరా
తరుణం దారుణా వృద్ధా దక్షిణం వామభాషిణీ 11
న్యాయవృత్తం సుదుర్వృత్తా ప్రియ మఽప్రియదర్శనా
శరీర రజ సమావిష్టా రాక్షసీ వాక్య మబ్రవీత్ 12
జటీ తాపస రూపేణ సభార్యః శర చాప ధృత్
ఆగత స్త్వ మిమం దేశం కథం రాక్షస సేవితమ్ 13
కి మాగమన కృత్యం తే తత్త్వమాఖ్యాతు మర్హసి
ఏవ ముక్తస్తు రాక్షస్యా శూర్పణఖ్యా పరంతపః 14
ఋజు బుద్ధితయా సర్వమాఖ్యాతు ముపచక్రమే
అనృతం న హి రామస్య కదాచి దపి సమ్మతం 15
విశేషేణాశ్రమస్థస్య సమీపే స్త్రీ జనస్య చ
ఆసీ ద్దశరథో నామ రాజా త్రిదశ విక్రమః 16
తస్యాఽహమగ్రజః పుత్రో రామో నామ జనైః శృతః
భ్రాతాఽయం లక్ష్మణో నామ యవీయాన్ మామనువ్రతః 17
ఇయం భార్యా చ వైదేహీ మమ సీతేతి విశ్రుతా
నియోగాత్తు నరేన్ద్రస్య పితు ర్మాతుశ్చ యన్త్రితః 18
ధర్మార్థం ధర్మ కాంక్షీ చ వనం వస్తు మిహాగతః
త్వాం తు వేదితు మిచ్ఛామి కథ్యతాం కాఽసి కస్య వా 19
న హి తావన్ మనోజ్ఞాఽంగీ రాక్షసీ ప్రతిభాసి మే

ఇహ వా కిం నిమిత్తం త్వ మాగతా బ్రూహి తత్త్వతః 20
సాబ్రవీ ద్వచనం శృత్వా రాక్షసీ మదనాఽర్దితా
శ్రూయతాం రామ వక్ష్యామి తత్త్వార్థం వచనం మమ 21
అహం శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ కామ రూపిణీ
అరణ్యం విచరా మీదమేకా సర్వభయంకరా 22
రావణో నామ మే భ్రాతా బలీయాన్ రాక్షసేశ్వరః
వీరో విశ్రవసః పుత్రో యది తే శ్రోత్ర మాగతః 23
ప్రవృద్ధ నిద్రశ్చ సదా కుంభకర్ణో మహాబలః
విభీషణస్తు ధర్మాత్మా న తు రాక్షస చేష్టితః 24
ప్రఖ్యాత వీర్యౌ చ రణే భ్రాతరౌ ఖర దూషణౌ
తానఽహం సమతిక్రాన్తా రామ త్వాఽపూర్వదర్శనాత్ 25
సముపేతాఽస్మి భావేన భర్తారం పురుషోత్తమమ్
అహం ప్రభావ సంపన్నా స్వచ్ఛంద బల గామినీ 26
చిరాయ భవ మే భర్తా సీతయా కిం కరిష్యసి
వికృతా చ విరూపా చ న చేయం సదృశీ తవ 27
అహ మేవాఽనురూపా తే భార్యా రూపేణ పశ్య మామ్
ఇమాం విరూపామఽసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీమ్ 28
అనేన తే సహభ్రాత్రా భక్షయిష్యామి మానుషీమ్
తతః పర్వత శృంగాణి వనాని వివిధాని చ 29
పశ్యన్ సహ మయా కాన్త దణ్డకాన్ విచరిష్యసి
ఇత్యేవ ముక్తః కాకుత్స్థః ప్రహస్య మదిరేక్షణామ్ 30
ఇదం వచన మారేభే వక్తుం వాక్య విశారదః||

అష్టాదశ స్సర్గః – శూర్పణకా విరూపణం

తతః శూర్పణఖాం రామః కామ పాశాఽవ పాశితామ్
స్వచ్ఛయా శ్లక్ష్ణయా వాచా స్మితపూర్వమఽథాబ్రవీత్ 1
కృత దారోఽస్మి భవతి భార్యేయం దయితా మమ
త్వద్విధానాం తు నారీణాం సుదుఃఖా ససపత్నతా 2
అనుజ స్త్వేష మే భ్రాతా శీలవాన్ ప్రియ దర్శనః
శ్రీమానఽకృత దారశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ 3
అపూర్వీ భార్యయా చార్థీ తరుణః ప్రియ దర్శనః
అనురూపశ్చ తే భర్తా రూపస్యాఽస్య భవిష్యతి 4

ఏనం భజ విశాలాఽక్షి భర్తారం భ్రాతరం మమ
అసపత్నా వరారోహే మేరుమఽర్కప్రభా యథా 5
ఇతి రామేణ సా ప్రోక్తా రాక్షసీ కామ మోహితా
విసృజ్య రామం సహసా తతో లక్ష్మణ మబ్రవీత్ 6
అస్య రూపస్య తే యుక్తా భార్యాఽహం వరవర్ణినీ
మయా సహ సుఖం సర్వాన్ దణ్డకాన్ విచరిష్యసి 7
ఏవ ముక్తస్తు సౌమిత్రీ రాక్షస్యా వాక్య కోవిదః
తతః శూర్పణఖీం స్మిత్వా లక్ష్మణో యుక్త మబ్రవీత్ 8
కథం దాసస్య మే దాసీ భార్యా భవితు మిచ్ఛసి
సోఽహమార్యేణ పరవాన్ భ్రాత్రా కమలవర్ణినీ 9
సమృద్ధాఽర్థస్య సిద్ధార్థా ముదితా వరవర్ణినీ
ఆర్యస్య త్వం విశాలాక్షి భార్యా భవ యవీయసీ 10
ఏనాం విరూపా మఽసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీమ్
భార్యాం వృద్ధాం పరిత్యజ్య త్వామేవైష భజిష్యతి 11
కో హి రూప మిదం శ్రేష్ఠం సంత్యజ్య వరవర్ణిని
మానుషీషు వరారోహే కుర్యా ద్భావం విచక్షణః 12
ఇతి సా లక్ష్మణే నోక్తా కరాళా నిర్ణతోదరీ
మన్యతే త ద్వచ స్తథ్యం పరిహాసాఽవిచక్షణా 13
సా రామం పర్ణశాలాయా ముపవిష్టం పరంతపమ్
సీతయాసహ దుర్ధర్ష మబ్రవీత్ కామ మోహితా 14
ఏనాం విరూపా మఽసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీమ్
వృద్ధాం భార్యా మఽవష్టభ్య మాం న త్వం బహు మన్యసే 15
అద్యేమాం భక్షయిష్యామి పశ్యత స్తవ మానుషీమ్
త్వయా సహ చరిష్యామి నిస్సపత్నా యథా సుఖమ్ 16
ఇత్యుక్త్వా మృగశాబాక్షీమఽలాత సదృశేక్షణా
అభ్యధావత్ సుసంకృద్ధా మహోల్కా రోహిణీ మివ 17
తాం మృత్యుపాశ ప్రతిమామాపతన్తీం మహాబలః
నిగృహ్య రామః కుపిత స్తతో లక్ష్మణ మబ్రవీత్ 18
క్రూరైరఽనార్యైః సౌమిత్రే పరిహాసః కథం చ న
న కార్యః పశ్య వైదేహీం కథంచిత్ సౌమ్య జీవతీమ్ 19
ఇమాం విరూపా మఽసతీ మఽతిమత్తాం మహోదరీమ్

రాక్షసీం పురుషవ్యాఘ్ర విరూపయితు మర్హసి 20
ఇత్యుక్తో లక్ష్మణ స్తస్యాః కృద్ధో రామస్య పశ్యతః
ఉద్ధృత్య ఖడ్గం చిచ్ఛేద కర్ణ నాసం మహాబలః 21
నికృత్త కర్ణ నాసా తు విస్వరం సా వినద్య చ
యథాగతం ప్రదుద్రావ ఘోరా శూర్పణఖా వనమ్ 22
సా విరూపా మహాఘోరా రాక్షసీ శోణితోక్షితా
ననాద వివిధాన్ నాదాన్ యథా ప్రావృషి తోయదః 23
సా విక్షరన్తీ రుధిరం బహుధా ఘోర దర్శనా
ప్రగృహ్య బాహూ గర్జన్తీ ప్రవివేశ మహావనమ్ 24
తతస్తు సా రాక్షస సంఘ సంవృతం
ఖరం జనస్థాన గతం విరూపితా
ఉపేత్య తం భ్రాతరముగ్ర దర్శనం
పపాత భూమౌ గగనాద్యథాఽశనిః 25
తతః సభార్యం భయ మోహ మూర్ఛితా
సలక్ష్మణం రాఘవ మాగతం వనమ్
విరూపణం చాత్మని శోణితోక్షితా
శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా 26

ఏకోనవింశ స్సర్గః – ఖర క్రోధః

తాం తథా పతితాం దృష్ట్వా విరూపాం శోణితోక్షితామ్
భగినీం క్రోధ సంతప్తః ఖరః పప్రచ్ఛ రాక్షసీం 1
ఉత్తిష్ఠ తావ దాఖ్యాహి ప్రమోహం జహి సంభ్రమం
వ్యక్త మాఖ్యాహి కేన త్వ మేవం రూపా విరూపితా 2
కః కృష్ణసర్ప మాసీన మాశీవిష మఽనాగసం
తుద త్యభిసమాపన్న మంగుళ్యఽగ్రేణ లీలయా 3
కః కాలపాశ మాసజ్య కంఠే మోహా న్న బుధ్యతే
య స్త్వామద్య సమాసాద్య పీతవాన్ విష ముత్తమం 4
బల విక్రమ సంపన్నా కామగా కామరూపిణీ
ఇమా మవస్థాం నీతా త్వం కేనాంతక సమాగతా 5
దేవగన్ధర్వ భూతానామ్ ఋషీణాం చ మహాత్మనామ్
కోఽయ మేవం విరూపాం త్వాం మహావీర్య శ్చకార హ 6
న హి పశ్యామ్యఽహం లోకే యః కుర్యా న్మమ విప్రియమ్

అన్తరేణ సహస్రాక్షం మహేన్ద్రం పాకశాసనమ్ 7
అద్యఽహం మార్గణైః ప్రాణానాదాస్యే జీవితాంతకైః
సలిలే క్షీరమాసక్తం నిష్పిబ న్నివ సారసః 8
నిహతస్య మయా సంఖ్యే శర సంకృత్త మర్మణః
సఫేనం రుధిరం రక్తం మేదినీ కస్య పాస్యతి 9
కస్య పత్రరథాః కాయాన్ మాంస ముత్కృత్య సంగతాః
ప్రహృష్టా భక్షయిష్యన్తి నిహతస్య మయా రణే 10
తం న దేవా న గన్ధర్వా న పిశాచా న రాక్షసాః
మయాఽపకృష్టం కృపణం శక్తా స్త్రాతు మిహాఽఽహవే 11
ఉపలభ్య శనైః సంజ్ఞాం తం మే శంసితు మర్హసి
యేన త్వం దుర్వినీతేన వనే విక్రమ్య నిర్జితా 12
ఇతి భ్రాతుర్వచః శృత్వా కృద్ధస్య చ విశేషతః
తతః శూర్పణఖా వాక్యం సబాష్పమిద మబ్రవీత్ 13
తరుణౌ రూప సంపన్నౌ సుకుమారౌ మహాబలౌ
పుణ్డరీక విశాలాక్షౌ చీర కృష్ణాజినామ్బరౌ 14
ఫల మూలాఽశనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ
పుత్రౌ దశరథస్యా స్తాం భ్రాతరౌ రామ లక్ష్మణౌ 15
గన్ధర్వరాజ ప్రతిమౌ పార్థివ వ్యంజనాన్వితౌ
దేవౌ వా మానుషౌ వా తౌ న తర్కయితుముత్సహే 16
తరుణీ రూప సంపన్నా సర్వాభరణ భూషితా
దృష్టా తత్ర మయా నారీ తయో ర్మధ్యే సుమధ్యమా 17
తాభ్యా ముభాభ్యాం సంభూయ ప్రమదామధికృత్య తామ్
ఇమా మవస్థాం నీతాఽహం యథాఽనాథాఽసతీ తథా 18
తస్యాశ్చాఽనృజు వృత్తాయా స్తయోశ్చ హతయోరహమ్
సఫేనం పాతు మిచ్ఛామి రుధిరం రణమూర్ధని 19
ఏష మే ప్రథమః కామః కృత స్తాత త్వయా భవేత్
తస్యా స్తయోశ్చ రుధిరం పిబేయ మఽహమాహవే 20
ఇతి తస్యాం బ్రువాణాయాం చతుర్దశ మహాబలాన్
వ్యాదిదేశ ఖరః కృద్ధో రాక్షసానన్తకోపమాన్ 21
మానుషౌ శస్త్ర సంపన్నౌ చీర కృష్ణాజినామ్బరౌ
ప్రవిష్టౌ దణ్డకారణ్యం ఘోరం ప్రమదయా సహ 22

తౌ హత్వా తాం చ దుర్వృత్తా ముపావర్తితు మర్హథ
ఇయం చ రుధిరం తేషాం భగినీ మమ పాస్యతి 23
మనోరథోఽయ మిష్టోఽస్యా భగిన్యా మమ రాక్షసాః
శీఘ్రం సంపద్యతాం గత్వా తౌ ప్రమథ్య స్వతేజసా 24
యుష్మాభి ర్నిహతౌ దృష్ట్వా తా వుభౌ భ్రాతరౌ రణే
ఇయం ప్రహృష్టా ముదితా రుధిరం యుధి పాస్యతి 25
ఇతి ప్రతిసమాదిష్టా రాక్షసా స్తే చతుర్దశ
తత్ర జగ్ము స్తయా సార్ధం ఘనా వాతేరితా యథా 26
తతస్తు తే తం సముదగ్ర తేజసం
తథాపి తీక్ష్ణ ప్రదరా నిశాచరాః
దురాసదం ధర్షయితుం న చాఽశకన్
వన ద్విపా దీప్త మివాఽగ్ని ముత్థితం 27

వింశ స్సర్గః – చతుర్దశ రక్షో వధః

తతః శూర్పణఖా ఘోరా రాఘవాశ్రమ మాగతా
రక్షసా మాచచక్షే తౌ భ్రాతరౌ సహసీతయా 1
తే రామం పర్ణశాలాయా ముపవిష్టం మహాబలమ్
దదృశుః సీతయా సార్ధం వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ 2
తాన్ దృష్ట్వా రాఘవః శ్రీమానాగతాం స్తాం చ రాక్షసీమ్
అబ్రవీ ద్భ్రాతరం రామో లక్ష్మణం దీప్త తేజసం 3
ముహూర్తం భవ సౌమిత్రే సీతాయాః ప్రత్యనంతరః
ఇమాన్ అస్యా వధిష్యామి పదవీ మాగతా నిహ 4
వాక్య మేతత్ తతః శృత్వా రామస్య విదితాత్మనః
తథేతి లక్ష్మణో వాక్యం రామస్య ప్రత్యపూజయత్ 5
రాఘవోఽపి మహచ్చాపం చామీకర విభూషితమ్
చకార సజ్యం ధర్మాత్మా తాని రక్షాంసి చాఽబ్రవీత్ 6
పుత్రౌ దశరథస్యావాం భ్రాతరౌ రామ లక్ష్మణౌ
ప్రవిష్టౌ సీతయా సార్ధం దుశ్చరం దణ్డకా వనమ్ 7
ఫల మూలాఽశనౌ దాన్తౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ
వసన్తౌ దణ్డకారణ్యే కిమర్థ ముపహింసథ 8
యుష్మాన్ పాపాత్మకాన్ హన్తుం విప్రకారాన్ మహాహవే
ఋషీణాం తు నియోగేన ప్రాప్తోఽహం సశరాయుధః 9

తిష్ఠతైవాత్ర సంతుష్టా నోపావర్తితుమర్హథ
యది ప్రాణైరిహార్థోవా నివర్తధ్వం నిశాచరాః 10
తస్య తద్వచనం శృత్వా రాక్షసా స్తే చతుర్దశ
ఊచు ర్వాచం సుసంకృద్ధా బ్రహ్మఘ్నాః శూల పాణయః 11
క్రోధ ముత్పాద్య నో భర్తుః ఖరస్య సుమహాత్మనః
త్వమేవ హాస్యసే ప్రాణానఽద్యాస్మాభి ర్హతోయుధి 12
కా హి తే శక్తి రేకస్య బహూనాం రణ మూర్ధని
అస్మాక మగ్రతః స్థాతుం కిం పునర్యోద్ధు మాహవే 13
ఏహి బాహు ప్రయుక్తై ర్నః పరిఘైః శూల పట్టిశైః
ప్రాణాం స్త్యక్ష్యసి వీర్యం చ ధనుశ్చ కర పీడితమ్ 14
ఇత్యేవముక్త్వా సంకృద్ధా రాక్షసా స్తే చతుర్దశ
ఉద్యతాయుధ నిస్త్రిమ్శా రామ మేవాభి దుద్రువుః 15
అభిపత్య తతో వేగాత్ పృష్ఠత స్తే నిశాచరాః
పరిఘాన్ పట్టిశాన్ శూలాన్ నిస్త్రిమ్శాన్ హేమభూషితాన్ 16
చిక్షిపు స్తాని శూలాని రాఘవం ప్రతి దుర్జయం
తాని శూలాని కాకుత్స్థః సమస్తాని చతుర్దశ 17
తావద్భి రేవ చిచ్ఛేద శరైః కాంచన భూషణైః
తతః పశ్చాన్ మహాతేజా నారాచాన్ సూర్య సన్నిభాన్ 18
జగ్రాహ పరమ కృద్ధ శ్చతుర్దశ శిలా శితాన్
గృహీత్వా ధనురాయమ్య లక్ష్యా నుద్దిశ్య రాక్షసాన్ 19
ముమోచ రాఘవో బాణాన్ వజ్రానివ శతక్రతుః
రుక్మపుంఖాశ్చ విశిఖా దీప్తా హేమ భూషితాః 20
తే భిత్వా రక్షసాం వేగా ద్వక్షాంసి రుధిరాప్లుతాః
వినిష్పేతు స్తదా భూమౌ వల్మీకాదివ పన్నగాః 21
తే భిన్న హృదయా భూమౌ ఛిన్నమూలా ఇవ దృమాః
నిపేతుః శోణితార్ద్రాంగా వికృతా విగతాఽఽసవః 22
తాన్ భూమౌ పతితాన్ దృష్ట్వా రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా
పరిత్రస్తా పున స్తత్ర వ్యసృజ ద్భైరవ స్వనాన్ 23
సా నదన్తీ మహానాదం జవా చ్ఛూర్పణఖా పునః
ఉపగమ్య ఖరం సా తు కించిత్ సంశుష్క శోణితా 24
పపాత పునరేవాఽఽర్తా సనిర్యాసేవ సల్లకీ

భ్రాతుః సమీపే శోకార్తా ససర్జ నినదం ముహుః 25
సస్వరం ముముచే బాష్పం విషణ్ణ వదనా తదా||
నిపాతితాన్ దృశ్య రణే తు రాక్షసాన్
ప్రధావితా శూర్పణఖా పున స్తతః
వధం చ తేషాం నిఖిలేన రక్షసాం
శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా 26

ఏకవింశ స్సర్గః – ఖర సంధుక్షణం

స పునః పతితాం దృష్ట్వా క్రోధా చ్ఛూర్పణఖాం ఖరః
ఉవాచ వ్యక్తతా వాచా తామఽనర్థార్థ మాగతామ్ 1
మయా త్విదానీం శూరా స్తే రాక్షసా రుధిరాఽశనాః
త్వత్ప్రియార్థం వినిర్దిష్టాః కిమర్థం రుద్యతే పునః 2
భక్తాశ్చైవానురక్తాశ్చ హితాశ్చ మమ నిత్యశః
ఘ్నన్తోపి న నిహన్తవ్యా న న కుర్యు ర్వచో మమ 3
కిమేత చ్ఛ్రోతు మిచ్ఛామి కారణం యత్కృతే పునః
హా నాథేతి వినర్దన్తీ సర్పవ ల్లుఠసి క్షితౌ 4
అనాథవద్విలపసి నాథేతు మయి సంస్థితే
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ మా భైషీ ర్వైక్లబ్యం త్యజ్యతా మిహ 5
ఇత్యేవముక్తా దుర్ధర్షా ఖరేణ పరిసాంత్వితా
విమృజ్య నయనే సాఽస్రే ఖరం భ్రాతర మబ్రవీత్ 6
అస్మిదానీమఽహం ప్రాప్తా హృత శ్రవణ నాసికా
శోణితౌఘు పరిక్లిన్నా త్వయా చ పరిసాంత్వితా 7
ప్రేషితాశ్చ త్వయా శూరా రాక్షసా స్తే చతుర్దశ
నిహన్తుం రాఘవం ఘోరా మత్ప్రియార్థం సలక్ష్మణమ్ 8
తే తు రామేణ సామర్షాః శూల పట్టిశ పాణయః
సమరే నిహతాః సర్వే సాయకైః మర్మ భేదిభిః 9
తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ క్షణేనైవ మహాబలాన్
రామస్య చ మహత్ కర్మ మహాం స్త్రాసోఽభవన్ మమ 10
సాఽస్మి భీతా సముద్విగ్నా విషణ్ణా చ నిశాచర
శరణం త్వాం పునః ప్రాప్తా సర్వతో భయ దర్శినీ 11
విషాద నక్రాధ్యుషితే పరిత్రాసోర్మి మాలిని
కిం మాం న త్రాయసే మగ్నాం విపులే శోకసాగరే 12

ఏతే చ నిహతా భూమౌ రామేణ నిశితైః శరైః
యేఽపి మే పదవీం ప్రాప్తా రాక్షసాః పిశితాఽశనాః 13
మయి తే యద్యనుక్రోశో యది రక్షస్సు తేషు చ
రామేణ యది తే శక్తి స్తేజోవాఽస్తి నిశాచర 14
దణ్డకారణ్య నిలయం జహి రాక్షస కంటకమ్
యది రామం మమాఽమిత్రం న త్వమఽద్య వధిష్యసి 15
తవ చైవాఽగ్రతః ప్రాణాం స్త్యక్ష్యామి నిరపత్రపా
బుద్ధ్యాఽహ మనుపశ్యామి న త్వం రామస్య సంయుగే 16
స్థాతుం ప్రతిముఖే శక్తః సబలోపి మహారణే
శూరమానీ న శూర స్త్వం మిథ్యారోపిత విక్రమః 17
మానుషౌ యౌ న శక్నోషి హన్తుం తౌ రామ లక్ష్మణౌ
రామేణ యది తే శక్తిః తేజోవాఽస్తి నిశాచర 18
దండకారణ్య నిలయం జహి తం కులపాంసన
నిస్సత్త్వస్యాఽల్ప వీర్యస్య వాస స్తే కీదృశ స్త్విహ 19
అపయాహి జనస్థానాత్ త్వరితః సహబాన్ధవః
రామ తేజోభిభూతో హి త్వం క్షిప్రం వినశిష్యసి 20
స హి తేజః సమాయుక్తో రామో దశరథాత్మజః
భ్రాతా చాఽస్య మహావీర్యో యేన చాఽస్మి విరూపితా 21
ఏవం విలప్య బహుశో రాక్షసీ ప్రదరోదరీ
కరాభ్యాం ఉదరం హత్వా రురోద భృశ దుఖితా 22

ద్వావింశ స్సర్గః – ఖర సన్నాహః

ఏవమాధర్షితః శూరః శూర్పణఖ్యా ఖర స్తదా
ఉవాచ రక్షసాం మధ్యే ఖరః ఖరతరం వచః 1
తవాఽవమాన ప్రభవః క్రోధోఽయ మతులో మమ
న శక్యతే ధారయితుం లవణామ్బ ఇవోత్థితమ్ 2
న రామం గణయే వీర్యాన్ మానుషం క్షీణ జీవితమ్
ఆత్మ దుశ్చరితైః ప్రాణాన్ హతో యోఽద్య విమోక్ష్యతి 3
బాష్పః సంహ్రియతా మేష సంభ్రమశ్చ విముచ్యతామ్
అహం రామం సహభ్రాత్రా నయామి యమ సాదనమ్ 4
పరశ్వధ హతస్యాఽద్య మంద ప్రాణస్య భూతలే
రామస్య రుధిరం రక్త ముష్ణం పాస్యఽసి రాక్షసి 5

సా ప్రహృష్టా వచః శృత్వా ఖరస్య వదనాచ్చ్యుతమ్
ప్రశశంస పునర్మౌర్ఖ్యా ద్భ్రాతరం రక్షసాం వరమ్ 6
తయా పరుషితః పూర్వం పునరేవ ప్రశంసితః
అబ్రవీ ద్దూషణం నామ ఖరః సేనాపతిం తదా 7
చతుర్దశ సహస్రాణి మమ చిత్తాఽనువర్తినామ్
రక్షసాం భీమ వేగానాం సమరేష్వనివర్తినామ్ 8
నీల జీమూత వర్ణానాం ఘోరాణాం క్రూర కర్మణామ్
లోక హింసా విహారాణాం బలినా ముగ్రతేజసామ్ 9
తేషాం శార్దూల దర్పాణాం మహాఽఽస్యానాం మహౌజసామ్
సర్వోద్యోగ ముదీర్ణానాం రక్షసాం సౌమ్య కారయ 10
ఉపస్థాపయ మే క్షిప్రం రథం సౌమ్య ధనూంషి చ
శరాం శ్చిత్రాన్ ఖడ్గాంశ్చ శక్తీశ్చ వివిధాః శితాః 11
అగ్రే నిర్యాతు మిచ్ఛామి పౌలస్త్యానాం మహారథమ్
వధార్థం దుర్వినీతస్య రామస్య రణ కోవిదః 12
ఇతి తస్య బృవాణస్య సూర్యవర్ణం మహారథమ్
సదఽశ్వైః శబలై ర్యుక్త మాచచక్షేఽథ దూషణః 13
తం మేరు శిఖరాకారం తప్తకాంచన భూషణమ్
హేమచక్ర మఽసంబాధం వైడూర్య మయ కూబరమ్ 14
మత్స్యైః పుష్పై ర్ద్రుమై శ్శైలై శ్చన్ద్ర సూర్యైశ్చ కాంచనైః
మంగళైః పక్షి సంఘైశ్చ తారాభిశ్చ సంవృతమ్ 15
ధ్వజ నిస్త్రింశ సంపన్నం కింకిణీక విభూషితమ్
సదఽశ్వయుక్తం సోఽమర్షాదారురోహ ఖరో రథం 16
నిశామ్య తు రథస్థం తం రాక్షసా భీమవిక్రమాః
తస్థుః సంపరివార్యైనం దూషణం చ మహాబలమ్ 17
ఖరస్తు తాన్ మహేష్వాసాన్ ఘోర వర్మాయుధ ధ్వజాన్
నిర్యాతే త్యబ్రవీ ద్దృష్టో రథస్థః సర్వరాక్షసాన్ 18
తత స్తద్రాక్షసం సైన్యం ఘోర వర్మాయుధ ధ్వజమ్
నిర్జగామ జనస్థానాత్ మహానాదం మహాజవమ్ 19
ముద్గరైః పట్టిశైః శూలైః సుతీక్ష్ణైశ్చ పరశ్వధైః
ఖడ్గై శ్చక్రైశ్చ హస్తస్థై ర్భ్రాజమానైశ్చ తోమరైః 20
శక్తిభిః పరిఘై ర్ఘోరైరఽతిమాత్రైశ్చ కార్ముకైః

గదాఽసి ముసలై ర్వజ్రైః గృహీతైః భీమ దర్శనైః 21
రాక్షసానాం సుఘోరాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ
నిర్యాతాని జనస్థానాత్ ఖర చిత్తానువర్తినామ్ 22
తాం స్త్వఽభిద్రవతో దృష్ట్వా రాక్షసాన్ భీమ విక్రమాన్
ఖరస్యాఽపి రథః కించి జ్జగామ తదనన్తరమ్ 23
తత స్తాన్ శబలానఽశ్వాం స్తప్తకాంచన భూషితాన్
ఖరస్య మతిమాజ్ఞాయ సారథిః సమచోదయత్ 24
స చోదితో రథః శీఘ్రం ఖరస్య రిపు ఘాతినః
శబ్దేనాపూరయామాస దిశశ్చ ప్రదిశ స్తథా 25
ప్రవృద్ధ మన్యుస్తు ఖరః ఖర స్వనో
రిపోర్వధాఽర్థం త్వరితో యధాఽన్తకః
అచూచుదత్ సారథిమున్నదన్ ఘనం
మహాబలో మేఘ ఇవాఽశ్మవర్షవాన్ 26

త్రయోవింశ స్సర్గః – ఉత్పాత దర్శనం

తస్మిన్ యాతే జనస్థానాదఽశివం శోణితోదకమ్
అభ్యవర్షన్ మహామేఘ స్తుములో గర్దభాఽరుణః 1
నిపేతు స్తురగా స్తస్య రథయుక్తా మహాజవాః
సమే పుష్పర్చితే దేశే రాజమార్గే యదృచ్ఛయా 2
శ్యామం రుధిర పర్యన్తం బభూవ పరివేషణమ్
అలాతచక్ర ప్రతిమం ప్రతిగృహ్య దివాకరమ్ 3
తతో ధ్వజ ముపాగమ్య హేమదణ్డం సముచ్ఛ్రితమ్
సమాక్రమ్య మహాకాయ స్తస్థౌ గృధ్రః సుదారుణః 4
జనస్థాన సమీపే తు సమాగమ్య ఖర స్వనాః
విస్వరాన్ వివిధాం శ్చక్రుర్మాంసాదా మృగ పక్షిణః 5
వ్యాజహ్రుశ్చ ప్రదీప్తాయాం దిశి వై భైరవ స్వనమ్
అశివం యాతుధానానాం శివా ఘోరా మహాస్వనాః 6
ప్రభిన్న గిరి సంకాశా స్తోయ శోణిత ధారిణః
ఆకాశం తదఽనాకాశం చక్రు ర్భీమా వలాహకాః 7
బభూవ తిమిరం ఘోర ముద్ధతం రోమ హర్షణమ్
దిశో వా విదిశో వాఽపి న చ వ్యక్తం చకాశిరే 8
క్షతజార్ద్ర సవర్ణాభా సంధ్యాకాలం వినా బభౌ

ఖరస్యాఽభిముఖా నేదు స్తదా ఘోరమృగాః ఖగాః 9
కంక గోమాయు గృధ్రాశ్చ చుకృశుః భయ శంసినః
నిత్యాఽశివకరా యుద్ధే శివా ఘోర నిదర్శనాః 10
నేదుర్బలస్యాఽభిముఖం జ్వాలోద్గారిభిరాననైః
కబన్ధః పరిఘాభాసో దృశ్యతే భాస్కరాఽన్తికే 11
జగ్రాహ సూర్యం స్వర్భానురఽపర్వణి మహాగ్రహః
ప్రవాతి మారుతః శీఘ్రం నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః 12
ఉత్పేతుశ్చ వినా రాత్రిం తారాః ఖద్యోత సప్రభాః
సంలీన మీన విహగా నలిన్యః పుష్ప పంకజాః 13
తస్మిన్ క్షణే బభూవుశ్చ వినా పుష్ప ఫలై ర్ద్రుమాః
ఉద్ధూతశ్చ వినా వాతం రేణు ర్జలధరాఽరుణః 14
వీచీకూచీతి వాశ్యన్తో బభూవు స్తత్ర సారికాః
ఉల్కాశ్చాఽపి సనిర్ఘాతా నిపేతు ర్ఘోరదర్శనాః 15
ప్రచచాల మహీ సర్వా సశైల వన కాననా
ఖరస్య చ రథస్థస్య నర్దమానస్య ధీమతః 16
ప్రాకమ్పత భుజః సవ్యః స్వరశ్చాఽస్యావసజ్జత
సాఽస్రా సంపద్యతే దృష్టిః పశ్యమానస్య సర్వతః 17
లలాటే చ రుజా జాతా న చ మోహా న్న్యవర్తత
తాన్ సమీక్ష్య మహోత్పాతా నుత్థితాన్ రోమ హర్షణాన్ 18
అబ్రవీద్రాక్షసాన్ సర్వాన్ ప్రహసన్ స ఖర స్తదా
మహోత్పాతా నిమాన్ సర్వానుత్థితాన్ ఘోరదర్శనాన్ 19
న చిన్తయామ్యఽహం వీర్యా ద్బలవాన్ దుర్బలా నివ
తారా అపి శరై స్తీక్ష్ణైః పాతయామి నభస్థలాత్ 20
మృత్యుం మరణ ధర్మేణ సంక్రుద్ధో యోజయామ్యహమ్
రాఘవం తం బలోత్సిక్తం భ్రాతరం చాఽస్య లక్ష్మణమ్ 21
అహత్వా సాయకై స్తీక్ష్ణై ర్నోపావర్తితు ముత్సహే
సకామా భగినీ మేఽస్తు పీత్వా తు రుధిరం తయోః 22
యన్నిమిత్తస్తు రామస్య లక్ష్మణస్య విపర్యయః
న క్వచిత్ ప్రాప్త పూర్వో మే సంయుగేషు పరాజయః 23
యుష్మాక మేతత్ ప్రత్యక్షం నాఽనృతం కథయామ్యహమ్
దేవరాజ మపి క్రుద్ధో మత్తైరావత యాయినమ్ 24

వజ్రహస్తం రణే హన్యాం కిం పున స్తౌ కుమానుషౌ
సా తస్య గర్జితం శృత్వా రాక్షసస్య మహాచమూః 25
ప్రహర్ష మతులం లేభే మృత్యు పాశాఽవపాశితా
సమీయుశ్చ మహాత్మానో యుద్ధ దర్శన కాంక్షిణః 26
ఋషయో దేవ గన్ధర్వాః సిద్ధాశ్చ సహ చారణైః
సమేత్య చోచుః సహితా స్తేఽన్యోన్యం పుణ్య కర్మణః 27
స్వస్తి గో బ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకానాం యే చ సమ్మతాః
జయతాం రాఘవః సంఖ్యే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ 28
చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానఽసురపుంగవాన్
ఏత చ్చాఽన్యచ్చ బహుశో బృవాణాః పరమర్షయః 29
జాత కౌతూహలాత్ తత్ర విమానస్థాశ్చ దేవతాః
దదృశు ర్వాహినీం తేషాం రాక్షసానాం గతాయుషామ్ 30
రథేన తు ఖరో వేగాదుగ్రసైన్యో వినిస్సృతః
తం దృష్ట్వా రాక్షసం భూయో రాక్షసాశ్చ వినిస్సృతాః 31
శ్యేన గామీ పృథుగ్రీవో యజ్ఞశత్రు ర్విహంగమః
దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః 32
మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాఽశనః
ద్వాదశైతే మహావీర్యాః ప్రతస్థురభితః ఖరమ్ 33
మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ త్రిశిరా స్తథా
చత్వార ఏతే సేనాన్యో దూషణం పృష్ఠతో యయుః 34
సా భీమ వేగా సమరాఽభికామా
మహాబలా రాక్షస వీర సేనా
తౌ రాజపుత్రౌ సహసాఽభ్యుపేతా
మాలా గ్రహాణామివ చన్ద్ర సూర్యౌ 35

చతుర్వింశ స్సర్గః – రామ ఖర బల సన్నికర్షః

ఆశ్రమం ప్రతి యాతే తు ఖరే ఖర పరాక్రమే
తానే వౌత్పాతికాన్ రామః సహభ్రాత్రా దదర్శ హ 1
తానుత్పాతాన్ మహాఘోరా నుత్థితాన్ రోమహర్షణాన్
ప్రజానామఽహితాన్ దృష్ట్వా రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్ 2
ఇమాన్ పశ్య మహాబాహో సర్వభూతాఽపహారిణః
సముత్థితాన్ మహోత్పాతాన్ సంహర్తుం సర్వరాక్షసాన్ 3

అమీ రుధిర ధారాస్తు విసృజన్తః ఖర స్వనాః
వ్యోమ్ని మేఘా వివర్తన్తే పరుషా గర్దభాఽరుణాః 4
సధూమాశ్చ శరాః సర్వే మమ యుద్ధాఽభినన్దినః
రుక్మపృష్ఠాని చాపాని విచేష్టన్తే చ లక్ష్మణ 5
యాదృశా ఇహ కూజన్తి పక్షిణో వనచారిణః
అగ్రతో నో భయం ప్రాప్తం సంశయో జీవితస్య చ 6
సంప్రహారస్తు సుమహాన్ భవిష్యతి న సంశయః
అయమాఖ్యాతి మే బాహుః స్ఫురమాణోముహుర్ముహుః 7
సన్నికర్షే తు నః శూర జయం శత్రోః పరాజయమ్
సుప్రభం చ ప్రసన్నం చ తవ వక్త్రం హి లక్ష్యతే 8
ఉద్యతానాం హి యుద్ధార్థం యేషాం భవతి లక్ష్మణ
నిష్ప్రభం వదనం తేషాం భవత్యాయుః పరిక్షయే 9
రక్షసాం నర్దతాం ఘోరః శ్రూయతే చ మహాధ్వనిః
ఆహతానాం చ భేరీణాం రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః 10
అనాగత విధానం తు కర్తవ్యం శుభమిచ్ఛతా
ఆపదం శంకమానేన పురుషేణ విపశ్చితా 11
తస్మాద్గృహీత్వా వైదేహీం శర పాణిః ధనుర్ధరః
గుహామాశ్రయ శైలస్య దుర్గాం పాదప సంకులామ్ 12
ప్రతికూలితు మిచ్ఛామి న హి వాక్య మిదం త్వయా
శాపితో మమ పాదాభ్యాం గమ్యతాం వత్స మాచిరమ్ 13
త్వం హి శూరశ్చ బలవాన్ హన్యా హ్యేతా న్న సంశయః
స్వయం తు హంతు మిచ్ఛామి సర్వానేవ నిశాచరాన్ 14
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః సహసీతయా
శరానాదాయ చాపం చ గుహాం దుర్గాం సమాశ్రయత్ 15
తస్మిన్ ప్రవిష్టేతు గుహాం లక్ష్మణే సహసీతయా
హన్త నిర్యుక్త మిత్యుక్త్వా రామః కవచమావిశత్ 16
సా తేనాగ్నినికాశేన కవచేన విభూషితః
బభూవ రామ స్తిమిరే విధూమోగ్ని రివోత్థితః 17
స చాప ముద్యమ్య మహచ్ఛరా నాదాయ వీర్యవాన్
బభూవాఽవస్థిత స్తత్ర జ్యా స్వనైః పూరయన్ దిశః 18
తతో దేవాః సగన్ధర్వాః సిద్ధాశ్చ సహచారణైః

సమేయశ్చ మహాత్మానో యుద్ధ దర్శన కాంక్షిణః 19
ఋషయశ్చ మహాత్మానో లోకే బ్రహ్మర్షి సత్తమాః
సమేత్య చోచుః సహితా అన్యోన్యం పుణ్య కర్మణః 20
స్వస్తి గో బ్రాహ్మణేభ్యస్తు లోకానాం యేభి సంగతాః
జయతాం రాఘవో యుద్ధే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ 21
చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానఽసురపుంగవాన్
ఏవముక్త్వా పునః ప్రోచు రాలోక్య చ పరస్పరం 22
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమ కర్మణామ్
ఏకశ్చ రామో ధర్మాత్మా కథం యుద్ధం భవిష్యతి 23
ఇతి రాజర్షయః సిద్ధాః సగణాశ్చ ద్విజర్షభాః
జాత కౌతూహలా స్తస్థుః విమానస్థాశ్చ దేవతాః 24
ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామ శిరసి స్థితం
దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయాద్వివ్యధిరే తదా 25
రూపమఽప్రతిమం తస్య రామస్యాఽక్లిష్టకర్మణః
బభూవ రూపం కృద్ధస్య రుద్రస్యేవ పినాకినః 26
ఇతి సంభాష్యమాణే తు దేవ గంధర్వ చారణైః
తతో గమ్భీర నిర్హ్రాదం ఘోర వర్మాయుధ ధ్వజమ్ 27
అనీకం యాతుధానానాం సమన్తాత్ ప్రత్యదృశ్యత
సింహ నాదం విసృజతామఽన్యోన్య మభిగర్జతామ్ 28
చాపాని విస్ఫారయతాం జృంభతాం చాఽప్యభీక్ష్ణశః
విప్రఘుష్ట స్వనానాం చ దున్దుభీంశ్చాపి నిఘ్నతామ్ 29
తేషాం సుతుములః శబ్దః పూరయామాస తద్వనమ్
తేన శబ్దేన విత్రస్తాః శ్వాపదా వనచారిణః 30
దుద్రువుర్యఽత్ర నిఃశ్శబ్దం పృష్ఠతో నాఽవలోకయన్
తత్త్వనీకం మహావేగం రామం సముపసర్పత 31
ధృత నానాప్రహరణం గమ్భీరం సాగరోపమమ్
రామోపి చారయన్ చక్షుః సర్వతో రణ పణ్డితః 32
దదర్శ ఖర సైన్యం తద్యుద్ధాభిముఖ ముత్థితమ్
వితత్య చ ధనుర్భీమం తూణ్యా శ్చోద్ధృత్య సాయకాన్ 33
క్రోధ మాహారయత్ తీవ్రం వధార్థం సర్వరక్షసామ్
దుష్ప్రేక్షః సోఽభవత్ కృద్ధో యుగాన్తాఽగ్నిరివ జ్వలన్ 34

తం దృష్ట్వా తేజసావిష్టం ప్రాద్రవన్ వనదేవతాః
తస్య కృద్ధస్య రూపం తు రామస్య దదృశే తదా 35
దక్ష స్యేవ క్రతుం హన్తు ముద్యతస్య పినాకినః||
తత్ కార్ముకైరాభరణై ర్ధ్వజైశ్చ తైః
వర్మభిశ్చాగ్ని సమాన వర్ణైః
బభూవ సైన్యం పిశితాఽశనానాం
సూర్యోదయే నీల మివాఽభ్ర బృందం 36

పంచ వింశ స్సర్గః – ఖర సైన్యావమర్దః

అవష్టబ్ధ ధనుం రామం కృద్ధం చ రిపు ఘాతినమ్
దదర్శాశ్రమ మాగమ్య ఖరః సహ పురస్సరైః 1
తం దృష్ట్వా సశరం చాప ముద్యమ్య ఖర నిస్స్వనమ్
రామస్యాభిముఖం సూతం చోద్యతామిత్యఽచోదయత్ 2
స ఖరస్యాజ్ఞయా సూత స్తురగాన్ సమఽచోదయత్
యత్ర రామో మహాబాహు రేకో ధూన్వన్ స్థితో ధనుః 3
తం తు నిష్పతితం దృష్ట్వా సర్వే తే రజనీచరాః
నర్దమానా మహానాదం సచివాః పర్యవారయన్ 4
స తేషాం యాతుధానానాం మధ్యే రథ గతః ఖరః
బభూవ మధ్యే తారాణాం లోహితాంగ ఇవోదితః 5
తతః శర సహస్రేణ రామమఽప్రతిమౌజసం
అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః 6
తతస్తం భీమ ధన్వానం కృద్ధాః సర్వేనిశాచరాః
రామం నానావిధైః శస్త్రైరఽభ్యవర్షన్త దుర్జయమ్ 7
ముద్గరైః పట్టిశైః శూలైః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః
రాక్షసాః సమరే రామం నిజఘ్నూ రోష తత్పరాః 8
తే వలాహక సంకాశా మహానాదా మహౌజసః
అభ్యధావన్త కాకుత్స్థం రథైర్వాజిభి రేవ చ 9
గజైః పర్వత కూటాభైః రామం యుద్ధే జిఘాంసవః
తే రామే శర వర్షాణి వ్యసృజన్ రక్షసాం గణాః 10
శైలేన్ద్ర మివ ధారాభి ర్వర్షమాణా వలాహకాః
స తైః పరివృతో ఘోరై రాఘవో రక్షసాం గణైః 11
తిథిష్వివ మహాదేవో వృతః పరిషదాం గణైః

తాని ముక్తాని శస్త్రాణి యాతుధానైః స రాఘవః 12
ప్రతిజగ్రాహ విశిఖై ర్నద్యోఘానివ సాగరః
స తైః ప్రహరణై ర్ఘోరై ర్భిన్నగాత్రో న వివ్యధే 13
రామః ప్రదీప్తై ర్బహుభి ర్వజ్రై రివ మహాఽచలః
స విద్ధః క్షతజా దిగ్ధః సర్వగాత్రేషు రాఘవః 14
బభూవ రామః సంధ్యాఽభ్రై ర్దివాకర ఇవావృతః
విషేదు ర్దేవ గన్ధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః 15
ఏకం సహస్రై ర్బహుభి స్తదా దృష్ట్వా సమావృతమ్
తతో రామః సుసంక్రుద్ధో మణ్డలీకృత కార్ముకః 16
ససర్జ నిశితాన్ బాణాన్ శతశోఽథ సహస్రశః
దురావారాన్ దుర్విషహాన్ కాలదండోపమాన్ రణే 17
ముమోచ లీలయా రామః కంకపత్రా నఽజిహ్మగాన్
తే శరాః శత్రు సైన్యేషు ముక్తా రామేణ లీలయా 18
ఆదదూ రక్షసాం ప్రాణాన్ పాశాః కాలకృతా ఇవ
భిత్త్వా రాక్షస దేహం స్తాన్ తే శరా రుధిరాప్లుతాః 19
అన్తరిక్ష గతా రేజు ర్దీప్తాఽగ్ని సమతేజసః
అసంఖ్యేయాస్తు రామస్య సాయకా శ్చాప మణ్డలాత్ 20
వినిష్పేతురఽతీవోగ్రా రక్షః ప్రాణాఽపహారిణః
ధనూంషి ధ్వజాఽగ్రాణి వర్మాణి చ శిరాంసి చ 21
బాహూన్ స హస్తాభరణా నూరూన్ కరి కరోపమాన్
ఛిచ్ఛేద రామః సమరే శతశోఽధ సహస్రశః 22
హయాన్ కాంచన సన్నాహాన్ రథయుక్తాన్ ససారథీన్
గజాంశ్చ సగజారోహాన్ సహయాన్ సాదిన స్తదా 23
చిచ్ఛిదు ర్బిభిదుశ్చాపి రామ చాప గుణాచ్యుతాః
పదాతీన్ సమరే హత్వా హ్యనయద్యమసాదనం 24
తతో నాలీక నారాచై స్తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః
భీమమార్త స్వరం చక్రు ర్భిద్యమానా నిశాచరాః 25
తత్ సైన్యం నిశితైర్బాణై రఽర్దితం మర్మ భేదిభిః
రామేణ న సుఖం లేభే శుష్కం వన మివాఽగ్నినా 26
కేచి ద్భీమబలాః శూరాః శూలాన్ ఖడ్గాన్ పరశ్వధాన్
రామస్యాభిముఖమ్ గత్వా చిక్షిపుః పరమాయుధాన్ 27

తాని బాణై ర్మహాబాహుః శస్త్రాణ్యావార్య రాఘవః
జహార సమరే ప్రాణాం శ్చిచ్ఛేద చ శిరోధరాన్ 28
తే ఛిన్న శిరసః పేతు శ్చిన్నవర్మ శారాసనాః
సుపర్ణ వాత విక్షిప్తా జగత్యాం పాదపా యథా 29
అవశిష్టాశ్చ యే తత్ర విషణ్ణాశ్చ నిశాచరాః
ఖర మేవాభ్యధావన్త శరణార్థం శరాఽర్దితాః 30
తాన్ సర్వాన్ పునరాదాయ సమాశ్వాస్య చ దూషణః
అభ్యధావత కాకుత్స్థం కృద్ధో రుద్ర మివాన్తకః 31
నివృత్తాస్తు పునః సర్వే దూషణాశ్రయ నిర్భయాః
రామ మేవాభ్యధావన్త సాల తాల శిలాయుధాః 32
శూల ముద్గర హస్తాశ్చ చాప హస్తా మహాబలాః
సృజంతః శర వర్షాణి శస్త్ర వర్షాణి సంయుగే 33
ద్రుమ వర్షాణి ముంచంతః శిలా వర్షాణి రాక్షసాః
తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం తుములం రోమ హర్షణమ్ 34
రామస్య చ మహాఘోరం పున స్తేషాం చ రక్షసామ్
తే సమంతాదభిక్రుద్ధా రాఘవం పునరభ్యయుః 35
తైశ్చ సర్వా దిశో దృష్ట్వా ప్రదిశశ్చ సమావృతాః
రాక్షసైరుద్యత ప్రాసైః శర వర్షాఽభివర్షిభిః 36
స కృత్వా భైరవం నాద మస్త్రం పరమ భాస్వరం
సంయోజయత గాంధర్వం రాక్షసేషు మహాబలః 37
తతః శర సహస్రాణి నిర్యయు శ్చాప మండలాత్
సర్వా దశదిశో బాణై రావార్యంత సమాగతైః 38
నాఽఽదదానమ్ శరాన్ ఘోరాన్న ముంచంతం శిలీముఖాన్
వికర్షమాణం పశ్యంతి రాక్షసా స్తే శరార్దితాః 39
శరాఽన్ధకార మాకాశ మావృణోత్ సదివాకరం
బభూవాఽవస్థితో రామః ప్రవమన్ నిశితాన్ శరాన్ 40
యుగపత్ పతమానైశ్చ యుగపచ్చ హతైర్భృశం
యుగపత్ పతితైశ్చైవ వికీర్ణా వసుధాభవత్ 41
నిహతాః పతితాః క్షీణా శ్ఛిన్నాభిన్నా విదారితాః
తత్ర తత్ర స్మ దృశ్యంతే రాక్షసా స్తే సహస్రశః 42
సోష్ణీషైరుత్తమాంగైశ్చ సాంఽగదై బాహుభి స్తథా

ఊరుభి ర్జానుభి శ్ఛిన్నై నానారూప విభూషణైః 43
హయైశ్చ ద్విప ముఖ్యైశ్చ రథై ర్భిన్నై రనేకశః
చామరై ర్వ్యజనై శ్ఛత్రై ర్ధ్వజై ర్నానావిధైరఽపి 44
రామస్య బాణాభిహతై ర్విచిత్రైః శూల పట్టిశైః
విచ్ఛిన్నైః సమరే భూమి ర్వికీర్ణాఽభూత్ భయంకరా 45

షడ్వింశ స్సర్గః – దూషణాది వధః

దూషణస్తు స్వకం సైన్యం హన్యమానం నిరీక్ష్య సః
సందిదేశ మహాబాహుః భీమవేగాన్ దురాసదాన్ 1
రాక్షసాన్ పంచ సాహస్రాన్ సమరేష్వనివర్తినః
తే శూలైః పట్టిశైః ఖడ్గైః శిలా వర్షై ర్ద్రుమైరపి 2
శర వర్షై రఽవిచ్ఛిన్నం వవృషు స్తం సమంతతః
స ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం ప్రాణహరం మహత్ 3
ప్రతిజగ్రాహ ధర్మాత్మా రాఘవ స్తీక్ష్ణ సాయకైః
ప్రతిగృహ్య చ తద్వర్షం నిమీలిత ఇవర్షభః 4
రామః క్రోధం పరం భేజే వధార్థం సర్వరక్షసామ్
తతః క్రోధ సమావిష్టః ప్రదీప్త ఇవ పావకః 5
శరైరఽవాకిరత్ సైన్యం సర్వతః సహదూషణమ్
తతః సేనాపతిః కృద్ధో దూషణః శత్రు దూషణః 6
శరైరశనికల్పై స్తం రాఘవం సమవాకిరత్
తతో రామః సుసంకృద్ధః క్షురేణాఽస్య మహద్ధనుః 7
చిచ్ఛేద సమరే వీరః చతుర్భి ర్చతురో హయాన్
హత్వాచాఽశ్వాన్ శరై స్తీక్ష్ణై రఽర్ధచంద్రేణ సారథేః 8
శిరో జహార తద్రక్ష స్త్రిభి ర్వివ్యాధ వక్షసి
స చ్ఛిన్న ధన్వా విరథో హతాఽశ్వో హత సారథిః 9
జగ్రాహ గిరి శృంగాభం పరిఘం రోమ హర్షణమ్
వేష్టితం కాంచనైః పట్టై ర్దేవ సైన్య ప్రమర్దనమ్ 10
ఆయసైః శంకుభి స్తీక్ష్ణైః కీర్ణం పరవసోక్షితమ్
వజ్రాఽశని సమ స్పర్శం పర గోపుర దారణమ్ 11
త్రాసనం సర్వభూతానాం కాన్చనాంగద భూషణం
తం మహోరగ సంకాశం ప్రగృహ్య పరిఘం రణే 12
దూషణోభ్యద్రవద్రామం క్రూర కర్మా నిశాచరః

తస్యాఽభిపతమానస్య దూషణస్య స రాఘవః 13
ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద స హస్తా భరణౌ భుజౌ
భ్రష్ట స్తస్య మహాకాయః పపాత రణమూర్ధని 14
పరిఘుశ్చిన్న హస్తస్య శక్రధ్వజ ఇవాఽగ్రతః
స కరాభ్యాం వికీర్ణాభ్యాం పపాత భువి దూషణః 15
విషాణాభ్యాం విశీర్ణాభ్యాం మనస్వీవ మహాగజః
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ దూషణం నిహతం రణే 16
సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం సర్వభూతాన్యపూజయన్
ఏతస్మిన్నన్తరే కృద్ధా స్త్రయః సేనాఽగ్రయాయినః 17
సంహత్యాభ్యద్రవన్ రామం మృత్యుపాశాఽవపాశితాః
మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ చ మహాబలః 18
మహాకపాలో విపులం శూల ముద్యమ్య రాక్షసః
స్థూలాక్షః పట్టిశం గృహ్య ప్రమాథీ చ పరశ్వధమ్ 19
దృష్ట్వైవాపతత స్తూర్ణం రాఘవః సాయకైః శితైః
తీక్ష్ణాఽగ్రైః ప్రతిజగ్రాహ సంప్రాప్తానఽతిథీనివ 20
మహాకపాలస్య శిరశ్చిచ్ఛేద పరమేషుభిః
అసంఖ్యేయైస్తు బాణౌఘైః ప్రమమాథ ప్రమాథినమ్ 21
స పపాత హతో భూమౌ విటపీవ మహాద్రుమః
స్థూలాక్షస్యాక్షిణీ తీక్ష్ణైః పూరయామాస సాయకైః 22
దూషణస్యానుగాన్ పంచ సాహస్రాన్ కుపితః క్షణాత్
బాణౌఘైః పంచ సాహస్రై రనయత్ యమసాదనం 23
దూషణం నిహతం దృష్ట్వా తస్య చైవ పదానుగాన్
వ్యాదిదేశ ఖరః కృద్ధః సేనాధ్యక్షాన్ మహాబలాన్ 24
అయం వినిహితః సంఖ్యే దూషణః సపదానుగః
మహత్యా సేనయా సార్ధం యుద్ధ్వా రామం కుమానుషం 25
శస్త్రైర్నానావిధాకారై ర్హనధ్వం సర్వరాక్షసాః
ఏవముక్త్వా ఖరః కృద్ధో రామ మేవాభిదుద్రువే 26
శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవో యజ్ఞశత్రు ర్విహంగమః
దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః 27
మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః
ద్వాదశైతే మహావీర్యా బలాధ్యక్షాః ససైనికాః 28

రామ మేవాభ్యవర్తంత విసృజంతః శరోత్తమాన్
తతః పావక సంకాశై ర్హేమ వజ్ర విభూషితైః 29
జఘాన శేషం తేజస్వీ తస్య సైన్యస్య సాయకైః
తే రుక్మపుంఖా విశిఖాః సధూమా ఇవ పావకాః 30
నిజఘ్ను స్తాని రక్షాంసి వజ్రా ఇవ మహాద్రుమాన్
రక్షసాం తు శతం రామః శతే నైకేన కర్ణినా 31
సహస్రం చ సహస్రేణ జఘాన రణమూర్ధని
తై ర్భిన్నవర్మాభరణా శ్ఛిన్న భిన్నశరాసనాః 32
నిపేతుః శోణితా దిగ్ధా ధరణ్యాం రజనీచరాః
తైర్ముక్త కేశైః సమరే పతితైః శోణితోక్షితైః 33
ఆస్తీర్ణా వసుధా కృత్స్నా మహావేదిః కుశైరివ
క్షణేన తు మహాఘోరం వనం నిహత రాక్షసం 34
బభూవ నిరయ ప్రఖ్యం మాంస శోణిత కర్దమమ్
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమ కర్మణామ్ 35
హతా న్యేకేన రామేణ మానుషేణ పదాతినా
తస్య సైన్యస్య సర్వస్య ఖరః శేషో మహారథః 36
రాక్షస స్త్రిశిరాశ్చైవ రామశ్చ రిపు సూదనః
శేషా హతా మహాసత్త్వా రాక్షసా రణమూర్ధని 37
ఘోరా దుర్విషహాః సర్వే లక్ష్మణస్యాగ్రజేన తే||
తతస్తు తద్భీమబలం మహాహవే
సమీక్ష్య రామేణ హతం బలీయసా
రథేన రామం మహతా ఖర స్తదా
సమాససాదేన్ద్ర ఇవోద్యతాఽశనిః 38

సప్త వింశ స్సర్గః – త్రిశిరో వధః

ఖరం తు రామాభిముఖం ప్రయాన్తం వాహినీపతిః
రాక్షస స్త్రిశిరా నామ సన్నిపత్యేద మబ్రవీత్ 1
మాం నియోజయ విక్రాన్త సన్నివర్తస్వ సాహసాత్
పశ్య రామం మహాబాహుం సంయుగే వినిపాతితమ్ 2
ప్రతిజానామి తే సత్య మాయుధం చాఽహమాలభే
యథా రామం వధిష్యామి వధార్హం సర్వరక్షసామ్ 3
అహం వాఽస్య రణే మృత్యు రేష వా సమరే మమ

వినివృత్య రణోత్సాహాన్ ముహూర్తం ప్రాశ్నికో భవ 4
ప్రహృష్టో వా హతే రామే జనస్థానం ప్రయాస్యసి
మయి వా నిహతే రామం సంయుగాయోపయాస్యసి 5
ఖర స్త్రిశిరసా తేన మృత్యు లోభాత్ ప్రసాదితః
గచ్ఛ యుధ్యే త్యనుజ్ఞాతో రాఘవాభిముఖో యయౌ 6
త్రిశిరాశ్చ రథే నైవ వాజియుక్తేన భాస్వతా
అభ్యద్రవ ద్రణే రామం త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః 7
శర ధారా సమూహాన్ స మహామేఘ ఇవోత్సృజన్
వ్యసృజ త్సదృశం నాదం జలార్ద్రస్య తు దున్దుభేః 8
ఆగచ్ఛన్తం త్రిశిరసం రాక్షసం ప్రేక్ష్య రాఘవః
ధనుషా ప్రతిజగ్రాహ విధూన్వన్ సాయకాన్ శితాన్ 9
స సంప్రహార స్తుములో రామ త్రిశిరసో ర్మహాన్
బభూవాతీవ బలినోః సింహ కుంజరయో రివ 10
తత స్త్రిశిరసా బాణై ర్లలాటే తాడిత స్త్రిభిః
అమర్షీ కుపితో రామః సంరబ్ధ మిదమబ్రవీత్ 11
అహో విక్రమ శూరస్య రాక్షసస్యేదృశం బలమ్
పుష్పైరివ శరైర్యఽస్య లలాటేఽస్మిన్ పరిక్షతః 12
మమాఽపి ప్రతిగృహ్ణీష్వ శరాం శ్చాప గుణ చ్యుతాన్
ఏవముక్త్వా తు సంరబ్ధః శరానాశీవిషోపమాన్ 13
త్రిశిరో వక్షసి కృద్ధో నిజఘాన చతుర్దశ
చతుర్భి స్తురగానఽస్య శరైః సన్నత పర్వభిః 14
న్యపాతయత తేజస్వీ చతుర స్తస్య వాజినః
అష్టభిః సాయకైః సూతం రథోపస్థా న్యపాతయత్ 15
రామః చిచ్ఛేద బాణేన ధ్వజం చాఽస్య సముచ్ఛ్రితమ్
తతో హత రథా త్తస్మాదుత్పతన్తం నిశాచరమ్ 16
బిభేద రామ స్తం బాణై ర్హృదయే సోఽభవ జ్జడః
సాయకై శ్చాప్రమేయాత్మా సామర్ష స్తస్య రక్షసః 17
శిరాంస్యఽపాతయ ద్రామో వేగవద్భి స్త్రిభిః శితైః
స భూమౌ రుధిరోద్గారీ రామ బాణాభిపీడితః 18
న్యపతత్ పతితైః పూర్వం స్వశిరోభిర్ని శాచరః
హతశేషా స్తతో భగ్నా రాక్షసాః ఖర సంశ్రయాః 19

ద్రవన్తి స్మ న తిష్ఠన్తి వ్యాఘ్ర త్రస్తా మృగా ఇవ
తాన్ ఖరో ద్రవతో దృష్ట్వా నివర్త్య రుషితః స్వయమ్ 20
రామ మేవాభిదుద్రావ రాహుశ్చన్ద్రమసం యథా||

అష్టావింశ స్సర్గః – ఖర రామ సంప్రహారః

నిహతం దూషణం దృష్ట్వా రణే త్రిశిరసా సహ
ఖరస్యాప్యభవత్ త్రాసో దృష్ట్వా రామస్య విక్రమమ్ 1
స దృష్ట్వా రాక్షసం సైన్యమవిషహ్యం మహాబలః
హత మేకేన రామేణ త్రిశిరో దూషణావపి 2
తద్బలం హత భూయిష్ఠం విమనాః ప్రేక్ష్య రాక్షసః
ఆససాద ఖరో రామం నముచి ర్వాసవం యథా 3
వికృష్య బలవచ్చాపం నారాచాన్ రక్త భోజనాన్
ఖర శ్చిక్షేప రామాయ కృద్ధానాశీవిషానివ 4
జ్యాం విధూన్వన్ సుబహుశః శిక్షయాస్త్రాణి దర్శయన్
చకార సమరే మార్గాన్ శరై రథ గతః ఖరః 5
స సర్వాశ్చ దిశో బాణైః ప్రదిశశ్చ మహారథః
పూరయామాస తం దృష్ట్వా రామోపి సుమహద్ధనుః 6
స సాయకై ర్దుర్విషహైః సస్ఫులింగై రివాఽగ్నిభిః
నభశ్చకారాఽవివరం పర్జన్య ఇవ వృష్టిభిః 7
తద్బభూవ శితైర్బాణైః ఖర రామ విసర్జితైః
పర్యాకాశ మఽనాకాశం సర్వతః శర సంకులమ్ 8
శరజాలావృతః సూర్యో న తదా స్మ ప్రకాశతే
అన్యోన్య వధ సంరమ్భాదుభయోః సంప్రయుధ్యతోః 9
తతో నాలీక నారాచై స్తీక్ష్ణాఽగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః
ఆజఘాన ఖరో రామం తోత్త్రై రివ మహాద్విపమ్ 10
తం రథస్థం ధనుష్పాణిం రాక్షసం పర్యవస్థితమ్
దదృశుః సర్వభూతాని పాశ హస్త మివాన్తకమ్ 11
హన్తారం సర్వసైన్యస్య పౌరుషే పర్యవస్థితం
పరిశ్రాంతం మహాసత్త్వం మేనే రామం ఖర స్తదా 12
తం సింహ మివ విక్రాన్తం సింహ విక్రాన్త గామినమ్
దృష్ట్వా నోద్విజతే రామః సింహః క్షుద్ర మృగం యథా 13
తతః సూర్య నికాశేన రథేన మహతా ఖరః

ఆససాద రణే రామం పతంగ ఇవ పావకమ్ 14
తతోఽస్య సశరం చాపం ముష్టిదేశే మహాత్మనః
ఖర శ్చిచ్ఛేద రామస్య దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్ 15
స పునస్త్వఽపరాన్ సప్త శరానాదాయ వర్మణి
నిజఘాన ఖరః కృద్ధః శక్రాఽశని సమప్రభాన్ 16
తత స్తత్ ప్రహతం బాణైః ఖర ముక్తైః సుపర్వభిః
పపాత కవచం భూమౌ రామస్యాదిత్య వర్చసః 17
తతః శర సహస్రేణ రామ మఽప్రతిమౌజసం
అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః 18
స శరైరర్పితః కృద్ధః సర్వగాత్రేషు రాఘవః
రరాజ సమరే రామో విధూమోఽగ్నిరివ జ్వలన్ 19
తతో గమ్భీర నిర్హ్రాదం రామః శత్రు నిబర్హణః
చకారాఽన్తాయ స రిపోః సజ్యమన్యన్ మహద్ధనుః 20
సుమహ ద్వైష్ణవం యత్తదఽతిసృష్టం మహర్షిణా
వరం తద్ధనురుద్యమ్య ఖరం సమభిధావత 21
తతః కనక పుంఖైస్తు శరైః సన్నత పర్వభిః
బిభేద రామః సంకృద్ధః ఖరస్య సమరే ధ్వజమ్ 22
స దర్శనీయో బహుధా వికీర్ణః కాంచన ధ్వజః
జగామ ధరణీం సూర్యో దేవతానా మివాజ్ఞయా 23
తం చతుర్భిః ఖరః కృద్ధో రామం గాత్రేషు మార్గణైః
వివ్యాధ హృది మర్మజ్ఞో మాతంగ మివ తోమరైః 24
స రామో బహుభి ర్బాణైః ఖర కార్ముక నిస్సృతైః
విద్ధో రుధిర సిక్తాంగో బభూవ రుషితో భృశమ్ 25
స ధను ర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠః ప్రగృహ్య పరమాహవే
ముమోచ పరమేష్వాసః షట్ శరానఽభిలక్షితాన్ 26
శిరస్యేకేన బాణేన ద్వాభ్యాం బాహ్వోరఽథార్దయత్
త్రిభిశ్చన్ద్రాఽర్ధ వక్త్రైశ్చ వక్షస్యభిజఘాన హ 27
తతః పశ్చాన్ మహాతేజా నారాచాన్ భాస్కరోపమాన్
జిఘాంసూ రాక్షసం కృద్ధ స్త్రయోదశ సమాదదే 28
తతోఽస్య యుగ మేకేన చతుర్భి శ్చతురో హయాన్
షష్ఠేన తు శిరః సంఖ్యే ఖరస్య రథసారథేః 29

త్రిభిస్త్రివేణుం బలవాన్ ద్వాభ్యామఽక్షం మహాబలః
ద్వాదశేన తు బాణేన ఖరస్య సశరం ధనుః 30
ఛిత్త్వా వజ్ర నికాశేన రాఘవః ప్రహసన్నివ
త్రయోదశే నేంద్ర సమో బిభేద సమరే ఖరమ్ 31
ప్రభగ్న ధన్వా విరథో హతాఽశ్వో హతసారథిః
గదాపాణి రవప్లుత్య తస్థౌ భూమౌ ఖర స్తదా 32
తత్ కర్మ రామస్య మహారథస్య
సమేత్య దేవాశ్చ మహర్షయశ్చ
అపూజయన్ ప్రాంజలయః ప్రహృష్టాః
తదా విమానాఽగ్ర గతాః సమేతాః 33

ఏకోనత్రింశ స్సర్గః – ఖర గదా భేదనం

ఖరం తు విరథం రామో గదాపాణి మఽవస్థితమ్
మృదు పూర్వం మహాతేజాః పరుషం వాక్య మబ్రవీత్ 1
గజాఽశ్వ రథ సంబాధే బలే మహతి తిష్ఠతా
కృతం సుదారుణం కర్మ సర్వలోక జుగుప్సితమ్ 2
ఉద్వేజనీయో భూతానాం నృశంసః పాప కర్మకృత్
త్రయాణా మపి లోకానా మీశ్వరోఽపి న తిష్ఠతి 3
కర్మ లోక విరుద్ధం తు కుర్వాణం క్షణదాచర
తీక్ష్ణం సర్వజనో హన్తి సర్పం దుష్ట మివాగతమ్ 4
లోభాత్ పాపాని కుర్వాణః కామాద్వా యో న బుధ్యతే
హృష్టః పశ్యతి తస్యాన్తం బ్రాహ్మణీ కరకాదివ 5
వసతో దణ్డకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః
కిం ను హత్వా మహాభాగాన్ ఫలం ప్రాప్స్యసి రాక్షస 6
న చిరం పాపకర్మాణః క్రూరా లోక జుగుప్సితా
ఐశ్వర్యం ప్రాప్య తిష్ఠన్తి శీర్ణ మూలా ఇవ ద్రుమాః 7
అవశ్యం లభతే జంతుః ఫలం పాపస్య కర్మణః
ఘోరం పర్యాగతే కాలే ద్రుమాః పుష్పమివార్తవమ్ 8
న చిరాత్ ప్రాప్యతే లోకే పాపానాం కర్మణాం ఫలమ్
సవిషాణా మివాఽన్నానాం భుక్తానాం క్షణదాచర 9
పాప మాచరతాం ఘోరం లోకస్యాఽప్రియమిచ్ఛతామ్
అహమాసాదితో రాజ్ఞా ప్రాణాన్ హన్తుం నిశాచర 10

అద్య హి త్వాం మయా ముక్తాః శరాః కాంచన భూషణాః
విదార్య నిపతిష్యన్తి వల్మీక మివ పన్నగాః 11
యే త్వయా దణ్డకారణ్యే భక్షితా ధర్మచారిణః
తానఽద్య నిహతః సంఖ్యే ససైన్యోఽనుగమిష్యసి 12
అద్య త్వాం విహతం బాణైః పశ్యన్తు పరమర్షయః
నిరయస్థం విమానస్థా యే త్వయా హింసితాః పురా 13
ప్రహర త్వం యథాకామం కురు యత్నం కులాధమ
అద్య తే పాతయిష్యామి శిర స్తాలఫలం యథా 14
ఏవముక్తస్తు రామేణ కృద్ధః సంరక్త లోచనః
ప్రత్యువాచ ఖరో రామం ప్రహసన్ క్రోధ మూర్ఛితః 15
ప్రాకృతాన్ రాక్షసాన్ హత్వా యుద్ధే దశరథాత్మజ
ఆత్మనా కథమాత్మాన మఽప్రశస్యం ప్రశంససి 16
విక్రాన్తా బలవన్తో వా యే భవన్తి నరర్షభాః
కథయన్తి న తే కించిత్ తేజసా స్వేన గర్వితాః 17
ప్రాకృతాస్త్వకృతాత్మానో లోకే క్షత్రియ పాంసనాః
నిరర్థకం వికత్థన్తే యథా రామ వికత్థసే 18
కులం వ్యపదిశన్ వీరః సమరే కోఽభిధాస్యతి
మృత్యుకాలే హి సంప్రాప్తే స్వయమఽప్రస్తవే స్తవమ్ 19
సర్వథైవ లఘుత్వం తే కత్థనేన విదర్శితమ్
సువర్ణ ప్రతిరూపేణ తప్తేనేవ కుశాఽగ్నినా 20
న తు మామిహ తిష్ఠన్తం పశ్యసి త్వం గదా ధరమ్
ధరాధరమివాఽకమ్ప్యం పర్వతం ధాతుభిశ్చితమ్ 21
పర్యాప్తోఽహం గదాపాణి ర్హన్తుం ప్రాణాన్ రణే తవ
త్రయాణా మపి లోకానాం పాశ హస్త ఇవాన్తకః 22
కామం బహ్వపి వక్తవ్యం త్వయి వక్ష్యామి న త్వహమ్
అస్తం గచ్ఛేద్ధి సవితా యుద్ధ విఘ్న స్తతో భవేత్ 23
చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం హతాని తే
త్వ ద్వినాశాత్ కరో మ్యేష తేషామఽశ్రు ప్రమార్జనమ్ 24
ఇత్యుక్త్వా పరమ కృద్ధ స్తాం గదాం పరమాం గదః
ఖర శ్చిక్షేప రామాయ ప్రదీప్తామఽశనిం యథా 25
ఖర బాహు ప్రముక్తా సా ప్రదీప్తా మహతీ గదా

భస్మ వృక్షాంశ్చ గుల్మాంశ్చ కృత్వాగాత్ తత్సమీపతః 26
తామాపతన్తీం జ్వలితాం మృత్యు పాశోపమాం గదాం
అన్తరిక్ష గతాం రామ శ్చిచ్ఛేద బహుధా శరైః 27
సా విశీర్ణా శరై ర్భిన్నా పపాత ధరణీతలే
గదా మన్త్రౌషధ బలై ర్వ్యాలీవ వినిపాతితా 28

త్రింశ స్సర్గః – ఖర సంహారః

భిత్త్వా తు తాం గదాం బాణై రాఘవో ధర్మ వత్సలః
స్మయమానః ఖరం వాక్యం సంరబ్ధ మిద మబ్రవీత్ 1
ఏతత్తే బల సర్వస్వం దర్శితం రాక్షసాధమ
శక్తి హీనతరో మత్తో వృధా త్వమఽవగర్జసి 2
ఏషా బాణ వినిర్భిన్నా గదా భూమితలం గతా
అభిధాన ప్రగల్భస్య తవ ప్రత్యయ ఘాతినీ 3
యత్త్వయోక్తం వినష్టానా మఽహమశ్ర ప్రమార్జనమ్
రాక్షసానాం కరోమీతి మిధ్యా తదఽపి తే వచః 4
నీచస్య క్షుద్ర శీలస్య మిధ్యా వృత్తస్య రక్షసః
ప్రాణానపహరిష్యామి గరుత్మానమృతం యథా 5
అద్య తే ఛిన్న కంఠస్య ఫేన బుద్బుద భూషితమ్
విదారితస్య మద్బాణై ర్మహీ పాస్యతి శోణితమ్ 6
పాంసు రూషిత సర్వాఙ్గః స్రస్త న్యస్త భుజ ద్వయః
స్వప్స్యసే గాం సమాలింగ్య దుర్లభాం ప్రమదా మివ 7
ప్రవృద్ధ నిద్రే శయితే త్వయి రాక్షస పాంసనే
భవిష్య న్త్యశరణ్యానాం శరణ్యా దణ్డకా ఇమే 8
జనస్థానే హతస్థానే తవ రాక్షసమచ్ఛరైః
నిర్భయా విచరిష్యన్తి సర్వతో మునయో వనే 9
అద్య విప్రసరిష్యన్తి రాక్షస్యో హత బాన్ధవాః
బాష్పార్ద్ర వదనా దీనా భయాదఽన్యభయావహాః 10
అద్య శోక రసజ్ఞా స్తా భవిష్యన్తి నిరర్ధకాః
అనురూప కులాః పత్న్యో యాసాం త్వం పతిరీదృశః 11
నృశంస శీల క్షుద్రాత్మన్ నిత్యం బ్రాహ్మణ కంటక
యత్కృతే శంకితైరఽగ్నౌ మునిభిః పాత్యతే హవిః 12
త మేవమభిసంరబ్ధం బ్రువాణం రాఘవం రణే

ఖరో నిర్భర్త్సయామాస రోషాత్ ఖరతర స్వనః 13
దృఢం ఖల్వఽవలిప్తోసి భయేష్వఽపి చ నిర్భయః
వాచ్యాఽవాచ్యం తతో హి త్వం మృత్యు వశ్యో న బుధ్యసే 14
కాలపాశ పరిక్షిప్తా భవన్తి పురుషా హి యే
కార్యాఽకార్యం న జానన్తి తే నిరస్త షడిన్ద్రియాః 15
ఏవముక్త్వా తతో రామం సంరుధ్య భృకుటిం తతః
స దదర్శ మహాసాలమఽవిదూరే నిశాచరః 16
రణే ప్రహరణస్యార్థే సర్వతో హ్యవలోకయన్
స తముత్పాటయామాస సన్దృశ్య దశనచ్ఛదమ్ 17
తం సముత్పాట్య బాహుభ్యాం వినద్య చ మహాబలః
రామ ముద్దిశ్య చిక్షేప హత స్త్వ మితి చాబ్రవీత్ 18
తమాపతన్తం బాణౌఘై శ్ఛిత్త్వా రామః ప్రతాపవాన్
రోష మాహారయ త్తీవ్రం నిహన్తుం సమరే ఖరమ్ 19
జాత స్వేద స్తతో రామో రోషా ద్రక్తాన్త లోచనః
నిర్బిభేద సహస్రేణ బాణానాం సమరే ఖరమ్ 20
తస్య బాణాన్తరా ద్రక్తం బహుసుస్రావ ఫేనిలమ్
గిరేః ప్రస్రవణ స్యేవ తోయ ధారా పరిస్రవః 21
విహ్వలః సకృతో బాణైః ఖరో రామేణ సంయుగే
మత్తో రుధిర గన్ధేన త మేవాఽభ్యద్రవ ద్ద్రుతమ్ 22
తమాపతన్తం సంరబ్ధం కృతాఽస్త్రో రుధిరాప్లుతమ్
అపాసర్పత్ ప్రతిపదం కించిత్ త్వరిత విక్రమః 23
తతః పావక సంకాశం వధాయ సమరే శరమ్
ఖరస్య రామో జగ్రాహ బ్రహ్మదణ్డ మివాఽపరమ్ 24
స తం దత్తం మఘువతా సురరాజేన ధీమతా
సందధే చాపి ధర్మాత్మా ముమోచ చ ఖరం ప్రతి 25
స విముక్తో మహాబాణో నిర్ఘాత సమ నిస్స్వనః
రామేణ ధనురాయమ్య ఖరస్యోరసి చాఽపతత్ 26
స పపాత ఖరో భూమౌ దహ్యమానః శరాఽగ్నినా
రుద్రేణేవ వినిర్దగ్ధః శ్వేతారణ్యే యథాంతకః 27
స వృత్ర ఇవ వజ్రేణ ఫేనేన నముచి ర్యథా
బలో వేన్ద్రాఽశని హతో నిపపాత హతః ఖరః 28

తతో రాజర్షయః సర్వే సంగతాః పరమర్షయః
సభాజ్య ముదితా రామ మిదం వచన మబ్రువన్ 29
ఏతదర్థం మహాభాగ మహేన్ద్రః పాకశాసనః
శరభంగాశ్రమం పుణ్య మాజగామ పురందరః 30
ఆనీత స్త్వ మిమందేశ ముపాయేన మహర్షిభిః
ఏషాం వధార్థం క్రూరాణాం రక్షసాం పాప కర్మణామ్ 31
తదిదం నః కృతం కార్యం త్వయా దశరథాత్మజ
సుఖం ధర్మం చరిష్యన్తి దణ్డకేషు మహర్షయః 32
ఏతస్మిన్నంతరే దేవాః చారణైః సహ సంగతాః
దున్దుభీం శ్చాఽభినిఘ్నంతః పుష్పవర్షం సమంతతః 33
రామస్యోపరి సంహృష్టా వవృషు ర్విస్మితా స్తదా
అర్ధాఽధిక ముహూర్తేన రామేణ నిశితైః శరైః 34
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం
ఖర దూషణ ముఖ్యానాం నిహతాని మహాఽఽహవే 35
అహో బత మహత్కర్మ రామస్య విదితాత్మనః
అహో వీర్య మహో దాక్ష్యం విష్ణోరివ హి దృశ్యతే 36
ఇత్యేవ ముక్త్వా తే సర్వే యయు ర్దేవా యథాగతం
ఏతస్మిన్నన్తరే వీరో లక్ష్మణః సహసీతయా 37
గిరి దుర్గా ద్వినిష్క్రమ్య సంవివేశాశ్రమం సుఖీ
తతో రామస్తు విజయీ పూజ్యమానో మహర్షిభిః 38
ప్రవివేశాశ్రమం వీరో లక్ష్మణేనాఽభిపూజితః
తం దృష్ట్వా శత్రుహన్తారం మహర్షీణాం సుఖావహమ్ 39
బభూవ హృష్టా వైదేహీ భర్తారం పరిషస్వజే
ముదా పరమయా యుక్తా దృష్ట్వా రక్షోగణాన్ హతాన్ 40
రామం చైవావ్యయమ్ దృష్ట్వా తుతోష జనకాత్మజా||
తతస్తు తం రాక్షస సంఘ మర్దనం
సభాజ్యమానం ముదితై ర్మహర్షిభిః
పునః పరిష్వజ్య శశి ప్రభాననా
బభూవ హృష్టా జనకాత్మజా తదా 41

ఏక త్రింశ స్సర్గః – రావణ ఖర వృత్తోపలమ్భః

త్వరమాణః తతో గత్వా జనస్థానాదకంపనః

ప్రవిశ్య లంకాం వేగేన రావణం వాక్య మబ్రవీత్. 1
జనస్థాన స్థితా రాజన్ రాక్షసా బహవో హతాః
ఖరశ్చ నిహతః సంఖ్యే కథంచిదఽహమాగతః 2
ఏవముక్తో దశగ్రీవః కృద్ధః సంరక్త లోచనః
అకంపన మువాచేదం నిర్దహ న్నివ చక్షుషా 3
కేన రమ్యం జనస్థానం హతం మమ పరాఽసునా
కో హి సర్వేషు లోకేషు గతిం నాఽధిగమిష్యతి 4
న హి మే విప్రియం కృత్వా శక్యం మఘవతా సుఖం
ప్రాప్తుం వైశ్రవణే నాఽపి న యమేన న విష్ణునా 5
కాలస్య చాప్యఽహం కాలో దహేయమపి పావకం
మృత్యుం మరణ ధర్మేణ సంయోజయతు ముత్సహే 6
దహేయ మఽపి సంకృద్ధ స్తేజసాఽఽదిత్య పావకౌ
వాతస్య తరసా వేగం నిహన్తు మహ ముత్సహే 7
తథా కృద్ధం దశగ్రీవం కృతాంజలిరఽకంపనః
భయాత్ సందిగ్ధయా వాచా రావణం యాచతేఽభయం 8
దశగ్రీవోఽభయమ్ తస్మై ప్రదదౌ రక్షసాం వరః
స విస్రబ్ధోబ్రవీ ద్వాక్య మసందిగ్ధ మకంపనః 9
పుత్రో దశరథస్యాఽస్తి సింహ సంహననో యువా
రామో నామ వృష స్కంధో వృత్తాయత మహాభుజః 10
వీరః పృథు యశాః శ్రీమానతుల్య బల విక్రమః
హతం తేన జనస్థానం ఖరశ్చ సహదూషణః 11
అకంపన వచః శృత్వా రావణో రాక్షసాఽధిపః
నాగేంద్ర ఇవ నిశ్శ్వస్య వచనం చేద మబ్రవీత్ 12
స సురేంద్రేణ సంయుక్తో రామః సర్వాఽమరైః సహ
ఉపయాతో జనస్థానం బ్రూహి కచ్చిదఽకంపన 13
రావణస్య పునర్వాక్యం నిశమ్య తదంకపనః
ఆచచక్షే బలం తస్య విక్రమం చ మహాత్మనః 14
రామో నామ మహాతేజా శ్రేష్ఠః సర్వధనుష్మతాం
దివ్యాఽస్త్ర గుణ సంపన్నః పురందర సమో యుధి 15
తస్యాఽనురూపో బలవాన్ రక్తాఽక్షో దుందుభి స్వనః
కనీయాన్ ల్లక్ష్మణో నామ భ్రాతా శశి నిభాఽఽననః 16

స తేన సహ సంయుక్తః పావకేనాఽనిలో యథా
శ్రీమాన్ రాజవర స్తేన జనస్థానం నిపాతితం 17
నైవదేవ మహాత్మానో నాఽత్ర కార్యా విచారణా
శరా రామేణ తూ త్సృష్టాః రుక్మపుంఖాః పతత్రిణః 18
సర్పాః పంచాననా భూత్వా భక్షయంతి స్మ రాక్షసాన్
యేన యేన చ గచ్ఛంతి రాక్షసా భయ కర్శితాః 19
తేన తేన స్మ పశ్యంతి రామ మేవాఽగ్రతః స్థితం
ఇత్థం వినాశిత స్తేన జనస్థానం తవాఽనఘ 20
అకంపన వచః శృత్వా రావణో వాక్య మబ్రవీత్
జనస్థానం గమిష్యామి హన్తుం రామం సలక్ష్మణం 21
అథైవ ముక్తే వచనే ప్రోవాచేద మఽకంపనః
శృణు రాజన్ యథా వృత్తం రామస్య బల పౌరుషం 22
అసాధ్యః కుపితో రామో విక్రమేణ మహాయశాః
ఆపగాయాః సుపూర్ణాయా వేగం పరిహరేత్ శరైః 23
సతార గ్రహ నక్షత్రం నభశ్చాఽప్యవసాదయేత్
అసౌ రామస్తు మజ్జంతీం శ్రీమానఽభ్యుద్ధరేత్ మహీం 24
భిత్వా వేలాం సముద్రస్య లోకానాఽఽప్లావయేద్విభుః
వేగం వాఽపి సముద్రస్య వాయుం వా విధమేత్ శరైః 25
సంహృత్య వా పున ర్లోకాన్ విక్రమేణ మహాయశాః
శక్తః స పురుషవ్యాఘ్రః స్రష్టుం పునరఽపి ప్రజాః 26
నహి రామో దశగ్రీవ శక్యో జేతుం త్వయా యుధి
రక్షసాం వాఽపి లోకేన స్వర్గః పాపజనై రివ 27
న తం వధ్య మహం మన్యే సర్వైర్దేవాఽసురైరపి
అయం తస్య వధోపాయ స్తం మమైకమనాః శృణు 28
భార్యా తస్యోత్తమా లోకే సీతా నామ సుమధ్యమా
శ్యామా సమ విభక్తాంగీ స్త్రీరత్నం రత్నభూషితా 29
నైవ దేవీ న గంధర్వీ నాఽప్సరా నాఽపి దానవీ
తుల్యా సీమంతినీ తస్యా మానుషీషు కుతో భవేత్ 30
తస్యాఽపహర భార్యాం త్వం ప్రమథ్య తు మహావనే
స తయా రహితః కామీ రామో హాస్యతి జీవితం 31
అరోచయత తద్వాక్యం రావణో రాక్షసాఽధిపః

చింతయిత్వా మహాబాహురఽకంపన మువాచ హ 32
బాఢం కల్యం గమిష్యామి హ్యేకః సారథినా సహ
ఆనయిష్యామి వైదేహీ మిమాం హృష్టో మహాపురీం 33
అథైవ ముక్త్వా ప్రయయౌ ఖరయుక్తేన రావణః
రథేనాదిత్య వర్ణేన దిశః సర్వాః ప్రకాశయన్ 34
స రథో రాక్షసేంద్రస్య నక్షత్ర పథగో మహాన్
సంచార్యమాణః శుశుభే జలదే చంద్రమా ఇవ 35
స మారీచాశ్రమం ప్రాప్య తాటకేయ ముపాగమత్
మారీచేనాఽర్చితో రాజా భక్ష్య భోజ్యైరఽమానుషైః 36
తం స్వయం పూజయిత్వాతు ఆసనే నోదకేన చ
అర్థోపహితయా వాచా మారీచో వాక్య మబ్రవీత్ 37
కచ్చిత్ సుకుశలం రాజన్ లోకానాం రాక్షసేశ్వర
ఆశంకే నాథ జానే త్వం యతస్తూర్ణ మిహాగతః 38
ఏవముక్తో మహాతేజా మారీచేన స రావణః
తతః పశ్చాదిదం వాక్య మబ్రవీద్వాక్య కోవిదః 39
ఆరక్షో మే హత స్తాత రామేణాఽక్లిష్ట కర్మణా
జనస్థానమఽవధ్యం తత్ సర్వం యుధి నిపాతితం 40
తస్య మే కురు సాచివ్యం తస్య భార్యాఽపహారణే
రాక్షసేంద్ర వచః శృత్వా మారీచో వాక్య మబ్రవీత్ 41
ఆఖ్యాతా కేన సీతా సా మిత్ర రూపేణ శత్రుణా
త్వయా రాక్షస శార్దూల కో న నందతి నిందితః 42
సీతామిహానయ స్వేతి కో బ్రవీతి బ్రవీహి మే
రక్షో లోకస్య సర్వస్య కే శృంగం చ్ఛేత్తు మిచ్ఛతి 43
ప్రోత్సాహయతి కశ్చ త్వాం స హి శత్రురఽసంశయః
ఆశీ విష ముఖా ద్దంష్ట్రా ముద్ధర్తుం చేచ్ఛతి త్వయా 44
కర్మణా తేన కేనాఽపి కా పథం ప్రతిపాదితః
సుఖ సుప్తస్య తే రాజన్ ప్రహృతం కేన మూర్ధని 45
విశుద్ధ వంశాభిజనాఽగ్ర హస్తః
తేజో మదః సంస్థిత దోర్విషాణః
ఉదీక్షితుం రావణ నేహ యుక్తః
స సంయుగే రాఘవ గంధ హస్తీ 46

అసౌ రణాంత స్థితి సంధివాలో
విదగ్ధ రక్షో మృగ హా నృసింహః
సుప్త స్త్వయా బోధయితుం న యుక్తః
శరాంగ పూర్ణో నిశితాఽసి దంష్ట్రః 47
చాపాపహారే భుజ వేగ పంకే
శరోర్మి మాలే సుమహాఽఽహవౌఘే
న రామ పాతాళ ముఖేతి ఘోరే
ప్రస్కందితుం రాక్షస రాజ యుక్తం 48
ప్రసీద లంకేశ్వర రాక్షసేంద్ర
లంకాం ప్రసన్నో భవ సాధు గచ్ఛ
త్వం స్వేషు దారేషు రమస్వ నిత్యం
రామః సభార్యో రమతాం వనేషు 49
ఏవముక్తో దశగ్రీవో మారీచేన స రావణః
న్యవర్తత పురీం లంకాం వివేశ చ గృహోత్తమం 50

ద్వా త్రింశ స్సర్గః – శూర్పణఖోద్యమః

తతః శూర్పణఖా దృష్ట్వా సహస్రాణి చతుర్దశ
హతా నేకేన రామేణ రక్షసాం భీమ కర్మణామ్ 1
దూషణం చ ఖరం చైవ హతం త్రిశిరసా సహ
దృష్ట్వా పునర్మహానాదం ననాద జలదో యథా 2
సా దృష్ట్వా కర్మ రామస్య కృతమఽన్యైః సుదుష్కరమ్
జగామ పరమోద్విగ్నా లంకాం రావణ పాలితామ్ 3
సా దదర్శ విమానాఽగ్రే రావణం దీప్త తేజసం
ఉపోపవిష్టం సచివైః మరుద్భిరివ వాసవమ్ 4
ఆసీనం సూర్య సంకాశే కాంచనే పరమాసనే
రుక్మవేది గతం ప్రాజ్యం జ్వలన్త మివ పావకమ్ 5
దేవ గన్ధర్వ భూతానామ్ ఋషీణాం చ మహాత్మనామ్
అజేయం సమరే శూరం వ్యాత్తానన మివాఽన్తకమ్ 6
దేవాఽసుర విమర్దేషు వజ్రాఽశని కృత వ్రణమ్
ఐరావత విషాణాఽగ్రై రుత్కృష్ట కిణ వక్షసం 7
వింశ ద్భుజం దశగ్రీవం దర్శనీయ పరిచ్ఛదమ్
విశాల వక్షసం వీరం రాజ లక్షణ శోభితమ్ 8

స్నిగ్ధ వైడూర్య సంకాశం తప్త కాంచన కుణ్డలమ్
సుభుజం శుక్ల దశనం మహాస్యం పర్వతోపమమ్ 9
విష్ణుచక్ర నిపాతైశ్చ శతశో దేవ సంయుగే
అన్యైః శస్త్ర ప్రహారైశ్చ మహాయుద్ధేషు తాడితం 10
ఆహతాంగం సమస్తైశ్చ దేవ ప్రహరణై స్తథా
అక్షోభ్యాణాం సముద్రాణాం క్షోభణం క్షిప్ర కారిణమ్ 11
క్షేప్తారం పర్వతాగ్రాణాం సురాణాం చ ప్రమర్దనమ్
ఉచ్ఛేత్తారం చ ధర్మాణాం పర దారాభిమర్శనమ్ 12
సర్వదివ్యాస్త్ర యోక్తారం యజ్ఞ విఘ్న కరం సదా
పురీం భోగవతీం ప్రాప్య పరాజిత్య చ వాసుకిమ్ 13
తక్షకస్య ప్రియాం భార్యాం పరాజిత్య జహార యః
కైలాసం పర్వతం గత్వా విజిత్య నర వాహనమ్ 14
విమానం పుష్పకం తస్య కామగం వై జహార యః
వనం చైత్రరథం దివ్యం నలినీం నన్దనం వనమ్ 15
వినాశయతి యః క్రోధా ద్దేవోద్యానాని వీర్యవాన్
చన్ద్ర సూర్యౌ మహాభాగా వుత్తిష్ఠన్తౌ పరంతపౌ 16
నివారయతి బాహుభ్యాం యః శైల శిఖరోపమః
దశవర్ష సహస్రాణి తప స్తప్త్వా మహావనే 17
పురా స్వయమ్భువే ధీరః శిరాంస్యుపజహార యః
దేవ దానవ గన్ధర్వ పిశాచ పతగోరగైః 18
అభయం యస్య సంగ్రామే మృత్యుతో మానుషా దృతే
మన్త్రైరభిష్టుతం పుణ్యమధ్వరేషు ద్విజాతిభిః 19
హవి ర్ధానేషు యః సోమ ముపహన్తి మహాబలః
ఆప్త యజ్ఞహరం క్రూరం బ్రహ్మఘ్నం దుష్ట చారిణమ్ 20
కర్కశం నిరఽనుక్రోశం ప్రజానామఽహితే రతమ్
రావణం సర్వభూతానాం సర్వలోక భయావహమ్ 21
రాక్షసీ భ్రాతరం శూరం సా దదర్శ మహాబలమ్
తం దివ్య వస్త్రాభరణం దివ్య మాల్యోప శోభితమ్ 22
ఆసనేసూపవిష్టం చ కాలకాల మివోద్యతం
రాక్షసేన్ద్రం మహాభాగం పౌలస్త్య కుల నన్దనమ్ 23
రావణం శత్రు హన్తారం మంత్రిభిః పరివారితం

అభిగమ్యాబ్రవీ ద్వాక్యం రాక్షసీ భయ విహ్వలా 24
తమబ్రవీ ద్దీప్త విశాల లోచనం
ప్రదర్శయిత్వా భయ మోహ మూర్ఛితా
సుదారుణం వాక్యమఽభీత చారిణీ
మహాత్మనా శూర్పణఖా విరూపితా 25

త్రయస్త్రింశ స్సర్గః – రావణ నిందా

తతః శూర్పణఖా దీనా రావణం లోక రావణమ్
అమాత్య మధ్యే సంక్రుద్ధా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ 1
ప్రమత్తః కామ భోగేషు స్వైర వృత్తో నిరంకుశః
సముత్పన్నం భయం ఘోరం బోద్ధవ్యం నాఽవబుధ్యసే 2
సక్తం గ్రామ్యేషు భోగేషు కామవృత్తం మహీపతిమ్
లుబ్ధం న బహు మన్యన్తే శ్మశానాఽగ్ని మివ ప్రజాః 3
స్వయం కార్యాణి యః కాలేనాఽనుతిష్ఠతి పార్థివః
స తు వై సహ రాజ్యేన తైశ్చ కార్యై ర్వినశ్యతి 4
అయుక్తచారం దుర్దర్శ మఽస్వాధీనం నరాధిపమ్
వర్జయన్తి నరా దూరాన్నదీ పంక మివ ద్విపాః 5
యే న రక్షన్తి విషయ మఽస్వాధీనా నరాధిపాః
తే న వృద్ధ్యా ప్రకాశన్తే గిరయః సాగరే యథా 6
ఆత్మవద్భిర్విగృహ్య త్వం దేవ గన్ధర్వ దానవైః
అయుక్త చార శ్చపలః కథం రాజా భవిష్యసి 7
త్వం తు బాల స్స్వభావశ్చ బుద్ధి హీనశ్చ రాక్షస
జ్ఞాతవ్యం తు న జానీషే కథం రాజా భవిష్యసి 8
యేషాం చారశ్చ కోశశ్చ నయశ్చ జయతాం వర
అస్వాధీనా నరేన్ద్రాణాం ప్రాకృతై స్తే జనైః సమాః 9
యస్మాత్ పశ్యన్తి దూరస్థాన్ సర్వానర్థాన్ నరాధిపాః
చారేణ తస్మాదుచ్యన్తే రాజానో దీర్ఘ చక్షుషః 10
అయుక్తచారం మన్యే త్వాం ప్రాకృతైః సచివై ర్వృతమ్
స్వజనం చ జనస్థానం హతం యో నాఽవబుధ్యసే 11
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం క్రూర కర్మణామ్
హతా న్యేకేన రామేణ ఖరశ్చ సహదూషణః 12
ఋషీణా మఽభయం దత్తం కృత క్షేమాశ్చ దణ్డకాః

ధర్షితం చ జనస్థానం రామేణాఽక్లిష్ట కర్మణా 13
త్వం తు లుబ్ధః ప్రమత్తశ్చ పరాధీనశ్చ రావణ
విషయే స్వే సముత్పన్నం భయం యో నాఽవబుధ్యసే 14
తీక్ష్ణ మఽల్ప ప్రదాతారం ప్రమత్తం గర్వితం శఠమ్
వ్యసనే సర్వభూతాని నాఽభిధావన్తి పార్థివమ్ 15
అతి మానిన మఽగ్రాహ్య మాత్మసంభావితం నరమ్
క్రోధినం వ్యసనే హన్తి స్వజనోఽపి మహీపతిమ్ 16
నాఽనుతిష్ఠతి కార్యాణి భయేషు న బిభేతి చ
క్షిప్రం రాజ్యా చ్చ్యుతో దీన స్తృణై స్తుల్యో భవే దిహ 17
శుష్కైః కాష్ఠై ర్భవేత్ కార్యం లోష్టైరపి చ పాంసుభిః
న తు స్థానాత్ పరిభ్రష్టైః కార్యం స్యా ద్వసుధాఽధిపైః 18
ఉపభుక్తం యథా వాసః స్రజో వా మృదితా యథా
ఏవం రాజ్యాత్పరిభ్రష్టః సమర్థోఽపి నిరర్థకః 19
అప్రమత్తశ్చ యో రాజా సర్వజ్ఞో విజితేన్ద్రియః
కృతజ్ఞో ధర్మశీలశ్చ స రాజా తిష్ఠతే చిరమ్ 20
నయనాభ్యాం ప్రసుప్తోఽపి జాగర్తి నయ చక్షుషా
వ్యక్త క్రోధ ప్రసాదశ్చ స రాజా పూజ్యతే జనైః 21
త్వం తు రావణ దుర్బుద్ధి ర్గుణైరేతై ర్వివర్జితః
యస్య తేఽవిదితశ్చారైః రక్షసాం సుమహాన్ వధః 22
పరాఽవమన్తా విషయేషు సంగతో
న దేశ కాల ప్రవిభాగ తత్త్వవిత్
అయుక్త బుద్ధిర్గుణ దోష నిశ్చయే
విపన్నరాజ్యో న చిరా ద్విపత్స్యసే 23
ఇతి స్వ దోషాన్ పరికీర్తితాం స్తయా
సమీక్ష్య బుద్ధ్యా క్షణదాచరేశ్వరః
ధనేన దర్పేణ బలేన చాఽన్వితో
విచిన్తయామాస చిరం స రావణః 24

చతుస్త్రింశ స్సర్గః – సీతా హరణోపదేశః

తతః శూర్పణఖాం కృద్ధాం బ్రువతీం పరుషం వచః
అమాత్య మధ్యే సంక్రృద్ధః పరిపప్రచ్ఛ రావణః 1
కశ్చ రామః కథం వీర్యః కిం రూపః కిం పరాక్రమః

కిమర్థం దణ్డకారణ్యం ప్రవిష్టః స దురాసదమ్ 2
ఆయుధం కిం చ రామస్య నిహతా యేన రాక్షసాః
ఖరశ్చ నిహతం సంఖ్యే దూషణ స్త్రిశిరా స్తథా 3
ఇత్యుక్తా రాక్షసేన్ద్రేణ రాక్షసీ క్రోధ మూర్ఛితా
తతో రామం యథా తత్త్వమాఖ్యాతు ముపచక్రమే 4
దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్ష శ్చీరకృష్ణాఽజినామ్బరః
కన్దర్ప సమ రూపశ్చ రామో దశరథాత్మజః 5
శక్ర చాప నిభం చాపం వికృష్య కనకాంగదమ్
దీప్తాన్ క్షిపతి నారాచాన్ సర్పానివ మహావిషాన్ 6
నాఽఽదదానం శరాన్ ఘోరాన్న ముంచంతం మహాబలమ్
న కార్ముకం వికర్షన్తం రామం పశ్యామి సంయుగే 7
హన్యమానం తు తత్ సైన్యం పశ్యామి శర వృష్టిభిః
ఇన్ద్రేణైవోత్తమం సస్యమాహతం త్వఽశ్మవృష్టిభిః 8
రక్షసాం భీమ వీర్యాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ
నిహతాని శరై స్తీక్ష్ణై స్తేనైకేన పదాతినా 9
అర్ధాఽధిక ముహూర్తేన ఖరశ్చ సహదూషణః
ఋషీణా మభయం దత్తం కృత క్షేమాశ్చ దణ్డకాః 10
ఏకా కథంచిన్ ముక్తాఽహం పరిభూయ మహాత్మనా
స్త్రీ వధం శంక మానేన రామేణ విదితాత్మనా 11
భ్రాతా చాఽస్య మహాతేజా గుణత స్తుల్య విక్రమః
అనురక్తశ్చ భక్తశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ 12
అమర్షీ దుర్జయో జేతా విక్రాన్తో బుద్ధిమాన్ బలీ
రామస్య దక్షిణో బాహుః నిత్యం ప్రాణో బహిశ్చరః 13
రామస్య తు విశాలాక్షీ పూర్ణేందు సదృశాననా
ధర్మపత్నీ ప్రియా భర్తుః నిత్యం ప్రియ హితేరతా 14
సా సుకేశీ సునాసోరూః సురూపా చ యశస్వినీ
దేవతేవ వనస్యాఽస్య రాజతే శ్రీరివాఽపరా 15
తప్త కాంచన వర్ణాభా రక్త తుంగ నఖీ శుభా
సీతా నామ వరారోహా వైదేహీ తనుమధ్యమా 16
నైవ దేవీ న గన్ధర్వీ న యక్షీ న చ కిన్నరీ
నైవం రూపా మయా నారీ దృష్ట పూర్వా మహీతలే 17

యస్య సీతా భవేద్భార్యా యం చ హృష్టా పరిష్వజేత్
అతి జీవేత్ స సర్వేషు లోకేష్వఽపి పురందరాత్ 18
సా సుశీలా వపుః శ్లాఘ్యా రూపేణాఽప్రతిమా భువి
తవాఽనురూపా భార్యా సా త్వం చ తస్యా స్తథా పతిః 19
తాం తు విస్తీర్ణ జఘనాం పీన శ్రోణి పయోధరామ్
భార్యార్థే తు తవాఽనేతు ముద్యతాహం వరాననామ్ 20
విరూపితాఽస్మి క్రూరేణ లక్ష్మణేన మహాభుజ
తాం తు దృష్ట్వాఽద్య వైదేహీం పూర్ణ చన్ద్ర నిభాననామ్ 21
మన్మథస్య శరాణాం వై త్వం విధేయో భవిష్యసి
యది తస్యామభిప్రాయో భార్యార్థే తవ జాయతే 22
శీఘ్ర ముద్ధ్రియతాం పాదో జయార్థ మిహ దక్షిణః
కురు ప్రియం తథా తేషాం రక్షసాం రాక్షసేశ్వర 23
వధా త్తస్య నృశంసస్య రామస్యాశ్రమ వాసినః
తం శరై ర్ని శితై ర్హత్వా లక్ష్మణం చ మహారథమ్ 24
హత నాథాం సుఖం సీతాం యథావదుపభోక్ష్యసి
రోచతే యది తే వాక్యం మమైత ద్రాక్షసేశ్వర 25
క్రియతాం నిర్విశంకేన వచనం మమ రావణ
విజ్ఞాయే హాత్మ శక్తిం చ హ్రియతామఽబలా బలాత్ 26
సీతా సర్వానవద్యాంగీ భార్యార్థే రాక్షసేశ్వర||
నిశమ్య రామేణ శరై రఽజిహ్మగైః
హతాన్ జనస్థాన గతాన్ నిశాచరాన్
ఖరం చ బుద్ధ్వా నిహతం చ దూషణం
త్వమత్ర కృత్యం ప్రతిపత్తు మర్హసి 27

పంచ త్రింశ స్సర్గః – మారీచాశ్రమ పునర్గమనం

తతః శూర్పణఖా వాక్యం త చ్ఛ్రుత్వా రోమ హర్షణమ్
సచివానఽభ్యనుజ్ఞాయ కార్యం బుద్ధ్వా జగామ సః 1
తత్ కార్యమఽనుగమ్యాఽథ యథావదుపలభ్య చ
దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలమ్ 2
ఇతి కర్తవ్య మిత్యేవ కృత్వా నిశ్చయ మాత్మనః
స్థిర బుద్ధి స్తతో రమ్యాం యాన శాలా ముపాగమత్ 3
యాన శాలాం తతో గత్వా ప్రచ్ఛన్నో రాక్షసాధిపః

సూతం సంచోదయామాస రథః సంయోజ్యతా మితి 4
ఏవముక్తః క్షణే నైవ సారథి ర్లఘువిక్రమః
రథం సంయోజయామాస తస్యాఽభిమత ముత్తమమ్ 5
కాంచనం రథ మాస్థాయ కామగం రత్నభూషితమ్
పిశాచ వదనై ర్యుక్తం ఖరైః కనక భూషణైః 6
మేఘ ప్రతిమ నాదేన స తేన ధనదాఽనుజః
రాక్షసాధిపతిః శ్రీమాన్ యయౌ నదనదీపతిమ్ 7
సశ్వేత వాలవ్యజనః శ్వేత చ్ఛత్రో దశాననః
స్నిగ్ధ వైడూర్య సంకాశ స్తప్త కాంచన కుండలః 8
వింశ ద్భుజో దశగ్రీవః దర్శనీయ పరిచ్ఛదః
త్రిదశాఽరి ర్మునీంద్రఘ్నో దశ శీర్ష ఇవాద్రిరాట్ 9
కామగం రథ మాస్థాయ శుశుభే రాక్షసేశ్వరః
విద్యున్మణ్డలవాన్ మేఘః సబలాక ఇవామ్బరే 10
స శైలం సాగరానూపం వీర్యవా నఽవలోకయన్
నానాపుష్ప ఫలై ర్వృక్షైరఽనుకీర్ణం సహస్రశః 11
శీత మంగళ తోయాభిః పద్మినీభిః సమన్తతః
విశాలైరాశ్రమపదై ర్వేదిమద్భిరలంకృతమ్ 12
కదళ్యటవి సంబాధం నారికేళోప శోభితమ్
సాలై స్తాలై స్తమాలైశ్చ పుష్పితై స్తరుభి ర్వృతం 13
నాగైః సుపర్ణై ర్గన్ధర్వైః కిన్నరైశ్చ సహస్రశః
అజై ర్వైఖానసై ర్మాషై ర్వాలఖిల్యై ర్మరీచిపైః 14
అత్యన్త నియతాహారైః శోభితం పరమర్షిభిః
జిత కామైశ్చ సిద్ధైశ్చ చారణై శ్చోపశోభితమ్ 15
దివ్యాభరణ మాల్యాభి ర్దివ్యరూపాభి రావృతమ్
క్రీడా రతి విధిజ్ఞాభిరప్సరోభిః సహస్రశః 16
సేవితం దేవ పత్నీభిః శ్రీమతీభిరుపాసితం
దేవ దానవ సంఘైశ్చ చరితం త్వఽమృతాశిభిః 17
హంస క్రౌంచ ప్లవా కీర్ణం సారసైః సంప్రణాదితమ్
వైడూర్య ప్రస్తరం రమ్యం స్నిగ్ధం సాగర తేజసా 18
పాణ్డరాణి విశాలాని దివ్యమాల్య యుతాని చ
తూర్య గీతాఽభిజుష్టాని విమానాని సమన్తతః 19

తపసా జిత లోకానాం కామగాన్యఽభిసంపతన్
గన్ధర్వాప్సరస శ్చైవ దదర్శ ధనదాఽనుజః 20
నిర్యాస రస మూలానాం చన్దనానాం సహస్రశః
వనాని పశ్యన్ సౌమ్యాని ఘ్రాణ తృప్తి కరాణి చ 21
అగరూణాం చ ముఖ్యానాం వనాన్యుపవనాని చ
తక్కోలానాం చ జాత్యానాం ఫలానాం చ సుగన్ధినామ్ 22
పుష్పాణి చ తమాలస్య గుల్మాని మరిచస్య చ
ముక్తానాం చ సమూహాని శుష్యమాణాని తీరతః 23
శంఖానాం ప్రస్తరం చైవ ప్రవాల నిచయం తథా
కాంచనాని చ శైలాని రాజతాని చ సర్వశః 24
ప్రస్రవాణి మనోజ్ఞాని ప్రసన్నాని హ్రదాని చ
ధనధాన్యోపపన్నాని స్త్రీరత్నై రావృతాని చ 25
హస్త్యఽశ్వ రథ గాఢాని నగరాణ్యఽవలోకయన్
తం సమం సర్వతః స్నిగ్ధం మృదు సంస్పర్శ మారుతమ్ 26
అనూపం సిన్ధు రాజస్య దదర్శ త్రిదివోపమమ్
తత్రాఽపశ్యత్ స మేఘాభం న్యగ్రోధమ్ ఋషిభి ర్వృతమ్ 27
సమన్తాద్యస్య తాః శాఖాః శత యోజన మాయతాః
యస్య హస్తిన మాదాయ మహాకాయం చ కచ్ఛపమ్ 28
భక్షార్థం గరుడః శాఖా మాజగామ మహాబలః
తస్య తాం సహసా శాఖాం భారేణ పతగోత్తమః 29
సుపర్ణః పర్ణ బహులాం బభంజ చ మహాబలః
తత్ర వైఖానసా మాషా వాలఖిల్యా మరీచిపాః 30
ఆజా బభూవు ర్ధూమ్రాశ్చ సంగతాః పరమర్షయః
తేషాం దయార్థం గరుడ స్తాం శాఖాం శత యోజనామ్ 31
భగ్నా మాదాయ వేగేన తౌ చోభౌ గజ కచ్ఛపౌ
ఏక పాదేన ధర్మాత్మా భక్షయిత్వా తదాఽఽమిషమ్ 32
నిషాద విషయం హత్వా శాఖయా పతగోత్తమః
ప్రహర్ష మఽతులం లేభే మోక్షయిత్వా మహామునీన్ 33
స తేనైవ ప్రహర్షేణ ద్విగుణీకృత విక్రమః
అమృతాఽఽనయనార్థం వై చకార మతిమాన్ మతిమ్ 34
అయో జాలాని నిర్మథ్య భిత్త్వా రత్నమయం గృహం

మహేన్ద్ర భవనా ద్గుప్త మాజహారాఽమృతం తతః 35
తం మహర్షి గణై ర్జుష్టం సుపర్ణ కృత లక్షణమ్
నామ్నా సుభద్రం న్యగ్రోధం దదర్శ ధనదాఽనుజః 36
తం తు గత్వా పరం పారం సముద్రస్య నదీపతేః
దదర్శాశ్రమ మేకాన్తే రమ్యే పుణ్యే వనాఽన్తరే 37
తత్ర కృష్ణాఽజినధరం జటా వల్కల ధారిణమ్
దదర్శ నియతాహారం మారీచం నామ రాక్షసం 38
రావణ స్తం సమాగమ్య విధివత్ తేన రక్షసా
మారీచేనాఽర్చితో రాజా సర్వకామైరఽమానుషైః 39
తం స్వయం పూజయిత్వా తు భోజనేనోదకేన చ
అర్థోపహితయా వాచా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ 40
కచ్చిత్ సుకుశలం రాజన్ ల్లంకాయాం రాక్షసేశ్వర
కేనార్థేన పున స్త్వం వై తూర్ణ మేవ మిహాగతః 41
ఏవముక్తో మహాతేజా మారీచేన స రావణః
తతః పశ్చాదిదం వాక్య మబ్రవీ ద్వాక్య కోవిదః 42

<u>**షట్త్రింశ స్సర్గః – సహాయైషణా**</u>

మారీచ శ్రూయతాం తాత వచనం మమ భాషతః
ఆర్తోఽస్మి మమచాఽఽర్తస్య భవాన్ హి పరమా గతిః 1
జానీషే త్వం జనస్థానే భ్రాతా యత్ర ఖరో మమ
దూషణశ్చ మహాబాహుః స్వసా శూర్పణఖా చ మే 2
త్రిశిరాశ్చ మహాతేజా రాక్షసః పిశితాఽశనః
అన్యే చ బహవః శూరా లబ్ధలక్షా నిశాచరాః 3
వసన్తి మన్నియోగేన నిత్యవాసం చ రాక్షసాః
బాధమానా మహారణ్యే మునీన్ వై ధర్మచారిణః 4
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమ కర్మణామ్
శూరాణాం లబ్ధలక్షాణాం ఖర చిత్తానువర్తినామ్ 5
తే త్విదానీం జనస్థానే వసమానా మహాబలాః
సంగతాః పరమాయత్తాః రామేణ సహ సంయుగే 6
నానాప్రహరణోపేతాః ఖర ప్రముఖ రాక్షసాః
తేన సంజాత రోషేణ రామేణ రణ మూర్ధని 7
అనుక్త్వా పరుషం కించి చ్ఛరై ర్వ్యాపారితం ధనుః

చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసా ముగ్రతేజసాం 8
నిహతాని శరై స్తీక్ష్ణై ర్మానుషేణ పదాతినా
ఖరశ్చ నిహతః సంఖ్యే దూషణశ్చ నిపాతితః 9
హతశ్చ త్రిశిరా శ్చాపి నిర్భయా దణ్డకాః కృతాః
పిత్రా నిరస్తః కృద్ధేన సభార్యః క్షీణ జీవితః 10
స హన్తా తస్య సైన్యస్య రామః క్షత్రియ పాంసనః
దుశ్శీలః కర్కశ స్తీక్ష్ణో మూర్ఖో లుబ్ధోஉజితేన్ద్రియః 11
త్యక్త ధర్మస్త్వஉధర్మాత్మా భూతానామஉహితే రతః
యేన వైరం వినాஉరణ్యే సత్త్వమాశ్రిత్య కేవలమ్ 13
కర్ణ నాసాஉపహరణా ద్భగినీ మే విరూపితా
తస్య భార్యాం జనస్థానాత్ సీతాం సుర సుతోపమామ్ 13
ఆనయిష్యామి విక్రమ్య సహాయః తత్ర మే భవ
త్వయా హ్యహం సహాయేన పార్శ్వస్థేన మహాబల 14
భ్రాతృభిశ్చ సురాన్ యుద్ధే సమగ్రాన్ నాஉభిచిన్తయే
తత్ సహాయో భవ త్వం మే సమర్థో హ్యసి రాక్షస 15
వీర్యే యుద్ధే చ దర్పే చ న హ్యస్తి సదృశ స్తవ
ఉపాయజ్ఞో మహాశూరః మహామాయా విశారదః 16
ఏతదర్థ మஉహం ప్రాప్తః త్వత్సమీపం నిశాచర
శృణు తత్ కర్మ సాహాయ్యే యత్ కార్యం వచనాన్ మమ 17
సౌవర్ణ స్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజత బిన్దుభిః
ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర 18
త్వాం తు నిస్సంశయం సీతా దృష్ట్వా తు మృగ రూపిణమ్
గృహ్యతా మితి భర్తారం లక్ష్మణం చాஉభిధాస్యతి 19
తత స్తయోరஉపాయే తు శూన్యే సీతాం యథా సుఖమ్
నిరాబాధో హరిష్యామి రాహు శ్చన్ద్ర ప్రభా మివ 20
తతః పశ్చాత్ సుఖం రామే భార్యా హరణ కర్శితే
విస్రబ్ధః ప్రహరిష్యామి కృతార్థేనాన్తరాత్మనా 21
తస్య రామ కథాం శృత్వా మారీచస్య మహాత్మనః
శుష్కం సమభవ ద్వక్త్రం పరిత్రస్తో బభూవ హ 22
ఓష్ఠౌ పరిలిహన్ శుష్కౌ నేత్రైరஉనిమిషై రివ
మృతభూత ఇవాஉஉర్తస్తు రావణం సముదైక్షత 23

స రావణం త్రస్త విషణ్ణ చేతా
మహావనే రామ పరాక్రమజ్ఞః
కృతాంజలి స్తత్త్వ మువాచ వాక్యం
హితం చ తస్మై హిత మాత్మనశ్చ 24

సప్తత్రింశ స్సర్గః – అప్రియ పథ్య వచనం

తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేన్ద్రస్య వాక్యం వాక్య విశారదః
ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞో మారీచో రాక్షసేశ్వరమ్ 1
సులభాః పురుషా రాజన్ సతతం ప్రియవాదినః
అప్రియస్య చ పథ్యస్య వక్తా శ్రోతాచ దుర్లభః 2
న నూనం బుధ్యసే రామం మహావీర్యం గుణోన్నతమ్
అయుక్తచార శ్చపలో మహేన్ద్ర వరుణోపమమ్ 3
అపి స్వస్తి భవేత్ తాత సర్వేషాం భువి రక్షసామ్
అపి రామో న సంకృద్ధః కుర్యా ల్లోకమఽరాక్షసం 4
అపి తే జీవితాన్తాయ నోత్పన్నా జనకాత్మజా
అపి సీతా నిమిత్తం చ న భవే ద్వ్యసనం మహత్ 5
అపి త్వా మీశ్వరం ప్రాప్య కామ వృత్తం నిరంకుశమ్
న వినశ్యేత్ పురీ లంకా త్వయా సహ సరాక్షసా 6
త్వ ద్విధః కామ వృత్తో హి దుశ్శీలః పాప మన్త్రితః
ఆత్మానం స్వజనం రాష్ట్రం స రాజా హన్తి దుర్మతిః 7
న చ పిత్రా పరిత్యక్తో నాఽమర్యాదః కథంచన
న లుబ్ధో న చ దుశ్శీలో న చ క్షత్రియ పాంసనః 8
న చ ధర్మగుణై ర్హీనః కౌసల్యానన్దవర్ధనః
న చ తీక్ష్ణో న చ భూతానాం సర్వేషామఽహితే రతః 9
వంచితం పితరం దృష్ట్వా కైకేయ్యా సత్యవాదినమ్
కరిష్యా మీతి ధర్మాత్మా తాత ప్రవ్రజితో వనమ్ 10
కైకేయ్యాః ప్రియ కామార్థం పితు ర్దశరథస్య చ
హిత్వా రాజ్యం చ భోగాంశ్చ ప్రవిష్టో దణ్డకా వనమ్ 11
న రామః కర్కశ స్తాత నాఽవిద్వాన్ నాఽజితేన్ద్రియః
అనృతం దుశ్శృతం చైవ నైవ త్వం వక్తుమర్హసి 12
రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః సాధుః సత్యపరాక్రమః
రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవానాం మఘవా నివ 13

కథం త్వం తస్య వైదేహీం రక్షితాం స్వేన తేజసా
ఇచ్ఛసి ప్రసభం హర్తుం ప్రభా మివ వివస్వతః 14
శరాఽర్చిషమఽనాధృష్యం చాప ఖడ్గేన్ధనం రణే
రామాగ్నిం సహసా దీప్తం న ప్రవేష్టుం త్వ మర్హసి 15
ధనుర్వ్యాదిత దీప్తాస్యం శరాఽర్చిషమమర్షణమ్
చాప పాశ ధరం వీరం శత్రు సైన్య ప్రహారిణమ్ 16
రాజ్యం సుఖం చ సంత్యజ్య జీవితం చేష్టమాత్మనః
నాఽత్యాసాదయితుం తాత రామాన్తక మిహార్హసి 17
అప్రమేయం హి త త్తేజో యస్య సా జనకాత్మజా
న త్వం సమర్ధ స్తాం హర్తుం రామ చాపాశ్రయాం వనే 18
తస్య సా నరసింహస్య సింహోరస్కస్య భామినీ
ప్రాణేభ్యోఽపి ప్రియతరా భార్యా నిత్యమఽనువ్రతా 19
న సా ధర్షయితుం శక్యా మైథిల్యోజస్వినః ప్రియా
దీప్త స్యేవ హుతాశస్య శిఖా సీతా సుమధ్యమా 20
కి ముద్యమ మిమం వ్యర్థమ్ కృత్వా తే రాక్షసాధిప
దృష్టశ్చేత్ త్వం రణే తేన తదఽన్తం తవ జీవితమ్ 21
జీవితం చ సుఖం చైవ రాజ్యం చైవ సుదుర్లభమ్
యదిచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మాకృథా రామ విప్రియం 22
స సర్వైః సచివైః సార్ధం విభీషణ పురోగమైః
మంత్రయిత్వా తు ధర్మిష్టైః కృత్వా నిశ్చయమాత్మనః 23
దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాఽబలమ్
ఆత్మనశ్చ బలం జ్ఞాత్వా రాఘువస్య చ తత్త్వతః 24
హితాఽహితం వినిశ్చిత్య క్షమం త్వం కర్తు మర్హసి||
అహం తు మన్యే తవ న క్షమం రణే
సమాగమం కోసల రాజ సూనునా
ఇదం హి భూయః శృణు వాక్య ముత్తమం
క్షమం చ యుక్తం చ నిశాచరేశ్వర 25

అష్టాత్రింశ స్సర్గః – రామాఽస్త్ర మహిమా

కదాచిద్యఽప్యహం వీర్యాత్ పర్యటన్ పృథివీ మిమామ్
బలం నాగ సహస్రస్య ధారయన్ పర్వతోపమః 1
నీల జీమూత సంకాశ స్తప్త కాంచన కుణ్డలః

భయం లోకస్య జనయన్ కిరీటీ పరిఘాయుధః 2
వ్యచరం దణ్డకారణ్యే ఋషి మాంసాని భక్షయన్
విశ్వామిత్రోఽథ ధర్మాత్మా మద్విత్రస్తో మహామునిః 3
స్వయం గత్వా దశరథం నరేన్ద్ర మిద మబ్రవీత్
అద్య రక్షతు మాం రామః పర్వ కాలే సమాహితః 4
మారీచా న్మే భయం ఘోరం సముత్పన్నం నరేశ్వర
ఇత్యేవముక్తో ధర్మాత్మా రాజా దశరథ స్తదా 5
ప్రత్యువాచ మహాభాగం విశ్వామిత్రం మహామునిమ్
బాలో ద్వాదశ వర్షోఽయమఽకృతాస్త్రశ్చ రాఘవః 6
కామం తు మమ యత్ సైన్యం మయా సహ గమిష్యతి
బలేన చతురంగేణ స్వయ మేత్య నిశాచరాన్ 7
వధిష్యామి మునిశ్రేష్ఠ శత్రుం తవ యథేప్సితమ్
ఇత్యేవ ముక్తః స మునీ రాజానం పునరబ్రవీత్ 8
రామా న్నాఽన్యద్బలం లోకే పర్యాప్తం తస్య రక్షసః
దేవతానా మపి భవాన్ సమరేష్వఽభిపాలకః 9
ఆసీత్ తవ కృతం కర్మ త్రిలోకే విదితం నృప
కామమస్తు మహత్ సైన్యం తిష్ఠ త్విహ పరంతప 10
బాలోప్యేష మహాతేజాః సమర్థ స్తస్య నిగ్రహే
గమిష్యే రామ మాదాయ స్వస్తి తేస్తు పరంతప 11
ఏవ ముక్త్వాతు స ముని స్త మాదాయ నృపాత్మజమ్
జగామ పరమ ప్రీతో విశ్వామిత్రః స్వమాశ్రమమ్ 12
తం తదా దణ్డకారణ్యే యజ్ఞ ముద్దిశ్య దీక్షితమ్
బభూవాఽవస్థితో రామ శ్చిత్రం విస్ఫారయన్ ధనుః 13
అజాత వ్యంజనః శ్రీమాన్ పద్మపత్ర నిభేక్షణః
కాకపక్ష ధరో ధన్వీ శిఖీ కనక మాలయా 14
శోభయన్ దణ్డకారణ్యం దీప్తేన స్వేన తేజసా
అదృశ్యత తదా రామో బాలచన్ద్ర ఇవోదితః 15
తతోఽహం మేఘ సంకాశ స్తప్త కాంచన కుణ్డలః
బలీ దత్త వరో దర్పాదాజగామ తదాశ్రమమ్ 16
తేన దృష్టః ప్రవిష్టోఽహం సహసైవోద్యతాయుధః
మాం తు దృష్ట్వా ధనుః సజ్య మఽసంభ్రాన్త శ్చకార సః 17

అవజానన్నఽహం మోహా ద్బాలోఽయ మితి రాఘవమ్
విశ్వామిత్రస్య తాం వేది మఽభ్యధావం కృతత్వరః 18
తేన ముక్త స్తతో బాణః శితః శత్రు నిబర్హణః
తేనాఽహంత్వాహతః క్షిప్తః సముద్రే శత యోజనే 19
నేచ్ఛతా తాత మాం హన్తుం తదా వీరేణ రక్షితః
రామస్య శరవేగేన నిరస్తోఽహమచేతనః 20
పాతితోఽహం తదా తేన గమ్భీరే సాగరామ్భసి
ప్రాప్య సంజ్ఞాం చిరాత్ తాత లంకాం ప్రతిగతః పురీమ్ 21
ఏవమఽస్మి తదా ముక్తః సహాయా స్తు నిపాతితాః
అకృతాస్త్రేణ రామేణ బాలేనాఽక్లిష్ట కర్మణా 22
తన్ మయా వార్యమాణ స్త్వం యది రామేణ విగ్రహమ్
కరిష్యస్యాఽఽపదం ఘోరాం క్షిప్రం ప్రాప్స్యసి రావణ 23
క్రీడా రతి విధిజ్ఞానాం సమాజోత్సవ దర్శినామ్
రక్షసాం చైవ సంతాప మనర్థం చాహరిష్యసి 24
హర్మ్య ప్రాసాద సంబాధాం నానారత్న విభూషితామ్
ద్రక్ష్యసి త్వం పురీం లంకాం వినష్టాం మైథిలీ కృతే 25
అకుర్వన్తోఽపి పాపాని శుచయః పాప సంశ్రయాత్
పర పాపైః వినశ్యన్తి మత్స్యా నాగ హ్రదే యథా 26
దివ్య చన్దన దిగ్ధాంగాన్ దివ్యాభరణ భూషితాన్
ద్రక్ష్యస్యభిహతాన్ భూమౌ తవ దోషాత్ తు రాక్షసాన్ 27
హృత దారాన్ స దారాంశ్చ దశ విద్రవతో దిశః
హత శేషానఽశరణాన్ ద్రక్ష్యసి త్వం నిశాచరాన్ 28
శర జాల పరిక్షిప్తా మఽగ్ని జ్వాలా సమావృతామ్
ప్రదగ్ధ భవనాం లంకాం ద్రక్ష్యసి త్వమ్ న సంశయః 29
పరదారాభిమర్శాత్ తు నాఽన్యత్ పాపతరం మహత్
ప్రమదానాం సహస్రాణి తవ రాజన్ పరిగ్రహాః 30
భవ స్వదార నిరతః స్వకులం రక్ష రాక్షస
మానం వృద్ధిం చ రాజ్యం చ జీవితం చేష్టమాత్మనః 31
కళత్రాణి సౌమ్యాని మిత్రవర్గం తథైవ చ
యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మాకృథా రామ విప్రియమ్ 32
నివార్యమాణః సుహృదా మయా భృశం

ప్రసహ్య సీతాం యది ధర్షయిష్యసి
గమిష్యసి క్షీణ బలః సబాన్ధవో
యమ క్షయం రామ శరాఽఽత్త జీవితః 33

ఏకోన చత్వారింశ స్సర్గః – సాహాయ్యకానభ్యుపగమః

ఏవమఽస్మి తదా ముక్తః కథంచిత్ తేన సంయుగే
ఇదానీ మఽపి య ద్వృత్తం త చ్ఛృణుష్వ నిరుత్తరమ్ 1
రాక్షసాభ్యామఽహం ద్వాభ్యామఽనిర్విణ్ణ స్తథా కృతః
సహితో మృగ రూపాభ్యాం ప్రవిష్టో దణ్డకా వనమ్ 2
దీప్త జిహ్వో మహాకాయ స్తీక్ష్ణ శృఙ్గో మహాబలః
వ్యచరం దణ్డకారణ్యం మాంస భక్షో మహామృగః 3
అగ్ని హోత్రేషు తీర్థేషు చైత్య వృక్షేషు రావణ
అత్యన్త ఘోరో వ్యచరం స్తాపసాం స్తాన్ సంప్రధర్షయన్ 4
నిహత్య దణ్డకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మ చారిణః
రుధిరాణి పిబం స్తేషాం తథా మాంసాని భక్షయన్ 5
ఋషి మాంసాఽశనః క్రూర స్త్రాసయన్ వనగోచరాన్
తదా రుధిర మత్తోఽహం వ్యచరం దణ్డకావనమ్ 6
ఆసాదయం తదా రామం తాపసం ధర్మ చారిణమ్
వైదేహీం చ మహాభాగాం లక్ష్మణం చ మహారథమ్ 7
తాపసం నియతాహారం సర్వభూత హితే రతమ్
సోఽహం వనగతం రామం పరిభూయ మహాబలమ్ 8
తాపసోఽయ మితి జ్ఞాత్వా పూర్వవైర మఽనుస్మరన్
అభ్యధావం హి సుసంక్రుద్ధ స్తీక్ష్ణ శృఙ్గో మృగాకృతిః 9
జిఘాంసు రకృతప్రజ్ఞ స్తం ప్రహార మఽనుస్మరన్
తేన ముక్తా స్త్రయో బాణాః శితాః శత్రు నిబర్హణాః 10
వికృష్య సుమహచ్చాపం సుపర్ణాఽనిల నిస్స్వనాః
తే బాణా వజ్ర సంకాశాః సుఘోరా రక్త భోజనాః 11
ఆజగ్ముః సహితాః సర్వే త్రయః సన్నత పర్వణః
పరాక్రమజ్ఞో రామస్య శఠో దృష్ట భయః పురా 12
సముత్క్రాన్త స్తతో ముక్త స్తా వుభౌ రాక్షసౌ హతౌ
శరేణ ముక్తో రామస్య కథంచిత్ ప్రాప్య జీవితమ్ 13
ఇహ ప్రవ్రాజితో యుక్త స్తాపసోఽహం సమాహితః

వృక్షే వృక్షే హి పశ్యామి చీరకృష్ణాఽజినామ్బరమ్ 14
గృహీత ధనుషం రామం పాశ హస్త మివాన్తకమ్
అపి రామ సహస్రాణి భీతః పశ్యామి రావణ 15
రామ భూత మిదం సర్వమరణ్యం ప్రతిభాతి మే
రామ మేవ హి పశ్యామి రహితే రాక్షసాధిప 16
దృష్ట్వా స్వప్నగతం రామ ముద్భ్రమామి విచేతనః
రకారాదీని నామాని రామ త్రస్తస్య రావణ 17
రత్నాని చ రథాశ్చైవ విత్రాసం సంజనయన్తి మే
అహం తస్య ప్రభావజ్ఞో న యుద్ధం తేన తే క్షమమ్ 18
బలిం వా నముచిం వాఽపి హన్యాద్ధి రఘునందనః
రణే రామేణ యుద్ధస్వ క్షమాం వా కురు రాక్షస 19
న తే రామ కథా కార్యా యది మాం ద్రష్టు మిచ్ఛసి
బహవః సాధవో లోకే యుక్తా ధర్మమఽనుష్ఠితాః 20
పరేషా మఽపరాధేన వినష్టాః సపరిచ్ఛదాః
సోఽహం తవాఽపరాధేన వినశ్యేయం నిశాచర 21
కురు యత్తే క్షమం త త్త్వమహమ్ త్వాం నాఽనుయామిహ
రామశ్చ హి మహాతేజా మహాసత్త్వో మహాబలః 22
అపి రాక్షస లోకస్య న భవేదఽన్తకరోపి హి
యది శూర్పణఖా హేతోః జనస్థాన గతః ఖరః 23
అతి వృత్తో హతః పూర్వం రామేణాఽక్లిష్ట కర్మణా
అత్ర బ్రూహి యథా తత్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః 24
ఇదం వచో బన్ధు హితార్థినా మయా
యథోచ్యమానం యది నాఽభిపత్స్యసే
సబాన్ధవ స్త్యక్ష్యసి జీవితం రణే
హతోఽద్య రామేణ శరై రజిహ్మగైః 25

చత్వారింశ స్సర్గః – మాయా మృగరూప పరిగ్రహ నిర్బంధః

మారీచేన తు తద్వాక్యం క్షమం యుక్తం చ నిశాచరః
ఉక్తో న ప్రతిజగ్రాహ మర్తుకామ ఇవౌషధమ్ 1
తం పథ్య హిత వక్తారం మారీచం రాక్షసాధిపః
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యమఽయుక్తం కాలచోదితః 2
య త్కిలైతదఽయుక్తార్థం మారీచ మయి కథ్యతే

వాక్యం నిష్ఫలమఽత్యర్థ ముప్తమ్ బీజ మివోషరే 3
త్వద్వాక్యై ర్నతు మాం శక్యం భేత్తుం రామస్య సంయుగే
పాప శీలస్య మూర్ఖస్య మానుషస్య విశేషతః 4
య స్త్యక్త్వా సుహృదో రాజ్యం మాతరం పితరం తథా
స్త్రీవాక్యం ప్రాకృతం శృత్వా వన మేక పదే గతః 5
అవశ్యం తు మయా తస్య సంయుగే ఖర ఘాతినః
ప్రాణైః ప్రియతరా సీతా హర్తవ్యా తవ సన్నిధౌ 6
ఏవం మే నిశ్చితా బుద్ధిః హృది మారీచ వర్తతే
న వ్యావర్తయితుం శక్యా సేన్ద్రై రపి సురాఽసురైః 7
దోషం గుణం వా సంపృష్ట స్త్వ మేవం వక్తు మఽర్హసి
అపాయం వాఽపి ఉపాయం వా కార్యస్యాస్య వినిశ్చయే 8
సంపృష్టేన తు వక్తవ్యం సచివేన విపశ్చితా
ఉద్యతాంజలినా రాజ్ఞే య ఇచ్ఛే ద్భూతిమాత్మనః 9
వాక్యమఽప్రతికూలం తు మృదుపూర్వం హితం శుభం
ఉపచారేణ యుక్తం చ వక్తవ్యో వసుధాధిపః 10
సాఽవమర్దం తు యద్వాక్యం మారీచ హిత ముచ్యతే
నాఽభినన్దతి తద్రాజా మానాఽర్హో మాన వర్జితమ్ 11
పంచ రూపాణి రాజానో ధారయన్త్యఽమితౌజసః
అగ్నే రిన్ద్రస్య సోమస్య యమస్య వరుణస్య చ 12
ఔష్ణ్యం తథా విక్రమం చ సౌమ్యం దణ్డం ప్రసన్నతామ్
ధారయంతి మహాత్మానో రాజానః క్షణదాచర 13
తస్మాత్ సర్వాస్వఽవస్థాసు మాన్యాః పూజ్యాశ్చ పార్థివాః
త్వం తు ధర్మమఽవిజ్ఞాయ కేవలం మోహ మాస్థితః 14
అభ్యాగతం మాం దౌరాత్మ్యాత్ పరుషం వదసీదృశం
గుణ దోషౌ న పృచ్ఛామి క్షమం చాత్మని రాక్షస 15
మయోక్తం తవచైతావత్ సంప్రత్యఽమిత విక్రమ
అస్మిం స్తు త్వం మహాకృత్యే సాహాయ్యం కర్తు మర్హసి 16
శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్ మమ
సౌవర్ణ స్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజత బిన్దుభిః 17
ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర
ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గన్తు మర్హసి 18

త్వాం తు మాయామృగం దృష్ట్వా కాంచనం జాత విస్మయా
ఆనయైన మితి క్షిప్రం రామం వక్ష్యతి మైథిలీ 19
అపక్రాన్తేతు కాకుత్స్థే దూరం గత్వా ప్యుదాహర
హా సీతే లక్ష్మణే త్యేవం రామ వాక్యాఽనురూపకం 20
తచ్ఛ్రుత్వా రామ పదవీం సీతయా చ ప్రచోదితః
అనుగచ్ఛతి సంభ్రాంతః సౌమిత్రిరపి సౌహృదాత్ 21
అపక్రాన్తే చ కాకుస్థే లక్ష్మణే చ యథా సుఖం
ఆహరయిష్యామి వైదేహీం సహస్రాక్షః శచీ మివ 22
ఏవం కృత్వా త్విదం కార్యం యథేష్టం గచ్ఛ రాక్షస
రాజ్యస్యాఽర్థం ప్రదాస్యామి మారీచ తవ సువ్రత 23
గచ్ఛ సౌమ్య శివం మార్గం కార్యస్యాఽస్య వివృద్ధయే
అహం త్వాఽనుగమిష్యామి సరథో దండకావనం 24
ప్రాప్య సీతామఽయుద్ధేన వంచయిత్వాతు రాఘవమ్
లంకాం ప్రతిగమిష్యామి కృతకార్యః సహ త్వయా 25
న చేత్ కరోషి మారీచ హన్మి త్వా మహమఽద్య వై
ఏతత్ కార్య మవశ్యం మే బలాదఽపి కరిష్యసి 26
రాజ్ఞో హి ప్రతికూలస్థో న జాతు సుఖమేధతే||
ఆసాద్య తం జీవిత సంశయ స్తే
మృత్యు ర్ధ్రువో హ్యద్య మయా విరుధ్య
ఏత ద్యథావత్ ప్రతిగృహ్య బుద్ధ్యా
యదఽత్ర పథ్యం కురు తత్తథా త్వమ్ 27

ఏక చత్వారింశ స్సర్గః – రావణ నిందా

ఆజ్ఞప్తో రావణే నేత్థం ప్రతికూలం చ రాజవత్
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం నిశ్శంకో రాక్షసాధిపమ్ 1
కేనాఽయ ముపదిష్ట స్తే వినాశః పాపకర్మణా
స పుత్రస్య సరాష్ట్రస్య సామాత్యస్య నిశాచర 2
క స్త్వయా సుఖినా రాజన్ నాఽభినన్దతి పాపకృత్
కేనేద ముపదిష్టం తే మృత్యుద్వార ముపాయతః 3
శత్రవ స్తవ సువ్యక్తం హీన వీర్యా నిశాచరాః
ఇచ్ఛన్తి త్వాం వినశ్యన్త ముపరుద్ధం బలీయసా 4
కేనేద ముపదిష్టం తే క్షుద్రేణాఽహిత వాదినా

య స్త్వా మిచ్ఛతి నశ్యన్తం స్వ కృతేన నిశాచర 5
వధ్యాః ఖలు న హన్యన్తే సచివా స్తవ రావణ
యే త్వా ముత్పథ మారూఢం న నిగృహ్ణన్తి సర్వశః 6
అమాత్యైః కామవృత్తో హి రాజా కాపథ మాశ్రితః
నిగ్రాహ్యః సర్వథా సద్భి ర్న నిగ్రాహ్యో నిగృహ్యసే 7
ధర్మమఽర్థం చ కామం చ యశ శ్చ జయతాం వర
స్వామి ప్రసాదాత్ సచివాః ప్రాప్నువన్తి నిశాచర 8
విపర్యయే తు తత్ సర్వం వ్యర్థం భవతి రావణ
వ్యసనం స్వామి వైగుణ్యాత్ ప్రాప్నువన్తీతరే జనాః 9
రాజ మూలో హి ధర్మశ్చ జయశ్చ జయతాం వర
తస్మాత్ సర్వాస్వఽవస్థాసు రక్షితవ్యా నరాధిపాః 10
రాజ్యం పాలయితుం శక్యం న తీక్ష్ణేన నిశాచర
న చాఽపి ప్రతికూలేన నాఽవినీతేన రాక్షస 11
యే తీక్ష్ణ మన్త్రాః సచివా భజ్యన్తే సహ తేన వై
విషమేషు రథాః శీఘ్రా మన్ద సారథయో యథా 12
బహవః సాధవో లోకే యుక్త ధర్మమఽనుష్ఠితాః
పరేషామఽపరాధేన వినష్టాః సపరిచ్ఛదాః 13
స్వామినా ప్రతికూలేన ప్రజా స్తీక్ష్ణేన రావణ
రక్ష్యమాణా న వర్ధన్తే మేషా గోమాయునా యథా 14
అవశ్యం వినశిష్యన్తి సర్వే రావణ రాక్షసాః
యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధిరఽజితేన్ద్రియః 15
తదిదం కాకతాళీయం ఘోరమాసాదితం మయా
అత్రైవ శోచనీయ స్త్వం ససైన్యో వినశిష్యసి 16
మాం నిహత్య తు రామశ్చ న చిరాత్ త్వాం వధిష్యతి
అనేన కృత కృత్యోస్మి మ్రియేయదఽరిణా హతః 17
దర్శనా దేవ రామస్య హతం మా ముపధారయ
ఆత్మానం చ హతం విద్ధి హృత్వా సీతాం సబాన్ధవమ్ 18
ఆనయిష్యసి చేత్ సీతా మాశ్రమాత్ సహితో మయా
నైవ త్వమఽసి నాఽహం చ నైవ లంకా న రాక్షసాః 19
నివార్యమాణస్తు మయా హితైషిణా
న మృష్యసే వాక్య మిదం నిశాచర

పరేత కల్పాహి గతాయుషో నరా
హితం న గృహ్ణన్తి సుహృద్భిరీరితమ్ 20

ద్వి చత్వారింశ స్సర్గః – స్వర్ణ మృగ ప్రేక్షణం

ఏవముక్త్వా తు వచనం మారీచో రావణం తతః
గచ్ఛావేత్యబ్రవీ ద్దీనో భయాద్రాత్రించర ప్రభోః 1
దృష్టః సోఽహం పున స్తేన శర చాపాఽసి ధారిణా
మద్వధోద్యత శస్త్రేణ వినష్టం జీవితం చ మే 2
న హి రామం పరాక్రమ్య జీవన్ ప్రతినివర్తతే
వర్తతే ప్రతిరూపోఽసౌ యమ దండ హతస్య తే 3
కిం ను శక్యం మయా కర్తు మేవం త్వయి దురాత్మని
ఏష గచ్ఛామ్యఽహం తాత స్వస్తి తేస్తు నిశాచర 4
ప్రహృష్ట స్త్వఽభవత్ తేన వచనేన స రావణః
పరిష్వజ్య సుసంశ్లిష్ట మిదం వచన మబ్రవీత్ 5
ఏత చ్ఛౌణ్డీర్య యుక్తం తే మచ్ఛందాదివ భాషితమ్
ఇదానీమఽసి మారీచః పూర్వమఽన్యో నిశాచరః 6
ఆరుహ్యతామఽయం శీఘ్రం రథో రత్నవిభూషితః
మయా సహ తథా యుక్తః పిశాచ వదనైః ఖరైః 7
ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతు మర్హసి
తాం శూన్యే ప్రసభం సీతామానయిష్యామి మైథిలీం 8
తతో రావణ మారీచౌ విమాన మివ తం రథమ్
ఆరుహ్య యయతుః శీఘ్రం తస్మాదాశ్రమ మణ్డలాత్ 9
తథైవ తత్ర పశ్యన్తౌ పత్తనాని వనాని చ
గిరీంశ్చ సరితః సర్వారాష్ట్రాణి నగరాణి చ 10
సమేత్య దణ్డకారణ్యం రాఘవస్యాశ్రమం తతః
దదర్శ సహ మారీచో రావణో రాక్షసాధిపః 11
అవతీర్య రథాత్ తస్మాత్ తతః కాంచన భూషణాత్
హస్తే గృహీత్వా మారీచం రావణో వాక్య మబ్రవీత్ 12
ఏతద్రామాశ్రమ పదం దృశ్యతే కదళీ వృతమ్
క్రియతాం తత్ సఖే శీఘ్రం యదఽర్థం వయ మాగతాః 13
స రావణ వచః శృత్వా మారీచో రాక్షస స్తదా
మృగో భూత్వాఽఽశ్రమ ద్వారి రామస్య విచచార హ 14

స తు రూపం సమాస్థాయ మహదద్భుత దర్శనం
మణి ప్రవర శృంగాగ్ర: సితాఽసిత ముఖాకృతి: 15
రక్త పద్మోత్పల ముఖ ఇన్ద్రనీలోత్పల శ్రవా:
కించి దభ్యున్నత గ్రీవ ఇన్ద్రనీల దళాఽధర: 16
కుందేందు వజ్ర సంకాశం ఉదరం చాఽస్య భాస్వరం
మధూక నిభ పార్శ్వశ్చ పద్మ కింజల్క సన్నిభ: 17
వైడూర్య సంకాశ ఖుర స్తను జఙ్ఘ: సుసంహత:
ఇంద్రాయుధ సవర్ణేన పుచ్ఛేనోర్ధ్వం విరాజితా 18
మనోహర స్నిగ్ధవర్ణో రత్నైర్నానావిధై ర్వృత:
క్షణేన రాక్షసో జాతో మృగ: పరమ శోభన: 19
వనం ప్రజ్వలయన్ రమ్యం రామాశ్రమపదం చ తత్
మనోహరం దర్శనీయం రూపం కృత్వా స రాక్షస: 20
ప్రలోభనార్థం వైదేహ్యా నానాధాతు విచిత్రితమ్
విచరన్ గచ్ఛతే సమ్యక్ శాద్వలాని సమన్తత: 21
రూప్యై బిన్దుశతై శ్చిత్రో భూత్వా చ ప్రియ దర్శన:
విటపీనాం కిసలయాన్ భంక్త్వాఽదన్ విచచార హ 22
కదళీ గృహకం గత్వా కర్ణికారా నిత స్తత:
సమాశ్రయన్ మన్ద గతిం సీతా సందర్శనం తథా 23
రాజీవ చిత్రపృష్ఠ: స విరరాజ మహామృగ:
రామాశ్రమ పదాభ్యాశే విచచార యథా సుఖమ్ 24
పునర్గత్వా నివృత్తశ్చ విచచార మృగోత్తమ:
గత్వా ముహూర్తం త్వరయా పున: ప్రతినివర్తతే 25
విక్రీడంశ్చ క్వచిత్ భూమౌ పునరేవ నిషీదతి
ఆశ్రమ ద్వార మాగమ్య మృగ యూథాని గచ్ఛతి 26
మృగ యూథైరఽనుగత: పునరేవ నివర్తతే

సీతా దర్శనమాకాంక్షన్ రాక్షసో మృగతాం గతః 27
పరిభ్రమతి చిత్రాణి మణ్డలాని వినిష్పతన్
సముద్వీక్ష్య చ తం సర్వేమృగా హ్యన్యే వనేచరాః 28
ఉపాగమ్య సమాఘ్రాయ విద్రవన్తి దిశో దశ
రాక్షసస్సోఽపి తాన్ వన్యాన్ మృగాన్ మృగ వధే రతః 29
ప్రచ్ఛాదనార్థం భావస్య న భక్షయతి సంస్పృశన్
తస్మిన్నేవ తతః కాలే వైదేహీ శుభ లోచనా 30
కుసుమాఽపచయ వ్యగ్రా పాదపానఽభ్యవర్తత
కర్ణికారానఽశోకాంశ్చ చూతాంశ్చ మదిరేక్షణా 31
కుసుమానఽపచిన్వన్తీ చచార రుచిరాననా
అనర్హారణ్య వాసస్య సా తం రత్నమయం మృగమ్ 32
ముక్తా మణి విచిత్రాంగం దదర్శ పరమాంగనా
సా తం రుచిర దంతోష్ఠం రూప్య ధాతు తనూ రుహమ్ 33
విస్మయోత్ఫుల్ల నయనా సస్నేహం సముదైక్షత
స చ తాం రామ దయితాం పశ్యన్ మాయామయో మృగః 34
విచచార తత స్తత్ర దీపయ న్నివ తద్వనమ్
అదృష్ట పూర్వం తం దృష్ట్వా నానారత్నమయం మృగమ్ 35
విస్మయం పరమం సీతా జగామ జనకాత్మజా||

త్రి చత్వారింశ స్సర్గః – లక్ష్మణ శంకా ప్రతిసమాధానం

సా తం సంప్రేక్ష్య సుశ్రోణీ కుసుమాన్యఽపచిన్వతీ
హేమరాజత వర్ణాభ్యాం పార్శ్వాభ్యా ముపశోభితమ్ 1
ప్రహృష్టా చాఽనవద్యాంగీ మృష్ట హాటక వర్ణినీ
భర్తారమఽభిచక్రన్ద లక్ష్మణం చాపి సాయుధమ్ 2
తయాఽఽహూతౌ నరవ్యాఘ్రౌ వైదేహ్యా రామ లక్ష్మణౌ
వీక్షమాణౌ తు తం దేశం తదా దదృశతు ర్మృగమ్ 3
శంకమానస్తు తం దృష్ట్వా లక్ష్మణో రామ మబ్రవీత్
త మేవైతమఽహం మన్యే మారీచం రాక్షసం మృగమ్ 4
చరన్తో మృగయాం హృష్టాః పాపే నోపాధినా వనే
అనేన నిహతా రామ రాజానః కామరూపిణా 5
అస్య మాయావిదో మాయామృగ రూప మిదం కృతమ్
భానుమత్ పురుషవ్యాఘ్ర గన్ధర్వపుర సన్నిభమ్ 6

మృగో హ్యేవం విధో రత్న విచిత్రో నాఽస్తి రాఘవ
జగత్యాం జగతీనాథ మాయైషా హి న సంశయః 7
ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రం ప్రతివార్య శుచి స్మితా
ఉవాచ సీతా సంప్రహృష్టా చర్మణా హృత చేతనా 8
ఆర్యపుత్రాభిరామోఽసౌ మృగో హరతి మే మనః
ఆనయైనం మహాబాహో క్రీడార్థం నో భవిష్యతి 9
ఇహాశ్రమపదేఽస్మాకం బహవః పుణ్య దర్శనాః
మృగాశ్చరన్తి సహితాః సృమరా శ్చమరా స్తథా 10
ఋక్షాః పృషత సంఘాశ్చ వానరాః కిన్నరా స్తథా
విచరన్తి మహాబాహో రూపశ్రేష్ఠా మనోహరాః 11
న చాఽస్య సదృశో రాజన్ దృష్ట పూర్వో మృగః పురా
తేజసా క్షమయా దీప్త్యా యథాఽయం మృగ సత్తమః 12
నానావర్ణ విచిత్రాంగో రత్న బిన్దు సమాచితః
ద్యోతయన్ వనమఽవ్యగ్రం శోభతే శశి సన్నిభః 13
అహోరూప మహోలక్ష్మీః స్వరసంపచ్చ శోభనా
మృగోఽద్భుతో విచిత్రోఽసౌ హృదయం హరతీవ మే 14
యది గ్రహణమభ్యేతి జీవన్నేవ మృగ స్తవ
ఆశ్చర్యభూతం భవతి విస్మయం జనయిష్యతి 15
సమాప్త వనవాసానాం రాజ్యస్థానాం చ నః పునః
అంతఃపుర విభూషార్థో మృగ ఏష భవిష్యతి 16
భరతస్యార్య పుత్రస్య శ్వశ్రూణాం మమ చ ప్రభో
మృగరూప మిదం వ్యక్తం విస్మయం జనయిష్యతి 17
జీవన్ న యది తేఽభ్యేతి గ్రహణం మృగసత్తమః
అజినం నరశార్దూల రుచిరం మే భవిష్యతి 18
నిహత స్యాఽస్య సత్త్వస్య జామ్బూనదమయ త్వచి
శష్ప బృస్యాం వినీతాయా మిచ్ఛామ్యహ ముపాసితుమ్ 19
కామ వృత్త మిదం రౌద్రం స్త్రీణామఽసదృశం మతమ్
వపుషా త్వఽస్య సత్త్వస్య విస్మయో జనితో మమ 20
తేన కాంచన రోమ్ణాతు మణి ప్రవర శృంగిణా
తరుణాదిత్య వర్ణేన నక్షత్ర పథ వర్చసా 21
ఏవం సీతా వచః శృత్వా దృష్ట్వా చ మృగ మద్భుతమ్

బభూవ రాఘవస్యాఽపి మనో విస్మయ మాగతమ్ 22
లోభిత స్తేన రూపేణ సీతయా చ ప్రచోదితః
ఉవాచ రాఘవో హృష్టో భ్రాతరం లక్ష్మణం వచః 23
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యాః స్పృహాం మృగ గతా మిమామ్
రూప శ్రేష్ఠతయా హ్యేష మృగోఽద్య న భవిష్యతి 24
న వనే నందనోద్దేశే న చైత్రరథ సంశ్రయే
కుతః పృథివ్యాం సౌమిత్రే యోఽస్య కశ్చిత్ సమో మృగః 25
ప్రతిలోమాఽనులోమాశ్చ రుచిరా రోమరాజయః
శోభన్తే మృగ మాశ్రిత్య చిత్రాః కనక బిన్దుభిః 26
పశ్యాఽస్య జృమ్భమాణస్య దీప్తామఽగ్ని శిఖోపమామ్
జిహ్వం ముఖా న్నిస్సరన్తీం మేఘాదివ శతహ్రాదామ్ 27
మసార గల్లర్కముఖః శంఖ ముక్తా నిభోదరః
కస్య నామాభిరూపోఽసౌ న మనో లోభయేన్మృగః 28
కస్య రూపమిదం దృష్ట్వా జామ్బూనదమయ ప్రభమ్
నానారత్న మయం దివ్యం న మనో విస్మయం వ్రజేత్ 29
మాంస హేతోరఽపి మృగాన్ విహారార్థం చ ధన్వినః
ఘ్నన్తి లక్ష్మణ రాజానో మృగయాయాం మహావనే 30
ధనాని వ్యవసాయేన విచీయన్తే మహావనే
ధాతవో వివిధాశ్చాపి మణి రత్నం సువర్ణినః 31
తత్సార మఖిలం నృణాం ధనం నిచయ వర్ధనమ్
మనసా చిన్తితం సర్వం యథా శుక్రస్య లక్ష్మణ 32
అర్థీ యేనాఽర్థ కృత్యేన సంవ్రజ త్యవిచారయన్
త మర్థమఽర్థ శాస్త్రజ్ఞాః ప్రాహురఽర్థ్యాశ్చ లక్ష్మణ 33
ఏతస్య మృగరత్నస్య పరార్ధ్యే కాంచన త్వచి
ఉపవేక్ష్యతి వైదేహీ మయాసహ సుమధ్యమా 34
న కాదళీ న ప్రియకీ న ప్రవేణీ న చావికీ
భవే దేతస్య సదృశీ స్పర్శనేనేతి మే మతిః 35
ఏష చైవ మృగః శ్రీమాన్ యశ్చ దివ్యో నభశ్చరః
ఉభావేతౌ మృగౌ దివ్యౌ తారా మృగ మహీమృగౌ 36
యది వాఽయం తథా యన్మాం భవే ద్వదసి లక్ష్మణ
మాయైషా రాక్షస స్యేతి కర్తవ్యోఽస్య వధో మయా 37

ఏతేన హి నృశంసేన మారీచేనాఽకృతాత్మనా
వనే విచరతా పూర్వం హింసితా మునిపుంగవాః 38
ఉత్థాయ బహవో యేన మృగయాయాం జనాధిపాః
నిహతాః పరమేష్వాసా స్తస్మా ద్వధ్య స్త్వఽయం మృగః 39
పురస్తా దిహ వాతాపిః పరిభూయ తపస్వినః
ఉదర స్థో ద్విజాన్ హన్తి స్వగర్భోఽశ్వతరీ మివ 40
స కదాచి చ్చిరాల్లోభా దాససాద మహామునిమ్
అగస్త్యం తేజసా యుక్తం భక్ష్య స్తస్య బభూవ హ 41
సముత్థానే చ తద్రూపం కర్తుకామం సమీక్ష్య తమ్
ఉత్స్మయిత్వా తు భగవాన్ వాతాపి మిద మబ్రవీత్ 42
త్వయాఽవిగణ్య వాతాపే పరిభూతాశ్చ తేజసా
జీవలోకే ద్విజశ్రేష్ఠా స్తస్మాదఽసి జరాం గతః 43
తదేత న్న భవేద్రక్షో వాతాపి రివ లక్ష్మణ
మద్విధం యోఽతిమన్యేత ధర్మనిత్యం జితేన్ద్రియమ్ 44
భవే ద్ధతోఽయం వాతాపిరఽగస్త్యే నేవ మాం గతః
ఇహ త్వం భవ సన్నద్ధో యన్త్రితో రక్ష మైథిలీమ్ 45
అస్యామాఽఽయత్త మస్మాకం యత్ కృత్యం రఘునన్దన
అహ మేనం వధిష్యామి గ్రహీష్యామ్యఽపి వా మృగమ్ 46
యావ ద్గచ్ఛామి సౌమిత్రే మృగ మానయితుం ద్రుతమ్
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహీం మృగ త్వచి గత స్పృహామ్ 47
త్వచా ప్రధానయా హ్యేష మృగోఽద్య న భవిష్యతి
అప్రమత్తేన తే భావ్య మాశ్రమస్థేన సీతయా 48
యావత్ పృషత మేకేన సాయకేన నిహన్మ్యహమ్
హత్వైత చ్చర్మ చాదాయ శీఘ్ర మేష్యామి లక్ష్మణ 49
ప్రదక్షిణే నాఽతిబలేన పక్షిణా
జటాయుషా బుద్ధిమతా చ లక్ష్మణ
భవాఽప్రమత్తః పరిగృహ్య మైథిలీం
ప్రతిక్షణం సర్వత ఏవ శంకితః 50

చతు శ్చత్వారింశ స్సర్గః – మారీచ వంచనా

తథా తు తం సమాదిశ్య భ్రాతరం రఘునన్దనః
బబన్ధాఽసిం మహాతేజా జామ్బూనదమయ త్సరుమ్ 1

తతః త్రివినతం చాప మాదాయాత్మ విభూషణమ్
ఆబధ్య చ కలాపౌ ద్వౌ జగామోదగ్ర విక్రమః 2
తం వంచయానో రాజేన్ద్ర మాపతన్తం నిరీక్ష్య వై
బభూవాఽన్తర్హిత స్త్రాసాత్ పునః సందర్శనేఽభవత్ 3
బద్ధాఽసి ర్ధనురాదాయ ప్రదుద్రావ యతో మృగః
తం స్మ పశ్యతి రూపేణ ద్యోతమాన మివాఽగ్రతః 4
అవేక్ష్యాఽవేక్ష్య ధావన్తం ధనుష్పాణి ర్మహావనే
అతివృత్త మిషోః పాతా ల్లోభయానం కదాచన 5
శంకితం తు సముద్భ్రాన్త ముత్పతన్త మివాఽమ్బరే
దశ్యమానమఽదృశ్యం చ వనోద్దేశేషు కేషుచిత్ 6
ఛిన్నా ఽభ్రై రివ సంవీతం శారదం చన్ద్రమణ్డలమ్
ముహూర్తాదేవ దదృశే ముహు ర్దూరాత్ ప్రకాశతే 7
దర్శనాఽదర్శనాదేవం నోఽపాకర్షత రాఘవమ్
సుదూర మాశ్రమస్యాఽస్య మారీచో మృగతాం గతః 8
ఆసీత్ కృద్ధస్తు కాకుత్స్థో వివశ స్తేన మోహితః
అథాఽవతస్థే సంభ్రాన్తః ఛాయా మాశ్రిత్య శాద్వలే 9
స త మున్మాదయామాస మృగరూపో నిశాచరః
మృగైః పరివృతో వన్యైరదూరాత్ ప్రత్యదృశ్యత 10
గ్రహీతు కామం దృష్ట్వైనం పునరేవాఽభ్యధావత
తత్క్షణాదేవ సంత్రాసాత్ పునరంతర్హితో భవత్ 11
పునరేవ తతో దూరాత్ వృక్ష షండాద్వినిస్సృతం
దృష్ట్వా రామో మహాతేజా స్తం హన్తుం కృత నిశ్చయః 12
భూయస్తు శర ముద్ధృత్య కుపిత స్తత్ర రాఘవః
సూర్యరశ్మి ప్రతీకాశం జ్వలంతమఽరిమర్దనః 13
సంధాయ సుదృఢే చాపే వికృష్య బలవద్బలీ
తమేవ మృగ ముద్దిశ్య జ్వలన్త మివ పన్నగమ్ 14
ముమోచ జ్వలితం దీప్తమఽస్త్రం బ్రహ్మ వినిర్మితమ్
శరీరం మృగ రూపస్య వినిర్భిద్య శరోత్తమః 15
మారీచ స్యైవ హృదయం విభేదాఽశని సన్నిభః
తాల మాత్ర మఽథోత్ప్లుత్య న్యపతత్ స శరాతురః 16
వ్యనద ద్భైరవం నాదం ధరణ్యామఽల్ప జీవితః

మ్రియమాణస్తు మారీచో జహౌ తాం కృత్రిమాం తనుమ్ 17
స్మృత్వా తద్వచనం రక్షో దధ్యౌ కేన తు లక్ష్మణం
ఇహ ప్రస్థాపయేత్ సీతా శూన్యే తాం రావణో హరేత్ 18
స ప్రాప్తకాల మాజ్ఞాయ చకార చ తతః స్వరమ్
సదృశం రాఘవ స్యైవ హా సీతే లక్ష్మణేతి చ 19
తేన మర్మణి నిర్విద్ధః శరేణాఽనుపమేన చ
మృగ రూపం తు తత్ త్యక్త్వా రాక్షసం రూపమాస్థితః 20
చక్రే స సుమహాకాయో మారీచో జీవితం త్యజన్
తతో విచిత్ర కేయూరః సర్వాభరణ భూషితః 21
హేమమాలీ మహాదంష్ట్రో రాక్షసోఽభూ చ్ఛరా హతః
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ రాక్షసం ఘోర దర్శనమ్ 22
రామో రుధిర సిక్తాఽంగం వేష్టమానం మహీతలే
జగామ మనసా సీతాం లక్ష్మణస్య వచః స్మరన్ 23
మారీచ స్యైవ మాయైషా పూర్వోక్తం లక్ష్మణేన తు
త త్తథా హ్యాభవచ్చాద్య మారీచోయమ్ మయా హతః 24
హా సీతే లక్ష్మణే త్యేవ మాక్రుశ్య చ మహాస్వనమ్
మమార రాక్షసః సోఽయం శృత్వా సీతా కథం భవేత్ 25
లక్ష్మణశ్చ మహాబాహుః కా మఽవస్థాం గమిష్యతి
ఇతి సంచిన్త్య ధర్మాత్మా రామో హృష్ట తనూ రుహః 26
తత్ర రామం భయం తీవ్ర మావివేశ విషాదజమ్
రాక్షసం మృగ రూపం తం హత్వా శృత్వా చ తత్ స్వరమ్ 27
నిహత్య పృషతం చాఽన్యం మాంస మాదాయ రాఘవః
త్వరమాణో జనస్థానం ససారాఽభిముఖ స్తదా 28

పంచ చత్వారింశ స్సర్గః – సీతా పారుష్యం

ఆర్త స్వరం తు తం భర్తు ర్విజ్ఞాయ సదృశం వనే
ఉవాచ లక్ష్మణం సీతా గచ్ఛ జానీహి రాఘవమ్ 1
న హి మే జీవితం స్థానే హృదయం వాఽవతిష్ఠతే
క్రోశతః పరమార్తస్య శృతః శబ్దో మయా భృశమ్ 2
ఆక్రన్దమానం తు వనే భ్రాతరం త్రాతు మర్హసి
తం క్షిప్ర మఽభిధావ త్వం భ్రాతరం శర ణైషిణమ్ 3
రక్షసాం వశ మాపన్నం సింహానా మివ గో వృషమ్

న జగామ తథోక్తస్తు భ్రాతు రాజ్ఞాయ శాసనమ్ 4
తమువాచ తత స్తత్ర కుపితా జనకాత్మజా
సౌమిత్రే మిత్ర రూపేణ భ్రాతు స్త్వమఽసి శత్రువత్ 5
య స్త్వమఽస్యా మవస్థాయాం భ్రాతరం నాఽభిపద్యసే
ఇచ్ఛసి త్వం వినశ్యన్తం రామం లక్ష్మణ మత్కృతే 6
లోభా న్మమ కృతే నూనం నాఽనుగచ్ఛసి రాఘవం
వ్యసనం తే ప్రియం మన్యే స్నేహో భ్రాతరి నాస్తి తే 7
తేన తిష్ఠసి విస్రబ్ధ స్తమఽపశ్యన్ మహాద్యుతిమ్
కిం హి సంశయ మాపన్నే తస్మి న్నిహ మయా భవేత్ 8
కర్తవ్య మిహ తిష్ఠన్త్యా యత్ ప్రధాన స్త్వమాగతః
ఇతి బ్రువాణం వైదేహీం బాష్ప శోక పరిప్లుతామ్ 9
అబ్రవీ ల్లక్ష్మణ స్త్రస్తాం సీతాం మృగ వధూమివ
పన్నగాఽసుర గంధర్వ దేవ మానుష రాక్షసైః 10
అశక్య స్తవ వైదేహి భర్తా జేతుం న సంశయః
దేవి దేవ మనుష్యేషు గన్ధర్వేషు పతత్రిషు 11
రాక్షసేషు పిశాచేషు కిన్నరేషు మృగేషు చ
దానవేషు చ ఘోరేషు న స విద్యేత శోభనే 12
యో రామం ప్రతియుధ్యేత సమరే వాసవోపమమ్
అవధ్యః సమరే రామో నైవం త్వం వక్తు మర్హసి 13
న త్వామఽస్మిన్ వనే హాతు ముత్సహే రాఘవం వినా
అనివార్యం బలం తస్య బలై ర్బలవతా మపి 14
త్రిభిర్లోకైః సముద్యుక్తైః సేశ్వరైః సాఽమరై రపి
హృదయం నిర్వృతం తేస్తు సంతాప స్త్యజ్యతా మఽయమ్ 15
ఆగమిష్యతి తే భర్తా శీఘ్రం హత్వా మృగోత్తమమ్
న చ తస్య స్వరో వ్యక్తం మాయయా కేనచిత్ కృతః 16
గన్ధర్వ నగర ప్రఖ్యా మాయా సా తస్య రక్షసః
న్యాస భూతాఽసి వైదేహి న్యస్తా మయి మహాత్మనా 17
రామేణ త్వం వరారోహే న త్వాం త్యక్తు మిహోత్సహే
కృత వైరాశ్చ కల్యాణి వయ మేతై ర్నిశాచరైః 18
ఖరస్య నిధనా దేవ జనస్థాన వధం ప్రతి
రాక్షసా వివిధా వాచో విసృజన్తి మహావనే 19

హింసా విహారా వైదేహి న చిన్తయితు మర్హసి
లక్ష్మణే నైవముక్తా సా కృద్ధా సంరక్త లోచనా 20
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవాదినమ్
అనార్యాఽకరుణాఽఽరమ్భ నృశంస కుల పాంసన 21
అహం తవ ప్రియం మన్యే రామస్య వ్యసనం మహత్
రామస్య వ్యసనం దృష్ట్వా తే నైతాని ప్రభాషసే 22
నైత చ్చిత్రం సపత్నేషు పాపం లక్ష్మణ యద్భవేత్
త్వద్విధేషు నృశంసేషు నిత్యం ప్రచ్ఛన్న చారిషు 23
సుదుష్ట స్త్వం వనే రామ మేక మేకోఽనుగచ్ఛసి
మమ హేతోః ప్రతిచ్ఛన్నః ప్రయుక్తో భరతేన వా 24
త న్న సిద్ధ్యతి సౌమిత్రే తవ వా భరతస్య వా
కథ మిన్దీవరశ్యామం పద్మపత్ర నిభేక్షణమ్ 25
ఉపసంశ్రిత్య భర్తారం కామయేయం పృథగ్జనమ్
సమక్షం తవ సౌమిత్రే ప్రాణాం స్త్యక్ష్యే న సంశయః 26
రామం వినా క్షణ మపి న హి జీవామి భూతలే
ఇత్యుక్తః పరుషం వాక్యం సీతయా రోమ హర్షణమ్ 27
అబ్రవీ ల్లక్ష్మణః సీతాం ప్రాంజలి ర్విజితేన్ద్రియః
ఉత్తరం నోత్సహే వక్తుం దైవతం భవతీ మమ 28
వాక్యమఽప్రతిరూపం తు న చిత్రం స్త్రీషు మైథిలి
స్వభావ స్త్వేష నారీణా మేవం లోకేషు దృశ్యతే 29
విముక్త ధర్మా శ్చపలా స్తీక్ష్ణా భేదకరాః స్త్రియః
న సహే హీదృశం వాక్యం వైదేహి జనకాత్మజే 30
శ్రోత్రయో రుభయోర్మేఽద్య తప్త నారాచ సన్నిభం
ఉపశృణ్వన్తు మే సర్వే సాక్షిభూతా వనేచరాః 31
న్యాయవాదీ యథాన్యాయ ముక్తోహం పరుషం త్వయా
ధిక్ త్వా మఽద్య ప్రణశ్య త్వం యన్మామేవం విశంకసే 32
స్త్రీ త్వాత్ దుష్ట స్వభావేన గురువాక్యే వ్యవస్థితమ్
గమిష్యే యత్ర కాకుత్స్థః స్వస్తి తేఽస్తు వరాననే 33
రక్షన్తు త్వాం విశాలాక్షి సమగ్రా వనదేవతాః
నిమిత్తాని హి ఘోరాణి యాని ప్రాదుర్భవన్తి మే 34
అపి త్వాం సహరామేణ పశ్యేయం పునరాగతః

లక్ష్మణే నైవముక్తా సా రుదంతీ జనకాత్మజా 35
ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం తీవ్రం బాష్ప పరిప్లుతా
గోదావరీం ప్రవేక్ష్యామి వినా రామేణ లక్ష్మణ 36
ఆబన్ధిష్యేఽథవా త్యక్ష్యే విషమే దేహ మాత్మనః
పిబామ్యహం విషం తీక్ష్ణం ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనమ్ 37
న త్వఽహం రాఘవాదఽన్యం పదాఽపి పురుషం స్పృశే
ఇతి లక్ష్మణ మాకృశ్య సీతా దుఃఖ సమన్వితా 38
పాణిభ్యాం రుదతీ దుఃఖాదుదరం ప్రజఘాన హ||
తా మార్త రూపాం విమనా రుదన్తీం
సౌమిత్రి రాలోక్య విశాల నేత్రామ్
ఆశ్వాసయామాస న చైవ భర్తుః
తం భ్రాతరం కించి దువాచ సీతా 39
తతస్తు సీతా మఽభివాద్య లక్ష్మణః
కృతాఽంజలిః కించి దఽభిప్రణమ్య చ
అన్వీక్షమాణో బహుశశ్చ మైథిలీం
జగామ రామస్య సమీప మాత్మవాన్ 40

షట్చత్వారింశ స్సర్గః – రావణభిక్షు సత్కారః

తయా పరుష ముక్తస్తు కుపితో రాఘవానుజః
స వికాంక్షన్ భృశం రామం ప్రతస్థే న చిరాదివ 1
తదాఽఽసాద్య దశగ్రీవః క్షిప్రమన్తర మాస్థితః
అభిచక్రామ వైదేహీం పరివ్రాజక రూప ధృత్ 2
శ్లక్ష్ణ కాషాయ సంవీతః శిఖీ ఛత్రీ ఉపానహీ
వామే చాంసేఽవసజ్యాథ శుభే యష్టి కమణ్డలూ 3
పరివ్రాజక రూపేణ వైదేహీ మన్వపద్యత
తా మాఽఽససాదాఽతిబలో భ్రాతృభ్యాం రహితాం వనే 4
రహితాం సూర్య చన్ద్రాభ్యాం సంధ్యా మివ మహత్తమః
తా మఽపశ్యత్ తతో బాలాం రాజపుత్రీం యశస్వినీమ్ 5
రోహిణీం శశినా హీనాం గ్రహవ ద్భృశ దారుణః
త ముగ్ర తేజః కర్మాణం జనస్థాన రుహా ద్రుమాః 6
సమీక్ష్య న ప్రకమ్పన్తే న ప్రవాతి చ మారుతః
శీఘ్ర స్రోతాశ్చ తం దృష్ట్వా వీక్షన్తం రక్త లోచనమ్ 7

స్తిమితం గన్తు మారేభే భయా ద్గోదావరీ నదీ
రామస్యత్వన్తరం ప్రేప్సు ర్దశగ్రీవ స్తదఽన్తరే 8
ఉపతస్థే చ వైదేహీం భిక్షు రూపేణ రావణః
అభవ్యో భవ్య రూపేణ భర్తారమఽనుశోచతీమ్ 9
అభ్యవర్తత వైదేహీం చిత్రా మివ శనైశ్చరః
స పాపో భవ్య రూపేణ తృణైః కూప ఇవావృతః 10
అతిష్ఠత్ప్రేక్ష్య వైదేహీం రామపత్నీం యశస్వినీమ్
శుభాం రుచిర దన్తోష్ఠీం పూర్ణచన్ద్ర నిభాననామ్ 11
ఆసీనాం పర్ణశాలాయాం బాష్ప శోకాఽభిపీడితామ్
స తాం పద్మ పలాశాక్షీం పీతకౌశేయ వాసినీమ్ 12
అభ్యగచ్ఛత వైదేహీం దుష్ట చేతా నిశాచరః
స మన్మథ శరాఽఽవిష్టో బ్రహ్మఘోష ముదీరయత్ 13
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం రహితే రాక్షసాధిపః
తా ముత్తమాం స్త్రియం లోకే పద్మహీనా మివ శ్రియమ్ 14
విభ్రాజమానాం వపుషా రావణః ప్రశశంస హ
కా త్వం కాంచన వర్ణాభే పీతకౌశేయ వాసిని 15
కమలానాం శుభాంమాలాం పద్మినీవ హి బిభ్రతీ
హ్రీః శ్రీః కీర్తిః శుభా లక్ష్మీరప్సరా వా శుభాఽఽననే 16
భూతి ర్వా త్వం వరారోహే రతి ర్వా స్వైర చారిణీ
సమాః శిఖరిణః స్నిగ్ధాః పాణ్డురా దశనా స్తవ 17
విశాలే విమలే నేత్రే రక్తాఽన్తే కృష్ణ తారకే
విశాలం జఘనం పీన మూరూ కరి కరోపమౌ 18
ఏతా వుపచితౌ వృత్తౌ సహితౌ సంప్రవల్గితౌ
పీనోన్నత ముఖౌ కాన్తౌ స్నిగ్ధౌ తాలఫలోపమౌ 19
మణి ప్రవేకాఽఽభరణౌ రుచిరౌ తే పయోధరౌ
చారు స్మితే చారు దతి చారు నేత్రే విలాసిని 20
మనో హరసి మే రామే నదీకూల మివాఽమ్భసా
కరాన్త మిత మధ్యాఽసి సుకేశీ సంహత స్తనీ 21
నైవ దేవీ న గన్ధర్వీ న యక్షీ న చ కిన్నరీ
నైవం రూపా మయా నారీ దృష్ట పూర్వా మహీతలే 22
రూపం అగ్ర్యం చ లోకేషు సౌకుమార్యం వయశ్చ తే

ఇహ వాసశ్చ కాన్తారే చిత్త మున్మాదయన్తి మే 23
సా ప్రతిక్రామ భద్రం తే న త్వం వస్తు మిహార్హసి
రాక్షసానామఽయం వాసో ఘోరాణాం కామరూపిణామ్ 24
ప్రాసాదాఽగ్రాణి రమ్యాణి నగరోపవనాని చ
సంపన్నాని సుగన్ధీని యుక్తా న్యాచరితుం త్వయా 25
వరం మాల్యం వరం భోజ్యం వరం వస్త్రం చ శోభనే
భర్తారం చ వరం మన్యే త్వ ద్యుక్త మఽసితేక్షణే 26
కా త్వం భవసి రుద్రాణాం మరుతాం వా వరాననే
వసూనాం వా వరారోహే దేవతా ప్రతిభాసి మే 27
నేహ గచ్ఛన్తి గన్ధర్వా న దేవా న చ కిన్నరాః
రాక్షసానామఽయం వాసః కథం ను త్వ మిహాఽఽగతా 28
ఇహ శాఖామృగాః సింహా ద్వీపి వ్యాఘ్ర మృగా స్తథా
ఋక్షా స్తరక్షవః కంకాః కథం తేభ్యో న బిభ్యసి 29
మదాఽన్వితానాం ఘోరాణాం కుంజరాణాం తరస్వినామ్
కథమేకా మహారణ్యే న బిభేషి వరాననే 30
కాఽసి కస్య కుతశ్చ త్వం కిం నిమిత్తం చ దణ్డకాన్
ఏకా చరసి కల్యాణి ఘోరాన్ రాక్షస సేవితాన్ 31
ఇతి ప్రశస్తా వైదేహీ రావణేన దురాత్మనా
ద్విజాతి వేషేణ హి తం దృష్ట్వా రావణ మాగతమ్ 32
సర్వైరతిథి సత్కారైః పూజయామాస మైథిలీ
ఉపానీయాఽఽసనం పూర్వం పాద్యేనాఽభి నిమన్త్ర్య చ 33
అబ్రవీత్ సిద్ధ మిత్యేవ తదా తం సౌమ్య దర్శనమ్||
ద్విజాతి వేషేణ సమీక్ష్య మైథిలీ
త మాగతం పాత్ర కుసుమ్భ ధారిణమ్
అశక్య ముద్వేష్టు ముపాయ దర్శనా
న్యమన్త్రయ ద్బ్రాహ్మణవ త్తదఽంగనా 34
ఇయం బృసీ బ్రాహ్మణ కామమాస్యతామ్
ఇదం చ పాద్యం ప్రతిగృహ్యతా మితి
ఇదం చ సిద్ధం వనజాత ముత్తమం
త్వదఽర్థ మవ్యగ్ర మిహోప భుజ్యతామ్ 35
నిమన్త్ర్యమాణః ప్రతిపూర్ణ భాషిణీం

నరేన్ద్ర పత్నీం ప్రసమీక్ష్య మైథిలీమ్
ప్రహస్య తస్యా హరణే ధృతం మనః
సమర్పయ దాఽఽత్మవధాయ రావణః 36
తతః సువేషం మృగయా గతం పతిం
ప్రతీక్షమాణా సహలక్ష్మణం తదా
వివీక్షమాణా హరితం దదర్శ తత్
మహద్వనం నైవ తు రామ లక్ష్మణౌ 37

సప్త చత్వారింశ స్సర్గః -- రావణాఽధిక్షేపః

రావణేన తు వైదేహీ తదా పృష్టా జిహీర్షతా
పరివ్రాజక లింగేన శశంసాఽఽత్మానమఙ్గనా 1
బ్రాహ్మణ శ్చాతిథి శ్చాయమఽనుక్తో హి శపేత మామ్
ఇతి ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు సీతా వచన మబ్రవీత్ 2
దుహితా జనకస్యాఽహం మైథిలస్య మహాత్మనః
సీతా నామ్నాఽస్మి భద్రం తే రామస్య మహిషీ ప్రియా 3
ఉషిత్వా ద్వాదశ సమా ఇక్ష్వాకూణాం నివేశనే
భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ సర్వకామ సమృద్ధినీ 4
తత స్త్రయోదశే వర్షే రాజా మంత్రయత ప్రభుః
అభిషేచయితుం రామం సమేతో రాజ మంత్రిభిః 5
తస్మిన్ సంభ్రియమాణే తు రాఘవస్యాఽభిషేచనే
కైకేయీ నామ భర్తార మార్యా స్యా యాచతే వరమ్ 6
ప్రతిగృహ్య తు కైకేయీ శ్వశురం సుకృతేన మే
మమ ప్రవ్రాజనం భర్తు ర్భరతస్యాఽభిషేచనమ్ 7
ద్వా వఽయాచత భర్తారం సత్యసంధం నృపోత్తమమ్
నాఽద్య భోక్ష్యే న చ స్వప్స్యే న చ పాస్యే కథంచన 8
ఏష మే జీవితస్యాఽన్తో రామో యద్యఽభిషిచ్యతే
ఇతి బ్రువాణాం కైకేయీం శ్వశురో మే స పార్థివః 9
అయాచ తార్థైరన్వర్థై ర్న చ యాన్చాం చకార సా
మమ భర్తా మహాతేజా వయసా పంచ వింశకః 10
అష్టాదశ హి వర్షాణి మమ జన్మని గణ్యతే
రామేతి ప్రథితో లోకే గుణవాన్ సత్యవాన్ శుచిః 11
విశాలాఽక్షో మహాబాహుః సర్వభూత హితే రతః

కామార్తస్తు మహాతేజాః పితా దశరథ స్స్వయం 12
కైకేయ్యాః ప్రియ కామార్థం తం రామం నాఽభ్యషేచయత్
అభిషేకాయ తు పితుః సమీపం రామ మాగతమ్ 13
కైకేయీ మమ భర్తార మిత్యువాచ ధృతం వచః
తవ పిత్రా సమాజ్ఞప్తం మ మేదం శృణు రాఘవ 14
భరతాయ ప్రదాతవ్య మిదం రాజ్యమఽకణ్టకమ్
త్వయా హి ఖలు వస్తవ్యం నవ వర్షాణి పంచ చ 15
వనే ప్రవ్రజ కాకుత్స్థ పితరం మోచయాఽనృతాత్
తథే త్యుక్త్వా చ తాం రామః కైకేయీమఽకుతోభయః 16
చకార తద్వచ స్తస్యా మమ భర్తా దృఢ వ్రతః
దద్యా న్న ప్రతిగృహ్ణీయాత్ సత్యం బ్రూయా న్నచానృతమ్ 17
ఏత ద్బ్రాహ్మణ రామస్య ధృవమ్ వ్రతమఽనుత్తమమ్
తస్య భ్రాతా తు వై మాత్రో లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ 18
రామస్య పురుషవ్యాఘ్రః సహాయః సమరేఽరిహా
స భ్రాతా లక్ష్మణో నామ ధర్మచారీ దృఢ వ్రతః 19
అన్వగచ్ఛ ద్ధనుష్పాణిః ప్రవ్రజన్తం మయా సహ
జటీ తాపస రూపేణ మయా సహ సహాఽనుజః 20
ప్రవిష్టో దండకారణ్యం ధర్మనిత్యో జితేంద్రియః
తే వయం ప్రచ్యుతా రాజ్యాత్ కైకేయ్యాస్తు కృతే త్రయః 21
విచరామ ద్విజశ్రేష్ఠ వనం గమ్భీర మోజసా
సమాశ్వస ముహూర్తం తు శక్యం వస్తు మిహ త్వయా 22
ఆగమిష్యతి మే భర్తా వన్య మాదాయ పుష్కలమ్
రురూన్ గోధాన్ వరాహాంశ్చ హత్వాఽఽదాయామిషాన్ బహూన్ 23
స త్వం నామ చ గోత్రం చ కులమ్ చాఽఽచక్ష్వ తత్త్వతః
ఏకశ్చ దణ్డకారణ్యే కిమర్థం చరసి ద్విజ 24
ఏవం బృవత్యాం సీతాయాం రామపత్న్యాం మహాబలః
ప్రత్యువాచోత్తరం తీవ్రం రావణో రాక్షసాధిపః 25
యేన విత్రాసితా లోకాః స దేవాఽసుర మానుషాః
అహం తు రావణో నామ సీతే రక్షోగణేశ్వరః 26
త్వాం తు కాంచన వర్ణాభాం దృష్ట్వా కౌశేయ వాసినీమ్
రతిం స్వకేషు దారేషు నాఽధిగచ్ఛామ్యనిన్దితే 27

బహ్వీనా ముత్తమ స్త్రీణామాఽఽహృతానా మిత స్తతః
సర్వాసా మేవ భద్రం తే మమాఽగ్ర మహిషీ భవ 28
లంకా నామ సముద్రస్య మధ్యే మమ మహాపురీ
సాగరేణ పరిక్షిప్తా నివిష్టా గిరి మూర్ధని 29
తత్ర సీతే మయా సార్ధం వనేషు విహరిష్యసి
న చాఽస్యారణ్య వాసస్య స్పృహయిష్యసి భామిని 30
పంచ దాస్యః సహస్రాణి సర్వాభరణ భూషితాః
సీతే పరిచరిష్యన్తి భార్యా భవసి మే యది 31
రావణే నైవముక్తా తు కుపితా జనకాత్మజా
ప్రత్యువాచాఽనవద్యాఽంగీ తమఽనాదృత్య రాక్షసం 32
మహాగిరి మివాఽకమ్ప్యం మహేన్ద్ర సదృశం పతిమ్
మహోదధి మివాఽక్షోభ్యమఽహం రామమఽనువ్రతా 33
సర్వలక్షణ సంపన్నం న్యగ్రోధ పరిమండలం
సత్యసంధం మహాభాగమఽహం రామమఽనువ్రతా 34
మహాబాహుం మహోరస్కం సింహ విక్రాన్త గామినమ్
నృసింహం సింహ సంకాశ మఽహం రామమఽనువ్రతా 35
పూర్ణచన్ద్రాననం రామం రాజవత్సం జితేన్ద్రియమ్
పృథు కీర్తిం మహాత్మానమఽహం రామమనువ్రతా 36
త్వం పున ర్జమ్బుకః సింహీం మామిచ్ఛసి సుదుర్లభామ్
నాఽహం శక్యా త్వయా స్ప్రష్టు మాదిత్యస్య ప్రభా యథా 37
పాదపాన్ కాంచనాన్ నూనం బహూన్ పశ్యసి మన్దభాక్
రాఘవస్య ప్రియాం భార్యాం య స్త్వమిచ్ఛసి రావణ 38
క్షుధితస్య చ సింహస్య మృగ శత్రో స్తరస్వినః
ఆశీ విషస్య వదనాద్దంష్ట్రా మాదాతు మిచ్ఛసి 39
మన్దరం పర్వత శ్రేష్ఠం పాణినా హర్తు మిచ్ఛసి
కాలకూటం విషం పీత్వా స్వస్తిమాన్ గన్తు మిచ్ఛసి 40
అక్షి సూచ్యా ప్రమృజసి జిహ్వయా లేక్షి చ క్షురమ్
రాఘవస్య ప్రియాం భార్యాం యోఽధిగన్తుం త్వ మిచ్ఛసి 41
అవసజ్య శిలాం కణ్ఠే సముద్రం తర్తు మిచ్ఛసి
సూర్యా చన్ద్రమసౌ చోభౌ ప్రాణిభ్యాం హర్తు మిచ్ఛసి 42
యో రామస్య ప్రియాం భార్యాం ప్రధర్షయితు మిచ్ఛసి

అగ్నిం ప్రజ్వలితం దృష్ట్వా వస్త్రేణాహర్తు మిచ్ఛసి 43
కల్యాణ వృత్తాం రామస్య యో భార్యాం హర్తు మిచ్ఛసి
అయో ముఖానాం శూలానాం మధ్యే చరితు మిచ్ఛసి 44
రామస్య సదృశీం భార్యాం యోఽధిగన్తుం త్వ మిచ్ఛసి||
యదన్తరం సింహ శృగాలయో ర్వనే
యదన్తరం స్యన్దనికా సముద్రయోః
సురాగ్ర్య సౌవీరకయో ర్యదఽన్తరం
తదన్తరం వై తవ రాఘవస్య చ 45
యదన్తరం కాంచన సీస లోహయోః
యదన్తరం చన్దనవారి పంకయోః
యదన్తరం హస్తి బిడాలయో ర్వనే
తదన్తరం దాశరథే స్తవై వ చ 46
యదన్తరం వాయస వైనతేయయోః
యదన్తరం మద్గు మయూరయోరఽపి
యదన్తరం సారస గృధ్రయో ర్వనే
తదన్తరం దాశరథే స్తవై వ చ 47
తస్మిన్ సహస్రాక్ష సమ ప్రభావే
రామే స్థితే కార్ముక బాణ పాణౌ
హృతాఽపి తేఽహం న జరాం గమిష్యే
వజ్రం యథా మక్షికయాఽవగీర్ణమ్ 48
ఇతీవ తద్వాక్య మఽదుష్ట భావా
సుధృష్ట ముక్త్వా రజనీచరం తమ్
గాత్ర ప్రకమ్పా ద్వ్యథితా బభూవ
వాతోద్ధతా సా కదళీవ తన్వీ 49
తాం వేపమానా ముపలక్ష్య సీతాం
స రావణో మృత్యు సమ ప్రభావః
కులం బలం నామ చ కర్మ చ స్వం
సమాచచక్షే భయ కారణార్థమ్ 50

అష్ట చత్వారింశ స్సర్గః – రావణ వికత్థనం

ఏవం బ్రువత్యాం సీతాయాం సంరబ్ధః పరుషం వచః
లలాటే భ్రుకుటీం కృత్వా రావణః ప్రత్యువాచ హ 1

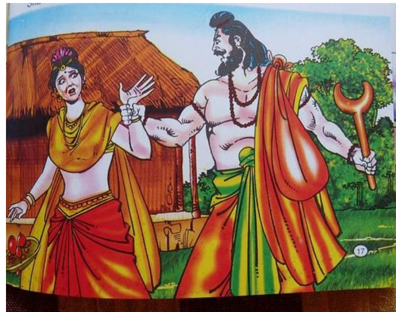
భ్రాతా వైశ్రవణస్యాఽహం సాపత్నో వరవర్ణిని
రావణో నామ భద్రం తే దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ 2
యస్య దేవాః సగన్ధర్వాః పిశాచ పతగోరగాః
విద్రవన్తి భయా ద్భీతా మృత్యోరివ సదా ప్రజాః 3
యేన వైశ్రవణో భ్రాతా వైమాత్రః కారణాన్తరే
ద్వన్ద్వమాఽఽసాదితః క్రోధా ద్రణే విక్రమ్య నిర్జితః 4
యద్భయార్తః పరిత్యజ్య స్వమధిష్ఠానమృద్ధిమత్
కైలాసం పర్వతశ్రేష్ఠమఽధ్యాస్తే నర వాహనః 5
యస్య తత్పుష్పకం నామ విమానం కామగం శుభమ్
వీర్యాదేవాఽఽర్జితం భద్రే యేన యామి విహాయసం 6
మమ సంజాత రోషస్య ముఖం దృష్ట్వైవ మైథిలి
మహారథాః పరిత్రస్తాః సురాః శక్ర పురోగమాః 7
యత్ర తిష్ఠామ్యఽహం తత్ర మారుతో వాతి శంకితః
తీవ్రాంశుః శిశిరాంశుశ్చ భయాత్ సంపద్యతే రవిః 8
నిష్కమ్ప పత్రా స్తరవో నద్యశ్చ స్తిమితోదకాః
భవన్తి యత్ర యత్రాఽహం తిష్ఠామి విచరామి చ 9
మమ పారే సముద్రస్య లంకా నామ పురీ శుభా
సంపూర్ణా రాక్షసై ర్ఘోరై ర్యథేన్ద్రస్యాఽమరావతీ 10
ప్రాకారేణ పరిక్షిప్తా పాణ్డరేణ విరాజితా
హేమ కక్ష్యా పురీ రమ్యా వైడూర్య మయ తోరణా 11
హస్త్యఽశ్వ రథ సంబాధా తూర్య నాద వినాదితా
సర్వకాల ఫలై ర్వృక్షైః సంకులోద్యాన శోభితా 12
తత్ర త్వం వసతీ సీతే రాజపుత్రి మయా సహ
న స్మరిష్యసి నారీణాం మానుషీణాం మనస్వినీ 13
భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ దివ్యాంశ్చ వరవర్ణిని
న స్మరిష్యసి రామస్య మానుషస్య గతాఽఽయుషః 14
స్థాపయిత్వా ప్రియం పుత్రం రాజ్ఞా దశరథేన యః
మన్ద వీర్యః సుతో జ్యేష్ఠ స్తతః ప్రస్థాపితో వనమ్ 15
తేన కిం భ్రష్ట రాజ్యేన రామేణ గత చేతసా
కరిష్యసి విశాలాఽక్షి తాపసేన తపస్వినా 16
సర్వరాక్షస భర్తారం కామయ స్వయ మాగతమ్

న మన్మథ శరావిష్టం ప్రత్యాఖ్యాతుం త్వమర్హసి 17
ప్రత్యాఖ్యాయ హి మాం భీరు పరితాపం గమిష్యసి
చరణేనాఽభిహత్యేవ పురూరవస మూర్వశీ 18
అంగుళ్యా న సమో రామో మమ యుద్ధే స మానుషః
తవ భాగ్యేన సంప్రాప్తం భజస్వ వరవర్ణిని 19
ఏవ ముక్తాతు వైదేహీ కృద్ధా సంరక్త లోచనా
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం రహితే రాక్షసాఽధిపమ్ 20
కథం వైశ్రవణం దేవం సర్వభూత నమస్కృతమ్
భ్రాతరం వ్యపదిశ్య త్వమఽశుభం కర్తు మిచ్ఛసి 21
అవశ్యం వినశిష్యన్తి సర్వే రావణ రాక్షసాః
యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధి రఽజితేన్ద్రియః 22
అపహృత్య శచీం భార్యాం శక్య మిన్ద్రస్య జీవితుమ్
న చ రామస్య భార్యాం మామఽపనీయాస్తి జీవితమ్ 23
జీవే చ్చిరం వజ్రధరస్య హస్తాత్
శచీం ప్రధృష్యాప్రతిరూప రూపామ్
న మాదృశీం రాక్షస దూషయిత్వా
పీతాఽమృతస్యాఽపి తవాఽస్తి మోక్షః 24

ఏకోన పంచాశ స్సర్గః – సీతాఽపహరణం

సీతాయా వచనం శృత్వా దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్
హస్తే హస్తం సమాహత్య చకార సుమహ ద్వపుః 1
స మైథిలీం పునర్వాక్యం బభాషే చ తతో భృశమ్
నోన్మత్తయా శృతౌ మన్యే మమ వీర్య పరాక్రమౌ 2
ఉద్వహేయం భుజాభ్యాం తు మేదినీ మఽమ్బరే స్థితః
ఆపిబేయం సముద్రం చ హన్యాం మృత్యుం రణే స్థితః 3
అర్కం రున్ధ్యాం శరై స్తీక్ష్ణై ర్విభిన్ద్యాం హి మహీతలమ్
కామరూపిణ మున్మత్తే పశ్య మాం కామదం పతిమ్ 4
ఏవ ముక్తవత స్తస్య రావణస్య శిఖి ప్రభే
కృద్ధస్య హరిపర్యన్తే రక్తే నేత్రే బభూవతుః 5
సద్యః సౌమ్యం పరిత్యజ్య భిక్షురూపం స రావణః
స్వం రూపం కాల రూపాభం భేజే వైశ్రవణాఽనుజః 6
సంరక్త నయనః శ్రీమాం స్తప్త కాంచన భూషణః

క్రోధేన మహతాऽऽవిష్టో నీలజీమూత సన్నిభః 7
దశాऽऽస్యో వింశతి భుజో బభూవ క్షణదాచరః
స పరివ్రాజక చ్ఛద్మ మహాకాయో విహాయ తత్ 8
ప్రతిపేదే స్వకం రూపం రావణో రాక్షసాధిపః
సంరక్త నయనః క్రోధా జ్జీమూత నిచయ ప్రభః 9
రక్తాऽమ్బరధర స్తస్థౌ స్త్రీరత్నం ప్రేక్ష్య మైథిలీమ్
స తా మऽసిత కేశాऽన్తాం భాస్కరస్య ప్రభామివ 10
వసనాऽऽభరణోపేతాం మైథిలీం రావణోऽబ్రవీత్
త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతం యది భర్తార మిచ్ఛసి 11
మామాశ్రయ వరారోహే తవాऽహం సదృశః పతిః
మాం భజస్వ చిరాయ త్వ మऽహం శ్లాఘ్యః పతి స్తవ 12
నైవ చాऽహం క్వచిద్భద్రే కరిష్యే తవ విప్రియమ్
త్యజ్యతాం మానుషో భావో మయి భావః ప్రణీయతామ్ 13
రాజ్యాచ్చ్యుతమऽసిద్ధార్థం రామం పరిమితాऽऽయుషమ్
కై ర్గుణై రऽనురక్తాऽసి మూఢే పణ్డిత మానిని 14
యః స్త్రియా వచనాద్రాజ్యం విహాయ ససుహృజ్జనమ్
అస్మిన్ వ్యాలాऽనుచరితే వనే వసతి దుర్మతిః 15
ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం వాక్యం ప్రియాऽర్హాం ప్రియవాదినీమ్
అభిగమ్య స దుష్టాత్మా రాక్షసః కామ మోహితః 16
జగ్రాహ రావణః సీతాం బుధః ఖే రోహిణీ మివ
వామేన సీతాం పద్మాక్షీం మూర్ధజేషు కరేణ సః 17

ఊర్వోస్తు దక్షిణే నైవ పరిజగ్రాహ పాణినా
తం దృష్ట్వా గిరి శృంగాభం తీక్ష్ణ దంష్ట్రం మహాభుజమ్ 18
ప్రాద్రవన్ గిరి సంకాశం భయార్తా వన దేవతాః
స చ మాయా మయో దివ్యః ఖరయుక్తః ఖరస్వనః 19

ప్రత్యదృశ్యత హేమాఽంగో రావణస్య మహారథః
తత స్తాం పరుషై ర్వాక్యై ర్భర్త్సయన్ సమహాస్వనః 20
అంకేనాదాయ వైదేహీం రథ మారోపయ త్తదా
సా గృహీతాఽతిచుక్రోశ రావణేన యశస్వినీ 21
రామేతి సీతా దుఃఖాఽర్తా రామం దూర గతం వనే
తామఽకామాం సకామార్తః పన్నగేన్ద్ర వధూ మివ 22
వివేష్టమానా మాదాయ ఉత్పపాతాఽథ రావణః
తతః సా రాక్షసేన్ద్రేణ హ్రియమాణా విహాయసా 23
భృశం చుక్రోశ మత్తేవ భ్రాన్త చిత్తా యథాఽఽతురా
హా లక్ష్మణ మహాబాహో గురుచిత్త ప్రసాదక 24
హ్రియమాణాం న జానీషే రక్షసా మామమర్షిణా
జీవితం సుఖ మఽర్థాంశ్చ ధర్మ హేతోః పరిత్యజన్ 25
హ్రియమాణా మఽధర్మేణ మాం రాఘవ న పశ్యసి
నను నామాఽవినీతానాం వినేతాఽసి పరంతప 26
కథ మేవం విధం పాపం న త్వం శాధి హి రావణమ్
నను సద్యోఽవినీతస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలమ్ 27
కాలోప్యంఽగీ భవత్యఽత్ర సస్యానామివ పక్తయే
స కర్మ కృతవా నేతత్ కాలోపహత చేతనః 28
జీవితాఽన్తకరం ఘోరం రామాద్వ్యసన మాప్నుహి
హన్తేదానీం సకామా స్తు కైకేయీ సహ బాన్ధవైః 29
హ్రియే య ద్ధర్మ కామస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినః
ఆమన్త్రయే జనస్థానే కర్ణికారాన్ సుపుష్పితాన్ 30
క్షిప్రం రామాయ శంసధ్వం సీతాం హరతి రావణః
మాల్యవన్తం శిఖరిణం వన్దే ప్రస్రవణం గిరిమ్ 31
క్షిప్రం రామాయ శంసధ్వం సీతాం హరతి రావణః
హంస కారండవాకీర్ణాం వన్దే గోదావరీం నదీమ్ 32
క్షిప్రం రామాయ శంస త్వం సీతాం హరతి రావణః
దైవతాని చ యాన్యఽస్మిన్ వనే వివిధ పాదపే 33
నమస్కరోమ్యఽహం తేభ్యో భర్తుః శంసత మాం హృతామ్
యాని కానిచిదఽప్యత్ర సత్త్వాని నివసన్త్యుత 34
సర్వాణి శరణం యామి మృగ పక్షిగణానపి

మ్రియమాణాం ప్రియాం భర్తుః ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్ 35
వివశాఽపహృతా సీతా రావణే నేతి శంసత
విదిత్వా మాం మహాబాహు రఽముత్రాపి మహాబలః 36
ఆనేష్యతి పరాక్రమ్య వైవస్వత హృతా మపి
సా తదా కరుణా వాచో విలపంతీ సుదుఃఖితా 37
వనస్పతిగతం గృధ్రం దదర్శాఽఽయత లోచనా
సా త ముద్వీక్ష్య సుశ్రోణీ రావణస్య వశం గతా 38
సమాక్రంద భయపరా దుఃఖోపగతయా గిరా
జటాయో పశ్య మామార్య మ్రియమాణామఽనాధవత్ 39
అనేన రాక్షసేంద్రేణ కరుణం పాప కర్మణా
నైష వారయితుం శక్య స్తవ క్రూరో నిశాచరః 41

సత్త్వవాన్ జితకాశీ చ సాయుధశ్చైవ దుర్మతిః
రామాయ తు యథా తత్త్వం జటాయో హరణం మమ 42
లక్ష్మణాయ చ తత్సర్వమాఖ్యాతవ్యమఽశేషతః||

పంచాశ స్సర్గః – జటాయురఽభియోగః

తం శబ్దమవసుప్తస్తు జటాయురఽథ శుశ్రువే
నిరీక్ష్య రావణం క్షిప్రం వైదేహీం చ దదర్శ సః 1
తతః పర్వత కూటాభ స్తీక్ష్ణ తుణ్డః ఖగోత్తమః
వనస్పతిగతః శ్రీమాన్ వ్యాజహార శుభాం గిరమ్ 2
దశగ్రీవ స్థితో ధర్మే పురాణే సత్య సంశ్రయః
భ్రాత స్త్వం నిన్దితం కర్మ కర్తుం నార్హసి సాంప్రతం 3
జటాయు ర్నామ నామ్నా ఽహం గృధ్రరాజో మహాబలః
రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేన్ద్ర వరుణోపమః 4
లోకానాం చ హితే యుక్తో రామో దశరథాత్మజః
తస్యైషా లోకనాథస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినీ 5
సీతా నామ వరారోహా యాం త్వం హర్తు మిహేచ్ఛసి

కథం రాజా స్థితో ధర్మే పర దారాన్ పరామృశేత్ 6
రక్షణీయా విశేషేణ రాజ దారా మహాబల
నివర్తయ మతిం నీచాం పరదారాఽభిమర్శనాత్ 7
న తత్ సమాచరే ద్ధీరో యత్ పరోఽస్య విగర్హయేత్
యథాత్మన స్తథాఽన్యేషాం దారా రక్ష్యా విపశ్చితా 8
ధర్మమర్థం చ కామం చ శిష్టాః శాస్త్రేష్వనాగతమ్
వ్యవస్యన్తి న రాజానో ధర్మం పౌలస్త్య నన్దన 9
రాజా ధర్మశ్చ కామశ్చ ద్రవ్యాణాం చోత్తమో నిధిః
ధర్మః శుభం వా పాపం వా రాజమూలం ప్రవర్తతే 10
పాప స్వభావ శ్చపలః కథం త్వం రక్షసాం వర
ఐశ్వర్య మభిసంప్రాప్తో విమానమివ దుష్కృతీ 11
కామం స్వభావో యో యస్య న శక్యః పరిమార్జితుమ్
న హి దుష్టాత్మనామార్య మావసత్యాలయే చిరమ్ 12
విషయే వా పురే వా తే యదా రామో మహాబలః
నాఽపరాధ్యతి ధర్మాత్మా కథం తస్యాఽపరాధ్యసి 13
యది శూర్పణఖా హేతోః జనస్థానగతః ఖరః
అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాఽక్లిష్ట కర్మణా 14
అత్ర బ్రూహి యథా తత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః
యస్య త్వం లోకనాథస్య భార్యాం హృత్వా గమిష్యసి 15
క్షిప్రం విసృజ వైదేహీం మా త్వా ఘోరేణ చక్షుషా
దహే ద్దహన భూతేన వృత్ర మిన్ద్రాఽశనిర్యథా 16
సర్ప మాశీ విషం బద్ధ్వా వస్త్రాన్తే నాఽవబుధ్యసే
గ్రీవాయాం ప్రతిముక్తం చ కాలపాశం న పశ్యసి 17
స భారః సౌమ్య భర్తవ్యో యో నరం నాఽవసాదయేత్
త దఽన్నమపి భోక్తవ్యం జీర్యతే యదఽనామయమ్ 18
యత్ కృత్వా న భవే ద్ధర్మో న కీర్తి ర్న యశో భువి
శరీరస్య భవేత్ ఖేదః క స్తత్ కర్మ సమాచరేత్ 19
షష్టి వర్ష సహస్రాణి మమ జాతస్య రావణ
పితృ పైతామహం రాజ్యం యథావదఽనుతిష్ఠతః 20
వృద్ధోహం త్వం యువా ధన్వీ సశరః కవచీ రథీ
తథాఽప్యాదాయ వైదేహీం కుశలీ న గమిష్యసి 21

న శక్త స్త్వం బలాత్ హర్తుం వైదేహీం మమ పశ్యతః
హేతుభి ర్న్యాయ సంయుక్తై ర్ధ్రువాం వేదశృతీ మివ 22
యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ
శయిష్యసే హతో భూమౌ యథా పూర్వం ఖర స్తథా 23
అసకృత్ సంయుగే యేన నిహతా దైత్య దానవాః
నచిరా చ్చీరవాసా స్త్వాం రామో యుధి వధిష్యతి 24
కిం ను శక్యం మయా కర్తుం గతౌ దూరం నృపాత్మజౌ
క్షిప్రం త్వం నశ్యసే నీచ తయో ర్భీతో న సంశయః 25
న హి మే జీవమానస్య నయిష్యసి శుభా మిమామ్
సీతాం కమలపత్రాక్షీం రామస్య మహిషీం ప్రియామ్ 26
అవశ్యం తు మయా కార్యం ప్రియం తస్య మహాత్మనః
జీవితేనాఽపి రామస్య తథా దశరథస్య చ 27
తిష్ఠ తిష్ఠ దశగ్రీవ ముహూర్తం పశ్య రావణ
యుద్ధాతిథ్యం ప్రదాస్యామి యావత్ ప్రాణం నిశాచర 28
వృన్తాదివ ఫలం త్వాం తు పాతయేయం రథోత్తమాత్||

ఏక పంచాశ స్సర్గః – జటాయు రావణ యుద్ధం

ఇత్యుక్తస్య యథా న్యాయం రావణస్య జటాయుషా
కృద్ధస్యాగ్ని నిభాః సర్వా రేజు ర్వింశతి దృష్టయః 1
సంరక్త నయనః కోపాత్ తప్త కాంచన కుణ్డలః
రాక్షసేన్ద్రోభిదుద్రావ పతగేన్ద్రమఽమర్షణః 2
స సంప్రహార స్తుముల స్తయో స్తస్మిన్ మహావనే
బభూవ వాతోద్ధతయో ర్మేఘయో ర్గగనే యథా 3
తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం గృధ్ర రాక్షసయో స్తదా
సపక్షయో ర్మాల్యవతో ర్మహాపర్వతయో రివ 4
తతో నాలీక నారాచై స్తీక్ష్ణాఽగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః
అభ్యవర్ష న్మహాఘోరై ర్గృధ్రరాజం మహాబలః 5

స తాని శర జాలాని గృధ్రః పత్రరథేశ్వరః
జటాయుః ప్రతిజగ్రాహ రావణాస్త్రాణి సంయుగే 6
తస్య తీక్ష్ణ నఖాభ్యాం తు చరణాభ్యాం మహాబలః
చకార బహుధా గాత్రే వ్రణాన్ పతగ సత్తమః 7
అథ క్రోధా ద్దశగ్రీవో జగ్రాహ దశ మార్గణాన్
మృత్యు దణ్డ నిభాన్ ఘోరాన్ శత్రు మర్దన కాంక్షయా 8
స తై ర్బాణై ర్మహావీర్యః పూర్ణముక్తై రఽజిహ్మగైః
బిభేద నిశితై స్తీక్ష్ణై ర్గృధ్రం ఘోరైః శిలీముఖైః 9
స రాక్షస రథే పశ్యన్ జానకీం బాష్ప లోచనామ్
అచిన్తయిత్వా బాణాం స్తాన్ రాక్షసం సమఽభిద్రవత్ 10
తతోఽస్య సశరం చాపం ముక్తామణి విభూషితమ్
చరణాభ్యాం మహాతేజా బభంజ పతగేశ్వరః 11
తతోఽన్యద్ధనురాదాయ రావణః క్రోధ మూర్ఛితః
వవర్ష శరవర్షాణి శతశోఽథ సహస్రశః 12
శరైరావారిత స్తస్య సంయుగే పతగేశ్వరః
కులా య ముపసంప్రాప్తః పక్షీవ ప్రబభౌ తదా 13
స తాని శరవర్షాణి పక్షాభ్యాం చ విధూయ చ
చరణాభ్యాం మహాతేజా బభంజాఽస్య మహద్ధనుః 14
తచ్చాఽగ్నిసదృశం దీప్తం రావణస్య శరావరమ్
పక్షాభ్యాం స మహావీర్యో వ్యాధునోత్ పతగేశ్వరః 15
కాంచనోరశ్ఛదాన్ దివ్యాన్ పిశాచవదనాన్ ఖరాన్
తాంశ్చాఽస్య జవ సంపన్నాన్ జఘాన సమరే బలీ 16
వరం త్రివేణు సంపన్నం కామగం పావకాఽర్చిషమ్
మణిహేమ విచిత్రాఽంగమ్ బభంజ చ మహారథమ్ 17
పూర్ణచన్ద్ర ప్రతీకాశం ఛత్రం చ వ్యజనైః సహ
పాతయామాస వేగేన గ్రాహిభీ రాక్షసైః సహ 18
సారథేశ్చాఽస్య వేగేన తుండే నైవ మహచ్ఛిరః
పునర్వ్యపాహర చ్ఛ్రీమాన్ పక్షిరాజో మహాబలః 19
స భగ్నధన్వా విరథో హతాఽశ్వో హత సారథిః
అంకే నాదాయ వైదేహీం పపాత భువి రావణః 20
దృష్ట్వా నిపతితం భూమౌ రావణం భగ్న వాహనమ్

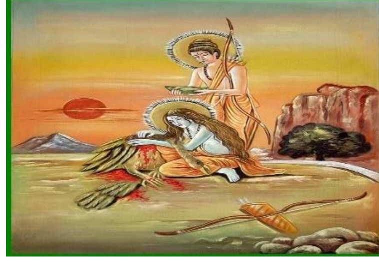
సాధు సాధ్వితి భూతాని గృధ్రరాజ మపూజయన్ 21
పరిశ్రాన్తం తు తం దృష్ట్వా జరయా పక్షి యూథపమ్
ఉత్పపాత పున ర్హృష్టో మైథిలీం గృహ్య రావణః 22
తం ప్రహృష్టం నిధాయాంకం గచ్ఛన్తం జనకాత్మజామ్
గృధ్రరాజః సముత్పత్య సమభిద్రుత్య రావణం 23
సమావార్య మహాతేజా జటాయు రిద మబ్రవీత్
వజ్ర సంస్పర్శ బాణస్య భార్యాం రామస్య రావణ 24
అల్పబుద్ధే హర స్యేనాం వధాయ ఖలు రక్షసామ్
సమిత్ర బన్ధుః సామాత్యః సబలః సపరిచ్ఛదః 25
విష పానం పిబస్యేతత్ పిపాసిత ఇవోదకమ్
అనుబన్ధ మఽజానన్తః కర్మణా మఽవిచక్షణాః 26
శీఘ్ర మేవ వినశ్యన్తి యథా త్వం వినశిష్యసి
బద్ధ స్త్వం కాల పాశేన క్వ గత స్తస్య మోక్ష్యసే 27
వధాయ బడిశం గృహ్య సాఽమిషం జలజో యథా
న హి జాతు దురాధర్షౌ కాకుత్స్థౌ తవ రావణ 28
ధర్షణం చాశ్రమస్యాఽస్య క్షమిష్యేతే తు రాఘవౌ
యథా త్వయా కృతం కర్మ భీరుణా లోక గర్హితమ్ 29
తస్కరాచరితో మార్గో నైష వీర నిషేవితః
యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ 30
శయిష్యసే హతో భూమౌ యథా భ్రాతా ఖర స్తథా
పరేత కాలే పురుషో యత్ కర్మ ప్రతిపద్యతే 31
వినాశాయాత్మనోఽధర్మ్యం ప్రతిపన్నోసి కర్మ తత్
పాపానుబన్ధో వై యస్య కర్మణః కర్మ కో ను తత్ 32
కుర్వీత లోకాధిపతిః స్వయమ్భూర్భగవానఽపి
ఏవముక్త్వా శుభం వాక్యం జటాయు స్తస్య రక్షసః 33
నిపపాత భృశం పృష్ఠే దశగ్రీవస్య వీర్యవాన్
తం గృహీత్వా నఖై స్తీక్ష్ణై ర్విదదార సమన్తతః 34
అధిరూఢో గజారోహో యథా స్యా ద్దుష్ట వారణమ్
విదదార నఖైరఽస్య తుణ్డం పృష్ఠే సమర్పయన్ 35
కేశాం శ్చోత్పాటయామాస నఖ పక్ష ముఖాయుధః
స తథా గృధ్రరాజేన క్లిశ్యమానో ముహుర్ముహుః 36

అమర్ష స్ఫురితోష్ఠః సన్ ప్రాకమ్పత స రావణః
స పరిష్వజ్య వైదేహీం వామేనాంకేన రావణః 37
తలేనాఽభిజఘానాశు జటాయుం క్రోధ మూర్ఛితః
జటాయు స్తమతిక్రమ్య తుణ్డేనాఽస్య ఖగాధిపః 38
వామ బాహూన్ దశ తదా వ్యపాహరదఽరిందమః
సంచ్ఛిన్న బాహోః సద్యైవ బాహవః సహసాఽభవన్ 39
విష జ్వాలావళీ యుక్తాః వల్మీకాదివ పన్నగాః
తతః క్రుద్ధో దశగ్రీవః సీతాముత్సృజ్య రావణః 40
ముష్టిభ్యాం చరణాభ్యాం చ గృధ్రరాజమపోథయత్
తతో ముహూర్తం సంగ్రామో బభూవాఽతుల వీర్యయోః 41
రాక్షసానాం చ ముఖ్యస్య పక్షిణాం ప్రవరస్య చ
తస్య వ్యాయచ్ఛమానస్య రామస్యార్థే స రావణః 42
పక్షౌ పార్శ్వౌ చ పాదౌ చ ఖడ్గ ముద్ధృత్య సోఽచ్ఛినత్
స ఛిన్న పక్షః సహసా రక్షసా రౌద్ర కర్మణా 43
నిపపాత హతో గృధ్రో ధరణ్యా మఽల్పజీవితః
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషమ్ 44
అభ్యధావత వైదేహీ స్వబన్ధుమివ దుఃఖితా||
తం నీలజీమూత నికాశకల్పం
సపాణ్డరోరస్క ముదార వీర్యమ్
దదర్శ లంకాధిపతిః పృథివ్యాం
జటాయుషం శాన్తమివాఽగ్నిదావమ్ 45
తతస్తు తం పత్త్రరథం మహీతలే
నిపాతితం రావణ వేగమర్దితమ్
పునః పరిష్వజ్య శశి ప్రభాననా
రురోద సీతా జనకాత్మజా తదా 46

ద్వి పంచాశ స్సర్గః – సీతా విక్రోశః

తముఽల్పజీవితం గృధ్రం స్ఫురన్తం రాక్షసాధిపః
దదర్శ భూమౌ పతితం సమీపే రాఘవాశ్రమాత్ 1
సా తు తారాధిప ముఖీ రావణేన సమీక్ష్య తమ్
గృధ్రరాజం వినిహతం విలలాప సుదుఃఖితా 2
ఆలింగ్య గృధ్రం నిహతం రావణేన బలీయసా
విలలాప సుదుఃఖార్తా సీతా శశి నిభాననా 3
నిమిత్తం లక్షణం స్వప్నం శకునిస్వర దర్శనమ్
అవశ్యం సుఖ దుఃఖేషు నరాణాం ప్రతిదృశ్యతే 4

న నూనం రామ జానాఽసి మహద్వ్యసన మాత్మనః
ధావన్తి నూనం కాకుత్స్థ మదఽర్థం మృగపక్షిణః 5
అయం హి కృపయా రామ మాం త్రాతుమభిసంగతః
శేతే వినిహతో భూమౌ మమాఽభాగ్యాత్ విహంగమః 6
త్రాహి మాముఽద్య కాకుత్స్థ లక్ష్మణేతి వరాంగనా
సుసంత్రస్తా సమాక్రన్ద చ్ఛృణ్వతాం తు యథాన్తికే 7
తాం క్లిష్ట మాల్యాభరణాం విలపన్తీ ముఽనాథవత్
అభ్యధావత వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః 8
తాం లతామివ వేష్టన్తీ మాలింగన్తీం మహాద్రుమాన్
ముంచ ముంచేతి బహుశః ప్రవదన్ రాక్షసాధిపః 9
క్రోశన్తీం రామ రామేతి రామేణ రహితాం వనే
జీవితాన్తాయ కేశేషు జగ్రాహాఽన్తక సన్నిభః 10
ప్రధర్షితాయాం సీతాయాం బభూవ స చరాఽచరమ్
జగత్ సర్వముఽమర్యాదం తమసాఽన్ధేన సంవృతమ్ 11
న వాతి మారుత స్తత్ర నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః
దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దీనాం దివ్యేన చక్షుషా 12
కృతం కార్య మితి శ్రీమాన్ వ్యాజహార పితామహః
ప్రహృష్టా వ్యథితా శ్చాసన్ సర్వే తే పరమర్షయః 13

దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దణ్డకారణ్య వాసినః
రావణస్య వినాశం చ ప్రాప్తం బుద్ధ్వా యదృచ్ఛయా 14
స తు తాం రామ రామేతి రుదన్తీం లక్ష్మణేతి చ
జగామాఽఽదాయ చాకాశమ్ రావణో రాక్షసేశ్వరః 15
తప్తాభరణ సర్వాఽంగీ పీత కౌశేయవాసనీ
రరాజ రాజపుత్రీ తు విద్యుత్ సౌదామినీ యథా 16
ఉద్ధూతేన చ వస్త్రేణ తస్యాః పీతేన రావణః
అధికం ప్రతిబభ్రాజ గిరి ర్దీప ఇవాఽగ్నినా 17
తస్యాః పరమ కల్యాణ్యా స్తామ్రాణి సురభీణి చ
పద్మపత్రాణి వైదేహ్యా అభ్యకీర్యన్త రావణమ్ 18
తస్యాః కౌశేయ ముద్ధూత మాకాశే కనక ప్రభమ్
బభౌ చాదిత్య రాగేణ తామ్రమఽభ్ర మివాఽఽతపే 19
తస్యా స్త ద్విమలం వక్త్ర మాకాశే రావణాంకగమ్
న రరాజ వినా రామం వినాళ మివ పంకజమ్ 20
బభూవ జలదం నీలం భిత్త్వా చన్ద్ర ఇవోదితః
సులలాటం సుకేశాన్తం పద్మగర్భాభమవ్రణమ్ 21
శుక్లైః సువిమలై ర్దన్తైః ప్రభావద్భి రలంకృతమ్
తస్యా సునయనం వక్త్ర మాకాశే రావణాంకగం 22
రుదితం వ్యపమృష్టాఽస్రం చన్ద్రవత్ ప్రియ దర్శనమ్
సునాసం చారు తామ్రోష్ఠ మాకాశే హాటక ప్రభమ్ 23
రాక్షసేన సమాధూతం తస్యా స్తద్వచనం శుభమ్
శుశుభే న వినా రామం దివా చన్ద్ర ఇవోదితః 24
సా హేమవర్ణా నీలాంగం మైథిలీ రాక్షసాధిపమ్
శుశుభే కాంచనీ కాంచీ నీలం గజమివాశ్రితా 25
సా పద్మ గౌరీ హేమాభా రావణం జనకాత్మజా
విద్యుద్ఘన మివావిశ్య శుశుభే తప్త భూషణా 26
తస్యా భూషణ ఘోషేణ వైదేహ్యా రాక్షసాధిపః
బభూవ చపలో నీలః సఘోష ఇవ తోయదః 27
ఉత్తమాంగా చ్చ్యుతా తస్యాః పుష్పవృష్టిః సమన్తతః
సీతాయా హ్రియమాణాయాః పపాత ధరణీతలే 28
సా తు రావణ వేగేన పుష్పవృష్టిః సమన్తతః

సమాధూతా దశగ్రీవం పునరేవాభ్యవర్తత 29
అభ్యవర్తత పుష్పాణాం ధారా వైశ్రవణానుజమ్
నక్షత్రమాలా విమలా మేరుం నగ మివోన్నతమ్ 30
చరణాన్నూపురం భ్రష్టం వైదేహ్యా రత్నభూషితమ్
విద్యున్మణ్డల సంకాశం పపాత మధుర స్వనమ్ 31
తరుప్రవాళ రక్తా సా నీలాంగం రాక్షసేశ్వరం
ప్రాశోభయత వైదేహీ గజం కక్ష్యేవ కాన్చనీ 32
తాం మహోల్కా మివాకాశే దీప్యమానాం స్వతేజసా
జహారాకాశ మావిశ్య సీతాం వైశ్రవణానుజః 33
తస్యా స్తా న్యగ్నివర్ణాని భూషణాని మహీతలే
సఘోషాణ్యవశీర్యన్త క్షీణా స్తారా ఇవాఽమ్బరాత్ 34
తస్యాః స్తనాన్తరా ద్భ్రష్టో హార స్తారాఽధిప ద్యుతిః
వైదేహ్యా నిపతన్ భాతి గంగేవ గగనా చ్చ్యుతా 35
ఉత్పాత వాతాభిహతా నానాద్విజగణా యుతాః
మా భైరితి విధూతాగ్రా వ్యాజహ్రు రివ పాదపాః 36
నళిన్యోధ్వస్త కమలా స్త్రస్త మీన జలేచరాః
సఖీమివ గతోచ్ఛ్వాసామఽన్వశోచన్త మైథిలీమ్ 37
సమన్తాదభిసంపత్య సింహ వ్యాఘ్ర మృగ ద్విజాః
అన్వధావం స్తదా రోషాత్ సీతాం ఛాయాఽనుగామినః 38
జలప్రపాతాఽస్ర ముఖాః శృంగై రుచ్ఛ్రిత బాహవః
సీతాయాం హ్రియమాణాయాం విక్రోశన్తీవ పర్వతాః 39
హ్రియమాణాం తు వైదేహీం దృష్ట్వా దీనో దివాకరః
ప్రవిధ్వస్త ప్రభః శ్రీమా నాసీత్ పాణ్డర మణ్డలః 40
నాస్తి ధర్మః కుతః సత్యం నార్జవం నాఽనృశంసతా
యత్ర రామస్య వైదేహీం భార్యాం హరతి రావణః 41
ఇతి సర్వాణి భూతాని గణశః పర్యదేవయన్
విత్రస్తకా దీన ముఖా రురుదు ర్మృగ పోతకాః 42
ఉద్వీక్ష్యో ద్వీక్ష్య నయనై రఽస్రపాతావిలేక్షణాః
సుప్రవేపిత గాత్రాశ్చ బభూవు ర్వనదేవతాః 43
విక్రోశన్తీం దృఢం సీతాం దృష్ట్వా దుఃఖం తథాగతామ్
తాం తు లక్ష్మణ రామేతి క్రోశన్తీం మధుర స్వరమ్ 44

అపేక్షమాణాం బహుశో వైదేహీం ధరణీ తలమ్
స తా మాకుల కేశాన్తాం విప్రమృష్ట విశేషకామ్ 45
జహారాత్మవినాశాయ దశగ్రీవో మనస్వినీమ్||
తతస్తు సా చారుదతీ శుచిస్మితా
వినా కృతా బన్ధు జనేన మైథిలీ
అపశ్యతీ రాఘవ లక్ష్మణావుభౌ
వివర్ణ వక్త్రా భయభార పీడితా 46

త్రి పంచాశ స్సర్గః – రావణ భర్త్సనం

ఖముత్పతన్తం తం దృష్ట్వా మైథిలీ జనకాత్మజా
దుఃఖితా పరమోద్విగ్నా భయే మహతి వర్తినీ 1
రోష రోదన తామ్రాఽక్షీ భీమాక్షం రాక్షసాధిపమ్
రుదతీ కరుణం సీతా హ్రియమాణేదమబ్రవీత్ 2
న వ్యపత్రపసే నీచ కర్మణాఽనేన రావణ
జ్ఞాత్వా విరహితాం యన్ మాం చోరయిత్వా పలాయసే 3
త్వయైవ నూనం దుష్టాత్మన్ భీరుణా హర్తుమిచ్ఛతా
మమాపవాహితో భర్తా మృగ రూపేణ మాయయా 4
యో హి మాముద్యత స్త్రాతుం సోఽప్యయం వినిపాతితః
గృధ్రరాజః పురాణోఽసౌ శ్వశురస్య సఖా మమ 5
పరమం ఖలు తే వీర్యం దృశ్యతే రాక్షసాధమ
విశ్రావ్య నామధేయం హి యుద్ధే నాఽస్మి జితా త్వయా 6
ఈదృశం గర్హితం కర్మ కథం కృత్వా న లజ్జసే
స్త్రియాశ్చ హరణం నీచ రహితే తు పరస్య చ 7
కథయిష్యన్తి లోకేషు పురుషాః కర్మ కుత్సితమ్
సునృశంసమఽధర్మిష్ఠం తవ శౌణ్డీర్య మానినః 8
ధిక్ తే శౌర్యం చ సత్త్వం చ య త్త్వయా కథితవాం స్తదా
కులాక్రోశకరం లోకే ధిక్ తే చారిత్ర మీదృశమ్ 9
కిం కర్తుమ్ శక్య మేవం హి య జ్జవేనైవ ధావసి
ముహూర్తమపి తిష్ఠ త్వం న జీవన్ ప్రతియాస్యసి 10
న హి చక్షుః పథం ప్రాప్య తయోః పార్థివ పుత్రయోః
స సైన్యోఽపి సమర్థ స్త్వం ముహూర్త మపి జీవితుమ్ 11
న త్వం తయోః శరస్పర్శం శక్తః సోఢుం కథంచన

వనే ప్రజ్వలిత స్యేవ స్పర్శమగ్నే ర్విహంగమః 12
సాధు కృత్వాత్మనః పథ్యం సాధు మాం ముంచ రావణ
మత్ప్రధర్షణ రుష్టో హి భ్రాత్రా సహ పతిర్మమ 13
విధాస్యతి వినాశాయ త్వం మాం యది న ముంచసి
యేన త్వం వ్యవసాయేన బలాన్ మాం హర్తు మిచ్ఛసి 14
వ్యవసాయః స తే నీచ భవిష్యతి నిరర్థకః
న హ్యాఽహం త మఽపశ్యన్తీ భర్తారం విబుధోపమమ్ 15
ఉత్సహే శత్రు వశగా ప్రాణాన్ ధారయితుం చిరమ్
న నూనం చాత్మనః శ్రేయః పథ్యం వా సమవేక్షసే 16
మృత్యుకాలే యథా మర్త్యో విపరీతాని సేవతే
ముమూర్షూణాం హి సర్వేషాం యత్ పథ్యం త న్న రోచతే 17
పశ్యాఽమ్యద్య హి కణ్ఠే త్వాం కాల పాశాఽవపాశితమ్
యథా చాఽస్మిన్ భయస్థానే న బిభేషి దశానన 18
వ్యక్తం హిరణ్మయాన్ హి త్వం సంపశ్యసి మహీరుహాన్
నదీం వైతరణీం ఘోరాం రుధిరౌఘ ప్రవాహినీమ్ 19
అసిపత్ర వనం చైవ భీమం పశ్యసి రావణ
తప్త కాంచన పుష్పాం చ వైడూర్య ప్రవరచ్ఛదామ్ 20
ద్రక్ష్యసే శాల్మలీం తీక్ష్ణామాయసైః కణ్టకై శ్చితామ్
న హి త్వ మీదృశం కృత్వా తస్యాఽలీకం మహాత్మనః 21
ధరితుం శక్ష్యసి చిరం విషం పీత్వేవ నిర్ఘృణః
బద్ధ స్త్వం కాల పాశేన దుర్నివారేణ రావణ 22
క్వ గతో లప్స్యసే శర్మ భర్తు ర్మమ మహాత్మనః
నిమేషాన్తర మాత్రేణ వినా భ్రాతర మాహవే 23
రాక్షసా నిహతా యేన సహస్రాణి చతుర్దశ
స కథం రాఘవో వీరః సర్వాస్త్ర కుశలో బలీ 24
న త్వాం హన్యా చ్ఛరై స్తీక్ష్ణై రిష్టభార్యాపహారిణమ్
ఏతచ్చాఽన్యచ్చ పరుషం వైదేహీ రావణాంకగా 25
భయ శోక సమావిష్టా కరుణం విలలాప హ||
తథా భృశార్తాం బహుచైవ భాషిణీం
విలలాప పూర్వం కరుణం చ భామినీమ్
జహార పాపః కరుణం వివేష్టతీం

నృపాత్మజా మాగత గాత్ర వేపథుమ్ 26

చతుః పంచాశ స్సర్గః – లంకా ప్రాపణం

హ్రియమాణా తు వైదేహీ కంచి న్నాథ మఽపశ్యతీ
దదర్శ గిరి శృంగస్థాన్ పంచ వానరపుంగవాన్ 1

తేషాం మధ్యే విశాలాక్షీ కౌశేయం కనక ప్రభమ్
ఉత్తరీయం వరారోహా శుభాన్యాభరణాని చ 2
ముమోచ యది రామాయ శంసేయు రితి మైథిలీ
వస్త్ర ముత్సృజ్య తన్మధ్యే వినిక్షిప్తం సహభూషణమ్ 3
సంభ్రమాత్తు దశగ్రీవ స్తత్ కర్మ న చ బుద్ధవాన్
పింగాఽక్షా స్తాం విశాలాఽక్షీం నేత్రై రనిమిషై రివ 4
విక్రోశన్తీం తదా సీతాం దదృశు ర్వానరర్షభాః
స చ పమ్పా మతిక్రమ్య లంకా మభిముఖః పురీమ్ 5
జగామ రుదతీం గృహ్య మైథిలీం రాక్షసేశ్వరః
తాం జహార సుసంహృష్టో రావణో మృత్యు మాత్మనః 6
ఉత్సంగే నైవ భుజగీం తీక్ష్ణ దంష్ట్రాం మహావిషామ్
వనాని సరితః శైలాన్ సరాంసి చ విహాయసా 7
స క్షిప్రం సమతీయాయ శర శ్చాపాదివ చ్యుతః
తిమి నక్ర నికేతం తు వరుణాలయ మఽక్షయమ్ 8
సరితాం శరణం గత్వా సమతీయాయ సాగరమ్
సంభ్రమాత్ పరివృత్తోర్మీ రుద్ధ మీన మహోరగః 9
వైదేహ్యాం హ్రియమాణాయాం బభూవ వరుణాలయః
అన్తరిక్ష గతా వాచః సస్పృజు శ్చారణా స్తదా 10
ఏతదఽన్తో దశగ్రీవ ఇతి సిద్ధా స్తదాఽబ్రువన్
స తు సీతాం వివేష్టన్తీ మఽంకేనాదాయ రావణః 11
ప్రవివేశ పురీం లంకాం రూపిణీం మృత్యు మాత్మనః

సోఽభిగమ్య పురీం లంకాం సువిభక్త మహాపథామ్ 12
సంరూఢ కక్ష్యా బహుళం స్వమన్తఃపుర మావిశత్
తత్ర తా మఽసితాపాంగీం శోక మోహ పరాయణామ్ 13
నిదధే రావణః సీతాం మయో మాయా మివ స్త్రియమ్
అబ్రవీచ్చ దశగ్రీవః పిశాచీ ర్ఘోర దర్శనాః 14
యథానేమాం పుమాన్ స్త్రీ వా సీతాం పశ్యత్యఽసమ్మతః
ముక్తా మణి సువర్ణాని వస్త్రాణ్యాభరణాని చ 15
యద్యదిచ్ఛేత్ తదేవాఽస్యా దేయం మచ్ఛన్దతో యథా
యా చ వక్ష్యతి వైదేహీం వచనం కించిదఽప్రియమ్ 16
అజ్ఞానా ద్యది వా జ్ఞానా న్న తస్యా జీవితం ప్రియమ్
తథోక్త్వా రాక్షసీ స్తాస్తు రాక్షసేన్ద్రః ప్రతాపవాన్ 17
నిష్క్రమ్యాన్తఃపురాత్ తస్మాత్ కిం కృత్య మితి చిన్తయన్
దదర్శాఽష్టౌ మహావీర్యాన్ రాక్షసాన్ పిశితాఽశనాన్ 18
స తాన్ దృష్ట్వా మహావీర్యో వరదానేన మోహితః
ఉవా చైతా నిదం వాక్యం ప్రశస్య బల వీర్యతః 19
నానాప్రహరణాః క్షిప్ర మితో గచ్ఛత సత్వరాః
జనస్థానం హతస్థానం భూత పూర్వం ఖరాలయమ్ 20
తత్రోష్యతాం జనస్థానే శూన్యే నిహత రాక్షసే
పౌరుషం బల మాశ్రిత్య త్రాస ముత్సృజ్య దూరతః 21
బలం హి సుమహద్యస్మి జనస్థానే నివేశితమ్
సదూషణ ఖరం యుద్ధే హతం రామేణ సాయకైః 22
తతః క్రోధో మమామర్షా ద్ధైర్యస్యోపరి వర్తతే
వైరం చ సుమహ జ్జాతం రామం ప్రతి సుదారుణమ్ 23
నిర్యాతయితు మిచ్ఛామి తచ్చ వైర మఽహం రిపోః
న హి లప్స్యామ్యహం నిద్రామఽహత్వా సంయుగే రిపుమ్ 24
తం త్విదానీమఽహం హత్వా ఖర దూషణ ఘాతినమ్
రామం శర్మోపలప్స్యామి ధనం లబ్ధ్వేవ నిర్ధనః 25
జనస్థానే వసద్భిస్తు భవద్భి రామ మాశ్రితా
ప్రవృత్తిరుపనేతవ్యా కిం కరోతీతి తత్త్వతః 26
అప్రమాదాచ్చ గన్తవ్యం సర్వైరేవ నిశాచరైః
కర్తవ్యశ్చ సదా యత్నో రాఘవస్య వధం ప్రతి 27

యుష్మాకం చ బలజ్ఞోఽహం బహుశో రణమూర్ధని
అత శ్చాస్మిన్ జనస్థానే మయా యూయం నియోజితాః 28
తతః ప్రియం వాక్య ముపేత్య రాక్షసా
మహార్థ మఽష్టావభివాద్య రావణమ్
విహాయ లంకాం సహితాః ప్రతస్థిరే
యతో జనస్థానమలక్ష్య దర్శనాః 29
తతస్తు సీతా ముపలభ్య రావణః
సుసంప్రహృష్టః పరిగృహ్య మైథిలీమ్
ప్రసజ్య రామేణ చ వైర ముత్తమం
బభూవ మోహాన్ ముదితః స రాక్షసః 30

పంచ పంచాశ స్సర్గః – సీతా విలోభనోద్యమః

సందిశ్య రాక్షసాన్ ఘోరాన్ రావణోఽష్టౌ మహాబలాన్
ఆత్మానం బుద్ధి వైక్లబ్యాత్ కృత కృత్య మఽమన్యత 1
స చిన్తయానో వైదేహీం కామ బాణ ప్రపీడితః
ప్రవివేశ గృహం రమ్యం సీతాం ద్రష్టుమఽభిత్వరన్ 2
స ప్రవిశ్య తు తద్వేశ్మ రావణో రాక్షసాధిపః
అపశ్య ద్రాక్షసీ మధ్యే సీతాం శోక పరాయణామ్ 3
అశ్రుపూర్ణ ముఖీం దీనాం శోక భారాభిపీడితామ్
వాయువేగై రివాక్రాన్తాం మజ్జన్తీం నావమఽర్ణవే 4
మృగయూథ పరిభ్రష్టాం మృగీం శ్వభిరివావృతామ్
అధోముఖ ముఖీం సీతామఽభ్యేత్య చ నిశాచరః 5
తాం తు శోకపరాం దీనామఽవశాం రాక్షసాధిపః
స బలా ద్దర్శయామాస గృహం దేవ గృహోపమమ్ 6
హర్మ్య ప్రాసాద సంబాధం స్త్రీ సహస్ర నిషేవితమ్
నానాపక్షి గణై ర్జుష్టం నానారత్న సమన్వితమ్ 7
దాన్తకై స్తాపనీయైశ్చ స్ఫాటికై రాజతై రపి
వజ్ర వైడూర్య చిత్రైశ్చ స్తమ్భై ర్దృష్టి మనోహరైః 8
దివ్య దున్దుభి నిర్హ్రాదం తప్త కాంచన తోరణమ్
సోపానం కాంచనం చిత్ర మారురోహ తయాసహ 9
దాన్తకా రాజతాశ్చైవ గవాక్షాః ప్రియ దర్శనాః
హేమజాలా వృతాశ్చాసం స్తత్ర ప్రాసాద పంక్తయః 10

సుధా మణి విచిత్రాణి భూమి భాగాని సర్వశః
దశగ్రీవః స్వభవనే ప్రాదర్శయత మైథిలీమ్ 11
దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యశ్చ నానావృక్ష సమన్వితాః
రావణో దర్శయామాస సీతాం శోక పరాయణామ్ 12
దర్శయిత్వా తు వైదేహ్యాః కృత్స్నం తద్భవనోత్తమమ్
ఉవాచ వాక్యం పాపాత్మా సీతాం లోభితు మిచ్ఛయా 13
దశ రాక్షస కోట్యశ్చ ద్వావింశత్యఽథాపరాః
తేషాం ప్రభురఽహం సీతే సర్వేషాం భీమ కర్మణాం 14
వర్జయిత్వా జరా వృద్ధాన్ బాలాంశ్చ రజనీచరాన్
సహస్ర మేకమేకస్య మమకార్య పురస్సరమ్ 15
యదిదం రాజతన్త్రం మే త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్
జీవితం చ విశాలాక్షి త్వం మే ప్రాణై ర్గరీయసీ 16
బహూనాం స్త్రీ సహస్రాణాం మమయోఽసౌ పరిగ్రహః
తాసాం త్వ మీశ్వరీ సీతే మమభార్యా భవ ప్రియే 17
సాధు కిం తేఽన్యథా బుద్ధ్యా రోచయస్వ వచో మమ
భజస్వ మాఽభితప్తస్య ప్రసాదం కర్తు మర్హసి 18
పరిక్షిప్తా సముద్రేణ లంకేఽయం శత యోజనా
నేయం ధర్షయితుం శక్యా సేన్ద్రైరపి సురాఽసురైః 19
న దేవేషు న యక్షేషు న గన్ధర్వేషు నర్షిషు
అహం పశ్యామి లోకేషు యో మే వీర్యసమో భవేత్ 20
రాజ్య భ్రష్టేన దీనేన తాపసేన పదాతినా
కిం కరిష్యసి రామేణ మానుషేణాఽల్పతేజసా 21
భజస్వ సీతే మామేవ భర్తాఽహం సదృశ స్తవ
యౌవనం హ్యధ్రువం భీరు రమస్వేహ మయా సహ 22
దర్శనే మా కృథా బుద్ధిం రాఘవస్య వరాననే
కాఽస్య శక్తి రిహాఽఽగన్తు మపి సీతే మనోరథైః 23
న శక్యో వాయురాకాశే పాశై ర్బద్ధుం మహాజవః
దీప్యమానస్య చాఽప్యగ్నే ర్గ్రహీతుం విమలా శిఖా 24
త్రయాణామపి లోకానాం న తం పశ్యామి శోభనే
విక్రమేణ నయేఽద్య స్త్వాం మద్బాహు పరిపాలితామ్ 25
లంకాయాం సుమహద్రాజ్య మిదం త్వమనుపాలయ

త్వత్ప్రేష్యా మద్విధాశ్చైవ దేవాశ్చాపి చరాఽచరాః 26
అభిషేకోదక క్లిన్నా తుష్టా చ రమయస్వ మామ్
దుష్కృతం యత్ పురా కర్మ వనవాసేన త ద్గతమ్ 27
య శ్చ తే సుకృతో ధర్మ స్త స్యేహ ఫలమాప్నుహి
ఇహ మాల్యాని సర్వాణి దివ్యగన్ధాని మైథిలి 28
భూషణాని చ ముఖ్యాని సేవస్వ చ మయా సహ
పుష్పకం నామ సుశ్రోణి భ్రాతు ర్వైశ్రవణస్య మే 29
విమానం సూర్య సంకాశం తరసా నిర్జితం మయా
విశాలం రమణీయం చ తద్విమాన మనోజవం 30
తత్ర సీతే మయా సార్ధం విహరస్వ యథాసుఖమ్
వదనం పద్మ సంకాశం విమలం చారు దర్శనమ్ 31
శోకార్తం తు వరారోహే న భ్రాజతి వరాననే
ఏవం వదతి తస్మిన్ సా వస్త్రాన్తేన వరాంగనా 32
పిధాయేందు నిభం సీతా ముఖమఽశ్రూణ్యవర్తయత్
ధ్యాయంతీం తా మివాఽస్వస్థాం దీనాం చింతా హతప్రభాం 33
ఉవాచ వచనం పాపో రావణో రాక్షసేశ్వరః
అలం వ్రీడేన వైదేహి ధర్మలోప కృతేన చ 34
ఆర్షోఽయం దైవనిష్యన్దో య స్త్వామభిగమిష్యతి
ఏతౌ పాదౌ మయా స్నిగ్ధౌ శిరోభిః పరిపీడితౌ 35
ప్రసాదం కురు మే క్షిప్రం వశ్యో దాసోఽహమస్మి తే
ఇమాః శూన్యా మయా వాచః శుష్యమాణేన భాషితాః 36
న చాపి రావణః కాంచిన్ మూర్ధ్నా స్త్రీం ప్రణమేత హ
ఏవముక్త్వా దశగ్రీవో మైథిలీం జనకాత్మజామ్ 37
కృతాన్త వశమాపన్నో మమేయ మితి మన్యతే||

షట్పంచాశ స్సర్గః – వత్సరావధికరణం

సా తథోక్తా తు వైదేహీ నిర్భయా శోక కర్శితా
తృణ మఽన్తరతః కృత్వా రావణం ప్రత్యభాషత 1
రాజా దశరథో నామ ధర్మ సేతురివాఽచలః
సత్యసన్ధః పరిజ్ఞాతో యస్య పుత్రః స రాఘవః 2
రామో నామ స ధర్మాత్మా త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః
దీర్ఘబాహు ర్విశాలాక్షో దైవతం స పతిర్మమ 3

ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః సింహ స్కన్ధో మహాద్యుతిః
లక్ష్మణేన సహభ్రాత్రా యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి 4
ప్రత్యక్షం యద్యహం తస్య త్వయా స్యాం ధర్షితా బలాత్
శయితా త్వం హతః సంఖ్యే జనస్థానే యథా ఖరః 5
య ఏతే రాక్షసాః ప్రోక్తా ఘోరరూపా మహాబలాః
రాఘవే నిర్విషాః సర్వే సుపర్ణే పన్నగా యథా 6
తస్య జ్యా విప్రముక్తా స్తే శరాః కాంచన భూషణాః
శరీరం విధమిష్యన్తి గంగా కూల మివోర్మయః 7
అసురై ర్వా సురై ర్వా త్వం య ద్యఽవధ్యోసి రావణ
ఉత్పాద్య సుమహద్వైరం జీవం స్తస్య న మోక్ష్యసే 8
స తే జీవిత శేషస్య రాఘవోన్తకరో బలీ
పశో ర్యూప గత స్యేవ జీవితం తవ దుర్లభమ్ 9
యది పశ్యేత్ స రామ స్త్వాం రోష దీప్తేన చక్షుషా
రక్ష స్త్వమఽద్య నిర్దగ్ధో యథా రుద్రేణ మన్మథః 10
యశ్చన్ద్రం నభసో భూమౌ పాతయే న్నాశయేత వా
సాగరం శోషయేద్వాఽపి స సీతాం మోచయే దిహ 11
గతాఽఽయు స్త్వం గత శ్రీకో గత సత్త్వో గతేన్ద్రియః
లంకా వైధవ్య సంయుక్తా త్వత్కృతేన భవిష్యతి 12
న తే పాప మిదం కర్మ సుఖోదర్కం భవిష్యతి
యాఽహం నీతా వినాభావం పతి పార్శ్వాత్త్వయా బలాత్ 13
స హి దైవత సంయుక్తో మమ భర్తా మహాద్యుతిః
నిర్భయో వీర్య మాశ్రిత్య శూన్యే వసతి దణ్డకే 14
స తే దర్పం బలం వీర్యముత్సేకం చ తథా విధమ్
అపనేష్యతి గాత్రేభ్యః శర వర్షేణ సంయుగే 15
యదా వినాశో భూతానాం దృశ్యతే కాలచోదితః
తదా కార్యే ప్రమాద్యన్తి నరాః కాలవశం గతాః 16
మాం ప్రధృష్య స తే కాలః ప్రాప్తోఽయం రాక్షసాధమ
ఆత్మనో రాక్షసానాం చ వధాయాన్తఃపురస్య చ 17
న శక్యా యజ్ఞ మధ్యస్థా వేదిః స్రుగ్భాణ్డ మణ్డితా
ద్విజాతి మన్త్ర సంపూతా చణ్డాలేనాఽవమర్దితుమ్ 18
తథాఽహమ్ ధర్మనిత్యస్య ధర్మపత్నీ పతివ్రతా

త్వయా స్ప్రష్టుం న శక్యాఽస్మి రాక్షసాఽధమ పాపినా 19
క్రీడన్తీ రాజహంసేన పద్మ షండేషు నిత్యదా
హంసీ సా తృణ షండస్థం కథం పశ్యేత మద్గుకం 20
ఇదం శరీరం నిస్సంజ్ఞం బన్ధ వా ఖాదయస్వ వా
నేదం శరీరం రక్ష్యం మే జీవితం వాఽపి రాక్షస 21
న తు శక్ష్యామ్యుపక్రోశం పృథివ్యాం దాతుమాత్మనః
ఏవముక్త్వాతు వైదేహీ క్రోధాత్ సుపరుషం వచః 22
రావణం మైథిలీ తత్ర పున ర్నోవాచ కించన
సీతాయా వచనం శృత్వా పరుషం రోమ హర్షణమ్ 23
ప్రత్యువాచ తతః సీతాం భయ సందర్శనం వచః
శృణు మైథిలి మద్వాక్యం మాసాన్ ద్వాదశ భామిని 24
కాలేనానేన నాఽభ్యేషి యది మాం చారు హాసిని
తత స్త్వాం ప్రాతరాఽఽశార్థం సూదా శ్ఛేత్స్యన్తి లేశశః 25
ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణః శత్రురావణః
రాక్షసీశ్చ తతః కృద్ధ ఇదం వచన మబ్రవీత్ 26
శీఘ్రమేవ హి రాక్షస్యో వికృతా ఘోర దర్శనాః
దర్పమఽస్యా వినేష్యధ్వం మాంస శోణిత భోజనాః 27
వచనా దేవ తా స్తస్య సుఘోరా రాక్షసీగణాః
కృత ప్రాంజలయో భూత్వా మైథిలీం పర్యవారయన్ 28
స తాః ప్రోవాచ రాజాఽసౌ రావణో ఘోరదర్శనః
ప్రచాల్య చరణోత్కర్షై ర్దారయ న్నివ మేదినీమ్ 29
అశోకవనికా మధ్యే మైథిలీ నీయతా మియం
తత్రేఽయం రక్ష్యతాం గూఢమ్ యుష్మాభిః పరివారితా 30
తత్రైనాం తర్జనై ర్ఘోరై ర్పునః సాన్త్వైశ్చ మైథిలీమ్
ఆనయధ్వం వశం సర్వా వన్యాం గజవధూ మివ 31
ఇతి ప్రతిసమాదిష్టా రాక్షస్యో రావణేన తాః
అశోక వనికాం జగ్ము ర్మైథిలీం పరిగృహ్య తు 32
సర్వకామ ఫలై ర్వృక్షై ర్నానాపుష్ప ఫలై ర్వృతామ్
సర్వకాల మదై శ్చాపి ద్విజైః సముప సేవితామ్ 33
సా తు శోక పరీతాంగీ మైథిలీ జనకాత్మజా
రాక్షసీ వశమాపన్నా వ్యాఘ్రీణాం హరిణీ యథా 34

శోకేన మహతా గ్రస్తా మైథిలీ జనకాత్మజా
న శర్మ లభతే భీరుః పాశ బద్ధా మృగీ యథా 35
న విన్దతే తత్ర తు శర్మ మైథిలీ
విరూప నేత్రాభిరతీవ తర్జితా
పతిం స్మరన్తీ దయితం చ దైవతం
విచేతనాఽభూద్భయ శోక పీడితా 36

సప్త పంచాశ స్సర్గః – రామ ప్రత్యాగమనం

రాక్షసం మృగ రూపేణ చరన్తం కామరూపిణమ్
నిహత్య రామో మారీచం తూర్ణం పథి నివర్తతే 1
తస్య సంత్వరమాణస్య ద్రష్టు కామస్య మైథిలీమ్
క్రూరస్వరోఽథ గోమాయుః విననాదాఽస్య పృష్ఠతః 2
స తస్య స్వర మాజ్ఞాయ దారుణం రోమ హర్షణమ్
చిన్తయామాస గోమాయోః స్వరేణ పరిశంకితః 3
అశుభం బత మన్యేఽహం గోమాయు ర్వాశ్యతే యథా
స్వస్తి స్యాదఽపి వైదేహ్యా రాక్షసై ర్భక్షణం వినా 4
మారీచేన తు విజ్ఞాయ స్వరమాలక్ష్య మామకమ్
ఆకృష్టం మృగరూపేణ లక్ష్మణః శృణుయాద్యది 5
స సౌమిత్రిః స్వరం శృత్వా తాం చ హిత్వాఽథ మైథిలీమ్
తయైవ ప్రహితః క్షిప్రం మత్సకాశ మిహైష్యతి 6
రాక్షసైః సహితై ర్నూనం సీతాయా ఈప్సితో వధః
కాంచనశ్చ మృగోభూత్వా వ్యపనీయాశ్రమాత్తు మామ్ 7
దూరం నీత్వాతు మారీచో రాక్షసోఽభూ చ్ఛరాహతః
హా లక్ష్మణ హతోస్మీతి యద్వాక్యం వ్యాజహార హ 8
అపి స్వస్తి భవేద్ద్వాభ్యాం రహితాభ్యాం మయా వనే
జనస్థాన నిమిత్తం హి కృత వైరోఽస్మి రాక్షసైః 9
నిమిత్తాని చ ఘోరాణి దృశ్యన్తేఽద్య బహూని చ
ఇత్యేవం చిన్తయన్ రామః శృత్వా గోమాయు నిస్స్వనమ్ 10
ఆత్మనశ్చాఽపనయనం మృగరూపేణ రక్షసా
ఆజగామ జనస్థానం రాఘవః పరిశంకితః 11
తం దీన మానసం దీన మాసేదు ర్మృగ పక్షిణః
సవ్యం కృత్వా మహాత్మానం ఘోరాంశ్చ సస్సృజుః స్వరాన్ 12

తాని దృష్ట్వా నిమిత్తాని మహాఘోరాణి రాఘవః
న్యవర్తతాఽథ త్వరితో జవేనాఽఽశ్రమ మాత్మనః 13
స తు సీతాం వరారోహాం లక్ష్మణం చ మహాబలం
ఆజగామ జనస్థానం చింతయ న్నేవ రాఘవః 14
తతో లక్ష్మణమాయాన్తం దదర్శ విగత ప్రభమ్
తతోఽవిదూరే రామేణ సమీయాయ స లక్ష్మణః 15
విషణ్ణః సువిషణ్ణేన దుఃఖితో దుఃఖభాగినా
సంజగర్హాఽథ తం భ్రాతా జేష్ఠో లక్ష్మణమాగతమ్ 16
విహాయ సీతాం విజనే వనే రాక్షస సేవితే
గృహీత్వా చ కరం సవ్యం లక్ష్మణం రఘునన్దనః 17
ఉవాచ మధురోదర్క మిదం వచనమార్తిమత్
అహో లక్ష్మణ గర్హ్యం తే కృతం యత్త్వం విహాయ తామ్ 18
సీతా మిహాగతః సౌమ్య కచ్చిత్ స్వస్తి భవేదిహ
న మేఽస్తి సంశయో వీర సర్వథా జనకాత్మజా 19
వినష్టా భక్షితా వాఽపి రాక్షసై ర్వనచారిభిః
అశుభా న్యేవ భూయిష్ఠం యథా ప్రాదుర్భవన్తి మే 20
అపి లక్ష్మణ సీతాయాః సామగ్ర్యం ప్రాప్నుయావహే
జీవంత్యాః పురుషవ్యాఘ్ర సుతాయా జనకస్య వై 21
యథా వై మృగ సంఘాశ్చ గోమాయుశ్చైవ భైరవం
వాశ్యన్తే శకునాశ్చాఽపి ప్రదీప్తామభితో దిశం 22
అపి స్వస్తి భవేత్ తస్యాః రాజపుత్ర్యా మహాబల||
ఇదం హి రక్షో మృగ సన్నికాశం
ప్రలోభ్య మాం దూరమనుప్రయాతమ్
హతం కథంచిన్మహతా శ్రమేణ
స రాక్షసోఽభూన్మ్రియమాణ ఏవ 23
మనశ్చ మే దీన మిహాఽప్రహృష్టం
చక్షుశ్చ సవ్యం కురుతే వికారమ్
అసంశయం లక్ష్మణ నాస్తి సీతా
హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా 24

అష్ట పంచాశ స్సర్గః – అనిమిత్త దర్శనం

స దృష్ట్వా లక్ష్మణం దీనం శూన్యే దశరథాత్మజః

పర్యపృచ్ఛత ధర్మాత్మా వైదేహీమాగతం వినా 1
ప్రస్థితం దణ్డకారణ్యం యా మామఽనుజగామ హ
క్వ సా లక్ష్మణ వైదేహీ యాం హిత్వా త్వ మిహాగతః 2
రాజ్యభ్రష్టస్య దీనస్య దణ్డకాన్ పరిధావతః
క్వ సా దుఃఖ సహాయా మే వైదేహీ తను మధ్యమా 3
యాం వినా నోత్సహే వీర ముహూర్త మపి జీవితుమ్
క్వ సా ప్రాణ సహాయా మే సీతా సురసుతోపమా 4
పతిత్వ మఽమరాణాం వా పృథివ్యాశ్చాపి లక్ష్మణ
తాం వినా తపనీయాఽభాం నేచ్ఛేయం జనకాత్మజామ్ 5
కచ్చిజ్జీవతి వైదేహీ ప్రాణైః ప్రియతరా మమ
కచ్చిత్ ప్రవ్రాజనం సౌమ్య న మే మిథ్యా భవిష్యతి 6
సీతా నిమిత్తం సౌమిత్రే మృతే మయి గతే త్వయి
కచ్చిత్ సకామా సుఖితా కైకేయీ సా భవిష్యతి 7
సపుత్ర రాజ్యాం సిద్ధార్థాం మృతపుత్రా తపస్వినీ
ఉపస్థాస్యతి కౌసల్యా కచ్చిత్ సౌమ్య న కైకయీమ్ 8
యది జీవతి వైదేహీ గమిష్యామ్యాశ్రమం పునః
సువృత్తా యది వృత్తా సా ప్రాణాం స్త్యక్ష్యామి లక్ష్మణ 9
యది మామాశ్రమగతం వైదేహీనాభిభాషతే
పునః ప్రహసితా సీతా వినశిష్యామి లక్ష్మణ 10
బ్రూహి లక్ష్మణ వైదేహీ యది జీవతి వా న వా
త్వయి ప్రమత్తే రక్షోభి ర్భక్షితా వా తపస్వినీ 11
సుకుమారీ చ బాలా చ నిత్యం చాఽదుఃఖ దర్శినీ
మద్వియోగేన వైదేహీ వ్యక్తం శోచతి దుర్మనాః 10
సర్వదా రక్షసా తేన జిహ్మేన సుదురాత్మనా
వదతా లక్ష్మణే త్యుచ్చైః తవాఽపి జనితం భయమ్ 13
శృత స్తు శంకే వైదేహ్యా సస్వరః సదృశో మమ
త్రస్తయా ప్రేషిత స్త్వం చ ద్రష్టుం మాం శీఘ్రమాగతః 14
సర్వథా తు కృతం కష్టం సీతా ముత్సృజతా వనే
ప్రతికర్తుం నృశంసానాం రక్షసాం దత్తమన్తరమ్ 15
దుఃఖితాః ఖర ఘాతేన రాక్షసాః పిశితాశనాః
తైః సీతా నిహతా ఘోరై ర్భవిష్యతి న సంశయః 16

అహో ఽస్మిన్ వ్యసనే మగ్నః సర్వథా రిపుసూదన
కిం న్విదానీం కరిష్యామి శంకే ప్రాప్తవ్య మీదృశమ్ 17
ఇతి సీతాం వరారోహాం చిన్తయ న్నేవ రాఘవః
ఆజగామ జనస్థానం త్వరయా సహలక్ష్మణః 18
విగర్హమాణో ఽనుజ మార్తరూపం
క్షుధా శ్రమా చ్చైవ పిపాసయా చ
వినిశ్వసన్ శుష్కముఖో వివర్ణః
ప్రతిశ్రయం ప్రాప్య సమీక్ష్య శూన్యమ్ 19
స్వమాశ్రమం సంప్రవిగాహ్య వీరో
విహార దేశా నఽనుసృత్య కాంశ్చిత్
ఏత త్తదిత్యేవ నివాస భూమౌ
ప్రహృష్ట రోమా వ్యథితో బభూవ 20

ఏకోన షష్టితమ స్సర్గః – లక్ష్మణాఽఽగమన విగర్హణం

అథాఽఽశ్రమాదుపావృత్త మఽన్తరా రఘునన్దనః
పరిపప్రచ్ఛ సౌమిత్రిం రామో దుఃఖాదిదం వచః 1
త మువాచ కిమర్థం త్వ మాగతోఽపాస్య మైథిలీమ్
యదా సా తవ విశ్వాసా ద్వనే విహరితా మయా 2
దృష్ట్వైవాభ్యాగతం త్వాం మే మైథిలీం త్యజ్య లక్ష్మణ
శంకమానం మహత్ పాపం యత్ సత్యం వ్యథితం మనః 3
స్ఫురతే నయనం సవ్యం బాహుశ్చ హృదయం చ మే
దృష్ట్వా లక్ష్మణ దూరే త్వాం సీతా విరహితం పథి 4
ఏవ ముక్తస్తు సౌమిత్రి ర్లక్ష్మణః శుభలక్షణః
భూయో దుఃఖ సమావిష్టో దుఃఖితం రామ మబ్రవీత్ 5
న స్వయం కామ కారేణ తాం త్యక్త్వా ఽహమిహాగతః
ప్రచోదిత స్తయై వోగ్రైః త్వత్సకాశ మిహాగతః 6
ఆర్యే ణేవ పరిక్రుష్టం హా సీతే లక్ష్మణేతి చ
పరిత్రాహీతి యద్వాక్యం మైథిల్యా స్త చ్ఛ్రుతిం గతమ్ 7
సా త మాఽఽర్త స్వరం శ్రుత్వా తవ స్నేహేన మైథిలీ
గచ్ఛ గచ్ఛేతి మా మాహ రుదతీ భయ విహ్వలా 8
ప్రచోద్యమానేన మయా గచ్ఛేతి బహుశ స్తయా
ప్రత్యుక్తా మైథిలీ వాక్య మిదం త్వ త్ప్రత్యయాన్వితమ్ 9

న తత్ పశ్యామ్యహం రక్షో యదస్య భయమావహేత్
నిర్వృతా భవ నాఽస్త్యేతత్ కేనాఽప్యేవ ముదాహృతమ్ 10
విగర్హితం చ నీచం చ కథమార్యోఽభిధాస్యతి
త్రాహీతి వచనం సీతే య స్త్రాయేత్ త్రిదశానఽపి 11
కిం నిమిత్తం తు కేనాఽపి భ్రాతురాలమ్బ్య మే స్వరమ్
రాక్షసే నేరితం వాక్యం త్రాహి త్రాహీతి శోభనే 12
విస్వరం వ్యాహృతం వాక్యం లక్ష్మణ త్రాహి మామితి
న భవత్యా వ్యథా కార్యా కునారీజన సేవితా 13
అలం వైక్లబ్య మాలమ్బ్య స్వస్థా భవ నిరుత్సుకా
నసోఽస్తి త్రిషు లోకేషు పుమాన్ యో రాఘవం రణే 14
జాతో వా జాయమానో వా సంయుగే యః పరాజయేత్
న జయ్యో రాఘవో యుద్ధే దేవైః శక్ర పురోగమైః 15
ఏవ ముక్తాతు వైదేహీ పరిమోహిత చేతనా
ఉవాచాఽశ్రూణి ముంచన్తీ దారుణం మా మిదం వచః 16
భావో మయి తవోఽత్యర్థం పాప ఏవ నివేశితః
వినష్టే భ్రాతరి ప్రాప్తుం న చ త్వం మామఽవాప్స్యసి 17
సంకేతా ద్భరతేన త్వం రామం సమనుగచ్ఛసి
క్రోశన్తం హి యథాత్యర్థం నైనమభ్యవపద్యసే 18
రిపుః ప్రచ్ఛన్న చారీ త్వం మదఽర్థమనుగచ్ఛసి
రాఘవస్యాన్తరం ప్రేప్సు స్తథైనం నాభిపద్యసే 19
ఏవముక్తో హి వైదేహ్యా సంరబ్ధో రక్తలోచనః
క్రోధాత్ ప్రస్ఫురమాణోష్ఠ ఆశ్రమా దస్మినిర్గతః 20
ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రిం రామః సంతాప మోహితః
అబ్రవీ ద్దుష్కృతం సౌమ్య తాం వినా య త్త్వమాగతః 21
జానన్నఽపి సమర్థం మాం రక్షసాం వినివారణే
అనేన క్రోధ వాక్యేన మైథిల్యా నిస్సృతో భవాన్ 22
న హి తే పరితుష్యామి త్యక్త్వాయద్యాఽఽసి మైథిలీమ్
కృద్ధాయాః పరుషం వాక్యం శృత్వా య త్వామిహాగతః 23
సర్వథా త్వపనీతం తే సీతయా యత్ ప్రచోదితః
క్రోధస్య వశమాపన్నో నాకరోః శాసనం మమ 24
అసౌ హి రాక్షసః శేతే శరేణాభిహతో మయా

మృగరూపేణ యేనాఽహ మాశ్రమా దఽపవాహితః 25
వికృష్య చాపం పరిధాయ సాయకం
సలీల బాణేన చ తాడితో మయా
మార్గీం తనుం త్యజ్య చ విక్లబ స్వరో
బభూవ కేయూర ధరః స రాక్షసః 26
శరా హతే నైవ తదాఽఽర్తయా గిరా
స్వరం మమాఽఽలమ్బ్య సుదూర సంశ్రవమ్
ఉదాహృతం తద్వచనం సుదారుణం
త్వమాగతో యేన విహాయ మైథిలీమ్ 27

షష్టితమ స్సర్గః – రామోన్మాదః

భృశ మాఽఽవ్రజమానస్య తస్యాధో వామ లోచనమ్
ప్రాస్ఫుర చ్చాస్ఖలద్రామో వేపథుశ్చాఽప్యజాయత 1
ఉపాలక్ష్య నిమిత్తాని సోఽశుభాని ముహుర్ముహుః
అపి క్షేమం ను సీతాయా ఇతి వై వ్యాజహార చ 2
త్వరమాణో జగామాఽథ సీతా దర్శన లాలసః
శూన్య మాఽఽవసథం దృష్ట్వా బభూవోద్విగ్న మానసః 3
ఉద్భ్రమ న్నివ వేగేన విక్షిపన్ రఘునన్దనః
తత్ర తత్రోటజ స్థాన మభివీక్ష్య సమన్తతః 4
దదర్శ పర్ణశాలాం చ రహితాం సీతయా తదా
శ్రియా విరహితాం ధ్వస్తాం హేమన్తే పద్మినీ మివ 5
రుదన్త మివ వృక్షైశ్చ మ్లాన పుష్ప మృగ ద్విజమ్
శ్రియా విహీనం విధ్వస్తం సంత్యక్త వనదేవతమ్ 6
విప్రకీర్ణాఽజిన కుశం విప్రవిద్ధ బృసీ కటమ్
దృష్ట్వా శూన్యోటజ స్థానం విలలాప పునః పునః 7
హృతా మృతా వా నష్టా వా భక్షితా వా భవిష్యతి
నిలీనాఽప్యథ వా భీరు రఽథవా వనమాశ్రితా 8
గతా విచేతుం పుష్పాణి ఫలాన్యఽపి చ వా పునః
అథ వా పద్మినీం యాతా జలార్థం వా నదీం గతా 9
యత్నాన్ మృగయమాణస్తు నాఽఽససాద వనే ప్రియామ్
శోక రక్తేక్షణః శోకాదున్మత్త ఇవ లక్ష్యతే 10
వృక్షా ద్వృక్షం ప్రధావన్ స గిరేశ్చాఽద్రిం నదా న్నదీమ్

బభూవ విలపన్ రామః శోక పంకార్ణవాప్లుతః 11
అపి కాచిత్ త్వయా దృష్టా సా కదమ్బ ప్రియా ప్రియా
కదమ్బ యది జానీషే శంస సీతాం శుభాననామ్ 12
స్నిగ్ధ పల్లవ సంకాశాం పీతకౌశేయవాసినీ
శంసస్వ యది వా దృష్టా బిల్వ బిల్వోపమ స్తనీ 13
అథవాఽర్జున శంస త్వం ప్రియాం తామఽర్జున ప్రియామ్
జనకస్య సుతా భీరు ర్యదిజీవతి వా న వా 14
కకుభః కకుభోరూం తాం వ్యక్తం జానాతి మైథిలీమ్
యథా పల్లవ పుష్పాఢ్యో భాతి హ్యేష వనస్పతిః 15
భ్రమరై రుపగీతశ్చ యథా ద్రుమవరో హ్యయమ్
ఏష వ్యక్తం విజానాతి తిలక స్తిలక ప్రియామ్ 16
అశోక శోకాఽపనుద శోకోపహత చేతసం
త్వ న్నామానం కురు క్షిప్రం ప్రియా సందర్శనేన మామ్ 17
యది తాల త్వయా దృష్టా పక్వ తాలఫల స్తనీ
కథయస్వ వరారోహాం కారుణ్యం యది తే మయి 18
యది దృష్టా త్వయా సీతా జమ్బు జమ్బూనదప్రభా
ప్రియాం యది విజానీషే నిశ్శంకం కథయస్వ మే 19
అహో త్వం కర్ణికారాఽద్య సుపుష్పైః శోభసే భృశం
కర్ణికారా ప్రియా సాధ్వీ శంస దృష్టా ప్రియా యది 20
చూత నీప మహాసాలాన్ పనసాన్ కురవాన్ ధవాన్
దాడిమా నఽసనాన్ గత్వా దృష్ట్వా రామో మహాయశాః 21
వకుళానఽథ పున్నాగాన్ చంపకాన్ కేతకీ స్తథా
పృచ్ఛన్ రామో వనే భ్రాంత ఉన్మత్త ఇవ లక్ష్యతే 22
అథ వా మృగశాబాక్షీం మృగ జానాసి మైథిలీమ్
మృగ విప్రేక్షణీ కాన్తా మృగీభిః సహితా భవేత్ 23
గజ సా గజ నాసోరూర్యది దృష్టా త్వయా భవేత్
తాం మన్యే విదితాం తుభ్య మాఖ్యాహి వరవారణ 24
శార్దూల యది సా దృష్టా ప్రియా చన్ద్రనిభాననా
మైథిలీ మమ విస్రబ్ధః కథయస్వ న తే భయమ్ 25
కిం ధావసి ప్రియే దూరం దృష్టాఽసి కమలేక్షణే
వృక్షైరాచ్ఛాద్య చాత్మానం కిం మాం న ప్రతిభాషసే 26

తిష్ఠ తిష్ఠ వరారోహే న తేఽస్తి కరుణా మయి
నాఽత్యర్థం హాస్యశీలాసి కిమర్థం మాముపేక్షసే 27
పీతకౌశేయ కేనాఽసి సూచితా వరవర్ణిని
ధావన్త్యఽపి మయా దృష్టా తిష్ఠ యద్యఽస్తి సౌహృదమ్ 28
నైవ సా నూన మఽథవా హింసితా చారుహాసినీ
కృచ్ఛ్రం ప్రాప్తం హి మాం నూనం యథోపేక్షితు మర్హతి 29
వ్యక్తం సా భక్షితా బాలా రాక్షసైః పిశితాశనైః
విభజ్యాంగాని సర్వాణి మయా విరహితా ప్రియా 30
నూనం తచ్ఛుభ దన్తోష్ఠం సునాసం చారుకుండలం
పూర్ణచంద్ర మివ గ్రస్తం ముఖం నిష్ప్రభతాం గతమ్ 31
సా హి చమ్పక వర్ణాభా గ్రీవా గ్రైవేయ శోభితా
కోమలా విలపన్త్యాస్తు కాన్తాయా భక్షితా శుభా 32
నూనం విక్షిప్యమాణౌ తౌ బాహూ పల్లవ కోమలౌ
భక్షితౌ వేపమానాగ్రౌ సహస్తాఽఽభరణాంగదౌ 33
మయా విరహితా బాలా రక్షసాం భక్షణాయ వై
సార్థేనేవ పరిత్యక్తా భక్షితా బహుబాన్ధవా 34
హా లక్ష్మణ మహాబాహో పశ్యసి త్వం ప్రియాం క్వచిత్
హా ప్రియే క్వ గతా భద్రే హా సీతేతి పునః పునః 35
ఇత్యేవం విలపన్ రామః పరిధావన్ వనాద్వనమ్
క్వచి దుద్భ్రమతే వేగాత్ క్వచి ద్విభ్రమతే బలాత్ 36
క్వచిన్ మత్త ఇవా భాతి కాన్తాఽన్వేషణ తత్పరః
స వనాని నదీః శైలాన్ గిరి ప్రస్రవణాని చ 37
కాననాని చ వేగేన భ్రమత్యఽపరిసంస్థితః||
తథా స గత్వా విపులం మహద్వనం
పరీత్య సర్వం త్వఽథ మైథిలీం ప్రతి
అనిష్ఠితాఽఽశః స చకార మార్గణే
పునః ప్రియాయాః పరమం పరిశ్రమమ్ 38

ఏక షష్టితమ స్సర్గః – సీతాఽన్వేషణం

దృష్ట్వాఽఽశ్రమపదం శూన్యం రామో దశరథాత్మజః
రహితాం పర్ణశాలాం చ విధ్వస్తా న్యాసనాని చ 1
అదృష్ట్వా తత్ర వైదేహీం సన్నిరీక్ష్య చ సర్వశః

ఉవాచ రామః ప్రాక్రుశ్య ప్రగృహ్యా రుచిరౌ భుజౌ 2
క్వ ను లక్ష్మణ వైదేహీ కం వా దేశ మితో గతా
కేనా హృతా వా సౌమిత్రే భక్షితా కేన వా ప్రియా 3
వృక్షేణాచ్ఛాద్యా యది మాం సీతే హసితు మిచ్ఛసి
అలం తే హసితేనాద్య మాం భజస్వ సుదుఃఖితమ్ 4
యైః సహ క్రీడసే సీతే విశ్వస్తై ర్మృగ పోతకైః
ఏతే హీనా స్త్వయా సౌమ్యే ధ్యాయన్త్యఽస్రావిలేక్షణాః 5
సీతయా రహితోఽహం వై న జీవామి లక్ష్మణ
మృతం శోకేన మహతా సీతా హరణజేన మామ్ 6
పరలోకే మహారాజో నూనం ద్రక్ష్యతి మే పితా
కథం ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య మయా త్వమభియోజితః 7
అపూరయిత్వా తం కాలం మత్సకాశ మిహాగతః
కామ వృత్త మనార్యం మాం మృషావాదిన మేవ చ 8
ధిక్ త్వామితి పరేలోకే వ్యక్తం వక్ష్యతి మే పితా
వివశం శోక సంతప్తం దీనం భగ్న మనోరథమ్ 9
మామిహోత్సృజ్య కరుణం కీర్తి ర్నరమివాఽనృజుమ్
క్వ గచ్ఛసి వరారోహే మాం నోత్సృజ సుమధ్యమే 10
త్వయా విరహితశ్చాహం త్యక్ష్యే జీవితమాత్మనః
ఇతీవ విలపన్ రామః సీతా దర్శన లాలసః 11
న దదర్శ సుదుఃఖార్తో రాఘవో జనకాత్మజామ్
అనాసాదయమానం తం సీతాం శోకపరాయణమ్ 12
పంక మాసాద్య విపులం సీదన్త మివ కుంజరమ్
లక్ష్మణో రామమత్యర్థ మువాచ హిత కామ్యయా 13
మా విషాదం మహాబాహో కురు యత్నం మయా సహ
ఇదం చ గిరివరం శూర బహు కన్దర శోభితమ్ 14
ప్రియ కానన సంచారా వనోన్మత్తా చ మైథిలీ
సా వనం వా ప్రవిష్టా స్యాన్ నళినీం వా సుపుష్పితామ్ 15
సరితం వాపి సంప్రాప్తా మీన వంజుల సేవితామ్
స్నాతు కామా నిలీనా స్యాద్ధాస కామా వనే క్వచిత్ 16
విత్రాసయితు కామా వా లీనా స్యాత్ కాననే క్వచిత్
జిజ్ఞాసమానా వైదేహీ త్వాం మాం చ పురుషర్షభ 17

తస్యా హ్యన్వేషణే శ్రీమన్ క్షిప్ర మేవ యతావహే
వనం సర్వం విచిన్వానౌ యత్ర సా జనకాత్మజా 18
మన్యసే యది కాకుత్స్థ మాస్మ శోకే మనః కృథాః
ఏవముక్తస్తు సౌహార్ద్లాల్లక్ష్మణేన సమాహితః 19
సహ సౌమిత్రిణా రామో విచేతు ముపచక్రమే
తౌ వనాని గిరీం శ్చైవ సరితశ్చ సరాంసి చ 20
నిఖిలేన విచిన్వన్తౌ సీతాం దశరథాత్మజౌ
తస్య శైలస్య సానూని గుహాశ్చ శిఖరాణి చ 21
నిఖిలేన విచిన్వానౌ నైవ తా మభిజగ్మతుః
విచిత్య సర్వతః శైలం రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్ 22
నేహ పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీం పర్వతే శుభాం
తతో దుఃఖాభిసంతప్తో లక్ష్మణో వాక్య మబ్రవీత్ 23
విచరన్ దణ్డకారణ్యం భ్రాతరం దీప్త తేజసం
ప్రాప్స్యసి త్వం మహాప్రాజ్ఞ మైథిలీం జనకాత్మజామ్ 24
యథా విష్ణుర్మహాబాహు ర్బలిం బద్ధ్వా మహీమిమామ్
ఏవముక్తస్తు సౌహార్ద్లాల్లక్ష్మణేన స రాఘవః 25
ఉవాచ దీనయా వాచా దుఃఖాఽభిహత చేతనః
వనం సర్వం సువిచితం పద్మిన్యః ఫుల్ల పంకజాః 26
గిరి శ్చాయం మహాప్రాజ్ఞ బహు కన్దర నిర్ఝరః
న హి పశ్యామి వైదేహీం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్ 27
ఏవం స విలపన్ రామః సీతా హరణ కర్శితః
దీనః శోక సమావిష్టో ముహూర్తం విహ్వలోఽభవత్ 28
స విహ్వలిత సర్వాంగో గత బుద్ధి ర్విచేతనః
నిషసాదాఽఽతురో దీనో నిశ్వస్యాఽశీతమాఽఽయతమ్ 29
బహుశః స తు నిశ్వస్య రామో రాజీవ లోచనః
హా ప్రియేతి విచుక్రోశ బహుశో బాష్పగద్గదః 30
తం తతః సాన్త్వయామాస లక్ష్మణః ప్రియ బాన్ధవః
బహు ప్రకారం ధర్మజ్ఞః ప్రశ్రితః ప్రశ్రితాంజలిః 31
అనాదృత్య తు తద్వాక్యం లక్ష్మణోష్ఠ పుటాచ్యుతమ్
అపశ్యం స్తాం ప్రియాం సీతాం ప్రాక్రోశత్ స పునః పునః 32

ద్వి షష్టితమ స్సర్గః – రాఘవ విలాపః

సీతామఽపశ్యన్ ధర్మాత్మా శోకోపహత చేతనః
విలలాప మహాబాహూ రామః కమల లోచనః 1
పశ్యన్నివ స తాం సీతా మపశ్యన్ మదనార్దితః
ఉవాచ రాఘవో వాక్యం విలాపాఽఽశ్రయ దుర్వచం 2
త్వమఽశోకస్య శాఖాభిః పుష్ప ప్రియ తయా ప్రియే
ఆవృణోషి శరీరం తే మమ శోక వివర్ధినీ 3
కదళీ కాండ సదృశౌ కదళ్యా సంవృతావుభౌ
ఊరూ పశ్యామి తే దేవి నాఽసి శక్తా నిగూహితుం 4
కర్ణికార వనం భద్రే హసంతీ దేవి సేవసే
అలం తే పరిహాసేన మమ బాధావహేన వై 5
పరిహాసేన కిం సీతే పరిశ్రాంతస్య మే ప్రియే
అయం స పారిహాసోఽపి సాధు దేవి న రోచతే 6
విశేషేణాఽఽశ్రమస్థానే హాసోఽయమ్ న ప్రశస్యతే
అవగచ్ఛామి తే శీలం పరిహాస ప్రియం ప్రియే 7
ఆగచ్ఛ త్వం విశాలాక్షి శూన్యోఽయముటజ స్తవ
సువ్యక్తం రాక్షసైః సీతా భక్షితా వా హృతాఽపి వా 8
న హి సా విలపంతం మా ముపసంప్రైతి లక్ష్మణ
ఏతాని మృగ యూధాని సాఽశ్రునేత్రాణి లక్ష్మణ 9
శంసంతీవ హి వైదేహీం భక్షితాం రజనీచరైః
హా మమాఽఽర్యే క్వ యాతాఽసి హా సాధ్వి వరవర్ణిని 10
హా సకామాఽద్య కైకేయీ దేవీ సాఽపి భవిష్యతి
సీతయా సహ నిర్యాతో వినా సీతా ముపాగతః 11
కథం నామ ప్రవేక్ష్యామి శూన్యమంతఃపురం పునః
నిర్వీర్య ఇతి లోకో మాం నిర్దయశ్చేతి వక్ష్యతి 12
కాతరత్వం ప్రకాశం హి సీతాఽపనయనేన మే
నివృత్త వనవాసశ్చ జనకం మిథిలాధిపం 13
కుశలం పరిపృచ్ఛంతం కథం శక్ష్యే నిరీక్షితుం
విదేహరాజో నూనం మాం దృష్ట్వా విరహితం తయా 14
సుతా స్నేహేన సంతప్తో మోహస్య వశ మేష్యతి
అథవా న గమిష్యామి పురీం భరత పాలితాం 15
స్వర్గోఽపి సీతయా హీనః శూన్య ఏవ మతో మమ

మా మిహోత్సృజ్య హి వనే గచ్ఛాఽయోధ్యాపురీం శుభాం 16
న త్వఽహమ్ తాం వినా సీతాం జీవేయం హి కథంచన
గాఢ మాశ్లిష్య భరతో వాచ్యో మద్వచనా త్వయా 17
అనుజ్ఞాతోఽసి రామేణ పాలయేతి వసుంధరాం
అంబా చ మమ కైకేయీ సుమిత్రా చ త్వయా విభో 18
కౌసల్యా చ యథాన్యాయ మభివాద్యా మమాజ్ఞయా
రక్షణీయా ప్రయత్నేన భవతా సూక్తకారిణా 19
సీతాయాశ్చ వినాశోఽయమ్ మమచాఽమిత్ర కర్శన
విస్తరేణ జనన్యా మే వినివేద్య స్త్వయా భవేత్ 20
ఇతి విలపతి రాఘవే సుదీనే
వన ముపగమ్య తయా వినా సుకేశ్యా
భయ వికల ముఖ స్తు లక్ష్మణోఽపి
వ్యథిత మనా భృశమాఽఽతురో భభూవ 21

త్రి షష్టితమ స్సర్గః – దుఃఖాఽనుచింతనం

స రాజపుత్రః ప్రియయా విహీనః
కామేన శోకేన చ పీడ్యమానః
విషాదయన్ భ్రాతరమార్త రూపో
భూయో విషాదం ప్రవివేశ తీవ్రం 1
స లక్ష్మణం శోక వశాభిపన్నం
శోకే నిమగ్నో విపులేతు రామః
ఉవాచ వాక్యం వ్యసనాఽనురూపం
ఉష్ణం వినిశ్శ్వస్య రుదన్ సశోకం 2
న మద్విధో దుష్కృత కర్మకారీ
మన్యే ద్వితీయోఽస్తి వసుంధరాయాం
శోకేన శోకే హి పరంపరాయా
మా మేతి భిందన్ హృదయం మనశ్చ 3
పూర్వం మయా నూన మఽభీప్సితాని
పాపాని కర్మాణ్యఽసకృత్ కృతాని
తత్రాఽయమఽద్యాపతితో విపాకో
దుఃఖేన దుఖం యదఽహం విశామి 4
రాజ్యప్రణాశః స్వ జనై ర్వియోగః

పితుర్వినాశో జననీ వియోగః
సర్వాణి మే లక్ష్మణ శోకవేగం
ఆపూరయంతి ప్రవిచింతితాని 5
సర్వం తు దుఖం మమ లక్ష్మణేదం
శాంతం శరీరే వన మేత్య శూన్యం
సీతా వియోగాత్ పునరఽప్యుదీర్ణం
కాష్ఠైరివాఽగ్నిః సహసా ప్రదీప్తః 6
సా నూన మార్యా మమ రాక్షసేన
బలాద్ధృతా ఖం సముపేత్య భీరుః
అపస్వరం సస్వర విప్రలాపా
భయేన విక్రందితవత్యఽభీక్ష్ణం 7
తౌ లోహితస్య ప్రియ దర్శనశ్చ
సదోచితా వుత్తమ చందనస్య
వృత్తౌ స్తనౌ శోణిత పంక దిగ్ధౌ
నూనం ప్రియాయా మమ నాఽభిభాతః 8
తచ్ఛ్లక్ష్ణ సువ్యక్త మృదు ప్రలాపం
తస్యా ముఖం కుంచిత కేశభారం
రక్షో వశం నూన ముపాగతాయా
న భ్రాజతే రాహు ముఖే యథేందుః 9
తాం హారపాశస్య సదోచితాయా
గ్రీవాం ప్రియాయా మమ సువ్రతాయాః
రక్షాంసి నూనం పరిపీతవంతి
విభిద్య శూన్యే రుధిరాఽశనాని 10
మయా విహీనా విజనే వనే యా
రక్షోభిరాఽఽహృత్య వికృష్యమాణా
నూనం వినాదం కురరీవ దీనా
సా ముక్తవత్యాఽయత కాంత నేత్రా 11
అస్మిన్ మయా సార్ధ ముదార శీలా
శిలాతలే పూర్వ ముపోపవిష్టా
కాంత స్మితా లక్ష్మణ జాత హాసా
త్వా మాహ సీతా బహువాక్య జాతం 12

గోదావరీయం సరితాం వరిష్ఠా
ప్రియా ప్రియాయా మమ నిత్యకాలం
అప్యఽత్ర గచ్ఛేదితి చింతయామి
నైకాకినీ యాతి హి సా కదాచిత్ 13
పద్మాననా పద్మవిశాల నేత్రా
పద్మాని వా నేతు మభిప్రయాతా
తదఽప్యయుక్తం న హి సా కదాచిత్
మయా వినా గచ్ఛతి పంకజాని 14
కామం త్విదం పుష్పిత వృక్ష షండం
నానా విధైః పక్షి గణైరుపేతం
వనం ప్రయాతా ను తదప్యఽయుక్తం
ఏకాకినీ సాఽతిబిభేతి భీరుః 15
ఆదిత్య భో లోక కృతాఽకృతజ్ఞః
లోకస్య సత్యాఽనృత కర్మసాక్షిన్
మమ ప్రియా సా క్వ గతా హృతా వా
శంశస్వ మే శోక వశస్య నిత్యం 16
లోకేషు సర్వేషు చ నాస్తి కించిత్
య త్తేన నిత్యం విదితం భవే త్తత్
శంసస్వ వాయో కులశాలినీం తాం
హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా 17
ఇతీవ తం శోక విధేయ దేహం
రామం విసంజ్ఞం విలపంత మేవం
ఉవాచ సౌమిత్రి రదీన సత్త్వో
న్యాయ్యే స్థితః కాలయుతం చ వాక్యం 18
శోకం విముంచాఽర్య ధృతిం భజస్వ
సోత్సాహతా చాఽస్తు విమార్గణేఽస్యాః
ఉత్సాహవంతో హి నరా న లోకే
సీదంతి కర్మస్వఽతి దుష్కరేషు 19
ఇతీవ సౌమిత్రి ముదగ్ర పౌరుషం
బ్రువంత మార్తః రఘువంశ వర్ధనః
న చింతయామాస ధృతిం విముక్తవాన్

పునశ్చ దుఖం మహదభ్యుపాగమత్ 20

చతు షష్టితమ స్సర్గః – రామ క్రోధః

స దీనో దీనయా వాచా లక్ష్మణం వాక్య మబ్రవీత్
శీఘ్రం లక్ష్మణ జానీహి గత్వా గోదావరీం నదీమ్ 1
అపి గోదావరీం సీతా పద్మాన్యానయితుం గతా
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పునరేవ హి 2
నదీం గోదావరీం రమ్యాం జగామ లఘువిక్రమః
తాం లక్ష్మణ స్తీర్థవతీం విచిత్వా రామ మబ్రవీత్ 3
నైనాం పశ్యామి తీర్థేషు క్రోశతో న శృణోతి మే
కం ను సా దేశ మాపన్నా వైదేహీ క్లేశనాశినీ 4
న హి తం వేద్మి వై రామ యత్ర సా తనుమధ్యమా
లక్ష్మణస్య వచః శృత్వా దీనః సంతాప మోహితః 5
రామః సమభిచక్రామ స్వయం గోదావరీం నదీమ్
స తా ముపస్థితో రామః క్వ సీతే త్యేవ మబ్రవీత్ 6
భూతాని రాక్షసేన్ద్రేణ వధాఽర్హేణ హృతామపి
న తాం శశంసూ రామాయ తథా గోదావరీ నదీ 7
తతః ప్రచోదితా భూతైః శంసాఽస్మై తాం ప్రియామితి
న చ సాఽభ్యవదత్ సీతాం పృష్టా రామేణ శోచతా 8
రావణస్య చ తద్రూపం కర్మాణి చ దురాత్మనః
ధ్యాత్వా భయా త్తు వైదేహీం సా నదీ న శశంస తామ్ 9
నిరాశస్తు తయా నద్యా సీతాయా దర్శనే కృతః
ఉవాచ రామః సౌమిత్రిం సీతా దర్శన కర్శితః 10
ఏషా గోదావరీ సౌమ్య కించి న్న ప్రతిభాషతే
కిం ను లక్ష్మణ వక్ష్యామి సమేత్య జనకం వచః 11
మాతరం చైవ వైదేహ్యా వినా తా మఽహమప్రియమ్
యా మే రాజ్య విహీనస్య వనే వన్యేన జీవతః 12
సర్వం వ్యపనయే చ్ఛోకం వైదేహీ క్వ ను సా గతా
జ్ఞాతిపక్ష విహీనస్య రాజపుత్రీ మపశ్యతః 13
మన్యే దీర్ఘా భవిష్యన్తి రాత్రయో మమ జాగ్రతః
మందాకినీం జనస్థాన మిమం ప్రస్రవణం గిరిమ్ 14
సర్వాణ్యనుచరిష్యామి యది సీతా హి దృశ్యతే

ఏతే మృగా మహావీర్యా మా మీక్షన్తే ముహుర్ముహుః 15
వక్తు కామా ఇవ హి మే ఇంగితా న్యుపలక్షయే
తాం స్తు దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రో రాఘవః ప్రత్యువాచ హ 16
క్వ సీతేతి నిరీక్షన్ వై బాష్ప సంరుద్ధయా గిరా
ఏవ ముక్తా నరేంద్రేణ తే మృగాః సహసోత్థితాః 17
దక్షిణాఽభిముఖాః సర్వే దర్శయంతో నభః స్థలం
మైథిలీ హ్రియమాణా సా దిశం యా మఽన్వపద్యత 18
తేన మార్గేణ ధావంతో నిరీక్షంతే నరాధిపం
యేన మార్గం చ భూమిం చ నిరీక్షంతే స్మ తే మృగాః 19
పునశ్చ మార్గ మిచ్ఛంతో లక్ష్మణే నోపలక్షితాః
తేషాం వచన సర్వస్వం లక్షయామాస చేంగితం 20
ఉవాచ లక్ష్మణో జ్యేష్ఠం ధీమాన్ భ్రాతర మార్తవత్
క్వ సీతేతి త్వయా పృష్టా య థేమే సహసోత్థితాః 21
దర్శయంతి క్షితిం చైవ దక్షిణాం చ దిశం మృగాః
సాధు గచ్ఛావహే దేవ దిశ మేతాం హి నైఋతిం 22
యది స్యాదాఽఽగమః కశ్చిదార్యా వా సాఽథ లక్ష్యతే
బాఢ మిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశం 23
లక్ష్మణాఽనుగతః శ్రీమాన్ వీక్షమాణో వసుంధరాం
ఏవం సంభాషమాణౌ తావన్యోన్యం భ్రాతరావుభౌ 24
వసుంధరాయాం పతితం పుష్పమార్గ మఽపశ్యతామ్
తాం పుష్పవృష్టిం పతితాం దృష్ట్వా రామో మహీతలే 25
ఉవాచ లక్ష్మణం వీరో దుఃఖితో దుఃఖితం వచః
అభిజానామి పుష్పాణి తా నీమా నీహ లక్ష్మణ 26
అపినద్ధా నీహ వైదేహ్యా మయా దత్తాని కాననే
మన్యే సూర్యశ్చ వాయుశ్చ మేదినీ చ యశస్వినీ 27
అభిరక్షంతి పుష్పాణి ప్రకుర్వంతో మమ ప్రియం
ఏవముక్త్వా మహాబాహుః లక్ష్మణం పురుషర్షభః 28
ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా గిరిం ప్రస్రవణాకులం
కచ్చిత్ క్షితిభృతాంనాథ దృష్టా సర్వాంగ సుందరీ 29
రామా రమ్యే వనోద్దేశే మయా విరహితా త్వయా
క్రుద్ధోబ్రఽవీ ద్గిరిం తత్ర సింహః క్షుద్ర మృగం యథా 30

తాం హేమవర్ణాం హేమాభాం సీతాం దర్శయ పర్వత
యావత్ సానూని సర్వాణి న తే విధ్వంసయామ్యహమ్ 31
ఏవముక్తస్తు రామేణ పర్వతో మైథిలీం ప్రతి
దర్శయన్నివ తాం సీతాం నాదర్శయత రాఘవే 32
తతో దాశరథీ రామ ఉవాచ చ శిలోచ్చయం
మమ బాణాఽగ్నినిర్దగ్ధో భస్మీభూతో భవిష్యసి 33
అసేవ్యః సర్వత శ్చైవ నిస్తృణ ద్రుమపల్లవః
ఇమాం వా సరితం చాఽద్య శోషయిష్యామి లక్ష్మణ 34
యదినాఽఖ్యాతి మే సీతామఽద్య చన్ద్ర నిభాననామ్
ఏవం స రుషితో రామో దిధక్షన్నివ చక్షుషా 35
దదర్శ భూమౌ నిష్క్రాన్తం రాక్షసస్య పదం మహత్
త్రస్తాయా రామ కాంక్షిణ్యాః ప్రధావంత్యా ఇత స్తతః 36
రాక్షసేనాఽనువృత్తాయా మైథిల్యాశ్చ పదాన్యఽథ
స సమీక్ష్య పరిక్రాన్తం సీతాయా రాక్షసస్య చ 37
భగ్నం ధనుశ్చ తూణీ చ వికీర్ణం బహుధా రథం
సంభ్రాన్త హృదయో రామః శశంస భ్రాతరం ప్రియమ్ 38
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యాః శీర్ణాః కనక బిన్దవః
భూషణానాం హి సౌమిత్రే మాల్యాని వివిధాని చ 39
తప్తబిన్దు నికాశైశ్చ చిత్రైః క్షతజ బిన్దుభిః
ఆవృతం పశ్య సౌమిత్రే సర్వతో ధరణీ తలమ్ 40
మన్యే లక్ష్మణ వైదేహీ రాక్షసైః కామరూపిభిః
భిత్త్వా భిత్త్వా విభక్తా వా భక్షితా వా భవిష్యతి 41
తస్యా నిమిత్తం వైదేహ్యా ద్వయో ర్వివదమానయోః
బభూవ యుద్ధం సౌమిత్రే ఘోరం రాక్షసయో రిహ 42
ముక్తా మణిచితం చేదం తపనీయ విభూషితమ్
ధరణ్యాం పతితం సౌమ్య కస్య భగ్నం మహద్ధనుః 43
రాక్షసానా మిదం వత్స శూరాణా మథవాపి వా
తరుణాదిత్య సంకాశం వైడూర్య గుళికా చితమ్ 44
విశీర్ణం పతితం భూమౌ కవచం కస్య కాంచనమ్
ఛత్రం శత శలాకం చ దివ్య మాల్యోప శోభితమ్ 45
భగ్నదణ్డ మిదం కస్య భూమౌ సమ్యఙ్నిపాతితమ్

కాంచనోర శ్ఛదా శ్చేమే పిశాచ వదనాః ఖరాః 46
భీమ రూపా మహాకాయాః కస్య వా నిహతా రణే
దీప్త పావక సంకాశో ద్యుతిమాన్ సమర ధ్వజః 47
అపవిద్ధశ్చ భగ్నశ్చ కస్య సాంగ్రామికో రథః
రథాఽక్ష మాత్రా విశిఖా స్తపనీయ విభూషణాః 48
కస్యేమేఽభిహతా బాణాః ప్రకీర్ణా ఘోర కర్మణః
శర వరౌ శరైః పూర్ణౌ విధ్వస్తౌ పశ్య లక్ష్మణ 49
ప్రతోదాభీశు హస్తోఽయం వై కస్యాఽయం సారథి ర్హతః
క స్యేమౌ పురుషవ్యాఘ్ర శయాతే నిహతౌ యుధి 50
చామర గ్రాహిణౌ సౌమ్య సోష్ణీష మణి కుండలౌ
పదవీ పురుష స్యైషా వ్యక్తం కస్యాఽపి రక్షసః 51
వైరం శతగుణం పశ్య మమేదం జీవితాఽన్తకమ్
సుఘోర హృదయైః సౌమ్య రాక్షసైః కామరూపిభిః 52
హృతా మృతా వా సీతా భక్షితా వా తపస్వినీ
న ధర్మః త్రాయతే సీతాం హ్రియమాణాం మహావనే 53
భక్షితాయాం హి వైదేహ్యాం హృతాయామఽపి లక్ష్మణ
కే హి లోకేఽప్రియం కర్తుం శక్తాః సౌమ్య మమేశ్వరాః 54
కర్తారమఽపి లోకానాం శూరం కరుణ వేదినమ్
అజ్ఞానాదఽవమన్యేరన్ సర్వభూతాని లక్ష్మణ 55
మృదుం లోక హితే యుక్తం దాన్తం కరుణ వేదినమ్
నిర్వీర్య ఇతి మన్యన్తే నూనం మాం త్రిదశేశ్వరాః 56
మాం ప్రాప్య హి గుణో దోషః సంవృత్తః పశ్య లక్ష్మణ
అద్యైవ సర్వభూతానాం రక్షసామఽభవాయ చ 57
సంహృత్యైవ శశి జ్యోత్స్నాం మహాన్ సూర్య ఇవోదితః
సంహృత్యైవ గుణాన్ సర్వాన్ మమ తేజః ప్రకాశతే 58
నైవ యక్షా న గన్ధర్వా న పిశాచా న రాక్షసాః
కిన్నరా వా మనుష్యా వా సుఖం ప్రాప్స్యన్తి లక్ష్మణ 59
మమాఽస్త్ర బాణ సంపూర్ణ మాకాశం పశ్య లక్ష్మణ
నిస్సంపాతం కరిష్యామి హ్యద్య త్రైలోక్యచారిణామ్ 60
సన్నిరుద్ధ గ్రహ గణమావారిత నిశాకరమ్
విప్రణష్టాఽనల మరు ద్భాస్కర ద్యుతి సంవృతమ్ 61

వినిర్మథిత శైలాఽగ్రం శుష్యమాణ జలాశయమ్
ధ్వస్త ద్రుమ లతా గుల్మం విప్రణాశిత సాగరమ్ 62
త్రైలోక్యం తు కరిష్యామి సంయుక్తం కాల ధర్మణా
న తాం కుశలినీం సీతాం ప్రదాస్యన్తి యదీశ్వరాః 63
అస్మిన్ ముహూర్తే సౌమిత్రే మమ ద్రక్ష్యన్తి విక్రమమ్
నాకాశముత్పతిష్యన్తి సర్వభూతాని లక్ష్మణ 64
మమ చాపగుణోన్ముక్తై ర్బాణ జాలై ర్నిరన్తరమ్
అర్దితం మమ నారాచైః ధ్వస్త భ్రాన్త మృగ ద్విజమ్ 65
సమాకుల మఽమర్యాదం జగత్ పశ్యాఽద్య లక్ష్మణ
ఆకర్ణ పూర్ణైరిషుభిః జీవలోకం దురాసదైః 66
కరిష్యే మైథిలీ హేతోరఽపిశాచమఽరాక్షసం
మమ రోష ప్రయుక్తానాం సాయకానాం బలం సురాః 67
ద్రక్ష్యన్త్యఽద్య విముక్తానా మఽమర్షా ద్దూర గామినామ్
నైవ దేవా న దైతేయా న పిశాచా న రాక్షసాః 68
భవిష్యన్తి మమ క్రోధాత్ త్రైలోక్యే విప్రణాశితే
దేవ దానవ యక్షాణాం లోకా యే రక్షసామపి 69
బహుధా నిపతిష్యన్తి బాణౌఘైః శకలీ కృతాః
నిర్మర్యాదానిమాన్ లోకాన్ కరిష్యామ్యఽద్య సాయకైః 70
హృతాం మృతాం వా సౌమిత్రే న దాస్యంతి మమేశ్వరాః
తథా రూపాం హి వైదేహీం న దాస్యంతి యది ప్రియాం 71
నాశయామి జగత్ సర్వం త్రైలోక్యం సచరాఽచరం
యావద్దర్శన మస్యా వై తాపయామి చ సాయకైః 72
ఇత్యుక్త్వా రోష తామ్రాక్షః స్ఫురమాణోష్ఠ సంపుటః
వల్కలాజిన మాబద్ధ్య జటాభార మఽబంధయత్ 73
తస్య కృద్ధస్య రామస్య తథాభూత్తస్య ధీమతః
త్రిపురం జఘ్నుషః పూర్వం రుద్ర స్యేవ బభౌ తనుః 74
లక్ష్మణాదఽథ చాదాయ రామో నిష్పీడ్య కార్ముకం
శర మాదాయ సందీప్తం ఘోర మాశీ విషోపమం 75
సందధే ధనుషి శ్రీమాన్ రామః పరపురంజయః
యుగాఽన్తాగ్ని రివ కృద్ధ ఇదం వచన మబ్రవీత్ 76
యథా జరా యథా మృత్యు ర్యథా కాలో యథావిధిః

నిత్యం న ప్రతిహన్యన్తే సర్వభూతేషు లక్ష్మణ 77
తథాఽహం క్రోధ సంయుక్తో న నివార్యోఽస్మ్యసంశయం||
పురేవ మే చారుదతీమనిన్దితాం
దిశన్తి సీతాం యది నాఽద్య మైథిలీమ్
సదేవ గన్ధర్వ మనుష్య పన్నగం
జగత్ సశైలం పరివర్తయామ్యఽహమ్ 78

పంచ షష్టితమ స్సర్గః – క్రోధ సంహార ప్రార్థనా

తప్యమానం తథా రామం సీతాహరణ కర్శితమ్
లోకానామఽభవే యుక్తం సంవర్తక మివాఽనలమ్ 1
వీక్షమాణం ధనుః సజ్యం నిశ్శ్వసన్తం పునః పునః
దగ్ధు కామం జగత్ సర్వం యుగాఽన్తే తు యథా హరం 2
అదృష్ట పూర్వం సంకృద్ధం దృష్ట్వా రామం తు లక్ష్మణః
అబ్రవీత్ ప్రాంజలి ర్వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా 3
పురా భూత్వా మృదుర్దాన్తః సర్వభూత హితే రతః
న క్రోధ వశమాపన్నః ప్రకృతిం హాతుమఽర్హసి 4
చన్ద్రే లక్ష్మీః ప్రభా సూర్యే గతి ర్వాయౌ భువి క్షమా
ఏతచ్చ నియతం సర్వం త్వయిచాఽనుత్తమం యశః 5
ఏకస్య నాఽపరాధేన లోకాన్ హంతుం త్వమఽర్హసి
న తు జానామి కస్యాఽయం భగ్నః సాంగ్రామికో రథః 6
కేన వా కస్య వా హేతోః సాయుధః సపరిచ్ఛదః
ఖుర నేమి క్షతశ్చాఽయం సిక్తో రుధిర బిన్దుభిః 7
దేశో నివృత్త సంగ్రామః సుఘోరః పార్థివాత్మజ
ఏకస్య తు విమర్దోఽయం న ద్వయోర్వదతాం వర 8
న హి వృత్తం హి పశ్యామి బలస్య మహతః పదమ్
నైకస్య తు కృతే లోకాన్ వినాశయితు మర్హసి 9
యుక్త దణ్డా హి మృదవః ప్రశాన్తా వసుధాధిపాః
సదా త్వం సర్వభూతానాం శరణ్యః పరమాగతిః 10
కో ను దార ప్రణాశం తే సాధు మన్యేత రాఘవ
సరితః సాగరాః శైలా దేవ గన్ధర్వ దానవాః 11
నాఽలం తే విప్రియం కర్తుం దీక్షిత స్యేవ సాధవః
యేన రాజన్ హృతా సీతా త మన్వేషితు మర్హసి 12

మద్వితీయో ధనుష్పాణిః సహాయైః పరమర్షిభిః
సముద్రం చ విచేష్యామః పర్వతాంశ్చ వనాని చ 13
గుహాశ్చ వివిధా ఘోరా నదీః పద్మ వనాని చ
దేవ గన్ధర్వలోకాంశ్చ విచేష్యామః సమాహితాః 14
యావన్ నాఽధిగమిష్యామ స్తవ భార్యాఽపహారిణమ్
న చేత్ సామ్నా ప్రదాస్యన్తి పత్నీం తే త్రిదశేశ్వరాః 15
కోసలేన్ద్ర తతః పశ్చాత్ ప్రాప్త కాలం కరిష్యసి||
శీలేన సామ్నా వినయేన సీతాం
నయేన న ప్రాప్స్యసి చేన్నరేన్ద్ర
తతః సముత్సాదయ హేమపుంఖైః
మహేన్ద్ర వజ్ర ప్రతిమైః శరౌఘైః 16

షట్షష్టితమ స్సర్గః – ఔచిత్య ప్రబోధనం

తం తథా శోక సంతప్తం విలపన్తమఽనాథవత్
మోహేన మహతాఽఽవిష్టం పరిద్యూనమఽచేతసమ్ 1
తతః సౌమిత్రి రాశ్వాస్య ముహూర్తాదివ లక్ష్మణః
రామం సంబోధయామాస చరణౌ చాఽభిపీడయన్ 2
మహతా తపసా రామ మహతాచాఽపి కర్మణా
రాజ్ఞా దశరథేనాసి ల్లబ్ధోఽమృత మివాఽమరైః 3
తవ చైవ గుణైర్బద్ధ స్త్వద్వియోగాన్ మహీపతిః
రాజా దేవత్వ మాపన్నో భరతస్య యథా శ్రుతమ్ 4
స్పృశం త్యఽనిలవ ద్రాజన్ క్షణేన న భవంతి చ
ఆశ్వసిహి నరశ్రేష్ఠ ప్రాణినః కస్య నాఽఽపదః 5
యది దుఃఖ మిదం ప్రాప్తం కాకుత్స్థ న సహిష్యసే
ప్రాకృత శ్చాల్పసత్త్వశ్చ ఇతరః కః సహిష్యతే 6
దుఃఖితో హి భవాన్ లోకాన్ తేజసా యది ధక్ష్యతే
ఆర్తాః ప్రజా నరవ్యాఘ్ర క్వ ను యాస్యన్తి నిర్వృతిమ్ 7
లోక స్వభావ ఏవైష యయాతి ర్నహుషాత్మజః
గతః శక్రేణ సాలోక్యమనయ స్తం సమస్పృశత్ 8
మహర్షి యః వసిష్ఠస్తు యః పితుః నః పురోహితః
అహ్నా పుత్ర శతం జజ్ఞే తథైవాఽస్య పునర్హతమ్ 9
యా చేయం జగతో మాతా దేవీ లోక నమస్కృతా

అస్యాశ్చ చలనం భూమే ర్దృశ్యతే కోసలేశ్వర 10
యౌ ధర్మౌ జగతాం నేత్రే యత్ర సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్
ఆదిత్య చన్ద్రౌ గ్రహణ మఽభ్యుపేతౌ మహాబలౌ 11
సుమహాంత్యఽపి భూతాని దేవాశ్చ పురుషర్షభ
న దైవస్య ప్రముంచన్తి సర్వభూతాని దేహినః 12
శక్రాదిష్వపి దేవేషు వర్తమానౌ నయాఽనయౌ
శ్రూయేతే నరశార్దూల న త్వం వ్యథితు మర్హసి 13
నష్టాయామపి వైదేహ్యాం హృతాయామపి రాఘవ
శోచితుం నాఽర్హసే వీర యథాఽన్యః ప్రాకృత స్తథా 14
త్వద్విధా హి న శోచన్తి సతతం సత్యదర్శినః
సుమహత్స్వపి కృచ్ఛ్రేషు రామాఽనిర్విణ్ణ దర్శనాః 15
తత్త్వతో హి నరశ్రేష్ఠ బుద్ధ్యా సమనుచిన్తయ
బుద్ధ్యాయుక్తా మహాప్రాజ్ఞా విజానన్తి శుభాఽశుభే 16
అదృష్ట గుణ దోషాణామఽధృవాణాం చ కర్మణామ్
నాఽన్తరేణ క్రియాం తేషాం ఫల మిష్టం ప్రవర్తతే 17
త్వమేవ హి పురా రామ మామేవం బహుశోఽన్వశాః
అనుశిష్యాద్ధి కో ను త్వా మఽపి సాక్షా ద్బృహస్పతిః 18
బుద్ధిశ్చ తే మహాప్రాజ్ఞ దేవైరపి దురఽన్వయా
శోకేనాభిప్రసుప్తం తే జ్ఞానం సంబోధయామ్యహమ్ 19
దివ్యం చ మానుషం చ త్వ మాత్మనశ్చ పరాక్రమమ్
ఇక్ష్వాకు వృషభాఽవేక్ష్య యతస్వ ద్విషతాం వధే 20
కిం తే సర్వవినాశేన కృతేన పురుషర్షభ
తమేవ త్వం రిపుం పాపం విజ్ఞాయోద్ధర్తుమర్హసి 21

సప్త షష్టితమ స్సర్గః – గృధ్రరాజ దర్శనం

పూర్వజోఽప్యుక్త మాత్రస్తు లక్ష్మణేన సుభాషితమ్
సార గ్రాహీ మహాసారం ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః 1
సన్నిగృహ్య మహాబాహుః ప్రవృద్ధం రోషమాత్మనః
అవష్టభ్య ధనుశ్చిత్రం రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్ 2
కిం కరిష్యావహే వత్స క్వ వా గచ్ఛావ లక్ష్మణ
కేనోపాయేన పశ్యావ సీతా మితి విచిన్తయ 3
తం తథా పరితాపార్తం లక్ష్మణో రామ మబ్రవీత్

ఇదమేవ జనస్థానం త్వ మన్వేషితు మర్హసి 4
రాక్షసై ర్బహుభిః కీర్ణం నానాద్రుమ లతా యుతమ్
సన్తీహ గిరి దుర్గాణి నిర్దరాః కన్దరాణి చ 5
గుహాశ్చ వివిధా ఘోరా నానామృగ గణాకులాః
ఆవాసాః కిన్నరాణాం చ గన్ధర్వ భవనాని చ 6
తాని యుక్తో మయా సార్ధం సమన్వేషితు మర్హసి
త్వద్విధా బుద్ధిసంపన్నాః మాహాత్మానో నరర్షభాః 7
ఆపత్సు న ప్రకమ్పన్తే వాయువేగైరివాఽచలాః
ఇత్యుక్త స్తద్వనం సర్వం విచచార సలక్ష్మణః 8
క్రుద్ధో రామః శరం ఘోరం సంధాయ ధనుషి క్షురమ్
తతః పర్వత కూటాభం మహాభాగం ద్విజోత్తమమ్ 9
దదర్శ పతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషమ్
తం దృష్ట్వా గిరిశృంగాఽభం రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్ 10
అనేన సీతా వైదేహీ భక్షితా నాఽత్ర సంశయః

గృధ్రరూప మిదం వ్యక్తం రక్షో భ్రమతి కాననమ్ 11
భక్షయిత్వా విశాలాక్షీ మాస్తే సీతాం యథాసుఖమ్
ఏనం వధిష్యే దీప్తాస్యై ర్ఘోరై ర్బాణై రజిహ్మగైః 12
ఇత్యుక్త్వాఽభ్యపత ద్గృధ్రం సంధాయ ధనుషి క్షురమ్
క్రుద్ధో రామః సముద్రాఽన్తాం చాలయ న్నివ మేదినీమ్ 13
తం దీనం దీనయా వాచా సఫేనం రుధిరం వమన్
అభ్యభాషత పక్షీ తు రామం దశరథాత్మజమ్ 14
యా మోషధి మివా యుష్మ న్నన్వేషసి మహావనే
సా దేవీ మమ చ ప్రాణా రావణేనోభయం హృతమ్ 15
త్వయా విరహితా దేవీ లక్ష్మణేన చ రాఘవ
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన బలీయసా 16
సీతామభ్యవపన్నో ఽహం రావణశ్చ రణే మయా
విధ్వంసిత రథ చ్ఛత్రః పాతితో ధరణీతలే 17

ఏతదఽస్య ధనుర్భగ్న మేతే చాఽస్య శరా స్తథా
అయమఽస్య రణే రామ భగ్నః సాంగ్రామికో రథః 18
అయం తు సారథి స్తస్య మత్పక్ష నిహతో భువి
పరిశ్రాన్తస్య మే పక్షౌ ఛిత్త్వా ఖడ్గేన రావణః 19
సీతామాదాయ వైదేహీ ముత్పపాత విహాయసం
రక్షసా నిహతం పూర్వం న మాం హన్తుం త్వమర్హసి 20
రామ స్తస్య తు విజ్ఞాయ బాష్పపూర్ణ ముఖ స్తదా
ద్విగుణీ కృత తాపార్తః సీతాసక్తాం ప్రియాం కథామ్ 21
శృత్వా జటాయుషో వాక్యం రామః సౌమిత్రిణా సహ
గృధ్రరాజం పరిష్వజ్య పరిత్యజ్య మహద్ధనుః 22
నిపపాతాఽవశో భూమౌ రురోద సహలక్ష్మణః
ఏకమేకాయనే దుర్గే నిశ్శ్వసన్తం కథంచన 23
సమీక్ష్య దుఃఖితతరో రామః సౌమిత్రి మిదమబ్రవీత్
రాజ్యాద్భ్రంశో వనేవాసః సీతా నష్టా హతో ద్విజః 24
ఈదృశీయం మమాఽలక్ష్మీ ర్నిర్దహేదఽపి పావకమ్
సంపూర్ణమఽపి చేదఽద్య ప్రతరేయం మహోదధిమ్ 25
సోఽపి నూన మమాఽలక్ష్మ్యా విశుష్యేత్ సరితాంపతిః
నాస్త్యఽభాగ్యతరో లోకే మత్తోస్మిన్ స చరాచరే 26
యే నేయం మహతీ ప్రాప్తా మయా వ్యసన వాగురా
అయం పితృ వయస్యో మే గృధ్రరాజో జరాన్వితః 27
శేతే వినిహతో భూమౌ మమ భాగ్య విపర్యయాత్
ఇత్యేవముక్త్వా బహుశో రాఘవః సహలక్ష్మణః 28
జటాయుషం చ పస్పర్శ పితృ స్నేహం విదర్శయన్||
నికృత్త పక్షం రుధిరాఽవసిక్తం
తం గృధ్రరాజం పరిరభ్య రామః
క్వ మైథిలీ ప్రాణ సమా మమేతి
విముచ్య వాచం నిపపాత భూమౌ 29

అష్ట షష్టితమ స్సర్గః – జటాయు సంస్కారః

రామః ప్రేక్ష్యతు తం గృధ్రం భువి రౌద్రేణ పాతితమ్
సౌమిత్రిం మిత్ర సంపన్న మిదం వచన మబ్రవీత్ 1
మమాఽయం నూనమర్థేషు యతమానో విహంగమః

రాక్షసేన హతః సంఖ్యే ప్రాణాం స్త్యజతి దుస్త్యజాన్ 2
అథీ ఖిన్నః శరీరేఽస్మిన్ ప్రాణో లక్ష్మణ విద్యతే
తథా హి స్వర విహీనోఽయం విక్లబం సముదీక్షతే 3
జటాయో యది శక్నోషి వాక్యం వ్యాహరితుం పునః
సీతా మాఖ్యాహి భద్రం తే వధ మాఖ్యాహి చాత్మనః 4
కిం నిమిత్తోఽహరత్ సీతాం రావణ స్తస్య కిం మయా
అపరాధంతు యం దృష్ట్వా రావణేన హృతా ప్రియా 5
కథం త చ్చన్ద్ర సంకాశం ముఖ మాసీన్మనోహరమ్
సీతయా కాని చోక్తాని తస్మిన్ కాలే ద్విజోత్తమ 6
కథం వీర్యః కథం రూపః కిం కర్మా స చ రాక్షసః
క్వ చాఽస్య భవనం తాత బ్రూహి మే పరిపృచ్ఛతః 7
తముద్వీక్ష్య స ధర్మాత్మా విలపన్త మనాథవత్
వాచాఽతిసన్నయా రామం జటాయు రిద మబ్రవీత్ 8
హృతా సా రాక్షసేన్ద్రేణ రావణేన దురాత్మనా
మాయా మాస్థాయ విపులాం వాత దుర్దిన సంకులామ్ 9

పరిశ్రాన్తస్య మే తాత పక్షౌ ఛిత్త్వా స రాక్షసః
సీతా మాదాయ వైదేహీం ప్రయాతో దక్షిణాం దిశం 10
ఉపరుధ్యన్తి మే ప్రాణా దృష్టి ర్భ్రమతి రాఘవ
పశ్యామి వృక్షాన్ సౌవర్ణా నుశీర కృత మూర్ధజాన్ 11
యేన యాతి ముహూర్తేన సీతా మాదాయ రావణః
విప్రణష్టం ధనం క్షిప్రం తత్ స్వామీ ప్రతిపద్యతే 12
విన్దో నామ ముహూర్తోఽసౌ స చ కాకుత్స్థ నాఽబుధత్
త్వత్ ప్రియాం జానకీం హృత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః 13
ఝుషవ ద్బడిశం గృహ్య క్షిప్ర మేవ వినశ్యతి
న చ త్వయా వ్యథా కార్యా జనకస్య సుతాం ప్రతి 14
వైదేహ్యా రంస్యసే క్షిప్రం హత్వా తం రాక్షసం రణే

అసమ్మూఢస్య గృధ్రస్య రామం ప్రత్యఽనుభాషతః 15
ఆస్యాత్ సుస్రావ రుధిరం మ్రియమాణస్య సామిషమ్
పుత్రో విశ్రవసః సాక్షా ద్భ్రాతా వైశ్రవణస్య చ 16
ఇత్యుక్త్వా దుర్లభాన్ ప్రాణాన్ ముమోచ పతగేశ్వరః
బ్రూహి బ్రూహీతి రామస్య బ్రువాణస్య కృతాఽంజలేః 17
త్యక్త్వా శరీరం గృధ్రస్య జగ్ముః ప్రాణా విహాయసం
స నిక్షిప్య శిరో భూమౌ ప్రసార్య చరణౌ తదా 18
విక్షిప్య చ శరీరం స్వం పపాత ధరణీ తలే
తం గృధ్రం ప్రేక్ష్య తామ్రాఽక్షం గతాఽఽసుమచలోపమమ్ 19
రామః సుబహుభి ర్దుఃఖై ర్దీనః సౌమిత్రి మబ్రవీత్
బహూని రక్షసాం వాసే వర్షాణి వసతా సుఖమ్ 20
అనేన దణ్డకారణ్యే విశీర్ణ మిహ పక్షిణా
అనేక వార్షికో యస్తు చిరకాలం సముత్థితః 21
సోఽయమద్య హతః శేతే కాలో హి దురతిక్రమః
పశ్య లక్ష్మణ గృధ్రోఽయ ముపకారీ హతశ్చ మే 22
సీతామఽభ్యవపన్నో వై రావణేన బలీయసా
గృధ్రరాజ్యం పరిత్యజ్య పితృ పైతామహం మహత్ 23
మమ హేతోరఽయం ప్రాణాన్ ముమోచ పతగేశ్వరః
సర్వత్ర ఖలు దృశ్యన్తే సాధవో ధర్మ చారిణః 24
శూరాః శరణ్యాః సౌమిత్రే తిర్యగ్యోని గతే ష్వఽపి
సీతా హరణజం దుఃఖం న మే సౌమ్య తథా గతమ్ 25
యథా వినాశో గృధ్రస్య మత్కృతే చ పరంతప
రాజా దశరథః శ్రీమాన్ యథా మమ మయా యశాః 26
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ తథాఽయం పతగేశ్వరః
సౌమిత్రే హర కాష్ఠాని నిర్మథిష్యామి పావకమ్ 27
గృధ్రరాజం దిధక్షామి మత్కృతే నిధనం గతమ్
నాథం పతగ లోకస్య చితా మారోపయామ్యఽహమ్ 28
ఇమం ధక్ష్యామి సౌమిత్రే హతం రౌద్రేణ రక్షసా
యా గతి ర్యజ్ఞశీలానా మాహితాగ్నే శ్చ యా గతిః 29
అపరావర్తినాం యా చ యా చ భూమి ప్రదాయినామ్
మయా త్వం సమఽనుజ్ఞాతో గచ్ఛ లోకానఽనుత్తమాన్ 30

గృధ్రరాజ మహాసత్త్వ సంస్కృతశ్చ మయా వ్రజ
ఏవముక్త్వా చితాం దీప్తా మారోప్య పతగేశ్వరమ్ 31
దదాహ రామో ధర్మాత్మా స్వబన్ధు మివ దుఃఖితః
రామోఽథ సహసౌమిత్రి ర్వనం గత్వా స వీర్యవాన్ 32
స్థూలాన్ హత్వా మహారోహీ ననుతస్తార తం ద్విజమ్
రోహి మాంసాని చోత్కృత్య పేశీకృత్వా మహాయశాః 33
శకునాయ దదౌ రామో రమ్యే హరిత శాద్వలే
యత్ తత్ ప్రేతస్య మర్త్యస్య కథయన్తి ద్విజాతయః 34
తత్ స్వర్గ గమనం తస్య పిత్ర్యం రామో జజాప హ
తతో గోదావరీం గత్వా నదీం నరవరాత్మజౌ 35
ఉదకం చక్రతు స్తస్మై గృధ్రరాజాయ తావుభౌ
శాస్త్ర దృష్టేన విధినా జలే గృధ్రాయ రాఘవౌ 36
స్నాత్వా తౌ గృధ్రరాజాయ ఉదకం చక్రతు స్తదా||
స గృధ్రరాజః కృతవాన్ యశస్కరం
సుదుష్కరం కర్మ రణే నిపాతితః
మహర్షి కల్పేన చ సంస్కృత స్తదా
జగామ పుణ్యాం గతి మాత్మనః శుభామ్ 37
కృతోదకౌ తావఽపి పక్షి సత్తమే
స్థిరాం చ బుద్ధిం ప్రణిధాయ జగ్మతుః
ప్రవేశ్య సీతాఽధిగమే తతో మనోవనం
సురేంద్రావివ విష్ణు వాసవౌ 38

ఏకోన సప్తతిమ స్సర్గః – కబంధ గ్రాహః

కృత్త్వైవ ముదకం తస్మై ప్రస్థితౌ రాఘవౌ తదా
అవేక్షన్తౌ వనే సీతాం పశ్చిమాం జగ్మతుర్దిశమ్ 1
తాం దిశం దక్షిణాం గత్వా శర చాపాఽసి ధారిణౌ
అవిప్రహత మైక్ష్వాకౌ పన్థానం ప్రతిపేదతుః 2
గుల్మైర్వృక్షైశ్చ బహుభిర్లతాభిశ్చ ప్రవేష్టితమ్
ఆవృతం సర్వతో దుర్గం గహనం ఘోరదర్శనమ్ 3
వ్యతిక్రమ్యతు వేగేన గృహీత్వా దక్షిణాం దిశం
సుభీమం తన్మహారణ్యం వ్యతియాతౌ మహాబలౌ 4
తతః పరం జనస్థానాత్ త్రిక్రోశం గమ్య రాఘవౌ

క్రౌంచారణ్యం వివిశతు ర్గహనం తౌ మహౌజసౌ 5
నానామేఘ ఘన ప్రఖ్యం ప్రహృష్ట మివ సర్వతః
నానావర్ణైః శుభైః పుష్పై ర్మృగ పక్షిగణై ర్వృతమ్ 6
దిదృక్షమాణౌ వైదేహీం తద్వనం తౌ విచిక్యతుః
తత్ర తత్రాఽవతిష్ఠన్తౌ సీతా హరణ కర్శితౌ 7
తతః పూర్వేణ తౌ గత్వా త్రిక్రోశం భ్రాతరౌ తదా
క్రౌంచారణ్యమతిక్రమ్య మతంగాశ్రమ మన్తరే 8
దృష్ట్వా తు తద్వనం ఘోరం బహుభీమ మృగ ద్విజం
నానాసత్త్వ సమాకీర్ణం సర్వం గహన పాదపం 9
దదృశాతే గిరౌ తత్ర దరీం దశరథాత్మజౌ
పాతాళ సమ గంభీరాం తమసా నిత్య సంవృతాం 10
ఆసాద్య తౌ నరవ్యాఘ్రౌ దర్యా స్తస్యాఽవిదూరతః
దదృశాతే మహారూపాం రాక్షసీం వికృతాననాం 11
భయదా మఽల్ప సత్త్వానాం బీభత్సాం రౌద్రదర్శనాం
లంబోదరీం తీక్ష్ణ దంష్ట్రాం కరాళాం పరుష త్వచం 12
భక్షయన్తీం మృగాన్ భీమాన్ వికటాం ముక్తమూర్ధజాం
ప్రేక్షేతాం తౌ తత స్తత్ర భ్రాతరౌ రామ లక్ష్మణౌ 13
సా సమాసాద్య తౌ వీరౌ వ్రజంతం భ్రాతురఽగ్రతః
ఏహి రంస్యావహే త్యుక్త్వా సమాలంబత లక్ష్మణం 14
ఉవాచ చైనం వచనం సౌమిత్రి ముపగూహ్య సా
అహం త్వయోముఖీ నామ లాభ స్తే త్వమఽసి ప్రియః 15
నాథ పర్వత కూటేషు నదీనాం పులినేషు చ
ఆయుః శేష మిమం వీర త్వం మయాసహ రంస్యసే 16
ఏవముక్తస్తు కుపితః ఖడ్గముద్ధృత్య లక్ష్మణః
కర్ణ నాస స్తనం చాస్యా నిచకర్తాఽరిసూదనః 17
కర్ణా నాసా నికృత్తే తు విస్వరం సా నినద్య చ
యథాగతం ప్రదుద్రావ రాక్షసీ భీమదర్శనా 18
తస్యాం గతాయాం గహనం విశంతౌ వనమోజసా
ఆసేదతు రఽరిమిత్రఘ్నౌ భ్రాతరౌ రామ లక్ష్మణౌ 19
లక్ష్మణస్తు మహాతేజాః సత్త్వవాన్ శీలవాన్ శుచిః
అబ్రవీత్ ప్రాంజలి ర్వాక్యం భ్రాతరం దీప్త తేజసం 20

స్పన్దతే మే దృఢం బాహురుద్విగ్న మివ మే మనః
ప్రాయశశ్చా ఽప్యనిష్టాని నిమిత్తాన్యుపలక్షయే 21
తస్మాత్ సజ్జీ భవార్య త్వం కురుష్వ వచనం హితమ్
మమైవ హి నిమిత్తాని సద్యః శంసన్తి సంభ్రమమ్ 22
ఏష వఞ్చులకో నామ పక్షీ పరమదారుణః
ఆవయో ర్విజయం యుద్ధే శంసన్నివ వినర్దతి 23
తయోరన్వేషతోరేవం సర్వం తద్వనమోజసా
సంజజ్ఞే విపులః శబ్దః ప్రభంజన్నివ తద్వనమ్ 24
సంవేష్టిత మివాత్యర్థం గహనం మాతరిశ్వనా
వనస్య తస్యశబ్దో ఽభూ ద్దివమాపూరయ న్నివ 25
తం శబ్దం కాంక్షమాణస్తు రామః కక్షే సహానుజః
దదర్శ సుమహాకాయం రాక్షసం విపులోరసం 26
ఆసేదతు స్తత స్తత్ర తావుభౌ ప్రముఖే స్థితమ్
వివృద్ధమ ఽశిరో గ్రీవం కబన్ధ ముదరే ముఖమ్ 27
రోమభి ర్నిచితై స్తీక్ష్ణై ర్మహాగిరి మివోచ్ఛ్రితమ్
నీలమేఘ నిభం రౌద్రం మేఘ స్తనిత నిస్స్వనమ్ 28
అగ్ని జ్వాలా నికాశేన లలాటస్థేన దీప్యతా
మహాపక్ష్మేణ పింగేన విపులేనాయతేన చ 29
ఏకేనోరసి ఘోరేణ నయనేనా ఽశు దర్శినా
మహాదంష్ట్రోపపన్నం తం లేలిహానం మహాముఖమ్ 30

భక్షయన్తం మహాఘోరానృక్ష సింహ మృగ ద్విపాన్
ఘోరౌ భుజౌ వికుర్వాణ ముభౌ యోజన మాయతౌ 31
కరాభ్యాం వివిధాన్ గృహ్య ఋుష్కాన్ పక్షిగణాన్ మృగాన్
ఆకర్షన్తం వికర్షన్తమ ఽనేకాన్ మృగ యూథపాన్ 32
స్థితమావృత్య పన్థానం తయో ర్భ్రాత్రోః ప్రపన్నయోః
అథ తౌ సమతిక్రమ్య క్రోశ మాత్రే దదర్శతుః 33
మహాన్తం దారుణం భీమం కబన్ధం భుజ సంవృతమ్

కబంధ మివ సంస్థానాదఽతిఘోర ప్రదర్శనం 34
స మహాబాహురత్యర్థం ప్రసార్య విపులౌ భుజౌ
జగ్రాహ సహితావేవ రాఘవౌ పీడయన్ బలాత్ 35
ఖడ్గినౌ దృఢ ధన్వానౌ తిగ్మతేజో వపుర్ధరౌ
భ్రాతరౌ వివశం ప్రాప్తౌ కృష్యమాణౌ మహాబలౌ 36
తత్ర ధైర్యేణ శూరస్తు రాఘవో నైవ వివ్యథే
బాల్యాదనాశ్రయత్వాచ్చ లక్ష్మణస్త్వతివివ్యథే 37
ఉవాచ చ విషణ్ణః సన్ రాఘవం రాఘవానుజః
పశ్య మాం వీర వివశం రాక్షసస్య వశంగతం 38
మయైకేన వినిర్ముక్తః పరిముంచస్వ రాఘవ
మాం హి భూతబలిం దత్త్వా పలాయస్వ యథాసుఖం 39
అధిగన్తాసి వైదేహీమఽచిరేణేతి మే మతిః
ప్రతిలభ్య చ కాకుత్స్థ పితృ పైతామహీం మహీం 40
తత్ర మాం రామ రాజ్యస్థః స్మర్తుమర్హసి సర్వదా
లక్ష్మణేనైవముక్తస్తు రామః సౌమిత్రి మబ్రవీత్ 41
మా స్మ త్రాసం కృథా వీర న హి త్వాదృగ్విషీదతి
ఏతస్మిన్నంతరే క్రూరో భ్రాతరౌ రామ లక్ష్మణౌ 42
పప్రచ్ఛ ఘననిర్ఘోషః కబంధో దానవోత్తమః
కౌ యువాం వృషభ స్కన్ధౌ మహాఖడ్గ ధనుర్ధరౌ 43
ఘోరం దేశమిమం ప్రాప్తౌ దైవేన మమ చాక్షుషౌ
వదతం కార్యమిహ వాం కిమర్థం చాగతౌ యువామ్ 44
ఇమం దేశమనుప్రాప్తౌ క్షుధార్త స్యేహ తిష్ఠతః
సబాణ చాప ఖడ్గౌ చ తీక్ష్ణ శృంగావివర్షభౌ 45
మమాఽఽస్యమనుసంప్రాప్తౌ దుర్లభం జీవితం పునః
తస్య తద్వచనం శృత్వా కబన్ధస్య దురాత్మనః 46
ఉవాచ లక్ష్మణం రామో ముఖేన పరిశుష్యతా
కృచ్ఛ్రాత్ కృచ్ఛ్రతరం ప్రాప్య దారుణం సత్యవిక్రమ 47
వ్యసనం జీవితాన్తాయ ప్రాప్త మఽప్రాప్య తాం ప్రియామ్
కాలస్య సుమహద్వీర్యం సర్వభూతేషు లక్ష్మణ 48
త్వాం చ మాం చ నరవ్యాఘ్ర వ్యసనైః పశ్య మోహితౌ
నాఽతిభారోస్తి దైవస్య సర్వభూతేషు లక్ష్మణ 49

శూరాశ్చ బలవన్తశ్చ కృతాఽస్త్రాశ్చ రణాజిరే
కాలాభిపన్నాః సీదన్తి యథా వాలుక సేతవః 50
ఇతి బ్రువాణో దృఢ సత్యవిక్రమో
మహాయశాః దాశరథిః ప్రతాపవాన్
అవేక్ష్య సౌమిత్రిముదగ్ర పౌరుషం
స్థిరాం తదా స్వాం మతిమాత్మనాఽకరోత్ 51

సప్తతితమ స్సర్గః – కబంధ బాహు చ్ఛేదః

తౌ తు తత్ర స్థితౌ దృష్ట్వా భ్రాతరౌ రామ లక్ష్మణౌ
బాహుపాశ పరిక్షిప్తౌ కబన్ధో వాక్య మబ్రవీత్ 1
తిష్ఠతః కిం ను మాం దృష్ట్వా క్షుధార్తం క్షత్రియర్షభౌ
ఆహారార్థం తు సందిష్టౌ దైవేన గత చేతసౌ 2
తచ్ఛ్రుత్వా లక్ష్మణో వాక్యం ప్రాప్తకాలం హితం తదా
ఉవాచాఽఽర్తిం సమాపన్నో విక్రమే కృతనిశ్చయః 3
త్వాం చ మాం చ పురా తూర్ణమాదత్తే రాక్షసాధమః
తస్మాదఽసిభ్యా మస్యాఽఽశు బాహూ ఛిన్దావహే గురూ 4
భీషణోఽయం మహాకాయో రాక్షసో భుజవిక్రమః
లోకం హ్యతిజితం కృత్వా హ్యావాం హన్తు మిహేచ్ఛతి 5
నిశ్చేష్టానాం వధో రాజన్ కుత్సితో జగతీపతేః
క్రతు మధ్యోపనీతానాం పశూనామివ రాఘవ 6
ఏతత్ సంజల్పితం శ్రుత్వా తయోః కృద్ధస్తు రాక్షసః
విదార్యాఽఽస్యం తతో రౌద్రం తౌ భక్షయితు మారభత్ 7
తత స్తౌ దేశకాలజ్ఞౌ ఖడ్గాభ్యామేవ రాఘవౌ
అచ్ఛిన్దతాం సుసంహృష్టౌ బాహూ తస్యాఽంస దేశతః 8
దక్షిణో దక్షిణం బాహు మసక్తమఽసినా తతః
చిచ్ఛేద రామో వేగేన సవ్యం వీరస్తు లక్ష్మణః 9
స పపాత మహాబాహు శ్ఛిన్న బాహు ర్మహాస్వనః
ఖం చ గాం చ దిశశ్చైవ నాదయన్ జలదో యథా 10
స నికృత్తౌ భుజౌ దృష్ట్వా శోణితౌఘ పరిప్లుతః
దీనః పప్రచ్ఛ తౌ వీరౌ కౌ యువా మితి దానవః 11
ఇతి తస్య బ్రువాణస్య లక్ష్మణః శుభలక్షణః
శశంస రాఘవం తస్య కబన్ధస్య మహాబలః 12

అయ మిక్ష్వాకు దాయాదో రామో నామ జనైః శృతః
అస్యైవాఽవరజం విద్ధి భ్రాతరం మాం చ లక్ష్మణమ్ 13
మాత్రా ప్రతిహతే రాజ్యే రామః ప్రవ్రాజితో వనం
మయాసహ చర త్యేష భార్యయా చ మహద్వనం 14
అస్య దేవప్రభావస్య వసతో విజనే వనే
రక్షసాఽపహృతా భార్యా యామిచ్ఛన్తావిహాగతౌ 15
త్వం తు కో వా కిమర్థం వా కబన్ధ సదృశో వనే
ఆస్యే నోరసి దీప్తేన భగ్న జంఘో వివేష్టసే 16
ఏవముక్తః కబన్ధస్తు లక్ష్మణేనోత్తరం వచః
ఉవాచ పరమ ప్రీత స్తదిన్ద్ర వచనం స్మరన్ 17
స్వాగతం వాం నరవ్యాఘ్రౌ దిష్ట్యా పశ్యామి వామహమ్
దిష్ట్యా చేమౌ నికృత్తౌ మే యువాభ్యాం బాహుబన్ధనౌ 18
విరూపం యచ్చ మే రూపం ప్రాప్తం హ్యవినయాద్యథా
తన్ మే శృణు నరవ్యాఘ్ర తత్త్వతః శంసత స్తవ 19

ఏక సప్తతితమ స్సర్గః – కబంధ శాపాఖ్యానం

పురా రామ మహాబాహో మహాబల పరాక్రమమ్
రూప మాసీన్ మమాఽచిన్త్యం త్రిషులోకేషు విశృతమ్ 1
యథా సూర్యస్య సోమస్య శక్రస్య చ యథా వపుః
సోఽహం రూప మిదం కృత్వా లోకవిత్రాసనం మహత్ 2
ఋషీన్ వనగతాన్ రామ త్రాసయామి తతస్తతః
తతః స్థూలశిరా నామ మహర్షిః కోపితో మయా 3
సంచిన్వన్ వివిధం వన్యం రూపేణానేన ధర్షితః
తేనాఽహముక్తః ప్రేక్ష్యైవం ఘోర శాపాభిధాయినా 4
ఏతదేవ నృశంసం తే రూపమఽస్తు విగర్హితమ్
స మయా యాచితః కృద్ధః శాపస్యాఽన్తో భవేదితి 5
అభిశాప కృతస్యేతి తేనేదం భాషితం వచః
యదా ఛిత్త్వా భుజౌ రామ స్త్వాం దహే ద్విజనేవనే 6
తదా త్వం ప్రాప్స్యసే రూపం స్వమేవ విపులం శుభమ్
శ్రియా విరాజితం పుత్రం దనో స్త్వం విద్ధి లక్ష్మణ 7
ఇన్ద్ర కోపా దిదంరూపం ప్రాప్త మేవం రణాఽజిరే
అహం హి తపసోగ్రేణ పితామహమఽతోషయమ్ 8

దీర్ఘమాయుః స మే ప్రాదా త్తతో మాం విభ్రమోఽస్పృశత్
దీర్ఘమాయు ర్మయా ప్రాప్తం కిం మే శక్రః కరిష్యతి 9
ఇత్యేవం బుద్ధి మాస్థాయ రణే శక్రమధర్షయమ్
తస్య బాహు ప్రముక్తేన వజ్రేణ శతపర్వణా 10
సక్థినీ చైవ మూర్ధా చ శరీరే సంప్రవేశితమ్
స మయా యాచ్యమానః సన్నా ఽనయద్యమసాదనమ్ 11
పితామహ వచః సత్యం తదస్త్వితి మమాఽబ్రవీత్
అనాహారః కథం శక్తో భగ్న సక్థి శిరో ముఖః 12
వజ్రేణాఽభిహతః కాలం సుదీర్ఘమఽపి జీవితుమ్
ఏవముక్తస్తు మే శక్రో బాహూ యోజనమాయతౌ 13
ప్రాదా దాఽఽస్యం చ మే కుక్షౌ తీక్ష్ణదంష్ట్ర మకల్పయత్
సోఽహం భుజాభ్యాం దీర్ఘాభ్యాం సంక్షిప్యాస్మిన్ వనేచరాన్ 14
సింహ ద్విప మృగ వ్యాఘ్రాన్ భక్షయామి సమన్తతః
స తు మామబ్రవీ దిన్ద్రో యదా రామః స లక్ష్మణః 15
ఛేత్స్యతే సమరే బాహూ తదా స్వర్గం గమిష్యసి
అనేన వపుషా రామ వనేస్మిన్ రాజసత్తమ 16
యద్యత్ పశ్యామి సర్వస్య గ్రహణం సాధు రోచయే
అవశ్యం గ్రహణం రామో మన్యేఽహం సముపైష్యతి 17
ఇమాం బుద్ధిం పురస్కృత్య దేహన్యాస కృత శ్రమః
స త్వం రామోఽసి భద్రం తే నాఽహమన్యేన రాఘవ 18
శక్యో హన్తుం యథాతత్త్వ మేవ ముక్తం మహర్షిణా
అహం హి మతి సాచివ్యం కరిష్యామి నరర్షభ 19
మిత్రం చైవోపదేక్ష్యామి యువాభ్యాం సంస్కృతోఽగ్నినా
ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా దనునా తేన రాఘవః 20
ఇదం జగాద వచనం లక్ష్మణస్యోపశృణ్వతః
రావణేన హృతా భార్యా మమ సీతా యశస్వినీ 21
నిష్క్రాన్తస్య జనస్థానాత్ సహభ్రాత్రా యథాసుఖమ్
నామ మాత్రం తు జానామి న రూపం తస్య రక్షసః 22
నివాసం వా ప్రభావం వా వయం తస్య న విద్మహే
శోకార్తానా మఽనాథానా మేవం విపరిధావతామ్ 23
కారుణ్యం సదృశం కర్తు ముపకారేణ వర్తతామ్

కాష్ఠాన్యాదాయ శుష్కాణి కాలే భగ్నాని కుంజరైః 24
ధక్ష్యామ స్త్వాం వయం వీర శ్వభ్రే మహతి కల్పితే
స త్వం సీతాం సమాచక్ష్వ యేన వా యత్ర వా హృతా 25
కురు కల్యాణమత్యర్థం యది జానాసి తత్త్వతః
ఏవముక్తస్తు రామేణ వాక్యం దనురనుత్తమమ్ 26
ప్రోవాచ కుశలో వక్తుం వక్తారమపి రాఘవమ్
దివ్యమస్తి న మే జ్ఞానం నాభిజానామి మైథిలీమ్ 27
య స్తాం జ్ఞాస్యతి తం వక్ష్యే దగ్ధః స్వం రూపమాస్థితః
అదగ్ధస్య తు విజ్ఞాతుం శక్తిరస్తి న మే ప్రభో 28
రాక్షసం తం మహావీర్యం సీతా యేన హృతా తవ
విజ్ఞానం హి మమ భ్రష్టం శాపదోషేణ రాఘవ 29
స్వకృతేన మయా ప్రాప్తం రూపం లోకవిగర్హితమ్
కిం తు యావ న్న యాత్యఽస్తం సవితా శ్రాన్తవాహనః 30
తావన్ మా మవటే క్షిప్త్వా దహ రామ యథావిధి
దగ్ధ స్త్వయాఽహ మవటే న్యాయేన రఘునన్దన 31
వక్ష్యామి తమఽహం వీర య స్తం జ్ఞాస్యతి రాక్షసం
తేన సఖ్యం చ కర్తవ్యం న్యాయవృత్తేన రాఘవ 32
కల్పయిష్యతి తే ప్రీతః సాహాయ్యం లఘువిక్రమః
న హి తస్యాఽస్త్యవిజ్ఞాతం త్రిషులోకేషు రాఘవ 34
సర్వాన్ పరిస్సృతో లోకాన్ పురాఽసౌ కారణాఽన్తరే||

ద్వి సప్తతితమ స్సర్గః – సీతాఽధిగమోపాయః

ఏవముక్తౌ తు తౌ వీరౌ కబన్ధేన నరేశ్వరౌ
గిరి ప్రదర మాసాద్య పావకం విససర్జతుః 1
లక్ష్మణస్తు మహోల్కాభి ర్జ్వలితాభిః సమన్తతః
చితా మాదీపయామాస సా ప్రజజ్వాల సర్వతః 2
తచ్ఛరీరం కబన్ధస్య ఘృత పిణ్డోపమం మహత్
మేదసా పచ్యమానస్య మన్దం దహతి పావకః 3
స విధూయ చితామాఽఽశు విధూమోగ్ని రివోత్థితః
అరజే వాససీ విభ్రన్మాలాం దివ్యాం మహాబలః 4
తత శ్చితాయా వేగేన భాస్వరో విమలామ్బరః
ఉత్పపాతాశు సంహృష్టః సర్వ ప్రత్యంగ భూషణః 5

విమానే భాస్వరే తిష్ఠన్ హంస యుక్తే యశస్కరే
ప్రభయా చ మహాతేజా దిశో దశ విరాజయన్ 6
సో ఽన్తరిక్షగతో రామం కబన్ధో వాక్యమబ్రవీత్
శృణు రాఘవ తత్త్వేన యథా సీతామఽవాప్స్యసి 7
రామ షడ్యుక్తయో లోకే యాభిః సర్వం విమృశ్యతే
పరిమృష్టో దశాన్తేన దశాభాగేన సేవ్యతే 8
దశాభాగ గతో హీనస్త్వం హి రామ సలక్ష్మణః
యత్కృతే వ్యసనం ప్రాప్తం త్వయా దార ప్రధర్షణమ్ 9
తదవశ్యం త్వయా కార్యః స సుహృత్ సుహృదాం వర
అకృత్వా హి న తే సిద్ధిమఽహం పశ్యామి చిన్తయన్ 10
శ్రూయతాం రామ వక్ష్యామి సుగ్రీవో నామ వానరః
భ్రాత్రా నిరస్తః కృద్ధేన వాలినా శక్ర సూనునా 11
ఋశ్యమూకే గిరివరే పమ్పాపర్యన్త శోభితే
నివసత్యాత్మవాన్ వీరశ్చతుర్భిః సహ వానరైః 12
వానరేంద్రో మహావీర్యః తేజోవానఽమిత ప్రభః
సత్యసంధో వినీతశ్చ ధృతిమాన్ మతిమాన్ మహాన్ 13
దక్షః ప్రగల్భో ద్యుతిమాన్ మహాబలపరాక్రమః
భ్రాత్రా వివాసితో రామ రాజ్యహేతో ర్మహాబలః 14
స తే సహాయో మిత్రం చ సీతాయాః పరిమార్గణే
భవిష్యతి హి హే రామ మా చ శోకే మనః కృథాః 15
భవితవ్యం హి యచ్చాపి న తచ్ఛక్యమిహాన్యథా
కర్తు మిక్ష్వాకుశార్దూల కాలో హి దురతిక్రమః 16
గచ్ఛశీఘ్రమితో రామ సుగ్రీవం తం మహాబలం
వయస్యం తం కురు క్షిప్ర మితో గత్వాఽద్య రాఘవ 17
అద్రోహాయ సమాగమ్య దీప్యమానే విభావసౌ
స చ తే నాఽవమన్తవ్యః సుగ్రీవో వానరాధిపః 18
కృతజ్ఞః కామరూపీ చ సహాయార్థీ చ వీర్యవాన్
శక్తౌ హ్యద్య యువాం కర్తుం కార్యం తస్య చికీర్షితమ్ 19
కృతార్థో వాఽకృతార్థో వా కృత్యం తవ కరిష్యతి
స ఋక్షరజసః పుత్రః పమ్పా మటతి శంకితః 20
భాస్కరస్యౌరసః పుత్రో వాలినా కృత కిల్బిషః

సన్నిధాయాయుధం క్షిప్ర మృశ్యమూకాలయం కపిమ్ 21
కురు రాఘవ సత్యేన వయస్యం వనచారిణమ్
స హి స్థానాని సర్వాణి కార్త్స్న్యేన కపికుంజరః 22
నర మాంసాఽశినాం లోకే నైపుణ్యాదఽధిగచ్ఛతి
న తస్యాఽవిదితం లోకే కించిదఽస్తి హి రాఘవ 23
యావత్ సూర్యః ప్రతపతి సహస్రాంశు రరిందమ
స నదీ ర్విపులాన్ శైలాన్ గిరిదుర్గాణి కన్దరాన్ 24
అన్వేష్య వానరైః సార్ధం పత్నీం తేఽధిగమిష్యతి
వానరాంశ్చ మహాకాయాన్ ప్రేషయిష్యతి రాఘవ 25
దిశో విచేతుం తాం సీతాం త్వద్వియోగేన శోచతీమ్
సః జ్ఞాస్యతి వరారోహాం నిర్మలాం రావణాలయే 26
స మేరు శృంగాఽగ్ర గతామఽనిన్దితాం
ప్రవిశ్య పాతాళతలేఽపి వా శ్రితామ్
ప్లవంగమానాం ప్రవర స్తవ ప్రియాం
నిహత్య రక్షాంసి పునః ప్రదాస్యతి 27

త్రి సప్తతితమ స్సర్గః – ఋష్యమూక మార్గ కథనం

దర్శయిత్వా తు రామాయ సీతాయాః పరిమార్గణే
వాక్యమఽన్వర్థమర్థజ్ఞః కబన్ధః పునరబ్రవీత్ 1
ఏష రామ శివః పన్థా యత్రైతే పుష్పితా ద్రుమాః
ప్రతీచీం దిశమాశ్రిత్య ప్రకాశన్తే మనోరమాః 2
జమ్బూ ప్రియాల పనసాః ప్లక్ష న్యగ్రోధ తిన్దుకాః
అశ్వత్థాః కర్ణికారాశ్చ చూతాశ్చాన్యే చ పాదపాః 3
ధన్వనా నాగవృక్షాశ్చ తిలకా నక్తమాలకాః
నీలాశోకాః కదంబాశ్చ కరవీరాశ్చ పుష్పితాః 4
అగ్నిముఖ్యా అశోకాశ్చ సురక్తాః పారిభద్రకాః
తానారుహ్యాఽథవా భూమౌ పాతయిత్వా చ తాన్ బలాత్ 5
ఫలానఽమృతకల్పాని భక్షయన్తౌ గమిష్యథః
తదతిక్రమ్య కాకుత్స్థ వనం పుష్పిత పాదపం 6
నందన ప్రతిమం చాఽన్యత్ కురవో హ్యుత్తరా ఇవ
సర్వకామ ఫలా యత్ర పాదపాస్తు మధు స్రవాః 7
సర్వే చ ఋతువ స్తత్ర వనే చిత్రరథే యథా

ఫలభారాఽవనతా స్తత్ర మహావిటప ధారిణః 8
శోభన్తే సర్వత స్తత్ర మేఘు పర్వత సన్నిభాః
తా నారుహ్యాఽథవా భూమౌ పాతయిత్వా యథాసుఖం 9
ఫలాన్యఽమృత కల్పాని లక్ష్మణ స్తే ప్రదాస్యతి
చన్క్రమన్తౌ వరాన్ దేశాన్ శైలా చ్ఛైలం వనా ద్వనమ్ 10
తతః పుష్కరిణీం వీరౌ పమ్పాం నామ గమిష్యథః
అశర్కరా మవిభ్రంశాం సమతీర్థా మశైవలామ్ 11
రామ సంజాత వాలూకాం కమలోత్పల శాలినీమ్
తత్ర హంసాః ప్లవాః క్రౌంచాః కురరాశ్చైవ రాఘువ 12
వల్గు స్వనా నికూజన్తి పమ్పా సలిలగోచరాః
నోద్విజన్తే నరాన్ దృష్ట్వా వధస్యాకోవిదాః పురా 13
ఘృత పిణ్డోపమాన్ స్థూలాం స్తాన్ ద్విజాన్ భక్షయిష్యథః
రోహితాన్ వక్రతుణ్డాంశ్చ నడ మీనాంశ్చ రాఘువ 14
పమ్పాయామిషుభి ర్మత్స్యాం స్తత్ర రామ వరాన్ హతాన్
నిస్త్వ కృక్షానయ స్తప్తానకృశా నేకకణ్టకాన్ 15
తవ భక్త్యా సమాయుక్తో లక్ష్మణః సంప్రదాస్యతి
భృశం తే ఖాదతో మత్స్యాన్ పమ్పాయాః పుష్ప సంచయే 16
పద్మగన్ధి శివం వారి సుఖ శీతమఽనామయమ్
ఉద్ధృత్య సతతాఽక్లిష్టం రౌప్యస్ఫాటిక సన్నిభమ్ 17
అసౌ పుష్కర పర్ణేన లక్ష్మణః పాయయిష్యతి
స్థూలాన్ గిరి గుహాశయ్యాన్ వానరాన్ వనచారిణః 18
సాయాహ్నే విచరన్ రామ దర్శయిష్యతి లక్ష్మణః
అపాం లోభాదుపావృత్తాన్ వృషభానివ నర్దతః 19
రూపాన్వితాంశ్చ పంపాయాం ద్రక్ష్యసి త్వం నరోత్తమ
సాయాహ్నే విచరన్ రామ విటపీమాల్యధారిణః 20
శీతోదకం చ పమ్పాయా దృష్ట్వా శోకం విహాస్యసి
సుమనోభి శ్చితా స్తత్ర తిలకాన్ నక్తమాలకాః 21
ఉత్పలాని చ ఫుల్లాని పంకజాని చ రాఘువ
న తాని కశ్చిన్మాల్యాని తత్రారోపయితా నరః 22
న చ పై మ్లానతాం యాన్తి న చ శీర్యంతి రాఘువ
మతంగ శిష్యా స్తత్రాస న్నృషయః సుసమాహితాః 23

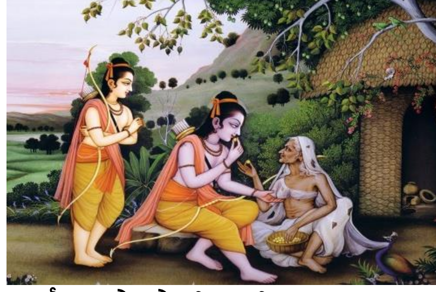
తేషాం భారాభితప్తానాం వన్యమాహరతాం గురోః
యే ప్రపేతుర్మహీం తూర్ణం శరీరాత్ స్వేదబిన్దవః 24
తాని జాతాని మాల్యాని మునీనాం తపసా తదా
స్వేదబిన్దు సముత్థాని న వినశ్యన్తి రాఘవ 25
తేషామఽద్యాపి తత్రైవ దృశ్యతే పరిచారిణీ
శ్రమణీ శబరీ నామ కాకుత్స్థ చిరజీవినీ 26
త్వాం తు ధర్మేస్థితా నిత్యం సర్వభూత నమస్కృతమ్
దృష్ట్వా దేవోపమం రామ స్వర్గలోకం గమిష్యతి 27
తత స్తద్రామ పమ్పాయా స్తీరమాశ్రిత్య పశ్చిమమ్
ఆశ్రమస్థానమతులం గుహ్యం కాకుత్స్థ పశ్యసి 28
న తత్రాక్రమితుం నాగాః శక్నువన్తి తమాశ్రమమ్
వివిధా స్తత్ర వై నాగా వనే తస్మింశ్చ పర్వతే 29
ఋషే స్తత్ర మతంగస్య విధానాత్తచ్చ కాననమ్
మతంగ వన మిత్యేవ విశ్రుతం రఘునందన 30
తస్మిన్ నన్దన సంకాశే దేవారణ్యోపమే వనే
నానావిహగ సంకీర్ణే రంస్యసే రామ నిర్వృతః 31
ఋశ్యమూకస్య పమ్పాయాః పురస్తాత్ పుష్పిత ద్రుమః
సుదుఃఖారోహణో నామ శిశు నాగాభిరక్షితః 32
ఉదారో బ్రహ్మణా చైవ పూర్వకాలే వినిర్మితః
శయానః పురుషో రామ తస్య శైలస్య మూర్ధని 33
యత్స్వప్నే లభతే విత్తం తత్ ప్రబుద్ధోఽధిగచ్ఛతి
నత్వేనం విషమాచారః పాపకర్మాఽధిరోహతి 34
యస్తు తం విషమాచారః పాపకర్మాఽధిరోహతి
తత్రైవ ప్రహరన్త్యేనం సుప్త మాదాయ రాక్షసాః 35
తత్రాపి శిశు నాగానామాక్రన్దః శ్రూయతే మహాన్
క్రీడతాం రామ పంపాయాం మతంగారణ్య వాసినామ్ 36
సిక్తా రుధిర ధారాభిః సంహత్య పరమద్విపాః
ప్రచరన్తి పృథక్కీర్ణా మేఘవర్ణాస్తరస్వినః 37
తే తత్ర పీత్వా పానీయం విమలం శీతమవ్యయమ్
నిర్వృతాః సంవిగాహన్తే వనాని వనగోచరాః 38
ఋక్షాంశ్చ ద్వీపిన శ్చైవ నీలకోమలక ప్రభాన్

రురూనఽపేతాపజయాన్ దృష్ట్వా శోకం ప్రహాస్యసి 39
రామ తస్య తు శైలస్య మహతీ శోభతే గుహా
శిలా పిధానా కాకుత్స్థ దుఃఖం చాస్యాః ప్రవేశనమ్ 40
తస్యా గుహాయాః ప్రాగ్ద్వారే మహాన్ శీతోదకో హ్రదః
ఫల మూలాన్వితో రమ్యో నానామృగ సమావృతః 41
తస్యాం వసతి సుగ్రీవశ్చతుర్భిః సహ వానరైః
కదాచి చ్ఛిఖరే తస్య పర్వతస్యావతిష్ఠతే 42
కబన్ధ స్త్వనుశాస్యైవం తా వుభౌ రామ లక్ష్మణౌ
స్రగ్వీ భాస్కర వర్ణాభః ఖే వ్యరోచత వీర్యవాన్ 43
తం తు ఖస్థం మహాభాగం కబన్ధం రామ లక్ష్మణౌ
ప్రస్థితౌ త్వం వ్రజస్వేతి వాక్య మూచతురన్తికే 44
గమ్యతాం కార్యసిద్ధ్యర్థ మితి తావబ్రవీత్ స చ
సుప్రీతౌ తావనుజ్ఞాప్య కబన్ధః ప్రస్థిత స్తదా 45
స తత్ కబన్ధః ప్రతిపద్య రూపం
వృతః శ్రియా భాస్కర తుల్య దేహః
నిదర్శయన్ రామమవేక్ష్య ఖస్థః
సఖ్యం కురుష్వేతి తదాఽభ్యువాచ 46

చతు స్సప్తతితమ స్సర్గః – శబరీ స్వర్గ ప్రాప్తిః

తౌ కబన్ధేన తం మార్గం పమ్పాయా దర్శితం వనే
ప్రతస్థతు ర్దిశం గృహ్య ప్రతీచీం నృవరాత్మజౌ 1
తౌ శైలేష్వాచితాఽనేకాన్ క్షౌద్రకల్ప ఫలాన్ ద్రుమాన్
వీక్షన్తౌ జగ్మతు ర్ద్రష్టుం సుగ్రీవం రామ లక్ష్మణౌ 2
కృత్వా చ శైలపృష్ఠే తు తౌ వాసం రామ లక్ష్మణౌ
పమ్పాయాః పశ్చిమం తీరం రాఘవావుపతస్థతుః 3
తౌ పుష్కరిణ్యాః పమ్పాయా స్తీరమాసాద్య పశ్చిమమ్
అపశ్యతాం తత స్తత్ర శబర్యా రమ్య మాశ్రమమ్ 4
తౌ త మాశ్రమ మాసాద్య ద్రుమై ర్బహుభిరావృతమ్
సురమ్య మభివీక్షన్తౌ శబరీ మభ్యుపేయతుః 5
తౌ చ దృష్ట్వా తదా సిద్ధా సముత్థాయ కృతాఞ్జలిః
రామస్య పాదౌ జగ్రాహ లక్ష్మణస్య చ ధీమతః 6
పాద్య మాచమనీయం చ ప్రాదా ద్యథావిధి

తా మువాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశిత వ్రతామ్ 7
కచ్చి త్తే నిర్జితా విఘ్నా కచ్చి త్తే వర్ధతే తపః
కచ్చి త్తే నియతః క్రోధ ఆహారశ్చ తపోధనే 8
కచ్చి త్తే నియమాః ప్రాప్తాః కచ్చి త్తే మనసః సుఖమ్
కచ్చి త్తే గురు ఽశుశ్రూషా సఫలా చారుభాషిణి 9

రామేణ తాపసీ పృష్టా సా సిద్ధా సిద్ధ సమ్మతా
శశంస శబరీ వృద్ధా రామాయ ప్రత్యుపస్థితా 10
అద్య ప్రాప్తా తపః సిద్ధి స్తవ సందర్శనాన్ మయా
అద్య మే సఫలం తప్తం గురవశ్చ సుపూజితాః 11
అద్య మే సఫలం జన్మ స్వర్గశ్చైవ భవిష్యతి
త్వయి దేవవరే రామ పూజితే పురుషర్షభ 12
చక్షుషా తవ సౌమ్యేన పూతాఽస్మి రఘునందన
గమిష్యా మ్యక్షయాన్ ల్లోకాన్ త్వత్ ప్రసాదాదరిందమ 13
చిత్రకూటం త్వయి ప్రాప్తే విమానైరతులప్రభైః
ఇత స్తే దివ మారూఢా యానఽహం పర్యచారిషమ్ 14
త్రైశ్చాఽహముక్తా ధర్మజ్ఞై ర్మహాభాగై ర్మహర్షిభిః
ఆగమిష్యతి తే రామః సుపుణ్య మిమమాశ్రమమ్ 15
స తే ప్రతిగ్రహీతవ్యః సౌమిత్రి సహితోఽతిథిః
తం చ దృష్ట్వా వరాన్ ల్లోకానక్షయాం స్త్వం గమిష్యసి 16
మయా తు వివిధం వన్యం సంచితం పురుషర్షభ
తవార్థే పురుషవ్యాఘ్ర పమ్పాయా స్తీర సంభవమ్ 17
ఏవముక్తః స ధర్మాత్మా శబర్యా శబరీ మిదమ్
రాఘవః ప్రాహ విజ్ఞానే తాం నిత్యమఽబహిష్కృతామ్ 18
దనోః సకాశా త్తత్త్వేన ప్రభావం తే మహాత్మనః
శృతం ప్రత్యక్ష మిచ్ఛామి సంద్రష్టుం యది మన్యసే 19

ఏత త్తు వచనం శృత్వా రామ వక్త్రా ద్వినిస్సృతమ్
శబరీ దర్శయామాస తావుభౌ తద్వనం మహత్ 20
పశ్య మేఘఘన ప్రఖ్యం మృగ పక్షి సమాకులమ్
మతంగ వనమిత్యేవ విశృతం రఘునన్దన 21
ఇహ తే భావితాత్మానో గురవో మే మహావనే
జుహవాం చక్రిరే దేహం మన్త్రవన్ మన్త్రపూజితమ్ 22
ఇయం ప్రత్యక్ స్థలీ వేది ర్యత్ర తే మే సుసత్కృతాః
పుష్పోపహారం కుర్వన్తి శ్రమాదుద్వేపిభిః కరైః 23
తేషాం తపః ప్రభావేణ పశ్యాద్యాఽపి రఘూత్తమ
ద్యోతయన్తి దిశః సర్వాః శ్రియా వేద్యోఽతుల ప్రభాః 24
అశక్నువద్భి స్తై ర్గన్తు ముపవాస శ్రమాఽలసైః
చిన్తితేఽభ్యాగతాన్ పశ్య సహితాన్ సప్త సాగరాన్ 25
కృతాభిషేకై స్తై ర్న్యస్తా వల్కలాః పాదపే ష్విహ
అద్యాఽపి నాఽవశుష్యన్తి ప్రదేశే రఘునన్దన 26
దేవకార్యాణి కుర్వద్భిర్యానీమాని కృతాని వై
పుష్పైః కువలయైః సార్ధం మ్లానత్వం నోపయాన్తి వై 27
కృత్స్నం వనమిదం దృష్టం శ్రోతవ్యం చ శృతం త్వయా
త దిచ్ఛామ్యఽభ్యనుజ్ఞాతా త్యక్తు మేతత్ కళేబరమ్ 28
తేషా మిచ్ఛామ్యహం గన్తుం సమీపం భావితాత్మనామ్
మునీనామాశ్రమో యేషా మఽహం చ పరిచారిణీ 29
ధర్మిష్ఠం తు వచః శృత్వా రాఘవః సహలక్ష్మణః
ప్రహర్ష మతులం లేభే ఆశ్చర్య మితి చాబ్రవీత్ 30
తా మువాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశితవ్రతాం
అర్చితోఽహం త్వయా భక్త్యా గచ్ఛ కామం యథాసుఖం 31
ఇత్యుక్తా జటిలా వృద్ధా చీర కృష్ణాజినాంబరా
తస్మిన్ ముహూర్తే శబరీ దేహం జీర్ణం జిహాసతీ 32
అనుజ్ఞాతా తు రామేణ హుత్వాత్మానం హుతాశనే
జ్వలత్ పావక సంకాశా స్వర్గమేవ జగామ సా 33
దివ్యాభరణ సంయుక్తా దివ్యమాల్యానులేపనా
దివ్యాంబర ధరా తత్ర బభూవ ప్రియదర్శనా 34
విరాజయంతీ తం దేశం విద్యుత్ సౌదామినీ యథా

యత్ర తే సుకృతాత్మానో విహరన్తి మహర్షయః 35
తత్ పుణ్యం శబరీ స్థానం జగామాత్మసమాధినా

పంచ సప్తతితమ స్సర్గః – పంపా దర్శనం

దివం తు తస్యాం యాతాయాం శబర్యాం స్వేన తేజసా
లక్ష్మణేన సహభ్రాత్రా చిన్తయామాస రాఘవః 1
స చిన్తయిత్వా తు ధర్మాత్మా ప్రభావం తం మహాత్మనామ్
హిత కారిణ మేకాగ్రం లక్ష్మణం రాఘవోబ్రవీత్ 2
దృష్టోఽయమాశ్రమః సౌమ్య బహ్వాశ్చర్యః కృతాత్మనామ్
విశ్వస్త మృగ శార్దూలో నానావిహగ సేవితః 3
సప్తానాం చ సముద్రాణా మేషు తీర్థేషు లక్ష్మణ
ఉపస్పృష్టం చ విధివత్ పితరశ్చాఽపి తర్పితాః 4
ప్రనష్టమఽశుభం తత్తత్ కల్యాణం సముపస్థితమ్
తేన తత్త్వేన హృష్టం మే మనో లక్ష్మణ సంప్రతి 5
హృదయే హి నరవ్యాఘ్ర శుభ మావిర్భవిష్యతి
తదాగచ్ఛ గమిష్యావః పమ్పాం తాం ప్రియదర్శనామ్ 6
ఋశ్యమూకో గిరిర్యత్ర నాఽతిదూరే ప్రకాశతే
యస్మిన్ వసతి ధర్మాత్మా సుగ్రీవోఽంశుమతః సుతః 7
నిత్యం వాలి భయ త్రస్తః చతుర్భిః సహ వానరైః
అభిత్వరే చ తం ద్రష్టుం సుగ్రీవం వానరర్షభమ్ 8
తదఽధీనం హి మే సౌమ్య సీతాయాః పరిమార్గణమ్
ఏవం బృవాణం తం ధీరం రామం సౌమిత్రిరిదమబ్రవీత్ 9
గచ్ఛావ స్త్వరితం తత్ర మమాఽపి త్వరతే మనః
ఆశ్రమా త్తు తత స్తస్మాన్నిష్క్రమ్య స విశాం పతిః 10
ఆజగామ తతః పమ్పాం లక్ష్మణేన సహ ప్రభుః
స దదర్శ తతః పుణ్యా ముదారజన సేవితాం 11
నానాద్రుమ లతాకీర్ణాం పంపాం పానీయ వాహినీం
పద్మైః సౌగన్ధికై స్తామ్రాం శుక్లాం కుముద మణ్డలైః 12
నీలాం కువలయోద్ఘాటై ర్బహువర్ణాం కుథామివ
స తా మాసాద్య వై రామో దూరా దుదక వాహినీమ్ 13
మతంగ సరసం నామ హ్రదం సమవగాహత
అరవిన్దోత్పలవతీం పద్మ సౌగన్ధికా యుతామ్ 14

పుష్పితాఽమ్రవణో పేతాం బర్హిణోద్ఘుష్ట నాదితామ్
తిలకై ర్బీజపూరైశ్చ ధవైః శుక్ల ద్రుమై స్తథా 15
పుష్పితైః కరవీరైశ్చ పున్నాగైశ్చ సుపుష్పితైః
మాలతీ కున్ద గుల్మైశ్చ భణ్డీరై ర్నిచులై స్తథా 16
అశోకైః సప్తపర్ణైశ్చ కేతకైరతిముక్తకైః
అన్యైశ్చ వివిధై ర్వృక్షైః ప్రమదా మివ భూషితామ్ 17
సమీక్షమాణౌ పుష్పాఢ్యం సర్వతో విపుల ద్రుమమ్
కోయష్టికై శ్చాఽర్జునకైః శతపత్రైశ్చ కీరకైః 18
ఏతై శ్చాన్యైశ్చ విహగై ర్నాదితం తు వనం మహత్
తతో జగ్మతురవ్యగ్రౌ రాఘవౌ సుసమాహితౌ 19
తద్వనం చైవ సరసః పశ్యన్తౌ శకునైర్యుతం
స దదర్శ తతః పంపాం శీత వారి నిధిం శుభాం 20
ప్రహృష్ట నానాశకునాం పాదపైరుపశోభితాం
స రామో వివిధాన్ వృక్షాన్ సరాంసి వివిధాని చ 21
పశ్యన్ కామాభిసంతప్తో జగామ పరమం హ్రదమ్
పుష్పితోపవనోపేతాం సాల చంపక శోభితాం 22
షట్పదౌఘ సమావిష్టాం శ్రీమతీమతుల ప్రభాం
స్ఫటికోపమ తోయాఢ్యాం శ్లక్ష్ణ వాలుక సంయుతామ్ 23
స తాం దృష్ట్వా పునః పమ్పాం పద్మ సౌగంధికై ర్యుతాం
ఇత్యువాచ తదా వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమః 24
అస్యాస్తీరే తు పూర్వోక్తః పర్వతో ధాతు మణ్డితః
ఋశ్యమూక ఇతి ఖ్యాతః పుణ్యః పుష్పిత పాదపః 25
హరే ఋృక్షరజో నామ్నః పుత్ర స్తస్య మహాత్మనః
అధ్యాస్తే తం మహావీర్యః సుగ్రీవ ఇతి విశ్రుతః 26
సుగ్రీవ మభిగచ్ఛ త్వం వానరేన్ద్రం నరర్షభ
ఇత్యువాచ పునర్వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమం 27
రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తస్యామాసక్త చేతసా
కథం మయా వినా శక్యం సీతాం లక్ష్మణ జీవితుం 28
ఇత్యేవముక్త్వా మదనాభిపీడితః
స లక్ష్మణం వాక్యమనన్య చేతసం
వివేశ పంపాం నళినీం మనోరమాం

రఘూత్తమః శోకవిషాద యంత్రితః 29
తతో మహద్వర్మ సుదూర సంక్రమః
క్రమేణ గత్వా ప్రతికూల ధన్వనం
దదర్శ పమ్పాం శుభదర్శ కాననామ్
అనేక నానావిధ పక్షి జాలకామ్ 30

అరణ్య కాండః సమాప్తః.

శ్రీరామార్పణమస్తు

